

**Хайыакка сүрүтүү
ый ахсын ытыллар**

**Биһиги индексит
54895**

**E-mail:
GAZ_han@mail.ru**

**Хаһыат 1940 сыл сэттинь 7 күнүттэн тахсар.
Атымга көмүл сыанакан**

**№ 62 (10 148)
2011 сыл атырдьах ыйын 2 күнэ, оптуорунньук**

ХАНГАЛАС

Общественная-политическая хаһыат

Сонуннар

Көтөр фабрикатыттан

От ыйын 29-30 күннэригэр биһиэхэ Хангалас улуһун дьаһалтатын ыгырытынан "Дьокуускайдаагы көтөр фабрика" акционернай тэрилтэ делегацията генеральнай директор Р.Г.Дмитриев салалтатынан кэлэ сырытта. Фабрика Покровская уонна Мохсоболюоххо бэйэтин бородуксуйатын атылылар анал мабаныннар аһар санаатын билиһиннэрдэ. Кэлин кэмгэ тэрилтэ кыамтата кэңээн, эбии үс сыах арыллан эти-сымыты онорон таһаары элбэтэ. Онон сотору хангаластар Дьокуускай сыанатынан көтөр бородуксуйатын атылаһар кыахтаһахтара.

Уоту умуруорууга

Улуус дьаһалтатыгар Ыксаллаах быһыга-майгыга сулуоспа үлэһиттэрэ иһитиннэрэллэринэн, атырдьах ыйын 28 күнүгэр тургунан, Хангалас сиригэр-уотугар икки баһаар баара биллибитэ. Уот II Дьөппөн нэһилиэгин Нуочахатыгар турбута. Баһаары умуруорууга олохтоохтору сэргэ атын нэһилиэккэртэн дьон, Покровскаядаагы оперативнай авиационнай этэрээт 20 парашютистара үлэлээтилэр. Атырдьах ыйын 1 күнүгэр тургунан биригэр уот туруута умуруорулунна. Умайы чабылбантан тахсара сабадаланар. Дьон сэрэбэ суох тыаба сылдыһыттан эмиз буолуон сөп дьон специалистар эмиз этэллэр. Биһиги корр.

От үлэтэ - 2011

Ходуһаба

Улуус үрдүнэн кураан күннэри баттаһа ходуһаба үлэ оргуйа олоһор. Тыл хаһаайыстыбатын управлениетын иһитиннэрининэн, от ыйын 28 күнүгэр тургунан оттоһун хаамыта былаантан улаханник хаалбакка баран иһэр. Бари нэһилиэккэри киллэрэн туран, уопсайа 2083 киһи оттуур, 66 кэлим механизациялаах, 11 ситэтэ суох механизациялаах, 1 коло-илин звенолара тэриллэн үлэлиһэр. Манна 691 трактор туһаныллар. Уон хонуктаагы көрдөрүүнүн бөртөлөр иһинки күөһүгэ өтүлэр, бу да сырыта тэтимнэрин тутан иһэллэр. Улахан-ааннар кэтэх ыдыларын, баһынай хаһаайыстыбаларын, кооперативы, сымты собуотун ааһан туран 1065 га сир охсубуттар, 1002 тонна оту бэлэмнээбиттэр. Биригэр бастыг көрдөрүүтүк Нөмүгү нэһилиэгэ - 895 га сир охсуллубут, 982 тонна от бэлэмнэлиһит. Үһүс үчүгэй көрдөрүүтүк хачыкааттар буолаллар: былааннаах 3486 тоннаттан 891 тонна баар. Улууска быйылы былааннаан 36300 тонна от бэлэмнэлиһиттэхтэ. Билигин 6886,5 тонна баар. Тумулар 99 га сир охсон, 90 тонна оттоохтор. Бу улуус үрдүнэн сааман кыра көрдөрүү.

Онон уопсайа улууска 8015 га сир оттоммут. Былырын баччада улууска 8324,5 га сир оттоммут, 8387 тонна от бэлэмнэлиһиттэ.

От сирдэх дойдулаах буоламмыт иһин эгэрдэр быйыл хас да гэрлэттэни кытта оттоһунна, сир арендагыгар дуоғабардаахтар. Ол курдук, оту бэлэмнээһингэ Уус Алдан улууһа 2-с Мадьабар нэһилиэгин "Сатабыл" СПК-ны, ИП М.В. Павловы, Нөмүгү нэһилиэгиттэн ИП Е.С. Денисованы, Төхтүртэн "Хасык" ТХПК-ны (аммалар эмиз), Мэнгэ Хангалас улууһа "Нөмүгү Агрофирма" ХЭТ-ы кытта дуоғабардаахтар. Маны таһынан "Мадьабар" МУП 79,05 га сир уус-алданнарга арендагыр, мэнгэ-хангаластар 130 га сир 1 Дьөппөнтөн, 127 га 2-с Дьөппөнтөн, "Хачыкаат" ТХПК-тан 240 га түүлэспиттэр. Горнай улууһа 300 га Октом сириттэн, аммалар 270 га сир эмиз "Хачыкаат" ТХПК-ны кытта дуоғабардаһан арендага ылыттар. Ольга САМСОНОВА.

Быыбары корсо

Праймериз Покровскаяга ыытылынна

Республика үрдүнэн от ыйын 22 күнүттэн атырдьах ыйын 9 күнүгэр дьэри "Биригэр Россия" партия уонна "Норуот фронтун" аатыттан Государственной Думага киирэр иһин ким киирээрин быһаарар норуот куоластаһына ыытылла турар. Быыбар манньк көрүгэ праймериз дьэри ааттанар, сүрүн быыбар иһинэ буолар. "Биригэр Россия" Саха сиринээгин салаата онорбут испиниһээр 53 кандидат киирбит: 25 киһи "ныгылылартан" уонна 28 "Норуот фронтунтан". Бу испиниһеккэ Госдума депутаттара Михаил Эверстов, Юлия Песковская, Ил Түмэн депутаттара уонна урукку президенттэр Михаил Николаев, Вячесла Штыров бааллар. Биһиги улуустугар ыытыллы-ан иһиннээгин праймеризтар (илин эгэргэ, Бүлүү улуустарыгар, Мииринэйгэ) түмүктөрүнэн иһинки күөһүгэ Егор Борисов сылдыар.

От ыйын 29 күнүгэр Покровскаяга Нам уонна Хангалас улуустарын куоластааччылар мустаннар кандидаттары кытта көрүсүлэр. Куоластааһын испиниһээр киллэрлиһит кандидаттар бэйэлэрин тус программаларын билиһиннэрдилэр. Мустубут дьон кандидаттарга араас ис хоһоонноох ыйытылары биэрдиһэр, тирээн турар суолталаах кыһалбаларын туруорустулар уонна олору туораттарга туһуламмыт этиһилэри киллэрдилэр.

Элбэх ыйытыга Госдума депутаттара Ю. Песковская, М. Эверстов, Ил Түмэн бэрэссэдээтэлэ В.Басыгысов, ХИ-ФУ профсоюзун сэкэрэтээрэ А. Сусов уо.д.а. хоруйдаа-тылар.

Түөрт бөлөххө буолбут праймеризка куоластааһын түмүгэ манньк: Егор Борисов - 76,7%, Вячеслав Штыров - 74,8%, Михаил Николаев - 63,3%, Юлия Песковская - 62,2%, Евгения Михайлова - 49,8%, Георгий Балакшин - 48,9%, Александр Ким-Кимэн - 46,6%, Александр Саввинов - 45,8%, Владимир Членов - 40,6%, Юрий Дойников - 39,4%.

Ольга САМСОНОВА.
Степан САВВИН хаартыскага түһэриһтэ.

Күүлэй - 2011

Эһиил күрэххэ "Синтай" оонньонуо...

Ааспыт иэдиэлэбэ Нөмүгүгэ Күрүлээх дьэри сиргэ үгэскэ кубулуйан сылын аайы ыытыллар "Күүлэй-2011" илиинэн уонна "Синтай" дьобус тракторынан от охсууга улуус күрэххэ ыытылынна. Тэрээһини Тыл хаһаайыстыбатын управлениета уонна "Ныгыл Россия" партия Хангаластаагы салаата ыгар. Быйыл илиинэн охсууга Покровскаятан, Нөмүгүттэн уонна Уулаах Аантан биес киһи кэлэн көхтөөхтүк кытынна. Былырын "Синтайынан" обуостарга кыттааччы элбэх эбит буоллабына, бу күрэххэ ааспыт сыл кыйыылааба, Аммаба ыытыллыбыт "Күүлэй-2011" Республикадаагы күрэххэ кыттыбыт Федор Ноговицын эрэ кэллэ.

Манна Нөмүгү олохтообун Александра Степановна Гаврильска ("Эргис" КХ) ходуһатын илиинэн охсооччуларга 0,25 га, техниканан обуостараччыларга 1 га сирдин үлүрэн, бэлиэтээн, жеребёвканын таллардылар уонна, дьэ, эбиттэ саһана "аттар түстүлэр". Санатан эттэххэ, ааспыт күрэххэ сирдэриннэнэ лаппа киһи этэ (илиинэн 0,8 га, техниканан 2 га).

Илин быдыһааччы суох буолан Федор Ноговицын "колотүгэр" уолун Федяны олорто. Ор өтөр буолбата, уол оҕото өрө көтүгэн 1 чаас 35 мүнүүтэнэн 1 га сирин обуостаран бүтүрдэ. Онон, Федор Николаевич Нам Үөдэйиһэр ыытыллар Республика таһынаах "Күүлэй - 2011" күрэхтэһингэ илин быдыһаар буолла. Тута киһи кэһиниттэн илиинэн охсооччулар кыйыылаахтара билиннэ. Покровскаятан ХИФУ ФТИ 3 куурсун устудьуона Сергей Сергей сирин "австрийский" дьэри аатырар хотуурунан, сыннынан корбөккө бири тыһынан, 1 чаас 40 мүнүүтэнэн охсон

кыйыы өрөгөйүн билэн Республикадаагы "күүлэйгэ" кыттар чинэскэ тигистэ. Былырынныгы күрэххэ Сергей, хойутаан да кэллэр, төрдүс миһэтэ буолары ситиспитэ. Иккиннэн Нөмүгүттэн Кузьма Острелин, үсүһүнэн Уулаах Аантан Климентов Сергей, онтон Покровскаятан Александр Сергеев уонна саамай эдэр кыттааччы Уулаах Аантан 16 саастаах Онуфриев Евсей бүтүлэр.

"Күүлэй - 2011" илиинэн охсууга кыйыылааба Сергей Сергеев санаатын үлэстэтиһиттэн:

- Кыйыылаах буолуом дии санаабатабым, көпүрү киирсибитим. Быйыл бэри-либит ходуһалар кыралар, онон, соччо илистибэтим. Билигин Уулаах Аантан оттуу сылдыһым. Хотуурунан кыра эрдэхпиттэн охсубун эрэри, билигин кэмгэ мотто-хотуурунан туһанабын. Кыйыыбар аҕабар махта-

набын.

Кыйыылаахтарга Федор Ноговицын "Синтай" трактор хортуоска хостуур тэрилтин уонна Сергей Сергеевчааска 3500 литтэрэ ууну хачайдыр "Ураган" электрическэй уу насонун биригэр туттардылар. Оттон Кузьма Острелин "Bosch" электрическэй дрель, Сергей Климентов "Зубр" шурупверт сүүйдүлэр. Александр Сергеев төрдүс буолбутун, хачыстыбалаахтык охсубутун иһин шлифовальной массына уонна инструмент наборун анал биригэр ылла. Эдэр охсооччу Евсей Онуфриев массына компрессорун бэлэх тутта. Барылар кыттыгыттарын туһунан сертификат, грамота биэрдиһэр.

Маны таһынан, сылын аайы оҕолоругар сүбэ-ама, куус-көмө буолбут аҕаларга Кузьма Острелин уонна Сергей Сергеевчааска Махтал суруктары кытта үстүү куул комбинорм туттардылар.

Тэрийээчилэр эһиил элбэх дьону-сэргэни, ыччаты хабар туһуттан эһиил балыктааһыны киллэрэри уонна сүрүн биригэр "Синтай" дьобус тракторы туруорары былааннаһылар. Кыйыылаахтарбытыгар Республика "күүлэйгэр" ситиһилээхтик кытталларыгар бабарыабын!

Егор БЕССОНОВ,
ааптар хаартыскага түһэриһтэ.

Кэпсиэхпин баҕарабын

Санныяр санаа тыыннаммыт

1955 сыл күһүнүгэр мин Холболоох оскуолатыгар тордус кылааска үөрэнэ кэлбитим. Дьахтар Угуоҕа сайылыктан аҕабын кытта тэлиэгэ атынан тийибитим.

Килэчипит түнүктүрдээх, оһох кыһыл оҕноох тимир хоруобуйалаах, модьү истиэнэлэрэ кэчигирэччи ууруллубут Боголлообу оскуолабыттан быдан улахан баарабай дьэниң соҕо-салла корбүтүм.

Онно биһир сыл үөрэнэн экзамен туттараһ баран Номүгүтэҕи Ой оскуолатыгар барар буолбутум.

Холболоох оскуолата манна I Маалтааны уонна III Маалтааны нэһиликтэрин сүүһүнэн оболоро үөрэммит, үөрбө суохтары үөрэхтээһингэ элбэх улахан дьон ааҕар, суруйар буолбут балаҕа киниг историялаах дьонун үөрэх кыһата.

Оскуола бэйэҕэ РСФСР үтүөлээх учуутала Васильев Н.С. "Вехи истории образования Хангаласского улуса" диэн кинигэтигэр суруллубутунан 1931 сыллаахха тутуллубут. Совет, партия үлэтин ветерана Острельянина А.П. "Маалтааны" диэн кинигэтигэр оскуола Таһычча төрөөбүт Кириллин Григорий Михайлович маастардан тутуллубутун туһунан ааҕабыт. Оскуола бастагы директорынан I Маалтааны чулуу дьонуттан биһирдэстэрэ Жирков Семен Георгиевич буолбут.

1939 сыллаахха Холболоох оскуолата сэттэ кылаас-таммыт. Манна мунутаан, сүүстөн таһаа оҕо үөрэнэ сылдьыбыт курадук. "Маалтааны" кинигэ кэпсиринэн оболор, ордук III Маалтааныттан үөрэнээччилэр, Чымаадайтан көһөрүлүбүт 1878 сыллаахха тутуллубут интернат буолбут урукку таҕара дьиттигэр олорон үөрэммиттэр. Ол дьэни нардом, ол эбэтэр норуот дьиттэ диэн ааттыыллар. Кэлин Октоһо көһөрүлэн киирэн оннооҕу профтехучилище уопсайа буолан дьонго-сэргэбэ туһалаабыта.

1943-1944 үөрэх дьыллыттан саҕалаан оскуола эмгэ түөрт кылаастаммыта. Ити учууталлар сэрингэ ыҕырыллан барбыттарын уонна 1943 сыл сайыныгар "Коммунизм", "Үүнүү" колхозтар Номүгүгэ көһөрүлэн оҕо аһаана абыһаабыта уонна III Маалтааны Боголдүгэр 1940 сыллаахтан 4 кылаастаах оскуола аһылдыбытын кытта ситимнээх буолуохтаах.

Холболоох оскуолатыгар араас сылдарга Жирков С.Г., Иванов С.Д., Николаев З.А., Петрова (Баранкова) Л.С. (Сэмэн Баранков атыһыт кыһа), Лукин Г.П., Негноров Н.С., Кытыльскай С.Я., Ильин Е.П., Григорьев И.К., Савин Г.Ф., Маркова Е.П., уоһаа учууталаабыттар уонна директораабыттар.

Ильин Е.П., Григорьев И.К., Негноров Н.С., Лукин Г.П. уонна Кытыльскай С.Я. Аҕа дойду Улуу сэриитигэр кыттыбыттар. Кинилэр бары 1942 сыл сайыныгар ыҕырыллан Германия фашистарын утары сэриилэһэ аттамыттар.

Ильин Егор Петрович Ленинградскай фронтка сэриилэспитэ, үстэ баһырбыта. Ленинград куораты блокадтан босхолуур кырыктаах кыргыһыларга кыттыбыта. 1943 сыл күһүнүгэр ыараханник баһыран төрөөбүт сирингэр эргиллбитэ. "За оборону Ленинграда" диэн мэтээлинэн наҕараадаһаабыта. Ильин Е.П. 35 сыл учууталлаабыта. Кини оболору кыраайы, айылҕаны үөрэтинэн утумнаахтык дьарыктыыра. Орджоникидзевскай оройуон историятын балаҕа кинигэтигэр, бэйэтин хаартыскаларын ситирилинбит илиитинэн суруйан хаалларбыт үлэтэ улуус библиотекатыгар хараллан сытар. Егор Петрович өр сыллаах үлэтэ "За трудовое отличие" мэтээлинэн, уонна РСФСР үөрэтирин туйгуна аатынан бэлэ-тэммитэ.

Бастагы учууталбыт Ильин Е.П. 1987 сыллаахха 68 сааһыгар олохтон барбыта. Кинигэ анаан биһиги Алаас Баһа диэн төрт сирингэр ойдобунуук туруорбунут.

Григорьев И.К. Калининскай, III Белорусскай фронтка хорсунуук сэриилэспитэ, түөртэ баһырбыта. Кенигсберг куораты ылар хаан тохтуулаах кыргыһыга кыттыбыта. 1945 сыллаахха Литва, Белоруссия тыаларыгар "тыатаабы ырааттар" диэн ааттаммыт бандыттары сойуоласпыта. Сэрииттэн Иннокентий Кириллович 1945 сыл ахсынныгыгар эргиллбитэ. Хорсун буйуун Кыһыл Сулус ордонааҕа, "За взятие Кенигсберга" мэтээллээҕэ.

Сүүһүнэн обону үөрэх-билиин суолунан сиппит үтүө-мааны учууталбыт ыарахан баастара көбөн баара-суоҕа 62 сааһыгар күн сирингэр суох буолбута.

Негноров Н.С. III Белорусскай фронтка сэриилэспитэ. Старшай лейтенант званилааҕа. Эмгэ хаста да баһырбыта. Сэрииттэн 1946 сыл тохсунньуугар эргиллбитэ. Кэлин Мэҕэ Хаҥалас II Наахаратаабы оскуолатыгар учууталлаабыта, директордаабыта, салгыы военруктаабыта, партия оройуонаабы комитетын пропаганда-дифа этэ. Кэтэхтэн үөрэнэн СГУ биология-география факультетын бүтэрбитэ. Николаий Семенович олобун суола 49 сааһыгар түмүктэммитэ.

Лукин Г.П. Москва ополченнетын 60-с дивизиятыгар сэриилэспитэ, хаста да

баһырбыта. Фронга сылдьан Ян Лукаскай диэн бойобуой добордоммута. Кини омугунан поляк этэ, кыргыһы толоонугар охтубута. Доборун кэриэстээн Геннадий Петрович оболоругар кини араспаанньатын уонна аатын биэрбитэ. Яна Лукаскай диэн кыыстаах, Ян диэн уоллааҕа. Геннадий Петрович сэрииттэн ыараханник баһыран 1943 сыллаахха төрөөбүт сирингэр эргиллбитэ. Кэлин биһиги улууспутугар Лукин Г.П. Номүгүгэ, Уулаах Аанҕа сиптиһилээхтик учууталлаабыта. Оболоро кини туһунан "Утуунуук удыора" диэн кинигэни таһаарбыттар. Лукин Г.П. 73 сааһыгар дьэри олох олорон ааспыта.

Оттон Кытыльскай С.Я. улуу сэриин уоттаах сиплиитигэр сураҕа суох сүппүтэ.

Холболоох оскуолатыгар эрчимнээх эдэр чэгиэн саастарыгар учууталлыы сылдьан Аҕа дойду Улуу сэриитигэр ыҕырыллан төрөөбүт дойдутарын чигини, көҕүлүн хорсунуук көмүскэспит учууталларын үөрэппит дьон күндүтүк саныыллар. Кинилэр чабылхай олохторун оболоро, сиптэнэрэ салгыыллар, дьонун ааттарын үрдүктүк тутулар.

Оттон Холболоох оскуолата Ой оскуолата умайытын кэнииттэн 1968 сыллаахха Номүгүгэ көһөрүлүбүтэ. "Ноговицыннар - удыур аймактар" кинигэбэ сэриин, сибэст, колхоз үлэтин ветерана Ноговицын Р.П. ахтыгыгар Номүгүтэҕи Ленин аатынан колхозка Черноградскай С.С. председателлэн олодубуна. Роман Прокопьевич уонна Данилов Д.П. салалталарынан Холболоох оскуолатын дьэтин көтүрэн 110 атынан тийэһи киллэрбиттэр уонна 20 хонугунан туттара охсубуттарын туһунан кэпсэ-нэр.

Онон бу оскуола историята саҕа сиргэ салҕанан, кэлин орто оскуола буолан 10-н таһа сыл, ол эбэтэр 1979 сыллаахха Ой орто оскуолатын таас дьиттэ тутуллан бүтүөр дьэри, үөрэх-билиин кыһата буолан турбута.

Билигин бу хаарыаннаах оскуола дьиттэ уруускалланан санныяр санаа тыыннанан аһаҕас түнүгүнэн үлэһиннэн тыл куһуулар, хаар-самыыр суккуллар.

Ол эрээри, төһө да сиргэ тимирэн самнайбыт көрүгүннэр, бу дьит, ылырғы дьонунуоһу тутуу буолан, билигин даҕаны бөҕө, киптэ көрүгүнээх.

Бу дьэни киһилин көтүрэн чигээн маһын туоһа эмит туһанар, онугар ойдобунуук туруорар. Номүгү историятыгар Холболоох оскуолатын туһунан киниг собуутук суруйар буоллар...

Виктор ТАПЫЕВ.

Кыстыгы көрсө

Саахала суох үлэлэтиэххэ

Кэлин кэмгэ Россия, Саха республикатын аҕа баһылыктара, правительствотун салайааччылары үлэни-хамнаһы салайыны тупсарар, онгортон таһаарыны улаатыннарар, хас биһирдэн үлэһит үлэбэ эппиэтинэһин үрдэтэр, бюджет үбүн туттууну хонтуруоллааһын, буруйу онгорууну абыһаты, коррупцияны утары быһаарылаах охсуһууну ытыгы, салалта норуот кытта сибээһин боборготуу, норуот туруорсуутун аахсыы тустарынан үгүстүк этэр-сагарар, дьаһал ылар буолбуттарын бэчээттэн ааҕар, телевизор сонунуттан истэ-билэ олоробут дии. Ити курдук дьаһаллар, соруахтар онгорулалларын сэрэтэр-ойдотор үлэлэр тийгинн быспакка ытыллыларын үрдүнэн производство үлэһит сорох дьон үлэлэригэр көтүмэхтик сыһыаннаһаллар, үлэлэрин туругун иһин эппиэтинэстэрэ намыһах дии саныбын.

Бу этэрбэр холобурунан Покровскайдаагы уот ситимин тэрилтэтигэр үлэһит дьон үлэлэрин көрүбүт. Уот сотору-сотору баран хаалар буолбута ыраатта. Уот тоҕо барда диэн ыйыттаахха "Кэлиэ-кэлиэ, күүт" диэнниэн мунгурданаллар.

Мин санаабар уот линиятын сыл айыы хапытаалынайдык өрөмүөннүүлэрэ, суулаары турар баһаналары уларытталара, трансформатордары саҕардалара буоллар уот чаастатык барыа суох этэ. Биллэрин курдук, уот саахала суох этэнгэ үлэлэһинэ биһиги дойдубутугар. Саха сирингэр, уһулучу улахан суолталаах. Кыһын тымыһыга уот ситимингэр саахалланыны чөлүгэр түһэрэргэ үтүмэн үгүс үп ороскуоттанара, сыра-сылба барара, дьон тымыһыан ылдыан доруобуйаларыгар оҕустаралара баар суол. Манник хомолтолоох быһыы тахсыбатын иһин тэрилтэбэ үлэлээччилэр салайааччылардыын дьон-норуот, судаарыстыба туһа диэн бэринилээхтик, эппиэтинэстээхтик үлэһиттээхтэрэ олох көрдөбүлэ буолбат дуо?

Уот дьыл сылаас кэмгэр барыта уопсай дьиттэ олодор хаар баттан мөлтөөбүт кырдыаҕастарга, этэргэ дьылы, эрээдэригэр эрийэн эбэр. Ол курдук, уопсай дьиттэ олодор кырдыаҕастар астарын морозилыкка, холодильникка туталлар. Уот уһунуук бардына астары буорту буолаары ыксатар. Уот барытын эрийэ-кыһалбата бу суруллубутунан эр мунгурдаммат. Покровскайга үлэһит сорох үлэһит уот ситимингэр бар мэхэйи бириэмэтигэр көннөрбөттөр. Холобур. Номүгүгэ кини хочуолунай ардыгар турар үрдүк баһанага провод хатыллан Горькай уулуссатын 22-гэр уот баран уопсай дьит олохтоохторун сүүрбэттэн таһа сыл моһуоктаабыта. Ону бийыл туруорсан, ыйан биэрэн көннөртөрдүт.

Бу үлэ суруллубука олобуран этэр санаам манник. Билигин кэм ирдэбилгэр сөп түбэһиннэрэн уот ситимингэр үлэһит оробуочайдар хайдах үлэһитлэрин салайааччылар хонтуруоллууларыгар баҕарабын. Эппиэтинэһэ суох көрүнүүк үлэһит дьонтон босхолуоһа наада. Уот ситимингэр хапытаалынай өрөмүөнү сайынныгы кэмгэ субуота, өрөбүл күннэргэ ытыгы туһалаах буолуо дии саныбын. Өрөмүөн кэмгэр уоту ылыы үлэбэ-хамнаһа мэхэйи онгоруо суох этэ. Былааннаах өрөмүөнү онгоруу буоллактарына нэһилиэнньэбэ хайа кэмгэ, төһө уһунуук онгороллорун эрдэттэн биллэрэллэрэ наада. Саахал табыстабына кини ыйыт-табына ханна-туох саахалланы буолбутун, саахал ханан чөлүгэр түһэрин этэллэрэ сирдээх буолуо этэ. "Уот кэлиэ-кэлиэ, күүт" диэн эппиэттэрэ киһини хайдах да астыннарбат. Үп кырдык тийбэт буоллабына улуус баай дьонуттан спонсор быһыытынан харчы көрдүөххэ. Көрү-нары тэрийэргэ, дьон омок сирингэр күүлэйдии барарыгар көмөлөһөлөр дии. Кыһаҕаннаах кыһыны этэнгэ турууру усулуобуйаны тэрийингэ бар дьоннору уһун көмө онгороллору тоҕо кыл-лыа суохтаабыт. Туһааннаах салайааччылар көрдөстөхтөрүнэ көмөлөһөртөн аккаастаныахтара суоҕа диэн эрэнэ саныбын.

Дойду, республика үрдүкү салайааччылары үлэбэ эппиэтинэһин, хонтуруолу күүһүрдэр туһунан дьаһалларыгар олобуран үлэбэ тахсар итэбэһин-быһаһыны туоратарга туох эмэ көмөнү онгороорой диэн санааттан бу ыста-тыйаны суруйдум.

Иван СИВЦЕВ.
Номүгү.

"Саргы түһүлгэтэ"

Покровскайга "Саргы түһүлгэтэ" Култура уонна сынныалан кинигэр Л.А. Засихова салайытынан хартыына галереята утумнаах үлэни тэрийэр. Манна араас худуоһунууктар быыс-гапкалара, корсунуулар буолаллар.

Хартыына галереятыгар

Галерея Хаҥаластан төрүттээх айар талааннаахтары кытары ситимнээхтик үлэһит. Аныгы кэм ирдэбиллэрин Интернет нөҕүө сибээстэһэн сонун үлэлэри, музейдартан хартыыналары билсэххэ сии. Ыччаттар сөбүлээн сылдьаллар.

Л.АММОСОВА хаартыскада түһөрүлүбүт.

Дьөппөнөөбү сельпо тэриллибитэ 80 сылыг ар

Булууска, эргинэн ыһыабар

Дьөппөнөөбү аты-эргинэн сельпотун 80 сылыг ар аналлаах үрүг тунах ыһыах эңсиглэннээх сүүрүктээх Элиэпэллэр эбэбит Самартайын хочотугар. Кыһыл Үрүйэ ууллубат Булууһугар ытылыһа. Бу ыһыахха ыраахтан-чугастан ыгырыллыбыт ыалдьыттар, бэтэрээннэр, күүстээх-уохтаах үлэһит дьон оһуокайы дуораттылар, быһый бөбөстөр түһүлгөннү кыргыттылар.

Уруккуну санаан ыл-лаха, Октябрьскай революция миннээ Саха сирин-гэр государственнай эргинэн дьон суоҕа. Чааһынай эргинэн-сиртэр табардарын тиһэ сылдьан нэһилиэн-нүүбэ, тыа сиринэн аты-лыһылар. Оччотооҕуга харчы дьон суоҕа, дьон түүлээбинэн, арыынан, этинэн төлүүллэр, аахсал-лара. 1917 с. кэминтэн дойдуга революционнай быһыы-майгы сабыдыалы-нан дьон-сэргэ актыбыы-наһа үрдүүр. 1918 с. дьон үптэрин холбоон аты-лаһар уонна атылыыр сө-бүөскэй кооперативнай эргин тэрилтэтэ "Холбос" тэриллибитэ. Олохтоох нэһилиэннэни аһынан-танһаһынан хааччылар сыаллаах потребительскай уопастыбалар тэриллэн-ринэн, улуустарынан тэ-рийэргэ улахан дыһал ыл-быта. 1931 с. алтынны 15 күнүгэр II Дьөппөнөгө нэһилиэк потребительскай уопастыбата тэриллэн ре-гистрацияламмыта. Бу кэмгэ Хаачыкаат, Кыһыл Үрүйэ олохтоохторо сорох-торо Бэстээххэ, I, II-с дьөппөннөр Покровскайга, Оросолуодаа паайдаах-тара. Потребительскай уопастыба кинилэр үптэрин хомуйан уонна паайа суох 16 саастарын туолбуттары паайга саҕа киллэрэн 300000 солк. обороттаах сэтгэ салаалаах үлэстэбит. Хаачыкаатка, Кыһыл Үрүйэ, II Дьөппөнөгө, Ньочааба, I Дьөппөнөгө Нөөрүктээһингэ саҕа сель-по тэриллибитэ. Аҕа дойду сэриитин сылларыгар икки

ыал эргэ дьэтин холбур-тун хонтуора, маҕаһыын оҕостолор, оһно Сидоров Гаврил Михайлович пред-седателлэр. 1954 сыллаах-ха I Дьөппөнөгө тэрилли-бит саҕа маҕаһыын салайа-аччыта Куприянов Е.Н. бу-олар. Оттон II-с Дьөппөнөгө бастакы тип-овой маҕаһыыны 1967 с. Марков А.С. председатели олорон туттарбыт. Ол дьэ билигин бэкээринэ буолан турар. 1973 с. Хаачы-каатка промтоварнай маҕаһыын үлэһит. Элбэх тутууну Солдатов И.В. бырабылыанньа председа-телинан үлэһит олорон ыыппыт. Үлэбэ үрдүк си-тиһилинэнэргэ билин-үөрэх наадаһынан салайтаран сельпо дыһалтата үлэһит-тэрин үөрэттэрэргэ утум-наах үлэһит тэрийбит. Ма-ны таһынан элбэх ычат Покровскайга эргин куур-сугар үөрэнэн атылааччы идэлэммиттэрэ. Дьөппөн сельпотун материальнай базата лаппа бөбөрөөн, анал үөрэхтээх кадрдары-нан хааччылан үлэ-хам-наһа улааппыта.

У б у л у о й д э э х ыһыабынан билигин сель-по салайааччыта Сосина Н. А. мустубут дьону ис-тинник эбэрдэлээтэ, бэтэ-рээннэригэр бэлэх туттар-таага. Үлэһиттэргэ Махтал суруктары Вардамов А.А. (II Дьөппөн баһылыга), Оболкина И.В. (Хаачыкаат баһылыга), Проконьев С. А. (I Дьөппөн баһылыга), Ефимова А.М. ("Алмас-эргинбаан" салайааччыта), "Холбос" ЯСПО Григорье-ва А.Г.-кылаабынай реви-

зор, Сивцев Г.Г. - "Холбос" ЯСПО профсоюзтарын рес-комун председатели, Са-бардахова М.Е. - "Холбос" кылаабынай бухгалтера туттардылар. Үөһэ Бүлүүттэн ПО бырабылы-анньатын председателя Ва-сильева Ф.Ф., УСПО сө-бүөстүн бэрэссэдээтэлэ Михайлов С.Н., "Илгэ" ПО бырабылыанньатын пред-седателя Афанасьев А.А., "Күүлэт" ПО бырабылыан-ньатын председателя Васи-льева Ф.Г., "Средневилло-ское" ПО председателя Егоров А.Е. ыалдьыттааты-лар.

Билигин да кэчээрн ычакка бэйэтин баай уо-путун бэрэ сылдьар, эргин туйгуна, "РФ потреби-тельскай кооперацияга үтүө суобастаах үлэһитин" уордьан кавалера Маркова А.П., эргин туй-гуна Попова А.Л. эбэрдэ-лээтилэр.

Ыһыах сирин-туомун II Дьөппөнөөбү оҕо саа-дын салайааччыта Михай-лова Н.А., "Сарыал" культу-ра кинин директора Ми-хайлова М.И. (I Дьөппөн) ытытылар. Алгыс ырыалаах республика эдэр, кэскил-лээх ырыаһытара эбэрдэ-лээтилэр. Спорттивнай күрөбү спорт бэтэрээнэ Еремеев А.И. ыытта. Ма-на бастакы миэстэни I-кы дьөппөннөр ыланнар үөрдүлэр - к о т т у л э р. Түһүлгэ күрөбүр эмиз I Дьөппөн маҕаһыына бас-таата (сөбүдөннөһөй Кон-стантинова Е.Е.).

Түс бэйэм кэрэни кэ-рэллэнэр, үүнэр-сайдар ычаттардаах Самартай хо-чотун уйгуна ыһар Дьөппөн потреббашыыта тэрил-либитэ 80 сылыг ар анал-лаах үбүлүөйдээх ыһыабын ыыппыппын, элбэх хоһуун үлэһит дьону кытта алтыспыппын кини тутта саныбын.

Анастасия
МОРДОВСКАЯ,
Тинт Эбэ сэл.

Иһирэх тылыһа

Көлүөнэлэр көрсүһүүлэрэ

Ог ыйын 16 күнүгэр 1966 с. Покровская орто оскуоланын бүтүрүт 10 "в" кылаас үөрэнээччилэрэ көрсүтүбүт. 45 жыл ааста да, оҕолорбут быдан үйбэ ыал буолаллар, көрсүһүүнү тэрийэ туралара үөрдөр.

Кырадьык, олоххо элбэх уларыйыы буола, үкөс тагнар тэбиниллээх. Ол күрдүк, уонсай бас билинттэн чааһынайга төнүнүбүт, бу сырыыга каниализмыга көрсүтүбүт. "Уолаттар" дэлби кырдыгыттар, "кыргыттар" хата түдүсүтүттар.

Урукку кэм учууталара актыыннылар - кылаас салайааччыта Петр Петрович Бори-сов, дириэктэр Иван Михайлович Яковлев, химия учуутала Евдоким Романович Егорова, физиканы үөрэттүчү Виктор Михайлович Рачин. Билигин дьон-били, нуучча тылын үөрэттүчү. Ленин уорданын кавалера Ангелина Васильевна Кривых эгэринэн, урукку нуучча классиктарын дьоруойдарын күрдүк буолдулар. Ол күрдүк, кэчэгэй баайдар Платонкиннар, элбэҥи эрэннэрээччилэр Ма-линовтар, олбүт дьон дууһатын туһанааччы-лар элбэхтэр, бары харчы тула сырсаалар, ха-рахтара туолбат.

Көрсүһүүгэ кэлбиттэр биригэ үөрэммит, Саха театрын артыыһын, "Кочегар" киинэ дьоруойун Михаил Архипович Скрябинны абыннылар. Киини оонньуур дьон бары коһо

санаанан элбэҥи аймылларын, дыалкыт-ларын кордорөр этилэр. Биригэ үөрэммиттэр мас Покровскай кэрэ костуулабын, архитек-турнай былаана толорутун ахтылар. Биллэн турган, уруккуну эрэ ахтыы буолбата, би-лингвини хаарыйыы-анньыы эмиз баар. Хо-лобур, Покровскай кирзавода уонна Кыһыл Бастааххаабы ТБО завода ыһылыылар ыраахха тэппиттэрин туһунан. Ол тынан ба-ран, мустубуттар үлэтэ суох буолууну, ычаттар харчы-үп өттүнэн тийинмэттэрин тумнан үкүн эдэр саастарын санаан табыс-тылар.

Александр Иванович уонна Вера Афанасьева Протодьяконовтарга Егор Стручков дьэтингэр көрсүһүү тэрийбиттэригэр, ас ас-таан аһаппыттарыгар бары махтаныйлар, бэ-лэх туттардылар. Элсонор Михайлович Портнягин үөрөппит оҕото Олег Сухарев ырыаһы баяннан добуһуоллаата. Манна даҕатан эттэххэ, билингвини ырыа, музыка тинигрэгэ барабаан охсуулаах добуһуолун тэһинээтххэ советскай ырыалар быдан мелодиялаахтар уонна ис хоһоонноохтор. "Оҕолор" оскуоланы бүтэрбиппит 50 сылыг ар мустуох буолан тарбастыбыт.

Александр ПАВЛОВ,
Покровскай орто оскуоланын
1966 с. выпускнига.

Үбүлүөйдээх оскуола үлэтин кыратык сырдаттахха манньык. Коллектив орто сааһа - 35, 17 учуутал үлэлиириттэн үрдүк үөрэхтээбэ - 13, орто анал үөрэхтээбэ - 4. Дириэктэри-нэн оскуола выпускнига, "СР кэскилэ" бэлиэ хаһаайына Гаврильев Николай Артемович, дириэктэри үөрэх чааһыгар солбуйааччынан Ипполитова Сардана Афанасьевна, дириэктэри интти чааһыгар солбуйааччынан СР үөрэтиринттин туйгуна Иванова Людмила Афанасьевна айымньылаахтык үлэһити сыл-дьаллар. Эдэр ычакка үөрэх-билини кымын сабан, нэһилиэннэ ытыктабылын ылан үлэ-һити сылдьар учууталлар: математика учуута-ла, СР үөрэтиринттин туйгуна Соловьева Га-лина Афанасьевна, физика, информатика учуутала Соловьев Семён Михайлович, алын сүһүөх кылаас учууталара Максимова Ири-на Егоровна, Борисова Марфа Геннадьевна, СР үөрэтиринттин туйгуна, "Учууталлар учуу-таллара" Христофорова Лидия Егоровна.

това Дайаана - I миэстэ, Христофорова Юлия - I миэстэ, Максимова Сардаана - II миэстэ, Христофоров Арсен - II миэстэ буол-буттара.

Оболор улууска ытытылар предметнэй олимпиадаларга кыттан, миэстэлэһэн үөрүүлэрэ үксүүр. 2010 с. саха тылыгар Хри-стофорова Юлия - I миэстэ.

Начальнай кылаас үөрэнээччилэригэр иккис сылын улууска олимпиада ытытылар буолбута кэрэхсэбиллээх.

2010 с. 3 кылаас үөрэнээччилэрэ Иванов Ньургун математикаба III-с, нуучча тылыгар VI-с; Ипполитова Дайаана математикаба II-с, нуучча тылыгар IV-с, саха тылыгар II-с ми-эстэ. 2011 с. 3 кылаас үөрэнээччитэ Иванова Нария тулалыыр эйгэ олимпиадатыгар V-с, 4 кылаас үөрэнээччитэ Ипполитова Дайаана саха тылыгар II-с, математикаба VI-с буол-буттара.

И.А. Федоров аатынан III Малдыагар
Үбүлүөйдээх оскуола

Ситиһиилэрдээх көрсөбүт

Кэлэр 2011-2012 үөрэх дылыгар Тумул төрүт оскуолата төрүттэммитэ 80 сааһын бэлиэтэри бэлэмнэбэбит. 1931 сыллаахха Орто Кытыл на-чальнай оскуолата аһыллыбыта. Кэлин 1965-1966 үөрэх сылыттан Тумул начальнай оскуолата, онтон 1994-1995 үөрэх сылыттан Тумул төрүт ос-куолата буолбута. Уон саастаах оҕону атын нэһилиэккэ үөрэттэрэ ыытар ыарахан. 1994 сыл күһүнүгэр нэһилиэннэ уонна биһир дойдулаахтарбыт күүстэринэн саҕа оскуола тутулан үлэбэ кирибитэ. Төрөппүттэр оҕолоро бэйэлэриттэн тэйбэккэ үөрэнэр буолбуттарыттан үөрүүлэрэ-котүүлэрэ, оҕолор үөрбүт сирэйдэрэ-харахтара бу костөргө дылы.

Ханнык бабар оскуола оҕотун ахсааны-нан буолбакка, үөрэтэр оҕотун ситиһини-нэн киэн туттар. Үөрэнээччилэрбит улуус, республика ниннэ ытытылар тэрэһиннэр-гэ кыттан, ситиһинлэнэн учууталларын уон-на төрөппүттэрин үөрдэллэр.

Оҕолорбүт ситиһинлэрин кылаастык би-лиһиннэрдээххэ манньык:

2007 с. Христофорова Юлия улууска "Ин-никигэ хардыы" НПК "Тумул сирин-уотун лыахтара" - III миэстэ.

2009 с. Максимова Сардаана улууска "Инникигэ хардыы" НПК "Төрүттэрим төрүт тыллара" - III миэстэ.

2009 с. Ипполитова Дайаана улууска "За-болоцкай аабылыларга" - "Алаас ааттаах, киһи төрүттээх" - I миэстэ, региональнай "Виноградовскай аабылыларга" - "Алаас ааттаах, киһи төрүттээх" - III миэстэ.

2010 с. улууска "Ямшицай аабылыларга" Максимова Сардаана - II миэстэ, Христофо-рова Юлия - III миэстэ, Ипполитова Дайаана - I миэстэ, Христофоров Никита билиһинэ бириһин ылыта.

2011 с. улууска ытытылыбыт "Афанасьев-скай аабылыларга", региональнай "Виногра-довскай аабылыларга" Ипполитова Дайаана "Тумул нэһилиэгин сирин-уотун аата" - I ми-эстэ.

2009 с. "Мин уонна аҕам" республика-таабы киннэ куюкуруугар Тимофеев Миша - III миэстэ.

2011 с. "Кэпсэтинэххэ" республикатаабы радио куюкуруугар Кузьмина Маша - II ми-эстэ.

2004 сылан "Айкуо" мода театра тэрил-лэн үлэһит. "Малдыагар сулустара" куюкуру-ска кыттан "Айкуо" мода театры сыл ахсын ситиһиниллэр: 2004 с., 2007 с., 2009 с. - I сте-пеннээх лауреат, 2008 с., 2011 с. - II степеннэ-эх лауреат буолбуг.

"Малдыагар сулустара-2005" "Авангард" номинацияны, "Малдыагар сулустара-2008" "Аптаах сүүтүк" номинацияны, "Хангалас су-лусчааннара-2006" Шадринна Маша "Эдэр модельер" номинацияны, "Малдыагар сулу-стара-2010" куюкурууска ырыбаа Максимова Тания I степеннээх лауреат, "Кустук" хомус ансамбля II степеннээх лауреат, "Малдыагар сулустара-2011" куюкурууска Максимова Сардаана "Эдэр кутюрэ" номинацияны ыл-быттара.

"Кэрэхсэн-2003, 2004, 2007, 2008" улуус-таабы күрэхтэһингэ, "Хотугу сулус-2004" кытытытылар, "Хотугу сулус-2007" кыттан "Эдэр кутюрэ" номинацияны, "Сияние Се-лера-2008" грамота ылбыттара. "Көмүс дорбоон-2009, 2010" Максимова Тания, Хри-стофорова Ася кытытытытара.

2008 с. Христофорова Юлия "Мин ийэм" улуустаабы уруһуй куюкуруугар кыттан Махтал сурук, Рафаилова Лена "Природа, вдохновляющая нас" Н.М. Засимон төрөбүтэ 80 сааһыгар аналлаах уруһуй кую-куруугар III степеннээх диплому, Васильев Эриксон "Образ литературного героя" Г.М. Туралысов төрөбүтэ 105 сааһыгар аналлаах уруһуй куюкуруугар II степеннээх диплому, Мордовская Сардаана Махтал сурук түппүт-тара.

2010 с. улууска ытытылыбыт "Ого уонна суол" уруһуй куюкуруугар кыттан Ипполи-

төрүт оскуолата математика учуутала Г.М. Романов аатын үйэтигэр сыаллаах улуус-таабы математика олимпиадатын тэрийэн ыыппыта үгэскэ кубулуйда. Оҕолорбүт олим-пиадага кыттан сыл ахсын ситиһиниллэнэн кэ-лэллэр. Ол күрдүк 2010 с. 3 кылаастарга Ох-лопков Юлиан - V-с, Иванов Ньургун (4 кыла-ас) - II, III, Ипполитова Дайаана (4 кылаас) - II, III, Иванова Сахаайа (5 кылаас) - IV, Хри-стофоров Арсен (6 кылаас) - VI, Максимов Дима (7 кылаас) - III, Максимова Тания (8 кы-лаас) - III, Христофорова Юлия (9 кылаас) - III миэстэ буолбуттара.

Спортсменнарбыт араас таһымнаах күрэхтэһиннэртэн бириһистээх хаһаайынна-ра буолан ситиһиниллэнэн кэлэллэр. 2008 с. ос-туол тенниһигэр Максимова Тания - II; 2009 с. Дима Алексеев кэриһингэр ытытылыбыт XV республикатаабы мас тардыһыы турнирыгар Громов Дьулус - II; 2009 с. спорт маастара Г. Дмитриев бириһингэр хапсабайга Матвеев Артем - II, Тимофеев Минчя - II, Тимофеев Миша - II, Тимофеев Юра - III, Христофо-ров Саша - III буолбуттара; 2010 с. остуол тенниһигэр Максимова Тания - II, Тимофеев Юра - III миэстэ; Үөрэнээччилэр спартакиа-даларыгар быһылгы ситиһинилэр манньыктар: баскетболга - III-с, чөлүкэни атлетикага I-кы, эстафетага I-кы, хайыһага - II-с, "Эрэл" II-с. Быһыл Тумулга биһир дойдулаахпыт Громов В.И. кэриһингэр мас тардыһыыга улуус аһаҕас турнира буолан ааспыга. Уолаттарбыт бэйэлэрин ыһааһыннарарыгар миэстэлэһэн кыайыы өрөгөйүн билбиттэрэ: Охлопков Юлиан - II-с, Матвеев Артем - III-с, Громов Дьулус - I-кы, Тимофеев Юра - II-с.

"Русский медвежонок" Аан дойдутаабы, "Кенгуру" Бүтүн Россиятаабы, "Человек и природа" оонньуу-куюкуруустарыгар эмиз кытабыт. Быһыл 4-с кылаас үөрэнээччилэ-рэ "Кенгуруга" Ипполитова Дайаана - III, Иванов Ньургун - IV миэстэ буолан үөрдүбүт.

Оскуолаба кылаастар икки ардыларыгар үгэскэ кубулуйбут "Бизнес-круиз" күрэх ыы-тыллар. Кыайылаах кылаас Лабиды хайа-тыгар уонна Дьокуускай куоракка күдүлэ-дээн кэлэр путевкалар набаарадаланар. Бы-йылгыттан кылаас үлэтин сырдатар "Самый классный класс" дьон ааттаах оҕолор, төрөппүттэр уонна кылаас салайааччыта биһир ситимнээх үлэлэрин көрдөрөр күрэх ытытылына. Манна кыайылаах кылаас көһөрүллэ сылдьар кубогунан, кылаас са-лайааччыта "Бастыг кылаас салайааччыта" дьон бэлиэһин набаарадаланна.

Үөрэнээччилэрбит ситиһинилэрэ ин-никитин даҕаны элбин - үксүү турдун. Ос-куолабыт үбүлүөйүн үөрэххэ, үлэбэ бары си-тиһинилээх көрсөбүтүн.

Лидия Егоровна ХРИСТОФОРОВА,
алын сүһүөх кылаас учуутала, СР үөрэти-ринттин туйгуна, Учууталлар учууталыара.

Төрөппүттэргэ, ыччаттарга

Өйү-санааны ырааһырдар, кэнэтэр

..Хайа да күн, ханнык да дыалаба куһабаттан, сатамматахтан холобур ылан, үөрэнэ, үчүгэйи оңорор куолу...

Бу Анемподист Иванович Софронов түс бэйэтэ 1927 сыллаахха Архангельскайга коско сылдан суруйбут тылларынан сабалаан, кини айар үлэтин сэхэни ырытан көрөргө холонубут.

Кыаммат-түгэмэт дьыа кэргэттэргэ нитиллини, төрөппүт абатын дьыаһыгар үтүрүм-хатырын олоору, боростуой дьон дьыа чыхчы олобун билин кини үтүөкүннээх кэрэ куттаах-сирдээх личность үөскээн тахсарыгар олук уурбуттара. Бу кэлин айар-суруйар үлэтигэр сүрүн теманан буолбута.

А.И.Софронов айымныларыттан оскуола программатыгар хас да киһирэн, үөрэнээчилэргэ кини, олох, суобас дьини ойдобуллэри билиһиннэргэ, толкуйдатарга кини кэпсэтин, эргийэр кини буолан, олоххо санга үктээн эрэр эдэр дьонго күүс-көмө буолаллар.

"Куоратчыг" кэпсээгингэ дьыа кэргэн олобо огдолуй-ууттар арыгы содулун, сүүйүүлээх, кы-дыктаах оонньууларга ыллары кутталын, олох куһабат кэмэл-дылэрин үөрэнээччи дьыа-чыхчы ылынар тына суруллубут.

Кини хайдах олоруох-таарый дьини ыһытыны Алампа араас өртүгэринэн быһаара сатыыр.

Ымсыгы буолуу содулун "Олох оонньуура" драма геройдара дьонгэтик көрдөрөллөр. Ойгорбут буруйгар толору эппинэти сүгэринг, дууһа ыар батытын кини эрэ уйбатын, суобас ханна да мүчү харбаппат судьуйа буоларын көрдөрөр. Сирдээх, чигинэй олобу олоорго ыгыгар айымны обургу оболорго өйдөтөр-үөрэтэр оруола улахан.

Алампа поэзиятыгар да эдэр кини олоххо мунар-тэнэр, куһабат дьыалыктан тэйи туттарыгар ыгыгар айымнылары суруйтаалабыта. Оннук айымнылартан биирдэстэринэн 1923 сыллаахха суруллубут "Уоллаах кини кэпсэнигэ" дьини поэма буолар. Бу поэма темата - сир-майгы. Кини олобу быстах санааттан: аат был-дыаһыттан, байарга дьулуһууттан, ымсыгыттан, бэйэни хонту-руолламат буолууттан - ыаратарын көрдөрөр. Кини тобо куһабаттаах түбэһэрий?

1. Хаһаа чигинэйи, нтэбэйимтэ буолуу түмүгэр кини албын-көлдүүн охсууларыгар түбэһэн сөп:

Тыа сириттэн кини сиргэ - куоракка киһирэн, ханна да ырааппакка, ийэ-аба көрүүтүгэр сылдыбыт эдэр кини арааска тиксэр хомол-толоох түбэлтэлэрэ тахсаллар. Араас билбэт хампаан-ныатыгар киһирэн, тэгиннэн сылдыбычча, ойгорботобор да түбэһэн, дьыалаба-суукка эриллэн, төрөппүттэрин ытатан-сонготон, ааттарын ытатан, ыарыһах оңорон, олохторун кылгатар түбэл-тэлэрин холобур абылаахха сөп. Ойору бэйэтин көмүскэнэр, үчүгэйи-куһабаны ырыгытыр тына нити наадалаабын Алампа таа-йтарат ээр.

2. Атын дьон дьыалатыгар мээһэ орооһуу куттал-лаба:

Сахаба "көнө" дьини өйдөбүл былыргыттан баар. Өс киһирбэх, дьиринник хорутан өйдөбөккө, дьону хаһаа нтэбэйэр буолуу саха менталитетин биир өртү буолар. Ону таһынан сокуону үчүгэйдик билбэт буолан, сыһа-халты туттан, олох очуруугар обустары элбэх.

Кэлин-барыи обустартаах өйдөбүл дьон илиминэригэр киһирэн бээрэн албын-натын, элбэх харчыны, үбү-аһы быдыаты, эрэлэ суох араас акционернай общест-

волар сыаналаах ку-маабыларынан, ыра санаа ойгостубут дьыа тутулуугу-гар угуллубут үптэн ыгыһы согтуу туһунан элбэги бэчэ-эттиллэр.

Саха сиригэр оонньуур автоматтары бэрээдэктинир туһунан сокуон барыла мээ-нэбэ киһирбэтэбин ахтыахха наада. Кини үлэлээбэккэ эрэ улахан сууманы сүүйэн ылыам дьини ым-сыыран. хамнаһын, пенсиятын ба-рытын хааллара сүүйгэрини-тэ олох хомолтолоох чыхчыта. А.И.Софронов үөрэтэр ис хоһоонноох айымныта билингини олох чыхчыта буолан, сангалы тыһынна.

Олох тосту уларытан, үлэ мнэстэтин сүтэрэн, дьыа кэргэни нтэр кыаба суох буолан, мунгур уһугар тиний-эн, күннээгин түбүгү, олох чыхчытын умнар сыалтан, арыгыга охтуу, ыт үрбэт, ынах мангыраабат буола, кини быһытыттан ааһы ханна бабарар баар костүү.

Ыар аһыга ылларан, бүүтүгэлэнэн, депрессияга түһэн, мунгур уһугар арыгы иһини ыарахан баттык санааттан куотар ныма курдук көрөн, арыгы дьыагыгар быһа сиртэн, эһи эрэ көмөтүнэн дьон сиринэн олоро түһэр дьылбаламмыт-тар бааллара кистэл буолба-тах.

Анемподист Иванович Софронов бу айымныты-гар кини манньык үктэтин-лэргэ түбэһэн, аһы уу ды-

атыгар ылларан, арыгыһыт буоларын чуолкайдык көрдөрөн турар.

"Уоллаах кини кэпсэни-тэ" поэма саха ыччатын инники дьылбата киһиттэн бэйэтигэр тутулуктаабын, үтүө суолу тутуһан, туох хайа иннигэр тулхадыйбат дьулуурдаах буолуохтаабын, ити дьулууру ситиһэр туһугар туохтан да толлубат майгы, элбэги билин-көрүү наадатын, кини бигэ туруктаах буоллабына, санаабы-тын ситиһэрин, толорорун этэр.

А.И.Софронов олох ба-ры тахсытын-түһүүтүн, үөрүүтүн-хомолотун, ула-хан таптал дьолун, кини таһнарытын, бар дьон ытыктабылын, норуот өсгөөбүн быһытынан ки-ниттэн дьон сэрэхэдийэр, туора турар кэмнэрин ту-луйбут, олох ыараханын ам-сайбыт, уустук олобу оло-рут кини, суруйааччы, граж-данин буолар.

Инчэбэй эттэбин төрөтөн, аатын ааттар ыч-чата суоһун иһин, кини ай-ымнылары эрэдээх-бу-руйдаах, муммут-тэммит, олох араас очурдарыгар обустарбыт геройдара аны-гы ыччаты киртэн-буортан, олох араас кыбабдаларыт-тан, ыарахаттарыттан тэйи тутталларыгар, олоххо бэ-лэмнээх буолалларыгар өйү-санааны нтэ тураллар. Оскуола улахан кы-лааһын оболоругар, сир-майгы тематыгар кылаас ча-астарыгар, эдэр ыччакка диспуттарга, төрөппүттэргэ обону иһингэ анал бэснэ-дэлэргэ элбэх санааны, сүбэни бээрэр айымныла-ры суруйбут А.И.Софронов аата көлүөнэлэргэ ааттана туруо!

Капиталина ВИНУКОВА, педагогическая үлэ ветерана. Хачыкаат.

Иһит маһаһыныгар

Иһит табаар-бородуукта маһаһыныгар Егорова Екатерина Егоровна салалтатынан түөрт киһилээх коллектив былаанын толорон үлэлиир.

Екатерина Егоровна нэһилиннэ туттар табаарын. аһы-үөлү абалан хамабатык атылыыр. Кини хаһаайыстыбаннай боппуруостары бэрткэ быһаарар - бэкээринэ үлэтин, оттугунан хааччыыны эгин.

Степан САВВИН хаартыска түһэриитэ.

Покровскаяга күн-дьыа билгэтэ

СИМЕТЕО
Иһитиннэригитин

Оптуоруньукка, от ыйын 2 күнүгэр. 20-32 кыраадыс сылаас, кыра былыттаах, ардаба суох, этингээх буолуо.

Сэрэдэ 18-29 кыраадыс сылаас, кыра ардахтаах буолуо, этингэ этнэ.

Чэппиэргэ 19-26 кыраадыс сылаас, этингээх күүстээх ардах түһүө.

Бэстиссэргэ 17-28 кыраадыс итин, бабар ардын сөп.

Улахан Ааннаабы ветеринарнай учаастак коллектива өр сылларга ветеринарнай фельдшеринэн үлэлээбит

НОВОПРИЗЖАЯ Евдокия Семеновна ылдан олохтон туораабытынан кэргэнигэр Федоров Гаврил Егоровичка, оболоругар, сиринэригэр, чугас аймахтарыгар дьиринг кутурбанын тиэрдэр.

Ытыктыыр кийинипит НОВОПРИЗЖАЯ Евдокия Семеновна ыараханнык ылдан олохтон туораабытынан бырааппытыгар, таайытыгар Федоров Гаврил Егоровичка дьиринг кутурбаммытын тиэрдэбит.

Аймахтара Конакова С.П., Еремеевтар, Тимофеевтар дьыа кэргэттэрэ.

Өбөлөрбүт суруйаллар

Кыайыны уһансыбыта (Хос эбэм Мааса ахтытыттан)

"Мин, Сидорова Мария Прокопьевна, 1926 сыллаахха Горнай улуунун Атамай сэлэһиниэтигэр биес оболоох ыала үһсө оҕолон төрөөбүтүм. Икки убайдаах, бырааттаах, балыстаах эгитим.

Сэрин сабалар сылыгар 15-тээх кыас эгитим. Икки убайбын сэрингэ ытырбыттарга, ол киннэ киһилэри көрбөтүбүм, сураба суох сүппүттэр дьини кумааһы эрэ кэлбэтэ. 1942 сыллаахха минини үлэ фронтугар мобилизациялаан сэттэ ыйга дьини үлэбэ илдьэ барбыттарга. Муус устарган дойдубуттан 30-ча буолан хоннубуппунт. Маалтаһынан сатыы кэриэтэ Дмитрияев дьини кини Покровскаяга ажалтаан турар. Машина сорохпунтун кирпинчэ заволаттар, сорохпунтун мас уһаарытыгар, онтон бинигини Ал-

дан-Дьокуускай трасса суолун тутуугу-гар ыппыттарга. Хачыкааттан саба-лаан Улуу дьини сиргэ тиний суол тутуспуппунт. Байыаннай бириэмэ буолан усулуобуйа олус кытаанах этэ, ас-тангас кэмчиги, киһилэри сууккага 400-600 г, үчүгэй үлэһит эр дьонго 800 г бээрэллэрэ, эһи оннук-манньык куруппа сыһын сиртэллэрэ. Бараакка, балаакканан хоно сылдан үлэллэр-бит. Эрэй бөбөүгү көрөн, ачыктаан да бээрбиппит, хоргууйан өлөөһүн да баа-ра.

Сайынын чугастаабы эргин комсо-молецтары таһааран эһи үлэлэтэллэрэ. Суол икки өттүнэн ханааба хаһа-рыт, мас көрдөрбүт, кыһынын суол хаарын ыраастырыт. Кэрдибит мас-пытын илиинэн эрбээн саһааннаан

саһылырыт. Мининков дьини на-чальниктаах, Тетерин дьини прорабтаах этибит, өссө Чичикин дьини куюнньук баара, бары нууччалар этэ.

Сэттэ ыйыт туолбутун кэннэ бинигини төттөрү дойдубуттарга ыппа-татахтарга, сэрин бүтүөр дьини сыл-дыбытым. Сэрин кэнииттэн 11 Дьөппөн олохтоох уолугар Скрябин Архип Андреевичка кэргэн тахсан ыл буолан Хаҥаласка олохсуйбутум. Алта оболоохпун, кэргэним эрдэ олоһо соботобун атахтарыгар туруоран ыл оңортоон бинигин 14 сиринэн, 12 хос сиринэн бу Кыайыи 65 сылын көрсөөрү олобун. Аны сэрин хаһан да буолбаттар", - дьини Мааса эбээ кэп-сэтинин түмүктээбитэ. былырын корсүһүүбэр.

Мин кини көлүөнэ дьонунан кини туттабын.

Катя СКРЯБИНА, хос сир кыһа. 11 Дьөппөн.

Гүрийэн таһаараччылар:

Саха Республикаһы Правительствота, "Хаҥалас" ("Хаҥалас") хаһыат редакцията ГУ.

Редактор-директор А.Е.ЕГОРОВ. Телефона 43-3-32 (факс).

Хаһыат РФ Бэчээккэ Госкомитетын маасабай информация туһунан сокуоннары тутуһуу хонтуруоллуур, регистрациялыыр региональнай управлениытыгар ПИ № ГУ14-0083 2010 с. кулун тутар 01 күнүгэр регистрацияламмыт.

Журналистар телефоннара: редакторы солбуулааччы Людмила Аммосова - 43-8-89, Егор Бессонов, Ольга Самсонова - 43-6-01, Виктор Тапьев - 43-7-50, бухгалтерия - 43-9-32.

"СР Хаҥалас улуунун "Хаҥалас" ("Хаҥалас") хаһыатын редакцията" ГУ типографиялар бэчээтлэбэ. Покровская, Николаев уул., 4 №-рз.

Автордар суруктарыгар этиллэр санаа хайаан да хаһыат тутуһар позициятын кытта сөп түбэһэр буолбатах.

Хаһыат сахалыы, нууччалыы оптуоруньукка уонна бэстиссэргэ тахсар. Оффеннай бэчээт. Кээмэйэ - 1 б. д. Нүөмэри бэчээккэ биирүн график быһытынан 16.00. Бэчээккэ бэриһинэ - 15.30. Тиража 1963 экз. (сахалыы тылынан - 751). Сахаалыы нүөмэргэ - 106.

РЕДАКЦИЯ АЛДЫРЫҤА:

678000, Саха Республиката, Покровская куорат, Николаев уул., 4 №-рз

Хаһыат нүөмэрингэр дьуһуурунай - Л. АММОСОВА.

Кэпсиэхпин багарабын
"Мичийэ" айыһыта

2

Телевидение
программата

3

Физкультурник
күнүн көрсө

4

Хаһыакка сүрүтүү
ый ахсын ытыллар

Биһиги индексит
54895

E-mail:

GAZ_han@mail.ru

Хаһыат 1940 сыл сэттинньи 7 күнүттөн тахсар.
Атыыга көмүл сыаналан

№ 63 (10 150)
2011 сыл атырдьах ыйын 5 күнэ, бээтинсэ

ХАҢАЛАС

Общественной-политической хаһыат

Сонуннар

Кыстыкка бэлэмнэнии

"Ленагазсервис" УГРС иһитиннэрбитинэн, билигин үлэһиттэр гаас оборудованиетын өрөмүөнгөр үлэһии сылдьаллар. кыстыкка номнуо 20 пуун бэлэм. Бу нэдиэлэбэ гаас ситимин өрөмүөннээһин, уларытыы үлэтэ ытыллар.

Онон сибээстээн атырдьах ыйын 2-4 күннэригэр Покровской, Кыыл-Бастаах, Селекционной микро-оройуоннарга, Нөмүгүгэ гааһы биэри тохтуу сырытта. Өрөбүллэргэ аны бээтээххэ, Мох-собооллооххо бөһүөлэк икки ардыларынаабы үрдүк давлениилаах гаас ситимигэр өрөмүөн ытыгары былаанньыллар. 40 сыл туһаныллыбыт гаас ситимин диагностикалаан эмиэ уларытыахтара. Бу бэрэбиэркэ түмүгүнэн гаас ситимин сулууспатын, бабар, өссө 5 сылга уһатыахтарын сөп.

Маны таһынан кыстыкка бэлэмнээннэн хочуолунайдары өрөмүөннүүлэр, хочуолунай тэриллэрин сагардаллар.

Ойуур баһаара

Хаҥаластаабы ойуур хаһаайыстыбатын начальнига В. Устинова иһитиннэрбитинэн, улуус сиригэр-уотугар уопсайа 39 ойуур баһаара туран 12291 га уокка былдьанна, онтон 7946 - тыа зоната.

Бу баһаартан 37-тэ тохтотуллубут. Атырдьах ыйын 1 күнүгэр икки баһаар баарыттан, хайа да нэһилиэннээлээх пууннарга уоттан куттал суоһаабат. 38,39№№-дээх ойуур уота чугас-чугас сытар, манна 31 киһи, булууктаах техника уоту кытта охсуһар.

Нефтебаза үрдүк барыстаах

"Саханефтегазсбыт" ААО 2011 сыл бастагы сыл аңарыгар 3624 тонна уматыгы батарбыт. Бу былаантан 819 тоннанан элбэх.

Тэрилтэ бириддиэлээн эргизингэ 2233 тоннаны атыылаабыт, бу былырынтыгыттан 323 тоннанан элбэх. Тэрилтэ валовой барыһа нолуогун аахпакка 23 мөл. 224 тыһ. солк. буолан, былырынтыгы көрдөрүүтүнэн 9% үрдүк.

Ольга САМСОНОВА.

Үөрэххэ туттарсыы

Колледж устудьоннарын кэтэһэр

Билигин бары үөрэх тэрилтэлэрэ араас идэбэ докумуоннары тутта олороллор. Сорох-сорохтор номнуо түмүк таһаарбыттар. Оскуоланы бүтэрбиттэр республика, дойду киин куораттарын үөрэх тэрилтэлэригэр киирэн үөрүүлэрэ үрдүк, сорох оһолор хамыһыа түмүгүн долгуйа кэтэһэллэр.

Бүгүн биһиги Покровскойдаабы бизнес-технология колледжын үөрэх-производственной үлэбэ директору солбуйааччы Лариса Михайловна ЗОЛОТАРЕВА кытта докумуоннары тутар хамыһыа үлэтин-хамнаһын туһунан кэпсэтибит.

- Лариса Михайловна, быйыл докумуон тутуута хайдах бэһиһаахтык ытылларый?

- Докумуоннары тутуу үгэс буолбут быһыынан ытыллар, улахан уларытыы суох. Арай биэр сонун киллэри дин, психологит Нюргуяна Владимировна Яковлева үөрэххэ туттарсааччыларга икки тест онорторор. Бу тест түмүгэ куонкуруска хапсыга орулу оонньообот гынан баран, үөрэххэ кирибит оһолор күһүн адаптация ааһалларыгар көмөлөһүө.

- Сыл айы колледж бэрэстэбиитэлэ улуустаабы "Абитуриент" штаб састаабыгар киирэн Дьокуускайга үлэлээчи дин, бу сырыыга хайдарый?

- Быйыл даһаны Павлова Туйаара дин 3-с куурус устудьуона үлэһии оһолор, үлэтигэр эппиэтинээххэ, дьыалабай кыыс. Кини Дьокуускайга 21№-дээх оскуолаба (Богатырева уулусса 2-гэр, Речной училище таһыгар) 202 кабинетка баар. Онон номнуо 119 иһиттэн докумуон тутуллубут.

- Биллэрин курдук, колледж 7 орто профессио-

нальной идэбэ уонна 7 оробуочай идэбэ үлэһиттэри бэлэмниир. Быйыл саҥа специализация арыллар дуо?

- Урут "Экономика и бухгалтер" идэбэ эрэ кэтэһтэн үөрэх баар буоллабына, быйылгыттан "Туризм" салааба эмиэ кэтэһтэн набор ытыллар. Маны таһынан "Гостиничный сервис" күнүскү үөрэх арылынна. Биһиги санаабытыгар бу олус туһалаах идэлэр. Кэнники кэмгэ тыа сиригэр мин-гостиничалар арыллан үлэһииллэр, улууска туризм лаппа сайынна. Үлэһии сылдьар дьон кэтэһтэн идэ баһылыр кыахтаналлар. Сылга биридэ тохсунньуга сессиялара буолар. Аны туран, улуустаабы "Хаҥалас" потребобществоны кытта дуоһабардаһан повар, официант, бармен, продавец идэтигэр кылгас болдьоһтоох куурус ытыабыт. Улуустан тэйбэккэ оробуочай профессияны баһылыр бары өттүнэн табыгастаах дин саныыбын.

- Набор хайдах баран иһэрий? Хайа идэбэ куонкурсу үрдүгү?

- Сылан айы набор былаанын биһиги аһара тоһобут. Биһигэ оһолор республика 25 улууттан уонна Мириинэй, Дьокуускай куораттан кэлэн үөрэнэллэр. Күн бүгүн 25 мистээлээх "Компьютерные системы и комплексы" идэбэ 52 сайабыланыа киирэн сытар. "Организация и техно-

логия защиты информации" -34, "Туризм" - 65. Бу идэлэргэ үөрэтии бюджет суотугар, босхо. Оттон "Гостиничный сервис", "Экономика и бухгалтер" төлөбүрдээх үөрэх.

Бэйэбит хас сыл айы устудьуоннарбыт кирииллэрин, бүтэриилэрин туһунан анализ оноробут. Ол түмүгэ көрдөрөрүнэн, үөрэххэ кирибит абитуриенттаран 70-80% үөрэхтэрин бүтэрэллэр. Бүтэрээчилэр ахсааннарын аччааһына - уолаттар армияба ынырыллан бараллар. Колледжа үөрэнээчилэр армиятан босхоломмоттор. Үөрэнэ сылдьан барбыт уолаттарбыт төһөннө кэлэн үөрэхтэрин салгыыллар, ол эрэри биэр кууруһунан хойут бүтэрэллэр. Онон сылтаан бэйэлэрин группалара ситэтэ суох хаа-

лар. Онон быйыл биһиги иккис кууруска эбии набор олохтуурга быһаарынныбыт. Атын үөрэх тэрилтэтигэр 1-2 кууруска үөрэнэ сылдьыбыт устудьуоннары ынырабыт. Хайдах үөрэммиттэрин, дисциплиналарын бэрэбиэркэлээн баран инилэри 2-с кууруска ылар кыахтаахпыт.

Биһигэ үөрэнэ кэлбит хас биридди оһоһо идэ баһылаан олоһун суолун булунарыгар көмөлөһөбүт, өйүүбүт. Устудьуоннарбыт үүнэллэригэр-сайдалларыгар, үрдүк квалификациялаах специалист, олоххо актыыбынай көрүүлээх гражданин буолалларыгар бары усулуобуйаны тэрийэбит.

- Иһитиннэринг иһин махтал.

Ольга САМСОНОВА.

Кыстыгы көрсө

Үөрэх дьылыгар бэлэмнээнэн

Сайынны сыһыалаан бүтэн саҥа үөрэх дьыла сабалана тарбахха баттанар күн хаалла. Атырдьах ыйын 10 күнүгэр дьэри оскуолалар бары бэлэм буолуохтаахтар. Бүгүнкү күнгэ өрөмүөн үлэтэ төһөлөспүтүн билсэ оскуолалары кэрийэн салайааччылары кытта кэпсэтиим.

Ол курдук, Покровской 1 №-дээх орто оскуолатын дириэктэрин солбуйааччы Ефимова Маргарита Николаевна этэринэн, хайы үйэ өрөмүөн (көрүдүөрдэри, кылаастары кырааскалааһын) үлэтин бүтэрбиттэр эрэри, биэр кылаас үлэтэ тохтоон турар. Быйылгы өрөмүөнү оскуола үлэһиттэрэ барытын бэйэлэрин күүстэринэн онорбуттар. Бу күнүгэрэ улуус Сэбиэтин депутата Ю.Д.Яковлев матырыйаа-

лынан көмөлөһөн, үлэһиттэри булан хаалбыт кылаас муостатыгар кафель уурдарыахтаах, кырааскалаахтаахтар. Маны таһынан, бу сайын Үөрэхтээһин министрствотын нөҥүө оскуола остолобуойугар тоһору саҥа оборудование (остуоллар, олоппостор, ас буһарар оһах) танан туруорбуттар. Оскуола интерната эмиэ үөрэнээчилэри көрсөргө бэлэм. Бу күһүн 46-48 оһо киирэрэ сабадаланар.

Оттон Покровскойдаабы гимназия кырыһатын уонна ис өрөмүөнүн үлэтин холбоон 90%-нын түмүктээбит. Дириэктэри солбуйааччы Далбараев Валерий Афанасьевич салалтатынан ис үлэтин, кырааскалааһынын, эргэрит ититэр ситимин уларытыытын үлэһиттэрин кытта бэйэлэрэ бүтэрбиттэр. Хас да сыл былааннанан кэтэспит кырыһаларын бүрүйүүтүгэр ИП Шалесной Р.М. түөрт киһилээх бэдэрээтһэр биригээдэтэ үлэһии-хамныы сылдьар.

Бүрүйэн бүтөөхтэрин абыах матырыйаал тийбэккэ атахтаабыт, аны онтукаларын кэтэһэллэр. Валерий Афанасьевич оскуола үбүнэн медкабинеттарыгар саҥа мизбэл ылыммыттарын бэлиэтээн эттэ. Бу күн саҥа салбааһын остолобуой тутуутун туһунан чопчу билиэхтээх уонна тутта үлэтэ сабаланыахтаах. Аны тас өттүн өрөмүөннүүргэ туруорсаллар.

Покровской 2 №-дээх орто оскуолатын хаһаайыстыбаба сэбиэдиссэйэ Лицай Тамара Николаевна сэхэргээбитинэн, былаан быһытынан ытыллар ис өрөмүөн үлэтэ күүскэ бара турар. Кылаастары, көрдүөрдэри, ааннары кырааскалыы сылдьаллар. Бэйэлэрин кыахтарынан үлэ 60%-нын бүтэрбиттэр. Ону таһынан, саҥа электропроводка тардаллар, ититэр ситимнэрин ыраастаталлар. Остолобуйдаарын саҥа оборудованиенан, ууну ыраастыыр улахан фильтринан хааччыйбыттар. Маннык уу ыраастыыр тэрил Нөмүгү орто оскуолатыгар эрэ баар.

Оскуолалар салалталара бэриллибит болдьоһхо өрөмүөннэрин бүтэрэн, абыах кэминэн ааннарын тэлииччи арыян үөрэнээчилэрин сандаара кэтэһиэхтэрэ турдаба.

Егор БЕССОНОВ.

Иван СИВЦЕВ.
Библиот. общ. корр.
Помуту.

Физкультурник күнүн көрсө

Эдэр, сэнэх эрдэххэ...

Мин Орджоникидзевской оройуон спордугар 1948 сылтан кыттан аатыра сылдыбытым. Урукку спортсменга туох эрчилли кэлиэ - колхозка сарсыарда эрдэттэн үлэ, өрөбүл кэлиэ дуо, суох буоллаба дии. Спордунан дьарыктаным иннинэ оҕо сылдан ыһахтарга күрэхтэһилэргэ кыттар этим: атах, илии оонньууларыгар, сүүрүүгэ, мас тардыһытыгар.

Онно үкүгүтэр кыайталырым. Буотама оҕорон кунбаан мас хайыһардаах эгим, оҕон сыртан түһэрим. Буотама хайатын налытынан хайыһарынан түһэ оонньурум. Ол сырыттаһына 1948 сыл саас спорткомитеттан биһир килии кэлбитэ, хайыһарынан күрэх тэрийбитэ, алта этибит. Мин олох дөмдүм ыраах хааларан кэлбитим. Кини минигин Покровскайга ынгырыта, онно талах торуоскалаах тахсыбытым. Мин саамай кэники, тохсус кининэн барбытым уонна бастаан кэлбитим. Ону дьонум быһалаан кэлэ быһылаах дигэн олох да кыһамматтар, биһир даҕаны билэр киним суоҕа. Оҕон 10 км сиргэ бастагы миэтэ буолдум. Сарсыныгар 18 км сиргэ сүүрдүбүт, мин эмиэ тохсус кининэн бардым. Эмиэ бастагы кэллим, атыттары бутахын ыраах хааллардым. Оҕон Дьоккуускайга киирэн буолла. Онно миэтэ атын хайыһар биһирдэлэр, торуоска сэлээппэлэр. Дьоккуускай куораты олох да көрбөтөх кини көрөн, араас оройуон ыччатын көрсөн, кэпсэтэн үөрүү бөҕө. Маннайгы күн 10 км сиргэ сүүрдүбүт. Сүүрэн бүтэн баран остолобуойга аһаары олодохпунан биһир тыллаах-өстөөх уһун уол киирээт да: "Ефимов дигэн кимий?" - дигэтэ. Ону: "Мин", - дигитим. Онно киним: "Дьэ, кыһы, баара-суоҕа биһир эр сөкүүндөнөн минигин кыайыккын", - дигэтэ. Ол Лазарь Сергучев эбит. Кини кэники артыыс буолбута. 190 см үрдүктээх, уруккута чемпион эбит. Ити сабана күрэхтэһингэ кыайар эгин дигэн сөччө өйдөөбөккө таах сүүрэр эгим этэ, олох абылаабат уонна сылайбат буоларым. "Урожай" обществода чемпионнаан, оройуоннар хайыһарга маннайгы чемпион буолан тахсыбытым. Бу сыла оройуон куоталаһытыгар кыгыннарбыттар. Онно кылыыга, куобаха, ыстанга, ыраабы оһууга барытыгар кыайбытым. Ол грамоталарым бааллар. Ыһахтарга

оонньурум, кыайар эгим. Малдыабынан, Булгуннаахтарын, Чарангынан, Номугунан, I, II Дьөппөнүнэн, Кыһыл Үрүйүнэн, Хачыкаатынан ыһахтары барытын кэриһирим.

1949 сыл Покровскайга күрэхтэһингэ эмиэ бастаан Дьоккуускайга киирэн 10-18 км сүүрүүгэ иккис миэтэни ылыбытым. Оҕон саас Дьоккуускайга күрэхтэһэ киирбидинит. Макарова, Павлова дигэн баһынай кыргыттары бааллара, уолаттар үс этибит. Национальнай оонньууга кыттыбытым. Биһиги оройуонмут бастагы миэтэбэ тахсыбыта.

1950 сыллаахха Советскай Армияда сулууспалы бардытым. Онно үс сылы быһа чемпион аатын ылан үчүгэйдик сулууспалабытым. спордунан дьарыктаммыгым иһин уопуска биһирэн дойдубар Буотамабар күүстэйдэн кэлбитим.

Армияда сылдан I разрядтаах, сүүрүүгэ 2 разряд, фехтованиеда 3 разрядтаабым. Норильскай куоракка маршрутунаан похода кыттыбытым. Ол 600 км айан этэ. Сталин сылакада сылдыбыт сиригэр үс этабынан 36 саллаат буолан, Сталин 70 сааһын туолуутунан сибээстэн ытыллыбыта. Хаартыскабыт баар, улахан аһарбыт сахалар этибит. 1953 сыллаахха Красноярскай куоракка хайыһарга улахан күрэхтэһин буоларыгар бараары биһир ыйы быһа бэлэмнэммитим. Норильскай аэропордугар сыттаһытына "быһылыкпыт ыарыйда" дигэн биллэрдиэр. Оҕон Сталин олоҕо, Бары оонньууну тохторторго дигэн бириккэс кэлбитэ. Тренерим нуучка киһитэ, иккис миэтэрэ эр кыайбат үрдүктээх, спорт маастара. Кини минигин олус эрэнэрэ. "Эн миэтэ даҕаны ылбатаххына спорт маастара буолуой", - диирэ. Күрэххэ мин киниэхэ эр абыһах сөкүүндөнөн кыайтарар эгим.

1956 сыл быһылааҕа. Дьоккуускайга күрэхтэһингэ ыгыран киллэр-

биттэрэ. Онно мин хаһан даҕаны көпөнү быраһаах кини чемпион буолбутум. Республикада үстэ чемпион буола сылабытым. Оройуонум иһигэр алта тогул бастаабытым.

Армиятан кэлэн баран куоракка тракторист куурсуугар үөрэнэ сырыттаһына Майага хайыһар күрэхтэһэ илдибиттэрэ. Онно Филиппов Иван, мин, Абрамов уонна иккис кыыс бааллара. Уолаттар саҕафата кыттан чемпионнаабылпыт. Хамаанданан бастагы миэтэни ылан кэлбидинит.

Абыһах сыллаахха Хангалас улууһун урукку спортсменнарын биллигиннэрен кинигэ оҕорон таһаарбытара. Онно мин спортка кыттыым туһунан ахтым, хомойуох иһин, киирбэтэх этэ. Мин абыс сылы быһа оройуон туһа дигэн сүүрэн-көтөн, туох кыабын баарынан кыттыбытым ахтыллыбатаҕа. Билигин ыччаты спортка тардарга суруйуум улахан туһалаах буолуохтааҕа.

Ол саҕанааҕы ыччаттар, биһиги көлүөнэ дьон, атын оройуоннарга хаалсыбат, өссө үкүгүтэр бастагылар буоларбыт. Оччолорго туох да усулуобуйа суоҕа, сарсыарда эрдэттэн киирэх хойукка дылы үлэ, эгэ колхозка дьарыкканы кэлиэ дуо? Электрическэй уот суоҕа, радио, телевизор кэлиэ дуо? Бараргар-кэлэргэр барыга сатыы - хас да көс сир хааһын бараһын-кэлэһин. Ол да үрдүгүн үчүгэйдик кыттан кыайан-хотон кэлэрбит. Оҕон билигин спортингай саала бөҕө, усулуобуйа барыта баар, билигин ыччат көрдөрүүтэ олох атын. Оҕон баҕалаах буол даҕаны тугу барытын сатыахха, кыайахха сөп.

Кыраабаас спортсмен быһытынан билигин ыччакка үчүгэйдик дьарыктанын, кыайы баар буолуо, күүстэ-уохта муһунун, үйэбит уһуо, үлэни-хамнаһы кыайар-хотор дьон буолуохтун диибин.

Биһиги куруук оҕонньор буолан төрөөбөтөхпүт, хаһан эр эдэр уолахаа буола сылдыбылпыт. Саас бара олус түргэн, саҕа үлэлээн-хамнаан иһэн пенсионер буола охсубут буоларын. Кини олоҕо кылгас, ыччаттар олоххутун уһата, үчүгэйдик олорун.

Петр ЕФИМОВ,
үлэ, спорт ветерана,
Хачыкаат.

ИТИТИК-ИСТИГНИК
ЭБЭРДЭЛИНИБИТ!

Күндү аҕабытын, элбиктин
Николай Семенович
МАРТЫНОВЫ

55 сааскын туолар үөрүүлээх күнүгүн иститик эбэрдэлинибит!

Оҕолорун, сизинириг таптааларыгар уйдаран, чугас дьонун ытыктабылынан арчыланан, үрүү-котуу үктэллээн уһун үйэлэни, дорубай буол. Күндү аҕабыт, бидиги тусунугар ахсаабат кыһамыһы, көмөн, муһура суох болбостон, таптаалыг иһин барҕа махтабытын этэ-бит. Эн ыарахаттарга ыһаабыт кытаах санааг үтүө холобур буолар, ылыктаах сүбөг олохтунугар көмөлөһөр.

Уолаттарын Алексей, Сергей, Семён,
Сөкүйүттэрин Наталья, Марина, Ольга
уонна сизинириг

Покровскайга
күн-дьыла билгэтэ

GISMETE
ИТИТИК-ИСТИГНИК

Атырдых ыйын 5 күнүгэр,

бээтинсэбэ, күнүһүн уларыа сылдаар былыттаах этингээх күүстээх ардах түһүө, собуруулуу-арбааттан сөкүүндэбэ 2 м түргэннээх тыаллаах буолуо. 26 кыраадыс сылаас буолара күүтүллэр.

Атырдых ыйын 6 күнүгэр, сүбүотаҕа, күнүһүн былыттаах, этингээх күүстээх ардахтаах буолуо, собуруулуу-арбааттан сөкүүндэбэ 1 м түргэннээх тыаллаах күн-дьыл туруо, 28 сылаас буолуо.

Атырдых 7 күнүгэр, баскыһаһыаҕа, күнүһүн кыра былыттаах, ардыа, этингээх буолуо, собуруулуу-иһинтэн сөкүүндэбэ 2 м түргэннээх тыаллаах, 32 кыраадыс сылаас туруо.

Атырдых ыйын 8 күнүгэр, бэнидизиниһкэ, күнүһүн кыра былыттаах, этингээх ардах түһүө, собуруулуу-иһинтэн сөкүүндэбэ 2 м түргэннээх буолуо. 32 кыраадыс сылаас.

ИП Захаров Н.Е. картриджтары чөлүгэр түһэрэр, сапараскалыыр өнгөнү толорор.

Билсэр тел.: 755-921, 710-511
Покровскай к.л. Быр. Кеенофонтовтар уул., 24.
zakharovrus77@mail.ru

Суһаллык Кыыл Бастаахха 112-с сериялаах дьыбэ 4 хостоох толору хааччылыылаах квартираны атыылыыбыт (куукунанан балконилаах, стеклопакет), 2 мол. 300 тыһ. солк. - торг. дьыбэ сертификата.

8-924-765-4225, 8-924-861-4723 тел. билсинг.

Б.д. атырдых ыйын 2 күнүгэр 83 сааһыгар таптаалах иһэбит, эбэбит, Герой Ийэ, сэрин бэтэрээнэ

ГАВРИЛЬЕВА Зоя Павловна
ыараханньык ыалдан олохтон туораабытын туһунан аймактарытыгар, чугас дьоммуттар курутууан туран иһитиннэрэбит.

Уолаттара, кыргытара, кийингэ, күтүөттэрэ, сизиниэрэ.

Б.д. от ыйын 29 күнүгэр 75 сааһыгар уһун ыарахан ыарыыттан күндү иһэбит, эбэбит
ЕРМОЛАЕВА Зоя Прокопьевна
бу олохтон туораабытын туһунан иһитиннэрэбит.
Оҕолоро, сизиниэрэ.

Духуобунас сылыг эр

Музейдар таабырыннара

Дьаамсыктар олохторун-дьаһахтарын көрдөрүүгэ

Арай музей эр кураа-нахсылар, дьон-сэргэ сылдарын күүтэр. Дедушка Любомир кыраабаас 82 сааһыгар да сырыттар, музейга баар тэриллэр тусарынан олус үмүтүгүдүлээх кэлсинер. Кини сөбөр тэриллэрэ таабырын курдуктар, оһоһоор саастаах дьон таанбатар, оҕон ээрлэргэ бу өбүлгөрүт миньар оһоһуулаах тэриллэрэ эбэбит оһоһоһуу эгилэр. Ол иһин таабырын курдук сорох тэриллэр көрдөрөн саастаах дьонго таантарыам этэ, баар ээр-оҕо саастарын санаан кэлиэхтэрэ, оҕон сөһүн-сөһүн садалаһаһыаһа өссө үчүгэйт.

Любомир кыраабаас таабырыннара.

2005 сыллаахха Еланкаба Анатолий Соколов көбүлээһининэн чочуобуна (часовня) туруоруллубута, от ыйын бастагы өрөбүл күнэ "Еланка күнэ" дигэн бырааһынньык баар буолбута. Ол кэмнэртэн Еланка дэриэбинэтэ киһи билбэт буола уларыйда, дьы-уот бөҕө тутулунна, туризм сайдыы суолугар үктэннэ, студэннар, спортсмоннар дьарыктанар сирдэрэ буолла.

1. Эркин атыгар икки көлүөһэ сытар. Дьэ, бу көлүөһэлэр ханнык тэрилтэ аһааһаһыаһы?

Тааһыаҕа: Кырата биһир көлүөһэлэр тааһыаһа гүһүө. Дьэ, бу хайалаах сиргэ туһулаах тэриллэр.

2. Иһэһэ (стремля) Сииһэ оскуолатын музейыгар баар этэ даҕаны кыайан быһааран биэрбэтэхтэрэ.

Тааһыаҕа: Көлүү оҕуһун муһунугар кэтэрдилэр чурумчу.

3. Быһаах ачаах мас.

Тааһыаҕа: Көмүлүүк оһоһ иһингэр бу ачаах маска хаары чингэтэн киллэрэн уот суолугар тамамаланан былырбылар уу ылааллар. Иһиккэ хаары куган ууллардаахха хайдах эрэ хаах-тэһийбит амтанныах буолар. Бу тэрийа аата - тамаах. Атын эмиэ ааттаах үһү. Ыйымыр маска сомоболоон чингэттилибит хаар.

4. Дьэ бу тогурук тэрий Сииһэ оскуолатын музейы-

гар баар. Дьаамсыктар саамай аатырбыт тэрийлэрэ бу музейга эрэ баар. Тааһыаҕа: Дугаба нилэр тогурук хобо. Хоболоох суол дигэн бу тэрийтэн саҕаламмыт. Тыһаауһа олох туспа эриэккэс, чуораан тыаһыттан олох ураты.

Дьэ, бу түүрт эр таабырыны тааһыдыт. Улууспут музейдара олус баайдар. Ол иһин олохтоох дьон хаһыакка суруйун, дьон-сэргэ интэриэһин тардыт, төрөөбүт дойдуга оҕолоргутар таптаалы иһитинг. Туохха да наадыбат түн хааһах буолан олохтунуобун.

Проконий
НОВОГОВИЧ.

Тэрийтэ таһаарааччылар:

Саха Республикатын
Правительствота,
"Хангалас" ("Хангалас")
ханыат редакцията" ГУ.

Редактор-директор
А.Е.ЕГОРОВ.
Телефона 43-3-32 (факс).

Ханыат РФ Бэчээккэ
Госкомитетин маасабай
информация туһунан
сокуоннары гүтүһүүнү
хонтуруулдуур,
регистрациялыыр
региональнай
управление тыгар ПИ №
ТУ14-0083 2010 с. күлүн
түгүр 01 күнүгэр
регистрацияламмыт.

Журналистар телефоннара: редакторы солбуйааччы
Людмила Аммосова - 43-8-89, эппиритин секретарь
Роман Попов, Егор Бессонов, Ольга Самсонова - 43-6-01,
Виктор Ташев - 43-7-50, бухгалтерия - 43-9-32.

"СР Хангалас" улууһун "Хангалас" ("Хангалас") ханыатын редакцията" ГУ
типографиялар бэчээттэһэ. Покровскай, Николаев уул., 4 №-рэ.

Авторлар суруктарыгар этилэр санда хайаан да ханыат тутуһар
позициятын кытта сөп түбэһэр буолбатах.

Ханыат сахалык, нууччалык
оптүөрүшүкка уонна
бээтинсэбэ таһар.
Офсетнай бэчээт.
Кээһинэ - 1 б. л.
Нүмүрү бэчээккэ биһир
график быһылынан 16.00.
Бэчээккэ биһир - 15.30.
Тиража 1963 экз.
(сахалык талынан - 751).
Сахааһын нүмүрэ - 63.

РЕДАКЦИЯ
АДЫРЫНА:

678000,
Саха Республиката,
Покровскай куорат,
Николаев уул., 4 №-рэ

Ханыат нүмүрүгэр дьуһурууан - О.САМСОНОВА.

Хаһыакка сүрүтүү
ый ахсын ытыллар

Биһиги индексит
54895

E-mail:
GAZ_han@mail.ru

Хаһыат 1940 сыл сэттинньи 7 күнүттэн тахсар.
Атыыга көгүд сыананан

№ 64 (10 152)
2011 сыл атырдьах ыйын 9 күнэ, оптуорунньук

ХАНГАЛАС

Общественной-политической хаһыат

Сонуннар

Еланка тула сүбэ мунньах

Хагалас улуусугар Еланка дэриэбинэтин культурнай-этнографическай комплексин сайдытыгар Предпринимательство уонна туризм сайдытыгар министерство салайааччыта Екатерина Кормилицина, ведомстволар кыттыылаах улахан мунньах буолан ааста.

Сүрүн проблема туһааннаах инфраструктура суоҕа - суол-иис, газтааһын, архитектурнай былаан. Комплекс ситэри тутулуугу 300 мөл. солкуобай ирдэнэр. 2012 сылтан суол тутулан, газ киирэн үлэ сэргэхсийиэ. Транспортка министр Семен Винокуров бу сылга Дьокуускайтан Еланкага диэри "Умнас" диэн массыына суолун учаастагын өрөмүөнүгэр 26 мөл. солк. көрөллүбүтүн эттэ.

Комплекс архитектурнай былаанын оноруу, тутууну салгыы ытыыны тэрийии, туристическай путевкалары биэрийини судургу оноруу, дьону транспортынан хааччыйан сынньатыы боппуруостарын тула киэн кэпсэтии буолла.

Дьон олобун өрүһүйэн

Балаһан ыйын 6 күнүгэр Покровскайга "Донор субютата" диэн акция Хааны кутар киингэ ытылынна. Бу Бүтүн Россиятаабы акцияга хагаластар бастакы кыттыылара.

Билигин 200 лиитэрэ хаан харалла сытар. Сүннүүнэн балыһа хирургическай салаата, оболонор дьэ хаанга наадылар. Бу күн Покровскайтан Ньургун Ксенофонтов, Ойтон Михаил Архипов биер бастакынан кэлэн хааннарын туттардылар, ким эрэ кыһалбалаах күнүгэр тыыннарын салбаатылар.

Биһиги корр.

Улуус дьаһалтатыгар

Сымыыт 42-42 солкуобайга атыыланна

Бары билэрбит курдук, билигин маҕаһыннарда куурусса сымыыта (уон устууката) ортотунан 60 солк. атыыланар. Сорохтор олох да 65 солк. тийэ атыылыллар. Бу күнүгэр Хагаласка улуус дьаһалтатын ыгырытынан "Дьокуускайдаагы көтөр фабрика" ААО генеральной дириэктэрэ Дмитриев Роман Гаврильевич кэлэ сылдьан иптэриннэрбитинэн, сотору кэмминэн Покровскайга уонна Мохсоболюоххо анал лаппылары арыян бэйэлэрин бородууксуйаларын удамыр сыанага атыылыр буолуохтара.

Ол курдук, куурусса сымыытын, нһэ үлэн, 44 солк. буолуо (онгортон таһаарааччы кэлим сыаната 42 солк. + 2 солк. транспортнай уонна үлэһит хамнаһын ороскуота), оттон этин бородууксуйатын 50 солк. үһсү ытыахтара. Манна кууһунан атыылаһааччы-

лар көтөр фабрикатын онгортон таһаарар сымыыттарын биллэ ыраатан атыылылларын, онон лаппа барыһыралларын бэлиттээн эттэ.

Роман Гаврильевич тэрилтэтин үлэтин-хамнаһын, инники былааннарын туһунан кылгастык кэпсээбиттээн:

- Хагалас улуусугар таһа сатаабыппыт ыраатта. Билигин биһиги тэрилтэбитигэр уларыһыы бобо бара турар, үс сыаха саага оборудование таһан туруордубут, онон, бородууксуйабытын таһаары үрдэттэ. Балаһан ыйыттан оссо элбиһирэ күүтүлэр. Былырын сыллаабы үлэ кэрингэ 43 мөл. буоллабына быйыл түөрт ый иһигэр, балаһан ыйыттан ахсынныга диэри, 21 мөл. тирэдиэхпит. Бу аата, сыл аһардаабы үлэ кэринигэр түөрт ый иһигэр өгөрүөхтээхпит. Билигин кэмгэ

300 тыһ. кууруссалаахпыт, онтон 200 тыһ. промышленнай, 100 тыһ. чопууска. Ол иһин, эһиги улуускутугар таһан Дьокуускайга баттарар сыанабытынан атыылаахпыт. Онно 22 атыылыр сирдээхпит. "Столовый" I категориялаах сымыыт уон устууката 42 солкуобай. Сымыыт араас көрүнгүн онгортон таһаарыт, холобур, "Дистический", "Доруобуйа", "Иодированная", "Дэриэбинэ сымыыта", "Талимлыбыт", I, II категориялаах "Столовый" уонна сымыыт бороһуога. Онтон 60%-ын бэйэбит, уоннаабытын куорат 150 маҕаһыннаан дуоҕабардаһан ытыабыт уонна кууһунан атыылаһааччылар улуустарынан тарбаталар. Мантан ыла Хагалас (Покровскайга, Мохсоболюоххо), Нам уонна Горнай улуустарыгар бэйэбит лаппыларбытын үлэстэтиэхпит, ону таһынан, олохтоохтору атыыһыттарынан ылан үлэнэн хааччыйаахпыт. Дьокуускайга биһиги лаппыларбытыгар атыыһыт үлэтэ былдаһык, хамнастара үчүгэй. 17-20 тыһ. солк. Оттон сорох кууһунан атыылыр сирдэргэ (холобур, Дзержинского, 44) 40 тыһ. солк. тийэ ылаалар. Ким төһө элбэҕи атыылырыннан, уопуттаабынан. Бу атыылы тахсарбыт төрүөтүнэн улуустар дьаһалталара бэйэлэрэ биһиги салалтабытыгар тахсытытара буолар. Төһө кыалларынан дьон-сэргэ чөлүккү куурусса сымыытын сиригэр үлэстэтиэхтэ. Барыстаах атыыны тохтоото сатыыбыт. Сымыыт киһи доруобуйатыгар олус туһалаах, наадалаах микро-макроэлементтер барыта бааллар, күнгэ биһир сымыыты хайаан да сиэхтээхпит. Республика таһыттан кэлэр сымыыттан биһиги бородууксуйабыт сибиһэй, онон кыайабыт. Сибиһэй аата сибиһэй.

Егор БЕССОНОВ,
ааптар хаартыскага түһүртүө.

Тимир суол үлэһиттэрин күнүгэр

Томмоко, бырааһынныкка

Атырдьах ыйын 6 күнүгэр Алдан оройуонугар Россия тимир суол тутуучулары күнүгэр аналлаах бырааһынныктаабы тэрээһиннэр ытылыннылар. Бу бырааһынныгы "Железные дороги Якутии" ААО АК уонна тэрилтэ генеральной директора В.В. Шимохин салайан ытыллар. Биһиги улуустан баһылык бастакы солбуйааччыта Г.Ю. Алексеев, Оройуон сэбиэтин депутаттарын бэрэссэдээтэлэ Б.П. Протодияконов уонна икки Дьеппен нэһилиэктэрин баһылыктара А.А. Варламов, С.А. Прокопьев ыалдьыттаатылар. Тимир суолу тутуучулар бырааһынныктара оруобуна Томмот куорат күнүгэр түбэстэ.

Томмот 88 сааһа

Томмот куорат 1923 сыллаахха геологтар кылгас кэмгэ (15-20 сыл) олонор аһар бөһүлөктэрин быһымынан тутулан

саҕаламмыта. Бэс чагда быһыгар турар буолан көмүс промышленностаах Алдан нэһилиэтиннэ манна кэлэн сынньанара. Онтон 1941 сыллаахха В.Н. Захаров диэн булчут бастакы сүлүүдүн булар. Сүлүүдүн хостоонун 1942-90-с сылларга дылы салдаммыта. Сэрин кэмгэр Томмот сүлүүдэ кыраайын киһиэ буолар. Кыраайы үөрэтүүчүлөр, музейдар научнай үлэһиттэрэ бэлэһиниллэринэн маннаабы сүлүүдүн бэлэ, аатырбыт "Катюшаны" онгоруогу туһаналлара.

Ол эрээр 90-с сылларга сүлүүдэ боростуой уонна чөлүккү көрүгэ айыллан, бу производство уурайыта. Промышленнай тэрилтэлэр үлэлэрин тохтоппуттара, хас уон сыл салдаммыт Алдан үлэһит дьонун диннастыта быстыбыта.

Томмот билигин Саха сирин биһир бастык сайда турар куората буолар. 2010 сыл дааннайынан нэһилиэтиннэтин ахсаана 9

тыһынычтатан таһа. Муниципальной тэрилтэ баһылыга А.В. Заверюха былаана киэн: олонор дьонлэри саҕардыы, кинотеатр тутуу, кэтэх хаһаайыстыба баһаһыннаһын уонна, уопсайынан, тыа хаһаайыстыбатын түөһүрүн, чуолан сүөһү иһитинин, киирпиччэ собуотун тутуутун саҕардыы. Бу бырайыак олоххо киирэрэгэр Алдан сиригэр-уотугар бары усулуобуйа баар - туой, тимир суол, оройуонна соботох улахан өрүс порда уонна "Лена" федеральной автотрасса (асфальт тэлгэтин 2020 сылга түмүктэниэхтээх)... Билигин 4 этээстээх поликлиникалаах, родильнай, гинекологическай, хирургическай отделениелардаах балыһа тутулан бүтэн эрэр.

Уһа биллэбэт суол

Быйыл Тимир суол тутуучулар күнүгэр атырдьах ыйын 7 күнүгэр түбэстэ. Оруобуна 15 сыл анараа оттугэр Саха сирин Байкаллаабы-Амуур магистралын кытта ситиминир. "Беркалит-Томмот-Дьокуускай" тимир суол тутуутун олоххо киллэрэр сыаллаах "Железные дороги Якутии" ААО АК тэриллибитэ. Күн бүгүн бу тэрилтэ 22 млрд. солкуобайтан элбэх сүрүн фондалаах хампааньна буолар. Хампааньна "Беркалит-Томмот" тимир суол ситимин бас билээччигэ, пассажирдары уонна таһаарс тизийиннэ дьарыктанар. 2004 сыл атырдьах ыйыгар "Нерюнгри-Томмот" учаастак пассажирдары таһарга эксплуатацияга бэриллибитэ. Республика олохтоохторо тимир суол транспортынан кыһалбата суох айанныр кыахтаммытара. Билигин күн аайы "Томмот-Нерюнгри" маршрутууна пассажирдар поездтара айанныр.

"Томмот-Благовещенский" хайысханан почта-таһаарс тизийинтэ арыллыбыта. Биһиги улуускутугар тимир суол номнуо баар, билигин Мэнгэ Хагалас сиригэр үлэ тигинэччи бара турар. Салалта былааныгар Магаданга дылы тимир суолу тутуу баар.

Хагалас улуусун салалтатын аатыттан Г.Ю. Алексеев, Б.П. Протодияконов эбэрдэ тыл эттилэр уонна сыаналаах бэлэхтэри туттардылар. Республика дьаһалтатын уонна акционернай хампааньна салалтатын аатыттан Махтал суругунан, Бочуотунай грамотанан машинистар, инженердэр, тимир суол салаатын үгүс үлэһиттэрэ наһарадаланнылар. Бырааһынныгы Мэнгэ Хагалас "Кыталык" үгүкүү ансаамбыла, Владивосток куорат Тинхэй оксааннаабы флотун ырыа-үгүкүү ансаамбыла кизгэттилэр.

Василий МАРКОВ,
Ааптар хаартыскага түһүртүө.

Прокопий НОГОВИЦЫН.
Номугу.

Бүгүн мин кэпсиир киһим Анатолий Константинович Лукин, Нөмүгү олохтообо, олобун тутууга анаабыт, өр сылларга түбүктээх салайар үлэбэ сылдыбыт, ытыктанар ыал дьоһун абата, элбэх сиэн эһэтэ.

- Хантан төрүттээх-уустаах киһиниий?
- Адам Лукин Константин Иванович II Маалтааны Чарыгыттан төрүттээх киһи этэ. Түөрт биригэ төрөөбүт уолаттар эрдэ тулаайах хааланнар ыал устун түөрт аҕыы иитиэххэ барбыттар. Билигин аҕабыт тоһо да оскуолаба үөрэммэтэр, бэйэтэ үөрэнэн салайар үлэһит буолбута, нэһилиэккэ сэбиэт сэкэрэтэригэр райком инструкторынан, колхоз бэрэсэдээтэлиинэн үлэлээбитэ. Ийэм Нөмүгүттэн төрүттээх, элбэх оҕону төрөтөн, иитэн улаатыннарбыт. Олус үтүө санаалаах, сэмэй майгылаах, кытаанах санаалаах, тулуурдаах, дыһытээх саха дыахтара этэ. Онон аҕабынан Чарыгыттан, ийэбинэн Нөмүгүтүн, ол гынан баран төрөөбүт сирим Покровскаяй. 1944 сыллаахха төрөөбүппүн, ол сыл аҕам II Маалдыарга "Кыһыл сулуэ" колхоз бэрэсэдээтэлиинэн талыллан төбүс сыл үлэлээбитэ, онон оҕо сааһым Улахан Аангга ааспыта. Түмүлгэ түөрт сыл олобуппут, онтон орто оскуолаҥы Булгуннааххаахха бүтэрбитим.

- Үлэ-хамнаһың хайдах саҕаламмыгай?
- Оскуолаҥы бүтэрэн баран түөрт сыл Тихоокеанскаяй флотка сулуспалаабытым. 1967 сыллаахха демобилизацияланан баран Нөмүгүгэ кэлэн "Покровскаяй" ОПХ тутуутун биригээдэтигэр үлэһин кирибим. Онтон ылата тутуу идэтэ олобум быстыспат сорбото буолбута.

Биригээдипринэн I Маалтааныттан төрүттээх Шадрин Семён Сергеевич үлэлээбитэ. Киһи көнө суобастаах, тутуу үлэтин үчүгэйдик баһылаабыт салайааччы этэ. Биригээдэ чилиэннэрэ үгүстэрэ Маалтааныттан төрүттээх дьон этилэр. Манна даҕатан эттэххэ, былыргы Дьокуускайы туппут болуотунньуктартан элбэх киһи Маалтааныттан төрүттээхтэрэ үһү. Онон маалтаанылар үдүөр үс дьон.

ОПХ тутуутун биригээдэтигэр мин 10 сыл үлэлээбитим. Элбэххэ үөрэммитим, тутуу идэтин балай эмэ баһылаабытым, онтум олохпор улахан туһалаах буолбута. Үөрэнэх баҕа баһыһан, 1977 сыллаахха Саха госуниверситетын тутууга факультетын кыһээнги отаделениетыгар үөрэнэ кирибим. Күнүһүн "Якутпромстрой" трест Дьокуускайдагы тутар-монтажыры управлениетыгар болуотунньуктар биригээдэлэригэр үлэһиним, кыһэ үөрэнэриим. Ол курдук алта сылы быһа туруулаһан туран үөрэнэн, үрдүк үөрэхтээх тутуу инженерэ буолбугум. Куоракка үөрэммит, үлэлээбит сылларым тутуу идэтин баһылыырбар элбэххэ үөрөппинтэрэ.

Биригээдэм салайааччыга Хангалас III Маалтаанытыттан төрүттээх, Үлэ Кыһыл Знамята уордьаннаах Заморщиков Михаил Петрович дьон, үтүө, көнө майгы-лаах, олус үлэһит киһи этэ.

1983 сыллаахха үөрэхпин бүтэрбитим кэниэ дьыэ биэрэн үлэбэ хаалара сатаабытара да, сөбүлэспэккэ дойдубар тахсыбытым. Манна райпотребсоюз бэрэсэдээтэлиин тутууга солбуйааччытынан, ОПХ тутуутун прорабынан, улуус баһылыгы тутууга солбуйааччытынан, ИСУ начальнигынан үлэлээбитим, нэһилиэккэ баһылыктаан олобутум.

- Эи тутуу үлэтигэр үлэлээбит ханнык кэмнэриң ордук чорботон бэлиэтигиниий?

- Тутуу идэтэ атын идэлэртэн уратыта дьон үлэҥ түмүгэ тутта көстөн иһэринэн буолар. Ол курдук үчүгэй объекты туттаахына өр сылларга дьону-сэргэни үрдэр пааматынныгыг буолуо, онтон куһаҕаннык туттаахына үбүгүгэ барыаҥ. Тутууга үлэлээбит кэмнэриң барыта мин олобум көрү кэрчиктэрэ. Ол да буоллар ордук чорботон улуус баһылыгы тутууга солбуйааччытынан үлэлээбит сылларбын астына ахтабын. Билигин историяҕа кирибит "Лихие 90-тые" дьон кэмнэр этилэр. Оруобуна 18 сыллаабыта олус соһучу улуус баһылыга Федоров П.С. ыгыттаран ылан, "миэхэ тутууга солбуйааччынан кэл" дьон ууга-уокка түһүрбүтэ. Мин киһибэр: "Оройуон таһымыгар үлэлээбит оһыгын суох, кыйыһам суоҕа", - дьон аккаастана сатаабым. Ол саҕана мин ОПХ тутуутун старшай прораба этим. Киһим миниги дьон мохто: "Республика тутуутун индустриятын киһиэ буолан олоһор оройуон буолан баран, улуус тутуу киһиһэр кулууптут, баанньыктыг суох, оскуолаҕа түһүрбүтүгэр, ыла дэриэбинэлэригэр охтоору турар хас эмэ түһүрбүтүгэр былыргы оскуолаҕа, кулууптар тураллар. Билигин улуус тутуу усулуобуйатыгар үлэлээх таас тутуулары тутуохха наада, ону барытын олохтоох специалисттар илдьэн-саҕаһан ыһыһааххытына, ханнык эрэ кэлиин дьон оһоруохтара үһү дуо?" - дьыбүтэ.

Кырдык, ол саҕана Покровскаяй култура киһиэ суох этэ, былыргы ДК дьыбэ сабыллан турара. Баанньык Кыһыл Бастаахха, Селекционнайга эрэ баара. Кыһыл Бастаах оскуолаҕа сабыллан бу микро-оройуон уонна Звероферма оҕолор Покровскаяй уонна үөрэнэргэ күһэлдигүтэ. Тьа сирин этэ да барылааҕа, таас оскуола Нөмүгүгэ эрэ баара.

Хангалас улууһун бастакы баһылыга Федоров Петр Семенович Нерюнги куоратын тутууга маннайы "колушканы" аһыһыһан дьоннордон биригээтэрэ, салайар үлэбэ улахан оһытаах, ирдэбиллээх салайааччы этэ. Тьа сирингэр таас тутуу саҕалаһыта, газтааһын, кэтэх дьыбэлэри тутуу сандыгыга Хангалас улууһун бастакы баһылыгы Федоров П.С. аатын кытта быһаччы сибээстээх дьон сыаналыһыбын.

1993-1997 сылларга тутууга баһылык солбуйааччытынан, ИСУ начальнигынан үлэһин кэмнэр Кыһыл Бастаахха, Кыһыл Үрүһүгэ, Куордэһиңэ, Чанааска таас, Түмүлгэ орто, Уулаах Аангга начальнай оскуола мас дьыбэлэри, Хачыкаакка таас кулууп тутулуубуттара. Покровскаяйга "Саргы түһүлгэтэ" КК (1999 с.), баанньык (1994 с.), Кыһыл Бастаах оскуола (1994 с.), үс элбэх квартиралаах олоһор дьыбэлэр олоххо кирибигэрэ. Ити саҕана үп-харчы

олус кэмчир кэмнэрэ этилэр, үлэһиттэр ыйы-ыйдаан хамнас ылбаттара, онон үлэһит дьону, олохтоохтору кытта үлэһини, дыһанарга ыарахаттардаах этэ. Ол гынан баран билигин улуус тутуу дьонун үлэһиттэрин, тулуурдаахтарын көрдөрбүтүрэ, баһыһаннаһыны өйдүүлэрэ, онон үлэһини сүдүргү этэ дьин саныыбын.

Ити кэрчик кэмнэ билигин бастакы Президент М.Е.Николаев тус бэйэтин көбүлээһининэн тьа сирин газтааһын саҕаламмыта. Октом, Чкалов, Төхтүр, Уулаах, Нөмүгү сэлэһиннэлэригэр үлэ күүскэ барбыта. Бэстээби газтааһын саҕаламмыта. Эмиэ М.Е.Николаев быһаччы дыһаһын кэтэх олоһор дьыэ тутуутун программата оһоһулаан үлэбэ кирибитэ. Чуолаан эдэр ыалларга матырыһааһынан уонна харчынан көмө оһоһуулар буолбута.

Улуус дыһалтатыгар үлэһин сылларбар ОДКХ, МЧС үлэһин кытта толорорум. Кыһынын объектар төһуулар, сыйынын оһуур-тыа умайыта, тьох алдыһыны - кэһэһини барыта тутууга солбуйааччы үрүһүнэн барара. Онон хаһан да умнулубат, кытаанах үлэ оскуолатын барбытым дьыбэххэ сөп.

- Билигин тутуу туһунан тугу этинэргэи?

- Билигин республика тутуу билигин кэммитинээбэр быдан тэтимнээхтик барар, үп-харчы да дэлэй быһыылаах. Билигин саҕана тьа сирин газтааһынга республика үрүһүн сыла 17 мол. солк. көрүлэр этэ, ол үбү бьэс улууска түнэтэллэрэ, онтон 5 мол. курдугу билигин улуус-

Анатолий Лукин уонна... Покровскаяй архитектурата

пугулар биэрэллэрэ... Оттон тутууга дьин харчы суобун кэриэтэ этэ, төһоһү векселиһин, хардарыта аахсыһан, биртеринан буолара. Ол түмүгэр билигин улуус тутуу комплексы эһибиэтэ дьин саныыбын. Покровскаяйдагы кириһичэ собуота даһыны кыйаһан өрүттүбүтэбэ.

Идэтиһиң тутуу тэриһтэлэрэ "Промстрой", "Восток-техмонтаж", "Агропромстрой", Кыһыл Бастааххаагы тутуу матырыһааһын оһорор собуот. Бэстээхтээби ТБО собуота ыһыһыһыттар, ол онугар бытархай тэриһтэлэр, сорбото "үрүһүкэлаах, бэчээттээх эрэ" тойонноох "тутуу тэриһтэлэрэ" бөбөтө баар буолбуттара, нууччалыы эттэххэ, "строительством занимались кому не лень".

Мин санаабыр тутуунан идэтиһиң, материальной өттүнэн кыахтаах, бэйэгэ туһааннаах специалисттарынан хаачыһыһаах тэриһтэ дырыктаннаахха. Очотугар тутууга бириһлэр харчы уонунан иһиңгэ түнэттиһибэккэ (субподрядка барбакка) объект тутуутун сыаната чэпчигэ, олохтоох дьон үлэһин хаачыһыһаах этилэр, гастарбайтерлар аһыһаах этилэр.

Билигин олох арыһы түһсөн тутуу сэргэхсийдэ дьин саныыбын.

Билигин объектары "тэллэй" курдук туталлар, итинник тутулуубут объектар тоһо үйэлээхтэрин бириһэмэ бэйэгэ көрдөрүө. Билигин Сахабыт сирин тьыһыс усулуобуйатыгар, иһиңгэ дойдугарга туттуулар нымалар, матырыһааһалар тоһо көдүүстээхтэрин биһитим.

- Онтон улуус тутуу киһиэ Покровскаяй туһунан тьох санаалааххыиңи?

- Мин улуус дыһалтатыгар үлэһин кириһэрбэр, баһылык кабинетыгар Покровскаяй бөһүөлэһин генеральнай былаана ыйаһан турара. Ол онно, хас эмэ уонунан сылларга тутуулуохтаах объект ыйыһыһыт этилэр. Генеральнай былаан дьин тутуу туһаһыһыт сокуона буолуохтаах, хайа да былаас, тойон таптааһыһын генбылааны уларыта суохтаах.

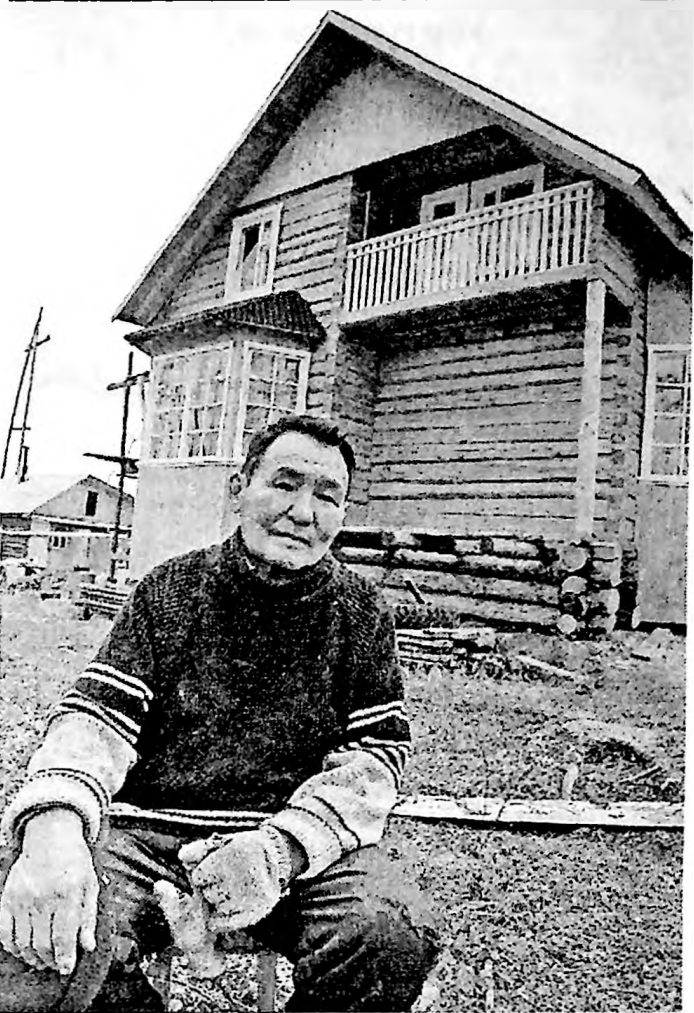
Покровскаяй куората генбылаана суох тутулла турда. Урукку былаан быһыһыһын Орджоникидзе уулуссатын өрүс дьыңи өтүгүр тьох да тутуу суох, набереһиһи буолуохтаах этэ. Онтубут баара "магазинчиктар", олоһор дьыэ бөбөтө "быгыһааһыттар".

Уонсайыһын, куорат иһиңгэр тутуу архитектурнай хонтуруулаах буолуохтаах. Сэбиһскэй былаас саһана архитектор собууһигэ суох ханнык да объект тутулуубата, үлэбэ кириһбэтэ, ол иһин генбылаан дьин баар. Холобур, автотрассатан автовокзалга кириһэргэ Юбилейнай дьин улуус Покровскаяй визиттэй картотката буолуохтаах этэ. Онтубут баара хайадаһы? Киһи кыһыһыһаах курдук дьыбэлэр бааллар, саатар үчүгэй собуэ олбуордаан, дьыэ таһын обшивкалаан кириһэгэ тьүһри ирдэххэ баара. Киһи уулусса олоһор буоллун да дьыбэһин тунсараһааххыи, олбуорун, уулуссаһа таһын сөргүтүөхтэххыи, көрүөхтэххыи, ону куорат дыһалтата ирдэхтээх, бастатан тутан - архитектор.

- Кэтэх дьыбэлэри тутууга тьох санаалааххыи, көрүлээххыи, сүбэлээххыи?

- Билигин кэмнэ бэйэ дьыэ тутууга уустугурда. Элбэх үбү-харчыны эрэйэр буолла. Ол гынан баран араас энги бэйэлээх матырыһаал дэлэйэн киһи дьыһин хайдах баһарарынан оһорор үйэтэ кэллэ. Сахабыт сирингэр тьа сирин усулуобуйатыгар мас дьыбэттэн ордук вариант суох дьин саныыбын. Биһри тоһоһолоон этим этэ. Саха сирингэр ирдэһтэ тоһ дьин баар, ити тутуу барарын атахтыһаа, сатаан дыһаннаахха көмөлөһөр даһыны, онон дьыэ акылаһын тьүһэриңгэ сүрүн болбото уурулуохтаах, сир кырыһтан тоһо кыалларынан үрдүк гына кумах-таас олбох

Тутуу үлэһиттэрин күнүн көрсө

оһоһулуохтаах, кыаллар буоллаһына, сваяба тьүһэрэ быдан ордук. Уулусса суоллара тутууларан сир ньуурун үргэйэн, газ турбатын тьүһэрэһи траншея хаһан сир аннынаары уу таһымын уларытан, онно эһиһтин сайыһыгы водопровод тутуулан, сирбит наһаа үгүттанин. Онон Покровскаяй куорат туһунан этэр буоллаахха, куорат тутуу барарыгар саамай табыһаһа суох, мууэ дыһалтаба үрдүгэр турар, онон дьыбэлэр сиргэ тьимирэллэр, хамсыһаллар. Покровскаяй усулуобуйатыгар акылааты сваяба эрэ тьүһэрин көдүүстээх, эбэтэр халың таас олбох наада.

Уонсайыһын, дьыэ дьин хамсааһат бааһи, үйэлээхтик туттаахына, кэһчээрэ ыччаттаргар үйэлэр тухары мэгэ өйдөбүһүк, онон дьыһин киһиһэн оһоруохха, олоһорго бары өттүнэн табыһаһаах, толору хаачыһыһылаах гына тутуохха.

- Билигин олох туһунан тьох этэрдээххыиңи?

- Пенсияба барыаһыттан ылата, актыыбынай олохтон туораан турабын. Билигин олох үлэһит, сатабыллаах, кэлиһини-барыһыны кыйаһа киһиһэх үчүгэй, онтон айыһбаттан молтөх, ырыһах, сүрбэ суох киһи олоһоругар олус ыарахан дьин саныыбын. Сэбиһскэй былааска боростуой, орто баһыһаах дьон олоһоһуругар үчүгэй этэ, ол гынан баран киһини барытын тэһнэһэн, биһр халыһыка симиһи тьох көдүүстээх буолуобай. Холобур, тутууну ылаахха. Урут хамнас надбавката 300 солкуобайга эрэ дьэри туттуулар, онтон үһэһ оройуон коэффиһиһена эрэ ааһыллара. Тьүмүгэр үчүгэй, үлэһит дьон үлэһин сатааһат этилэр, тутуу үлэһтэ атаһтанара, бытаарара. Тьобо сатамат этэй үчүгэй үлэһит киһиһэх тоһо үлэлээһитин төһүүр? Киһи көһүлүн, дьыбурун хаачыһаһыр сатамат, кыаллыһат суол буоллаба. Билигин ордук тьа сирин дьонун олоһо ыараата, эдэр дьыңгэ үлэ суобун кэриэтэ. Кырдыбастар пенсияларын суотугар олоһор эдэр дьон элбээтэ. Тьа киһитэ ыһагы, сылгыны иһтэн олоһуо дьин буолар да, сүөһү тутар ыал аһсаана аһыһаан иһэр курдук. Кырдыбастар кыйаһат буоллулар, эдэрдэр сүөһү көрүөхтэрин баһарбаттар, ол да оруннаах, сүөһүнү иһтэр ыарахана, киһитэ, техника суох дьоннорго улахан көдүүһэ да суох, ороскуотунг барыстааһар элбэх курдук.

Онон тьа сирэ сайдыа дьыһлэһин биһр бэйэм саарбахтыһыбын. Эдэр дьон промышленность, тутуу идэһин баһылаан ити хайыһхана үлэһиниллэрэ буоллар дьин санаалаахпын.

- Кыластык дьыэ кэргэһиң туһунан тугу этиһхыиңи?

- Уол оһо орто дойдуга айыһлан түстэһинэ сирдээби олоһун устата үс сүрүн ирдэһили толоруохтаах дьин буолар. Бастакыһынан, ыал буолуохтаах, оһо төрөтөн кэһчээр ыччаттарын хаалларыаһаах. Ол сиринэн кэргэһиһэхпин, оһолордоохпун, сизэһиһдээхпин.

Кэргэһминэһэн Маргарита Романовнаһыын түөрт уол оһону төрөтөн, биһр тулаайах уолу иһтэн, улаатыһаннан, билиһин бары үлэлээх-хамнастаах ыал аһалара буоллулар. Бэйэлэрэ дьыһлээх-уоттаах Дьокуускайынан, Покровскаяйынан тарбаһан олоһоллор. Уон сизэ эбээтэ-эһээтэ буолалар.

Иккис ирдэһил - дьыэ-уот тутуохтааххыи. Ити ирдэһили лаппа собуэ толордум дьин саныыбын. Үйэм тухары энги араас дьыбэлэри туттум ини, туппатым ини.

Үһүс ирдэһил - мас олоһуохтааххыи дьин. Дьэ ити ирдэһили кыйаһан толору иһиһкыи...

Түгэһинэн туһанан бар дьоммор дьыбэһитиһэр-уоккутугар нус-хас олоһу, кытаанах доруобуйына баһарыбын.

Кэһстэ Людмила АММОСОВА.
Степан САВВИН фотота.

Үбүлүөйгүнэн!

Күндүтүк саныыр ийэбитин, эбээбитин, хос эбээбитин, Покровский куорат олохтообун, сэрин ветеранын огдооботун, тыыл уонна үлэ ветеранын, потребкооперация туйгу-нун

Августина Тихоновна МАРКОВАНЫ 80 сааһын томточчу туолар өрөгөйдөөх үбүлүөйүнэн итинник-истинник эбэрдэлиибит!

Баҕарабыт кытаанах доруобуйаны, чэигэн-чэбдик туругу, оболорун, сиэннэрин, хос сиэннэрин сылаас сыһыаннарыгар уйдаран кыраары - ыалдьары билбэккэ өссө да өр сылларга күүс-көмө, сүбэ-ама буола үөрэ-көтө сырыт. Билиэххэ убараабат кыһамньын, тапталын, көмөгү, сүбэн-амаҥ иһин улахан махталбы-ын этэбит.

Кыргыттарыг, күтүөттэриг, сиэннэриг, хос сиэннэриг

Эбэрдэлиибит!

Ветераннар улуустаабы, нэһиликтэрдээби эбэрдэтэрэ Аба дойду сэринтин, үлэ ветераннарын, улуус, нэһиликтэр ытык-мааны олохтоохторун

Мохсоболлоохтон Мария Митрофановна ИВАНОВАНЫ 80 сааһын.

Вера Авдеевна ИВАНОВАНЫ 75 сааһын.

Өктөм Чапасыттан Нина Гаврильевна БОРИСОВАНЫ 75 сааһын туолбуттарынан истинник эбэрдэлиилэр! Баҕараллар бары үтүнү, доруобуйаны, уһун доллоох олобу.

Абыраллаах автобус

"Эргис" даачаларыгар быйыл уот-уу хойутаан бэриллэн олохтоохтору бу кураан сайынга улахан-нык эрэйдэтэ. Кыты ыалларга уу билигин даҕаны ситэ тийиэ илик. Арай предприниматель Эдуард Игнатьев 2 №-дээх автобус сырытын олохтоон абыраата. Бу күннэргэ автобуспут аны "Сталинка" СОТ даачаларыгар киирэн ааһар буола. Махталбытын тиргэрдэбит.

Олохтоохтор транспортыт балаҕан ыйын орто-тутар, обурот аһа, хортуппуй хомулдуор диэри, сылдыра буоллар диэн баҕа санаабытын этэбит.

Даачалаахтар ааттарыттан Л.АММОСОВА.

Сайыппы кэмик.

С. САВВИН фотота.

Ахтан-санаан кэлэбит

Үөрэх дыла саҕаланаары турдагына Петрова В.Я. туһунан ахтан-санаан ааһабыт. Валентина Яковлевна эһэлээх эбэтэ Өкүлүүнэ, Миитэрэй Сиидэрэптэр Күөл Оннугар оҕолонон-урууланан, бултаан-алтаан, алаһа дыһыны тэринэн оморбуттара. Оттон кинилэр ыччаттара Дьөппөн сиригэр Сайылык Күөлүгэр, Балбаара уонна Дьаахкы Бөтүрүөптөр, мал буолбуттара. Кыраый Валя бу күөл үрдүгэр күөлэһийэн үөскээбитэ.

Кини Дьөппөн начальнай оскулатыгар 1937 с. үөрэнэ киирбитэ. Кэлин 1946-49 сс. Дьокуускайга орто оскуоланы бүтэрэр уонна пединститутка биология, география отделениетыгар үөрэнэ киирэр. 1950 сыллаахтан кэтэхтэн үөрэнэр салаага көһөн II Малдыаҕар 7 кылаастаах оскулатыгар педагогическай үлэтин саҕалаабыта. Покровскайга Пионердар дьыалларын директорунан, II Дьөппөн начальнай, абыс кылаастаах оскулатыгар өр сыла эбэрдэс-сэйинэн, директорунан, завучунан, учууталынан айымньылаахтык үлэлээ-битэ.

Валентина Яковлевна үрдүк ирдэбиллээх, кинигэ биллээх педагог быһыы-тынан биллэр-көстөр суол-иһин хааларбыта. Кини олох сайдыытын хас да сылынан уруутан иһэр кур-дуга. Үөрэх методикатыгар "гуманитаризация" диэн өйдөбүл быдан киирэн иннинэ бэйэгэ үөрэтэр би-ология, география урукта-рыгар уус-уран тыл күүһүн туттара, элбэхтик айар үлэ-

нэн дырыктыра. Оболор суруйбут хоһооннорун мунһан уура сыл-дыра. Валентина Яковлевна ди-ринг билиини биэрэрин таһынан кылаас сала-йаачы-тын быһыытынан үгүс өрүттээх үлэни ытара. төрөппүт кытары ыкса си-тиннээх буолара. Өр сыл-ларга турист куруһуогун салайбыта, саас ахсын үрдүк таһымнаах турист слетун тэрийэн ытара. Оройуонга ытыллар слеттарга ситиһилээхтик кытталара. Валентина Яковлевна оболору кытта үлэлирин тас өттүнэн, эдэр учууталларга көмөлөһөрө. II Дьөппөнгө республика наставник учууталларын семинара үрдүк таһымна ытыллыбыта. Кырдыас учууталлар, биһир идэлээх-тэрин үлэтин үрдүктүк сы-аналаабыттара. Валентина Яковлевна: "Учуутал сай-дылаах, төгүрүчү талана-наах буолуохтаах", - диэн өйдөтөрө. Ол иһин учуу-талларга ааҕааччы конфе-ренциятын тэрийэн ыта-ра. Софрон Данилов "Сүрэх тэбэрин тухары" ро-

маныгар конференция ыппытын күн бүгүнүгэр диэри умнубаппыт. Араас темага "Таммактаран тар-дыһан", "Дорообо, магнайгы хаар", уо.д.а. олус көхтөөх, тып-тап кур-дук тэриллүүлээх, көрдөөх-нардаах сыһы-лааг кизэлэрин тэрийэрэ. Итинник кизэлэргэ учуу-тал айар талаана сайдара, инники үлэтигэр бэрт эл-бэх туһаны ытара.

Валентина Яковлевна төрөбүт нэһилиэтин дыо-но-сэргэтэ кэдргэ кэмэл-дыттан тэһэн таһаары-лаах үлэлэниэхтэрин, үтүө майгыланан инникиттэн инники хардыылаахтарын ис сүрэгиттэн баҕара. Ол да иһин, нэһилиэтин кизэн туттар дыонун туһунан су-руйуулар "Лена маяктара" хаһыакка элбэхтик тахсы-быттара. II Дьөппөнгө түүлбэнэн үлэни аан баста-кынан сүһүбэр туруорбут кининэн кини буолар.

Валентина Яковлевна дэгиттэр талааннаах этэ. Төрөбүт төрүт тылы сүрбэр-быарыгар ингэри-нэн, дуһатын нэһилиэтинэн тулалыыр эйгэни хоһуйан

хоһоонугар холбуура, ча-бырбаар ыспараара. Араас таһымнаах сыһыага ча-бырбаахтан оройуон, рес-публика лауреата буолбута. Бүтүн Союстаабы варган-най музыка конференция-тын көрсө "Күөрдэм хо-муһа" фольклор бөлөбүн тэрийиңгэ, нэһилиэккэ са-ха таһаа тэнийиңигэр кини кырата суох өгөлөөх. Кини олобун тийэх сыл-ларга бар дыонун иннигэр айар концертынан тахсы-тын, истинник сэлэргэс-питин күн бүгүн уйадыа ахтабыт.

Кини онно биһир дойду-лаахтарыгар үтүнү-кэрэни баҕарбыта, үүнэн-сайдан иһэргэ ыңгырбыта. Ол са-наата туолан билигин биһиги оболорбут толору хааччыллылаах, сырдык, ыраас дыбарыас тэңэ ос-куолаба үөрэнэллэр, би-лингэ-көрүүгэ тардыһал-лар.

1989 сыллаахха Вален-тина Яковлевнаба Улуус бочуоттаах гражданина аат ингэриллэбитэ. Туох баар билиитин, сатабылын, итин тапталын эдэр көлүөнэни итингэ анаабыт кырдыас учуу-талбыт аата кэлэр кэмнэр-гэ ааттана турдун.

Антонина АДАМОВА, Вера КАПУСТИНА. Күөрдэм.

Махтанабыт

Тапталлаах кэргэним, аҕабыт, убайыт, бырааппыт Борисов Прокопий Ильич бу дыл от ыйын 12 күнүгэр күн сириттэн эмискэччи суох буолбута 40 хонугун туолар. Соһучута бэрт буолан букатыннаахтык барбытын билигин да итэбэйбэт курдуктук. Күлөн-үөрэн, сагаран-ингэрэн киирэрин наһаа суохтубут... Ону хайаахпытый, өлөр өлүү кытаанах илинтэ эркин курдук эрэнэр киһибитин. дурдабытын-хаахабытын бу күн сириттэн быдыаан илдьэ бара.

Бу ыарахан, кутурбамнаах күннэригэр күүс-көмө, тирэх буолбут бары аймактарытыгар, табаарыстарыгар, 5 кылаас коллективын төрөппүттэригэр, "Уу Көхсө", "Куоһаҕас" фермаларын коллективтарыгар, "Бөртө" сылгы собуотун үлэһиттэригэр, чуолаан Пудова Вера Васильевнага, уо.д.а. барба махталбытын тиргэрдэбит. Кэргэнэ, оболоро, аймактара.

Хаҥаластаабы ИДЬУО отчуоттуу

Хаҥалас улууһунаабы ис дыалаларга салаа 2011 сыл 7 ыйынаабы үлэтин туһунан нэһилиэһиньэбэ отчуоттуур:

II Дьөппөңгө - атырдыах ыйын 8 күнүгэр, культура дьэтигэр, күнүс 2 чааска.

I Дьөппөңгө - атырдыах ыйын 9 күнүгэр, культура дьэтигэр, кизэ 8 чааска.

Тохтүргэ - атырдыах ыйын 10 күнүгэр, дыаһалтаҕа, сарсыарда 10 чааска.

Хоточуга - атырдыах ыйын 10 күнүгэр, культура дьэтигэр, кизэ 8 чааска.

Бэстээххэ - атырдыах ыйын 16 күнүгэр, культура дьэтигэр, күнүс 3 чааска.

Мохсоболлооххо - атырдыах ыйын 16 күнүгэр, культура дьэтигэр, күнүс 11 чааска.

Покровскайга - атырдыах ыйын 24 күнүгэр, "Саргы түһүлгэтэ" КК, кизэ 6 чааска.

Отчуокка көхтөөхтүк кыттаргытыгар ыгырабыт.

Хаҥаластаабы ИДЬУО.

Хаҥаластар!

Сахалы тыллаах "Хаҥалас" хаһыакка сүрүтүү салбанар. Биһир ыйга сүрүтүү сыһыата биһирдирлээн дыонго - 60, тэрилтэлэргэ - 70 солкуобай. "Хаҥаластыын" биһиргэ буолуог - улуус сонуннарын тийгин быспакка билиэҥ!

ИП Захаров И.Е. картриджтары чөлүгэр түһэрэр, сапараапкалыыр өгөнү толорор.

Билсэр тел.: 755-921. 710-511
Покровскай к. Быр. Ксенофоновтар уул., 24.
zakharovrus77@mail.ru

Тапталлаах ийэбит, эбэбит, хос эбэбит, эдьинийбит, үлэ ветерана Кытыл Дьурааттан төрүттээх Булгуннаахтаах олохтообо

КИРИЛЛОВА Александра Павловна б.д. атырдыах ыйын 4 күнүгэр 74 сааһыгар уһун, ыарахан ыларыттан олохтон барбытын туһунан бар дыоммутугар дириңник курутуулан туран иһитиннэрэбит.

Оболоро, кийинтэргэ, күтүөтэ, сиэннэргэ, хос сиэннэргэ, балтыларга, бырааттарга.

Истинник саныыр балтым, эдьинийбит, үлэ ветерана КИРИЛЛОВА Александра Павловна ыалдьан олохтон барбытын биһиргэ төрөбүттэригэр, ыччаттарыгар дириң кутурбаммытын тиргэрдэбит.

Кытыл Дьурааттан, Дьокуускайтан Мордовскойдар, Покровскайтан Аммосовтар, Христофоровтар.

"Малдыаҕар" МУП коллектива директор Ипполитов Сергей Серафимовичка, Кузьмина Надежда Серафимовнага уонна кинилэр дыңэ кэргэттэригэр тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ, үлэ ветерана КИРИЛЛОВА Александра Павловна ыарахан ыалдьан олохтон туораабытынан дириң кутурбаммын тиргэрдэ.

Тэрийэн таһаарааччылар:
Саха Республикатын
Правительствота,
"Хаҥалас" ("Хангалас")
хаһыат редакцията" ГУ.

Редактор-директор
А.Е.ЕГОРОВ.
Телефона 43-3-32 (факс).

Хаһыат РФ Бэчээккэ
Госкомитетын маасабай
информация туһунан
сокуоннары тутуһууну
хонтуруолдуур,
регистрациялыыр
региональнай
управлениетыгар ПИ №
ТУ14-0083 2010 с. кулун
тутар 01 күнүгэр
регистрацияламьт.

Журналистар телефоннара: редакторы солбуһааччы
Людмила Аммосова - 43-8-89,
Егор Бессонов, Ольга Самсонова - 43-6-01,
Виктор Таныев - 43-7-50, бухгалтерия - 43-9-32.

"СР Хаҥалас улууһун "Хаҥалас" ("Хангалас") хаһыатын редакцията" ГУ
типографиятыгар бэчээттэнэ. Покровскай, Николаев уул., 4 №-рз.

Автордар суруктарыгар этилэр санаа хайаан да хаһыат тутуһар
позициятын кытта сол түбүбэр буолбатах.

Хаһыат сахалы, нууччалы
оптуорунуука уонна
бэстүүсүр тахсар.
Оффестай бэчээт.
Кээмэйэ - 1 б. л.
Нүөмэри бэчээккэ биэрин
график быһыытынан 16.00.
Бэчээккэ бэрилинэ - 15.30.
Тиража 1963 экз.
(сахалык тылын - 751).
Сахаһын нүөмэргэ - 64.

РЕДАКЦИЯ
ААДЫРЫҔА:

678000,
Саха Республиката,
Покровскай куорат,
Николаев уул., 4 №-рз

Хаһыат нүөмэригэр дуһуурунай - Е. БЕССОНОВ.

Хаһыакка сүрүтүү
ый ахсын ытыллар

Биһиги индексит
54895

E-mail:
GAZ_han@mail.ru

Хаһыат 1940 сыл сэттинньи 7 күнүттэн тахсар.
Атыгы көмүд сыананан

№ 65 (10 154)
2011 сыл атырдьах ыйын 12 күнэ, бээтинсэ

ХАНГАЛАС

Общественная-политическая хаһыат

Сонуннар

Байыаннайдар этэнгэ эргиллэн кэллилэр

МОБ начальнига, полиция подполковника Ю.С. Владимиров иһитиннэрбитинэн, Хангалас улуусунааҕы ИДьО 12 үлэһитэ бу күнүгэр Хотугу Кавказтан эргиллэн кэллилэр. Киһилэр Саха республикатын ИДьМ этэрээтигэр киирсэн 48 буолан Хотугу Кавказ территориятыгар сулууспалатылар.

Биһиги улуустан ураты Мирнай. Өлүөхүмэ ИДьО-тын үлэһиттэрэ сырыттылар. Байыаннайдар уопсайа 180 күн 4 блокпостка общественнай бэрээдэк тэрээһинигэр, "Кавказ" федеральнай автотрассаны манааһынгга сырыттылар. Маны таһынан осетинскай-ингушскай конфлигы туоратааһынгга кытыннылар.

Саха республикатын ИДьМ үлэһиттэрэ байыаннай кэстэрин төлүүллэригэр материалнай күүс-көмө онорбут "Хангалас улууһа" МО баһылыга Ю.Н. Зайцев уочна "Якутцемент" ААО АК гендиректора А.З. Мамедов түөскэ анньыллар бэлиэчэн наһараадаланчылар.

Тутуу үгэнэ

Чкаловка быйыл үлэбэ кириэхтээх культурнай-спортивной киини тутууга үлэ барар. Арочнай тутуулаах дьыэ көндөйө бүтэн ис-тас үлэтэ салбанар.

Манна Улахан Аантан төрүттээх Покровскайтан сылдар Кан Терешкин дьобуус биригээдэтэ үлэлиир. Чкаловтар туох кыалларынан тутуучуларга көмөлөһөллөр. Санга киин арыллыгыт кэтэпэ күүтэллэр.

Үүт тутуллубат

Тиит Арыыга "Хангалас-Ас" үүт тутар пуунун тонорор оборудованиета алдьанан Дьокуускайга өрөмүөнгэ ытыллан аҕалылан биэрбэккэ дьон үүттэрин сыахха туттарбатахтара ый аңара буолла.

Бу быйдыаһыктаах кэминэ, от үлэтин үгэнигэр, онон ыаллар байталары үүттэрин сэллэрээтэрдийэр кыһалбаҕа киирдилэр. алдьаһыктыа оборудование өрөмүөнүн тиргэтирбэ модьуйаллар.

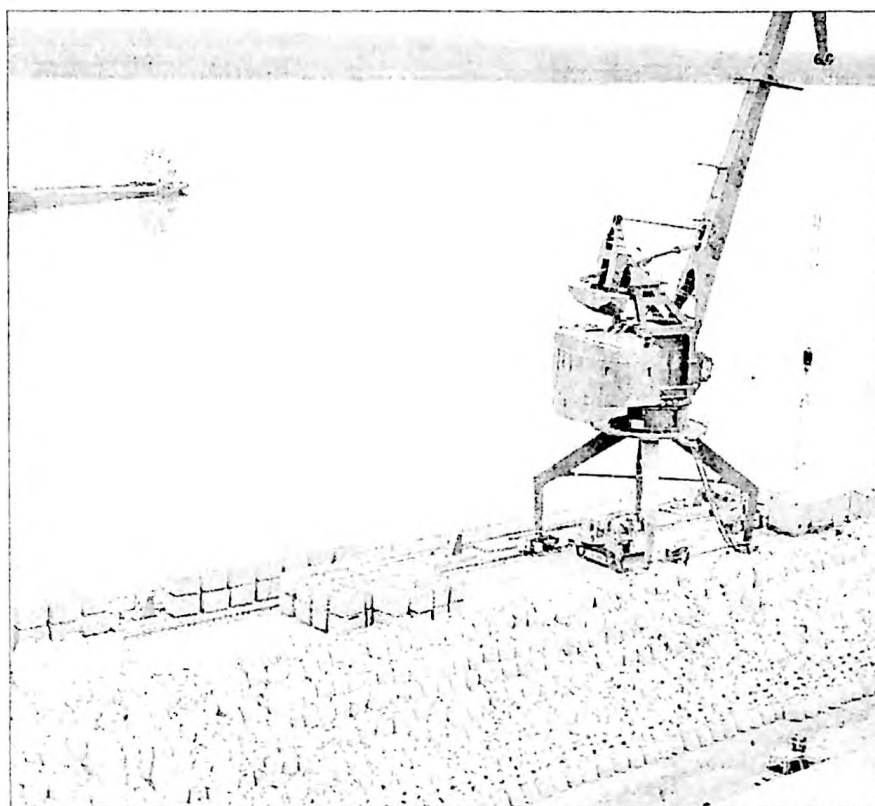
Биһиги корр.

От үлэтэ - 2011

Ходуһаҕа үлэ салбанар

Тутуу үлэһиттэрин күнүнэн!

Эбэрдэлиибин!

Хангалас улуусун тутуу үлэһиттэрин тутуучулар күннэринэн истигник эбэрдэлиибин!

Эһиги айымньылаах үлэһит түмүгэр Покровскайбыт, сэлэһиньэлэрбит тунсабай тутууларынан кизэркэйэллэр: сана олоһор дьыһээр, оскуолалар, тутуу комплекстара элбиктэллэр, инженерий коммуникация киирэр. Иниикитин даҕаны биһиги тутуучуларбыт улуус, республика экономикатын сайдытыгар дьолун кылааты киллэриэхтэрэ дьин биэ эрэнибин. Баҕарабын доруобуйаны, үлэбэ ситиһилэри, дьолу, эйэни.

Ю.Н.ЗАЙЦЕВ,
"Хангалас улууһа" МО баһылыга.

Үбүлүйдээх коллектив

"Якутцемент" холбоһук 40 сыла

Тутуу үлэһиттэрин күнүн көрсө "Якутцемент" аһаҕас акциялаах уопастыбатын производственной холбоһука 40 сылын бэлиэтиир. Тутуу индустриятын тутуах тэрилтэтэ буолбут элбэх омук бэрэстэбиитэллэрэ үлэлиир иллээх коллективын редакция, хаһыат ааҕааччыларын аатыттан истигник эбэрдэлиибит, иниикитин даҕаны үлэбэ үтүө холобур буолун, боро-дууксуйабыт элбээтин, үпкүт үллэ турдун, Хангалас сирин дьонугар күүс-көмө буола сылдьык дьин баҕа санаабытын тирээрдэбит.

40 сыл дьин уһун кэм. Бу тухары республикабытыгар цемент собус-собохо завод уларыта тутуу ыарахан кэмнэрин этэнгэ ааһан, туох кыалларынан сайдыы суолугар өйөбүл буолан кэллэ. Билигин коллектив 712 үлэһиттээх, мантан 279-на дьахтар, 35 сааһыгар дьэри саастаах үлэһиттэрэ 218, онон тэрилтэ үлэһиттэрин орто сааһа 40. Манна 22 омук бэрэстэбиитэллэрэ үлэлииллэр. Тэрилтэ Мохсоһоллоох бөһүөлэгин тутан олоһор - уунан, итинэн хааччылан, дьону үлэлээх онорон. Кини көмөтө, өйөбүлэ барыбытыгар улахан. Коллективы Мохсоһоллооххо 1979 сылтан олоһор тутуу институтун бүтэрбит инженер Хангалас улуусун, Мохсоһоллоох бо-чуоттаах гражданина, Россия, Саха Республикатын

үтүөлээх тутуучыта, Ил Түмэн депутата А.З.Мамедов 22 сыл салайан кэллэ.

Кэлин сылларга завод онорон таһаарар бороууксуйата элбээтэ. Уруккутун курдук, Мохсоһоллоох цемент суох республикабытыгар биир да тутуу барбат. Холбоһук Хангаласка, Саха сирин атын да улуустарыгар үгүс социальной суолталаах тутууну ытта - цемент заводтаах буоламмыт үгүс оскуолаларбыт, оҕо тэрилтэлэрэ таас дьыллэнэн олоһолло-ро саныахха астык, киэн тутууну үөскэтэр.

"Якутцемент" баарабай промышленной тэрилтэ. Сүүстүү миэтэрэ уһуннаах эргийэ турар оһохтору сыах-кер, щербут эрэ киһи сөбөрө-махтаһара. Күнүстэри-түүннэри тигинэчи үлэлиир производство. Завод сыах-

тара сыллата сана оборудованиенан хааччыллаллар. Ааспыт сылга икки энерго-блоктаах улахан кыамталаах сана газогенератор үлэбэ киирбитэ. Онон завод электричествоһон автономнай хааччылыны олохтообута. Бу ситимнэ икки эргийэ турар оһохтор холбоһомуттара. Оһохтор бөҕө германскай кирпиччэнэн бөдөрөгүтүллүбүттэрэ. Маны сэргэ араас сана техника - бульдозердар, самосваллар, экскаватордар булуллубуттара. Германияҕа оһоһулу-бут клинкер транспортера, мэллээр мизлингс оборудованиета, компрессор ыылан эрэр. Заводка сана хо-чуолунай тутуулар. Манна дьон үлэлииргэр уруккуттан даҕаны үчүгэй усулуобуйа тэриллэрин бэлиэтиэххэ наада. Завод айылҕа харыс-табылыгар үлэлээр, кирдээх салгыны, буортулаах буруу-ну суох гынарга дьулуһар, фильтрдары уларытыы ба-рыахтаах.

Бу күнүгэр цемент за-вда тигинэчи үлэли турар. Тутууга олус наадалаах бо-родууксуйа - цемент, клин-кер, щербен - сайынны уу суолун баттаһа араас улуус-тарга тиэллэр. Сүрүн са-каасчытынан "Алроса" ААО

АК уонна "Велестрой" ХЭТ буолаллар. Цементи оноруу сыл аңардааҕы былаана 18 тыһ. тоннанан аһары барда - 154 тыһ. тонна оннугар 172 тыһ. тоннаны бэлэмнэтиилэр, бу ааспыт сыллааһыга тэҥнэ-этэххэ, 24 тыһ. тоннанан эл-бэх. Клинкеры онорууга бы-лаан 20 тыһ. тоннанан аһары барда, 141 тыһ. тонна оннугар 161 тыһ. тоннаны онорон таһаардылар - 29 тыһ. тоннанан элбэди. Онтон щербен курдук тутууга олус наадалаах матырыйаалы бэ-лэмнээһингэ кыра хаалыы бэлиэтэнэр, 175 тыһ. кв. м оннугар 169 тыһ. кв. м бэлэм-нэһилиннэ. Билигин туругу-нан 149 тыһ. тонна оннугар 167 тыһ. тонна цемент сака-асчыттарга тизлиинэ. Атын да көрдөрүүлэр кыһаҕана суохтар.

Мохсоһоллоохтооҕу це-мент заводун коллектива 40 сыллаах үбүлүөйүн үлэбэ си-тиһиллэрдээх көрсөр. Бу кыайы - коллектив биир са-наанан салайтаран ситиспит үтүөкэннээх үлэтэ. Иниикитин даҕаны ситиһии арыал-ланын, Мохсоһоллоох це-ментниктэрэ! Өссө төгүл үөрүүлээх күнүгүтүнэн!

Людмила АММОСОВА.

Улуустааҕы тыа хаһаайыстыбатын управлениетын иһитиннэрбитинэн, атырдьах ыйын 8 күнүнээби туругу-нан улуус үрдүнэн былааннаныллыбыт 36300 тонна оттон 17504 тонна от бэлэм. Араас ходуһаларга уопсайа 2384 киһи оттуур, 724 трактор туһаныллар, 78 звено, ол иһигэр 68 кэлим механизациялаах, 14 ситэтэ суох механизацияла-ах, 1 колө-илин звенолар тэриллэн үлэлииллэр.

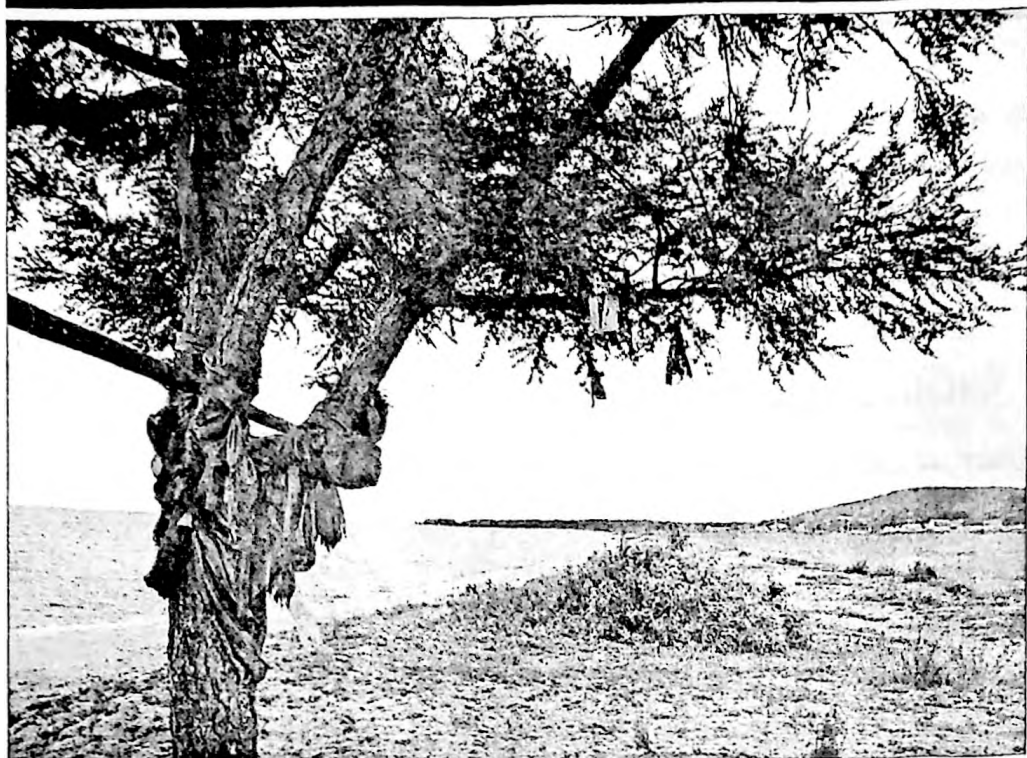
2-с Малдыбардар 3010 га сирин охсон 2460 тонна бэлэм оттоохтор, Хачыкаакка кэтэх ыаллар 870 га сирин оттоон

көрдөрүүлэрэ эһинэ үрдүк - 2692 тонна от баар, үһүс үчүгэй көрдөрүүлээх Нөмүгү нэһилиэгэ, 2303 тонна оту бэлэм-нээбит.

Былырыын баччаа улууска 17448 га сир оттоммут, 18102 тонна от бэлэмнэниллибит эбит. Сөбүрүү сытар нэһиликтэргэ хасты да күн этингээх ардах түһөн от-тооһун хаамыта арыый бытаарда. Ол эрээри былаантан улаханник хаалбакка баран иһэллэр.

Ольга САМСОНОВА.

Айан аартыг ынан

Абыйах хонуктаабыта мин Бурятияба баран кэллим, аатырбыт Байкалларыгар сырыттым. Бүрээттэр хайдах ололоролорун, тугунан дьарыктаналларын билистим.

үчүгэйин. Ичингэс, тутатына онгоро турал-ларынан эбитэ дуу - нэксинэ дигэн суох, сы-ыйылан суол да суол, биниги дойдубут киэнигэр холооттоххо. Улах - Удэттэн мар-шрутнай автобус бөбөтө сылдьар эбит. Айан схемата бэркэ чочуллубут - олох дыниг ааныгар илдьэн түһэрэллэр, төннөргөр онтон болдьоммут кэмгэр кэ-лэн ылашлар. Таарыччы эттэххэ, Иркут-скайга, Улан-Удэбэ маршрутка олус үчүгэйдик сылдьар эбит. Бинигэхэ тобо маршрутнай автобус дигэн суоҕа буолла, хо-лобур, бу Эрниксэ, даачаа да барарга, киһи онно-манна таарыйбакка чопчу тиниһэ, үгүс бирнэмэтин сүгүрүэ суох этэ буоллаҕа. Иркутскайга аэропортан тикхир суол вокзалыгар 12 солкуобайы төлөөн ту-та тиниһэбин...

Бурятияба айылбаа, Байкалга сыһыан ураты эбит. Сирдэрини-уоттарын олус ха-рыстыыларын бэлэтин кордүм. Урут, 70-нүс сылларга, биниги студенныыр кэм-митигэр, Байкалга баар кумаагы комбинна-тын тутууну утаран, күөл харыстабылыгар улахан хамсааһыннар буолар этилэр. Ити түмүктээх эбит. Билигин Байгал тула ула-хан тутуу сэрэнэ-сэрэнэ ытыллар. Байкал туризм, наука киһиэ буолбута ырааппыт. Айаанан иһэн кордоххо, бөх-сыыс дигэн суох. Дэрэбинэлэрэ ыраастар, бинигэхэ курдук күүрү-лаңкы түспүт күүрү-хаһаа, дың таһыгар иһигэри барбыт штакетник дигэн корбөккүн. Иһиттэххэ, ыччаттар,

тыыр сезон саамай чылчаала буолан сы-рыы элбэбэ. Күөлү кыйа араас кемпингэр, балаакка-куораттар хотобостуу субуллал-лар. Маннаагы дьон улам туризмтан үбүлэ-нэн ололорго дуулуһар буолан иһэрэ өтө көстөр. Биниги Сухой дигэн дыкты ааттаах дэрэбинэбэ олоро сырыттыбыт, чааһынайдарга. Манна туристары түһэрэргэ дигэн хаһаайыттар халтаһын дың туттуттар.

- Бу дэрэбинэбэ кыһынын 800-чэксэ

Төрүттэрбит сирдэригэр

Олох - аныгы кэмнэн

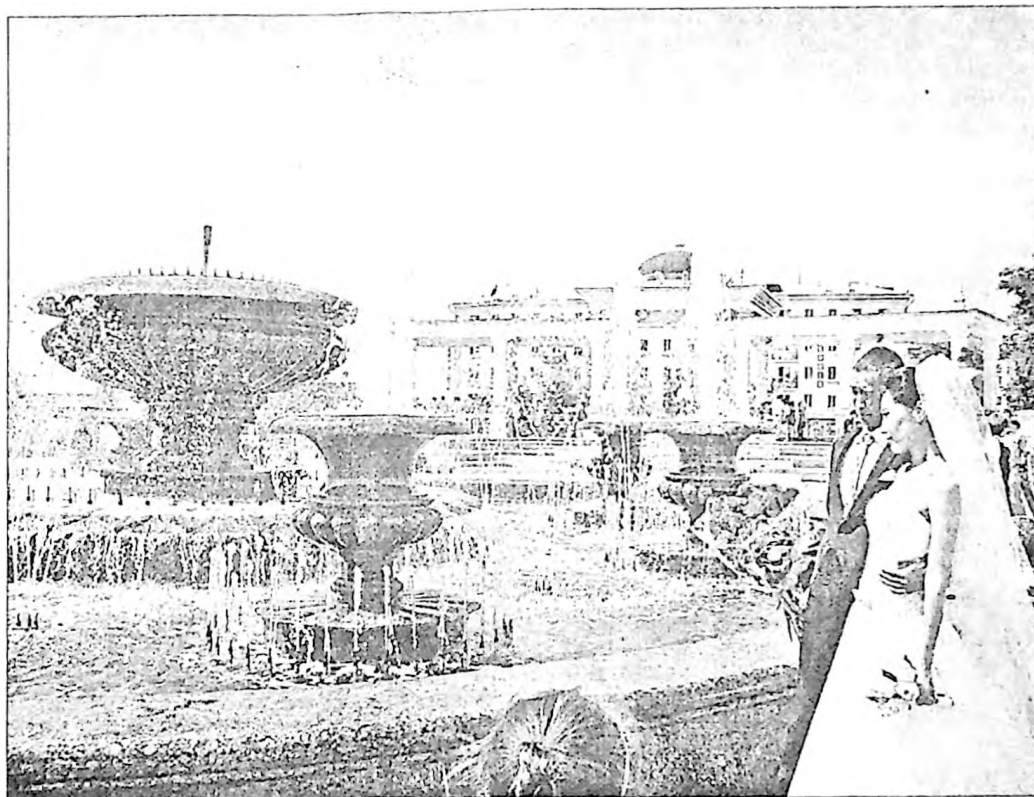
Отуттан таһа сыллаабыта Иркутскайга үөрэнэ сылдьан хапта даҕаны Улан- Удэбэ, Байкалга сылдьыбыттаабым. Ити кэмтэн ыла улахан уларыныы көстөр. Улан-Удэбэ тутуу бөбө барбыт, урукку кураайы куорат мас, сибэкки арааһын ортотугар ололор. Эчи фонтаннара, сквердэрэ элбэбин. Ку-орат томтордордоох хайа тэллэбэр тутул-дубут буолан көстүүтэ олус кэрэ. Кыһына ичингэһинэн манна үүнэһин арааһа үүнэр - уулуусалары кыйа тополь, талах мастары сөргө яблоня, дынкэй вишня, дыкты сеп-пэрээктэр олодуулуубуттара эчи үчүгэйин. Маҕаһынынарга сыана бинигэһин курдук, табаар дэтэн.

Биир дойдулаахнытыгар

Улан -Удэбэ биниги биир дойдулаах-нытыгар Кыһыл Дураттан төрүттээх Клав-дия Афанасьевна Тогошиневага түһэ сы-рыттыбыт. Киһи Бурятияга ололорбута отут-тан таһа сыл буолла. Бүрээт уола көргөн-нөөх. Түмэл дигэн. Охронаҕа үлэтиир. Икки үрүк үөрэби бүтүрбүт уолаттардаах, үлэтиитэр.

Клавдия алта оҕолоох Тимофеевтар са-амай кыра кыыстарга. Улан-Удэбэ култура институтар үөрэнэ сылдьан ыл буолан бу куоракка олохсуйбута. Бинигини үлэтиир сиригэр - Бурятия национальнай библио-текатыгар - илдьэ сыратта. Кыыспыт бу улахан төрүттэбэ бэрэ ситиһинилээхтик үлэһини сылдьарын корон астыныбыт. Клавдия Афанасьевна билигин кэм ыр-дэ-бидинэн компьютеры үчүгэйдик баһылаа-быт, хаһаайтар сурунууларын түмэн, ыры-ган фонтанга киллэрэр эбит. Күн илэһэ суох киһи. Манна таһынан араас төрөһүн-нөргө кыттар, бүрээт омук културатын ытыктыыр, бистэр киһи буолбут. Бинигэхэ бэрэ үтүбү билиһиннэртэ - омук үгэстэриг-тэн, дьон дьонно сыһыаныттан. Бүрээттэр олус аймаҕымсахтарын, бэйэ бэйэлэрин курууһун ойноолорун, мындыр, диринг културалаах омуктарын собо-махтайа кэпсэтэ. Оннообор оройуон-оройуон тыллара уратылардааһын, монголлары кы-тары чугастарын бэлэтиир. Манна биниги Сахабыт сирингэр курдук кытай эл-

бэбин, бу омук олус үлэтигин. Бурятия ку-руутун нуучка омуга президиенээһин, ман-на олохтоох омук ахсаанынан нууччалар-тан баһыттарынын бэлэтиир.

Национальнай библиотека дыһэтэ куо-рат килбэйэр киһингэр турар. Өссө эбии тутуу барар. Манна киһигэһин эрэ хаач-чыһылан муугурдаммакка араас тэ-рээһиннэри ытталар эбит. Өссө үөрэх куруускарын тэрийэллэрин биллибит. Аныгы техниканан бэркэ хааччылыбыт, киллэриһин-халарыйан ды үгөкэһинээх уо-рабай, киһи эрэ кута-сүрэ тохтуох, үгүбэ-кэрбэ тардыһыах дыһэтэ. Бу улахан тэ-риилтэбэ биниги кыыспыт олохтоохтук үлэ-һини сылдьарынан киһи туттабыт. Клавдия кыра эрдэбигтэн үлэһин билэ улааппыта, дуулуурдааҕа, дыһыардааҕа, сайабаһа гүһаалааҕа. Улан -Удэбэ киһи биһигэ торообуттэрэ, оннообор алта оҕотун соботобун кэригэ улаатыннарбыт ийэтэ Мария Николаевна икки төгүл кэлэ сыл-дьыбытын кыыспыт ахтар. Дуоһуна кэпсэ-тэн, ааспыты ахтыһан арабыстыбыт. Ыла-дыттанпытыгар барба махтал буоллун. Клавдия Афанасьевна оҕо сааһын доҕот-торугар, аймах-билэ дьонугар истинг эбэр-лэтин ыттар. Киһи биниги улууснут хаһыа-тыгар дөрүн-дөрүн суруйар, хоһооннорун ыттар. Дойдугуттан тэйэн да сырыттар ты-ла-оһо уу сахалыы, уус-уран буолааччы.

Байкалга

Бурятияба сылдьан баран хайдах Бай-калы корбөккө барыахха собуу дигэн ды бу улуу байгалы коро сырыттыбыт, сөрүүн уу-тун ыймаатыбыт, кэрэх мастарыгар салама ыйаатыбыт.

Биниги Сухой дигэн Улан-Удэттэн икки агар чаас айааннаах дэрэбинэбэ тиниэ сы-рыттыбыт. Бэлэһинэ эһим - суоллара

оҕолор лаабыр, биһигээдэ тэринэн, ак-шиялары ытан ыраастыылар эбит. Ир-кутскай дикки өтүгүр тикхир суол Байкалы кыйа барар сирдэрээх эбит даҕаны, айылбаа чөл, ыраас.

Байкал сүдү күөл. Былыр Ламу, Бэйхай, Тенгис, Тенгис-Далай, Байгал, Байгал-Да-лан, Святое море дигэн ааттаһа сылдьыбы-та биллэр. Биһиги кинигэбэ аахпыппынан күөл аатын бүрээт, саха омуктарын тылла-рыттан үөскээбитин ыйыттар. История-ны сөгөттэххэ, өссө 1639 сыллаахха нууч-чалар Тинхэй Акыйаан биһиргэр тиниһи-тэр. Бинигэхэ сылдьыбыт воевода П.П.Го-ловин 1643 сыллаахха 26 служилый дьону, 48 промышленниктары уонна күүлэй дьо-нуу кытары тунгус киһиэхэ Мөжесул салат-татынан Ангарай Тунгускара кэлбит. Улуу күөлү таба тайаһыт, бу туһунан сураҕы ыраахтааҕыга тиргэрдигит. ...

Байкал хотуттан собуруу уһуна 536 километр. Баргузин таһынан кэлитэ 80-ча, синниир сиринэн 27, тула эргийэ 1800 километр. Бу күөл дирингэ 1620, ор-то дирингэ 731 миэтэрэ дигэн суруллар, 31471 квадратнай миэтэрэбэ тайаан сы-тар. 23015 кубическай километр уу саппа-аһа манна баар дииллэр. Онтарио, Юһэе Миниган, Гурон, Эри дигэн улахан күөллэри холбуу туттупт курадук улахан. Ладога Байкалтан 23 төгүл кыра. Тууһа суох уу саппаастаах бу саамай сүдү күөл. Манна 1800 флора уонна фауна көрүгэ баара бэлэстэммит, ол иһигэр балык 50 көрүгэ. Байкалы 336 үрэх, өрүс уунан ха-аччылар, уута олох уолбат, дирингээн иһэр курдук.

Дэ маннаах дыктыни кэлэр көлүөнэ-лэргэ чөл хаалларар туһугар олохтоохтор сыралаллар.

Биниги сылдьар кэммитигэр туризм

киһи ололор. Сайын дьон элбиһэр. Оскуо-лалаахпыт. Нэһилиэһинэ баһылар өттө ну-учка баһынандаара. Бүрээттэртэн 17 ыл эрэ баар. Уруккута манна эбэнкилэр олоро сылдьыбыт дойдуга үһү, - кэпсир Светлана Моннева, предприниматель. - Мин уруккута библиотекка эһим. Пенсияга тахсыахпыттан туристары кытары үлэһин-бин. Бинигэхэ араас дьон кэлэ сырыттылар. Германияттан тиниэ. Бу абыйах хонук-таабыта монголлар кэлэн түспүттэрэ. Олордор усулуобуйам бэрэ боростуой даҕаны, сорох дьон өссө ордороллор, бы-лыргылыы олоро түһэллэрин сирбэттэр. Күөлбүт бу нэлэһийэ сытар. Дьон сөгүлүүллэр, онгочонон хаһааһылылар эһин, сөбөн-махтайан астынан сыһыанан бараллар. Биниги үкесүн сайын дьону түһэриһинэн дьарыктанабыт. Бу дэрэбин-нэбэ кыһынына Байкалга сыһынар дьобус гостиницалар бааллар, сыаналара сууккаҕа балтараа тыһыынча солкуобайга тиниэр.

Дьону түһэрэ сир түбүктээх эрээри иһтириһинэй, харчыланабыт даҕаны, ара-ас дьону кытары билсирэр эмгэ үчүгэй. Обуруот аһа, балык атыылыбыт. Хаһа, биһир дойдулаахтаргар аадырыспын биһэр-эр, кэллиннэр, тух баарбытынан корсүөхпүт буоллаҕа, - диир киһи.

Хаһаайыттарбыт тэлгэллэригэр холуо-дыастаах эбиттэр, коза туталлар, обуруот бөбөтө. Бэрэ дьаһалаах, сүрдээх сүрэхтээх ыл буолулар өтө көстөр. Светлана Мо-ннева библиотекка буолан билэрэ-көрөрө үгүс, дэрэбинэтин историятытан, бүрээ-ттэр үгэстэригэр бэркэ билиһиннэрдэ. Ардахтаах буолан сөгүлээбэттэригэр даҕаны, Улуу Байгалы астына корон, уутун кэлэн, биһиргэс турар баараҕай тинккэ таһа сыһынын баайан алгыс ылан астынан тонунуһбут. Биһиргэс бүрээттэр үгүс-сүктэр ытык мастаах ойуурдаахтар эбит. Маска таһа кырааһынан оннугар солко саал былаттарын баайан хаалларалларын дыктыргын кордубут.

Бинигэхэ да тобо сатамматы?

дигэни баҕарылар. Хангалаас туризм дойду-тугар кубулуһуо диибит даҕаны, сыарбаһыт бытаан собус. Бинигэхэ биһирдигээн пред-принимателлэр эрэ туризмынан дьарыкта-наллар. Нэһилиэһинэ кыттыта кыра. Бүрээттэртэн холобур ылаахха баара. Манна Байкал күөл аттынаагы нэһилиэк-тэргэ тугу да сыыска түһэрбэттэр. Киһир-дээх-тахсылаах оттуһура туристартан бэркэ харчыланан ололорлор эбит. Ким хоннорор, аралдытар, аһатар-сигэтэр, ким сувенир арааһын онгочон атыылыыр, транспорһын хааччылар. Байкалларын ол быһыгар олус дигэн харыстыылар, мээһэ тэбистэбэттэр, дьону хонтуроолдуулар, уоту-күөһү сэрэхтээхтик тутталлар. Онтон бинигэхэ ытык сирдэригэр улахан хон-туруол суоҕун кэригэ. Ол да иһин буолуо уот суоһура абыйаабат...

Людмила АММОСОВА,
аантар хаартыскага түһэриһэрэ.

ЫЧЧАТ ПОЛИТИКАТА

2005 жыл сэтгэнийн 25 күнүгэр Ил Түмэн бэрэсэдээтэл Н.С. Тимофеев Государственной Мунһах иһинэн Ыччат парламента тэрийэргэ дигэн дыһал таһаарбыта. Анал хамыһыһа тэрийлэн оҕорбут Ыччат парламента билаһыанһааһын бырайыагар олобуран, 2006 сылга республика народнай депутаттара "Саха республикатын Ил Түмэн Государственной Мунһах иһинэн Ыччат парламента тэрийини туһунан" уураах ылынанар. Бэс ыйыгар Ыччат парламента састааба биһэргэтиллибитэ. Бу кэм-

УЛУУСКА ЫЧЧАТ ПАРЛАМЕНТЫН II-с ФОРУМА ЫТЫЛЛА

1999 жыл ыам ыйын 13 күнүгэр президент М.Е. Николаев уурааһын "Ыччат парламента" дигэн общественнай сәбиэт тэрийлибитэ. Бу кэмтэн ыла Саха республикатын народнай депутаттара, Ыччат политикатын министрствотын уонна Ыччат общественнай түмсүүлэрин бэрэстэбиитэллэрэ Ил Түмэн Государственной Мунһах иһинэн Ыччат парламента тэрийэргэ дигэн туруорсубуттара.

тэн ыла Ыччат парламента бэрт таһаарылаахтык үлэлээн кэллэ.

Атырдых ыйын 25-28 күннэригэр улууспутугар Саха республикатын Эдэр парламентарийдарын 2-с Форумнара тэрийлэнэ. Санаатан эттэххэ, бастакы Форум былырын Амма улуһун Покровка селиһинэтигэр ытыллыбыта. Манна 22 улуустан, Дьокуускай куораттан 120 эдэр ыччат кэлэн дырык-

таммытара. Форум программата - ыччаттар биллэр политиктары кытта көрсүһэллэр. Кинилэр лекцияларыгар дырыктаналлар. Маны таһынан араас хайысхага семинардар, трениннэр ытыллылар. Эдэр общественниктар сокуону оҕоруу сүрүн боппуруоһугар үөрэнэллэр, былаас уорганнарын үлэтин билсэллэр.

Уопсай тэрээһин үлэ-

тэ. транспорһунан, аһынан-үөлүнэн, хонор сиринэн, спортивнай, культурнай программа тэрээһинэ Форум ытыллар улуһугар сүктэриллэр. Онон, Ыччат парламента 2-с Форумун ытырга улууска анал хамыһыһа номнуо тэрээһин боппуруоһугар үлэһин сыйдыар. Быйыл да сүүстэн таһа эдэр дьон мустара былаананар. Маны таһынан, атын регионнартан үрдүк соллоох ыалдыттар кэллэлэрэ күүтүллэр. Форум Булгуннааһаах селиһинэтигэр таһыгар баар бааһа ытыллыаба.

Ольга САМСОНОВА.

Күннээҕи олохтук

Оҕо эрэ барыта саадынан хабыллыбат...

Дьокуускай куоракка курдук, Покровскайга баһалаах оҕону барытын оҕо саадынан хабар кыах суох буолла. Оннооҕор саха тылынан үөрэниэн баһалаахтар "Сардаана" саадыгар улахан кыһалбынан ылыллылар, урукку сылларга холооттоххо.

Спэммин саадка олохтоору "Брусничка" (Кыыл Бастаах) бара сырыттым. Быйыл манна оҕону икки сааһыттан ылат буолбуттар, үстээхтэри эрэ ылааллар.

Иккилээхтэри ылаахпытна быһыл үс саастарын туолааччылар кыһын хабыллыбаттар, - дии көрүстэ сәбиэдиссэй Марина Александровна Пышнова. - Эһини кэлээринг, улаата түһүг, - дигэн уоскуппута буолла. "Брусничка" олус үчүгэй саад - басыһаах, оранжереялаах, сайын тэлгэһэтэ сибэккинэн киэркэйэр. Итэ-эччилэр, үлэһиттэр оҕолорго сыйыаннара олус истинг.

Икки бөлөххө 10-нуу оҕону уочаратынан икки саастаахтартан ылыбыт, 5-тин оҕо чөпчөтүлүк катэгориянан кириэтэ. Оҕону саадка

ылары хамыһыһа быһаарда. - дии көрүстэ "Сардаана" сәбиэдиссэй Елена Петровна Ефимова. - Кыһалбалаах элбэх. Быйыл саадка киһирэ баһалаах оҕо 90-тан таһа буолла. Урукку сылларга эһин саппаас курдук аһыһах оҕону ылар этибит даһаны, билгин ол бобуллар. Хонтуруол кытаанах, салайааччыга ыстараап улахан. Аһыммыһыт, кыһалбалаахтары ойдөөбүлүт да иһин кыах суох, сокуон, ирдэбил кытаанах. Элбэх оҕолоохтор үгүстэр, соботох итэлэр үлэһин таһа охсоору оҕолорун хаалларар сирдэрэ суох... Оҕо саадын эһин тутуохха наада!

Куоралпыт атын да саадыгар итинник харгыһа. Онтон чааһынай оҕо тэрийлэтэ дигэн суох. "Сардааналар" саадка хабыллыбатах оскуолаба

киһирэ иһиннээҕи саастаах оҕолорго өссө төлөбүрдээх бэлэмнэһин бөлөбүн тэрийэн үлэлэһиттэр. Кырачааннар да астына сыйдыбыттар. Обургу оҕолорго субютатаабы дырык бөлөбүн тэрийиэхтэрэ.

Таарычы бэлэһин көрдөххө, "Сардаана" саад сагалы тыһынамыт. Спорт площадка эргитиллибит, беседка, оҕо оонньуур тэрийлэрэ тэлгэһэтэ элбээбит. Уонна быйыл сибэккин арааһа олодуллубута бу күнүгэр селиһини ситэн сиздэрэи көстүлүмүт. Онтон ис өтүгэр өрөмүөн үлэтин үгэнэ - муоста сагардылар, сага канализация ситимэ тардыллыбыт, оҕолорго кырачаан омук уннатарын туруорбуттар, кырааскаһаһын барар. Уһа этэскэ оранжереяга сибэккин арааһа, спортивнай саала... Кырыһа сагардылар. Үчүгэй дыһаллаах хаһаайка баара тутта харааһа бырабыллар. Оҕолорго үчүгэй усулуобуйа тэрийлибит. Арай оҕо эрэ барыта бу үчүгэйгэ сыйдыар, үөрэнэр кыага суох буолбута кыһылаах.

Людмила МОРДОВСКАЯ.

Ытыктабыллаах хагаластар, ыалдыттар!

Атырдых ыйын 13 күнүгэр күһүмүгү булт, отонноһун сэһон арыллыбыһынан, улууска уоттан сэрэхтээх буолууга ыксааһаах быһымайгы биллэриллибитинэн айылбаа болгомтолоохтук сыйдыаргытыгар ыгырабыт.

Ойуурга, кураанах сиргэ уоту оттумаһ, остуокүлө бытархайын хаалларымаһ, табагы бырабымаһ. Кыра да кыымтан уот барар куттала улааһын умнумаһ.

Ойуур баһаарыгар оперативнай штаб.

"Механик Кулибин" теплоходунан Олунэ очуостарыгар круизка ыгырабыт:

2 күн, 1 түһ - атырдых ыйын 15, 17 күннэригэр;
3 күн, 2 түһ - атырдых ыйын 12, 19. балаһа ыйын 2, 16 күннэригэр.

Төлөбүр - 2300 солкуобайтан 5060 солкуобайга дылы.

Оҕолорго, пенсионердарга чөпчөтүлүк.

Билсэр телефон: 444-175, 707-951, 8-914-281-44-11.

Атыллыбыт

Покровскайга киһи балыһа аттыгар мас дыһа икки хостоох квартираны атыллыбыт.
8-914-265-0095, 8-924-170-3453 тел. билсиг.

Таптаһаах аҕабыт, эһэбит, Уулаах Аан олохтооҕо. Дьэр нэһилиһин биллилээх сыйгыһыта ИСАКОВ Иван Иванович бу дьыл атырдых ыйын 10 күнүгэр уһун, ыарахан ыарыһтан олохтон туораабытын бары аймахтаргытыгар диринник курутуһунан туран иһитиннэрэбит.

Оҕолоро, сизиннэрэ, кийиниттэрэ.

Булгуннааһаах орто оскуолатын коллектива бинргэ үлэһин коллегатыгар Чемеэона Светлана Серафимовнага уонна кини дыһа кэргэнигэр таптаһаах ийэлэрэ, эбэлэрэ КИРИЛЛОВА (ИППОЛИТОВА) Александра Павловна 74 сааһыгар ыараханлык ыалдынан олохтон туораабытын диринг кутурбанын тирдэр.

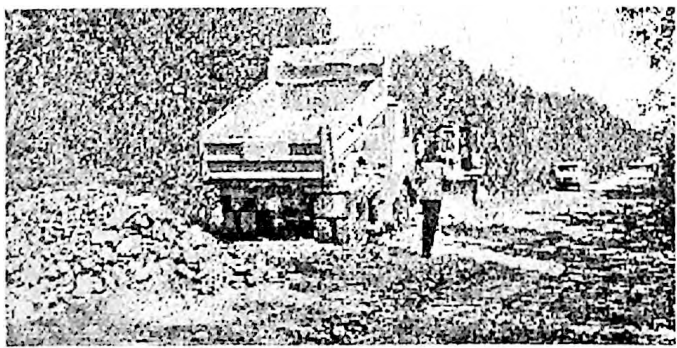
Турцияҕа сырыттылар

Тинт Арыы оҕолоро хо-мус республикатааҕы күрэххэ ситиһилээхтик кыттан Гран-при хаһа-йыһа буолан бөхсө түгэһа бэлэхтэһин бу күнүгэр ыраах Турцияга улахан дьон варганиһа музика тэрээһинигэр кыттан кэллэр. 12 оҕону кыһа-ра дьэһин салайааччыта Альбина Ариановна Мак-симовна илдьэ сырытта. Тинт Арыы кырачаан хо-мусчуттара аан дойдугааҕы куюнкурус тэрээһин-нэригэр кыһыһылар, со-нуу сирин-дойдуну корон элбэһи билэһин-корон тоһуһулар.

Степан СОЛОВЬЕВ, "Тинт Арыы нэһилээҕэ" МТ дыһаһаһа баһыһа.

"Умнас" суолугар

Өрөмүөн ыытыллар

Суол-иис кыһалбата дойдун үрдүнэн бэрт уруккуттан баар уонна хайдах да сатаан быһаарыллыбат. Сага суолу оҕорууга миллиардынан үп-харчы көрүлэр, абыуһа сый буола-буола мөлүйөһүнэн суумма бу суол өрөмүөнүгэр "кутуллар". Чуолаан, Саха сиригэр суол туруга быстар мөлүтө. 3-4 сылынан асфальтамыт суол хайдах, "хамнаан" барар.

Бу күннэргэ "Хангалас суоллара" ААО үлэһиттэрэ Умнас авто-суол алдыаммыт учааста-гын өрөмүөнүү сыйды-аллар. 30 сыл үлэ ыстаа-стаах маастар Исай Баи-шев бу үлэни салайар. Кини быһаарыһынан, алдыаммыт суол оннугар сага асфальт тэлгэппэк-кэ, хайаттан буор ылан куталлар. Баһар, ман-нык кутуу хайдыбака, "хамнаабака" сии өр ту-луһуо...

Ольга КАНГАЛАСОВА. Автор хаартыскаа түһэриитэ.

Тэрийи таһаараччылар: Саха Республикатын Правительствота, "Хангалас" ("Хангалас") хаһыат редакцията ГУ.

Редактор-директор А.Е.ЕГОРОВ. Телефона 43-3-32 (факс).

Хаһыат РФ Бэчээккэ Госкомитетын маассабай информация туһунан сокуоннары туһунан хонтуруолуур, регистрациялыыр региональнай управлениһыгар ПИ № ТУ14-0083 2010 с. кулун тутар 01 күнүгэр регистрацияламмыт.

Журналистар телефоннара: редакторы солбуйааччы Людмила Аммосова - 43-8-89, эппиэттиир секретары Роман Попов, Егор Бессонов, Ольга Самсонова - 43-6-01, Виктор Талыев - 43-7-50, бухгалтерия - 43-9-32.

"СР Хангалас улуһун "Хангалас" ("Хангалас") хаһыатын редакцията" ГУ типографиялар бэчээттиһэ. Покровскай, Николаев уул., 4 №-рэ.

Авторлар суруктарыгар этиһэр санаа хайдан да хаһыат туһунан позициятын кытта сеп түбэхэр буолбатах.

Хаһыат сахалыы, нууччалыы онтуоруһука уонна бэстиссэ таһар. Оффетнай бэчээт. Кээмэйэ - 1 б. л. Нүмэри бэчээккэ биһирин график быһыһынан 16.00. Бэчээккэ бэриһинэ - 15.30. Тиража 1963 экз. (сахалыы тыһынан - 751). Сахаһын нүмэри - 65.

РЕДАКЦИЯ ААЛЫРЫҔА:

678000, Саха Республиката, Покровскай куорат, Николаев уул., 4 №-рэ

Хаһыат нүмэригэр дыһуурунай - Л. АММОСОВА.

Хайыакка сүрүтүү
ый ахсын ытылларБиһиги индексит
54895

E-mail:

GAZ_han@mail.ru

Хабмат 1940 сыл сэттинньи 7 күнүттэн тахсар.
Атыыга көпүл сыманан№ 66 (10 156)
2011 сыл атырдьах ыйын 16 күнэ, оптуорунньук

ХАНГАЛАС

Общественной-политической хаһыат

Сонуннар

Биир миэстэбэ 2 киһи

Псковскайдаагы бизнес-технология колледжын директорун э.т. Л.М. Золотарева иһитиннэрбитинэн, үөрэнэр корпуска кыра өрөмүөн үлэтэ ытыллыбыт: кырааскалааһын, ититэр системаны уларытыы, гараж тутулан бүппүт. Онон колледж үстүдүүннэр үөрэнэллэригэр бэлэмнээх.

Быйыл колледжка 75 бюджетнай миэстэ көрүллүбүт. "Организация технологии защиты информации", "Компьютерные системы и комплексы", "Туризм" идэлэргэ 25-тии киһи ытыллыа. Куонкурсу, оототунан, биир миэстэбэ икки киһи. Уопсайа 78 миэстэбэ 178 сайабыланына кириэр сытар. Онтон 5 киһи чөлчөтүлээх, 1 - абылаах ахсааннаах норуот бэрэстэбиитэлэ. Былаан быһытынан 2011-12 үөрэх дьылгыр 215 үстүдүүн үөрэнэбэ.

Бэрэбиэркэ ытыллар

Үөрэх дьыла сабалана кыра кэм хаалла. Билигин үөрэх тэрилтэлэрэ үлэбэ бэлэмнэрин тутар улуустаагы хамыһына номнуо үлэлиир.

Атырдьах ыйын 10 күнүгүбү бэрэбиэркэ түмүгүнэн, 26 оскуола иннинээбү үөрэх тэрилтэтигэр 8-на, 29 оскуолаттан 5-нэ эрэ тутулуна. Атын тэрилтэлэргэ толору уонна кыра өрөмүөн үлэтэ салбанар. Бу ый 25-гэр дээрнэ бары үөрэх тэрилтэлэрэ бэлэм буолуохтаахтар.

Ольга САМСОНОВА.

Аһымал көмө

Атырдьах ыйын 12 күнүгэр Хангалас улуунун кыраныссатыгар турар аһымал көмө холбуйатын ороотулар. Быйыл, саас халаммытын да үрдүнэн, 81 тыһ. солкубайтан ордук харчыны аахтылар.

Кирибит үбү "Элэйаада" тэрилтэлэрин бөлөбүн президени Петр Андреев ааттан кэргэнэ Марианна Андреева Мохсоболлоохтоосу ойо дьэтин дириэктэригэр Василий Ильингэ үөрүүлээх быһыга-майгыга туттарда. Бу ыраактан-чугастан айаанан иһэр аартык дьонно үтүө санаанан салайтаран бэйэлэрин сэмэй кылааттарын холбуйаба уган мулут үлэтэ быйылгы выпускниктар үөрэхтэ туттарса баралларыгар туһаныллыа.

Егор БЕССОНОВ.

Күөх быйантан үлүмнэхэн

Педагогическай үлэ ветеранина Тамара Степановна уонна Роберт Николаевич Кузьминнар сайын буолла даҕаны Чкаловка баар дьыла-ригэр көһөллөр. Обуруот олордон, сүөһү-ас тутан кыһынгыларын хаһаанчылар. Бу быдыһаһыктаах күннэргэ от үлэтигэр кытталлар, саастаах дьон сиэринэн ох курдук оҕостон оттуулар.

Степан САВВИН хаартыскаба түһэринтэ.

От үлэтэ - 2011

Оттоохун
хаамыта

Тыа хаһаайыстыбатын управлениетын атырдьах ыйын 11 күнүгүбү дааннайынан, улуус үрдүнэн 18789 га сир охсуллубут, 21686 тонна от кэбиһиллибит. былаан быһытынан 19239 тонна буолуохтааҕа (112,7%). Бу сыллаагы былаан 59,7% бэлэмнэммит. Ол курдук, билигин ходоуһаларга 724 техника, 83 звено (68 механизированной, 14 ситэтэ суох механизированной уонна 1 атынан, илиинэн үлэлиир), 2384 киһи үлэтин сылдьар. Былырын баччаларга 3388 киһи оттуу сылдыбыт. 17448 га сир охсуллан 18102 тонна от туруоруллубут эбит. Нэһиликтэринэн ылааха. 2120 га сирнэ обустаран, 3422 тонна (сыллаагы былааннара 3486 тонна - 98,2%) оту кэбиһэн хачыкааттар инники күөһүгэ илээлэр. Улахан-ааннар 3050 га сирнэ охсон. 3183 тонна оту бэлэмнээн биир бастагынан сылдылар, былааннара 4807 тонна оту туруоруохтаахтар. Нөмүгүлэр 1896 га сирнэ обустаран 2516 тонна оттоохтор (былаан 4830, онтон 52,1% бэлэм).

Егор БЕССОНОВ.

От үүнүүтэ
мөлтөһүөр

Тиит Арыыга оттоохунга уустук балаһыанньа үөскээтэ. 1800 тонна от оттоноохтаах былаана толору туолбат куттала баар, ходоуһалартан 1200 эрэ тонна от кэлэр кыахтаах.

Курааннаан от ситэ үүммэтэ. Арыы үчүгэй үлэһэтэринэн Михаил Семенович Григорьев, Иннокентий Лукич Архипов, Дмитрий Дмитриевич Лукин, о.д.а. буолаллар.

Степан СОЛОВЬЕВ,
"Тиит Арыы нэһилиэгэ" МТ
баһылыга.

Ыччат политика

"Селигер - 2011"

От ыйын 9-17 күннэригэр мин Саха республикатын делегациятыгар кириэс "Селигер-2011" Бүтүн Россиятаагы ыччат үөрэбин форумугар "Технология добра" дигэн сменага кытынным. Селигер күөл Москвадан 360 км тэйиччи сытар Тверской уобалас Останков куоратын сирин

гэр-уотугар баар. Саха сириттэн мин "Добровольная молодежная ремонтная бригада" дигэн бырайыакпынан кытынным, оттон ХИФУ араас факультеттарыттан 3 үстүдүүн "Полюс добра" дигэн биригэ оҕорбут бырайыактарын билиһиннэрдилэр. Биһиги сменабыт кыт-

тылаахтары 20 -ли киһилээх этэрээттэргэ арааран олохтообуттара. Мин 137 этэрээккэ хабылан Москва, Санкт-Петербург, Десногорск, Нижней Новгород, Владикавказ куораттартан кэлбит ыччаты кытта биригэ сырыттым. Хас бирилин этэрээт баһаатайдаахпыт, балааккаба үстүү буолан олордубут. Асуул чааһын этэр буоллаахха, диетическай аһынан аһаттылар: сыалаах-арыылаах, мөкөрүөн энгин көгүллэмэг. Форум графика олус ыгым. Күммүтүн сарсыарда абыстан фитнес дьарыктан сабалыбыт уонна киһиэ уон биир аһаарга баһаатайдарбытын кытта р е ф л е к с и я л а а н түмүктүүбүт.

Тус бэйэм, "Объедине-

ние рабочей и творческой молодежи "Якутцемент" дигэн организация салайааччытын быһытынан модератор, РФ ыччат политикин кадровой потенциал сайдытын Федеральнай координационной киһинин директора, ф.н.к. Марианна Витальевна Максимова салайар VIP бөлөбөр ҕөрөннүм. Лекциялары М.А. Шолохов аатынан МГГУ преподавателлэрэ кэлэн аахтылар. Смена түмүгэр "Доброволец Селигера" дьылабыай оонньууга мин тьютордары кытта биригэ эксперт быһытынан бырайыактары сыналаатым.

Бу Форумга кыттаммын ыччат политикин хайысхатыгар араас сонуну биллэм, биллигин олох

кыһалбатыттан туора турбат үтүө ыччаты кытта билистим уонна инновация, техническай айымньы эйгэтэ үрдүк таһымнамытын илэ харахпынан көрдүм.

Манньык тэрээһинигэ баран кыттарбар күүскө, айаным төлөбүрүн уйуммут тэрилтэбэ - "Якутцемент" ААО ПО, генеральнай директорыгар, Ил Түмэн народнай депутатыгар Алиш Забидович Мамедовка улахан махталбын тирдэбин.

Анна ВАСИЛЬЕВА,
"Якутцемент" ААО ПО
производственной
экологической хонтуруол
сулууспатын аналитик-
инженер, "Якутцемент"
ААО ПО ыччатын лидерэ.

Үүтү
туттарыыга

"Тиит Арыы" ТХПК Чкаловка сайылыгар 150 ынах сүөһү сайылыыр. Итинтэн 100-нэ маанар ынах. Хаһаайыстыба "Хангалас-Аска" 100-гөн тахса тонна, оттон ыаллар сүөһүлэрин муһууан ыһар "Кэбэ-мэ" кооператив 100-чэ кэ тонна үүтү тутардылар. Бу туһунан биһиги нэһилиэк дьаһалтатын тыа хаһаайыстыбатыгар специалиһа уонна "Кэбэ-мэ" кооператив салайааччыта Григорий Лукин көпсөтэ.

Виктор ТАПЫЕВ.

Духуобунас сылыг ар

Хангыл аттаах хангаластар ааттанан

Быйыл күнүн Дьокуускай куоракка духуобунаска анаах кизэн ыгырылаах форум-түмсүү буолар. От ыйын 19 күнүгэр министр Борисов А.С. хас да улуус дьонун-сэргэтин кытта видеоконференция онордо. Ол кэпсэтии түмүгэр хас бириднэ улуус бэйэтин түмүс туттар дьарыгын эбэтэр историйатын кэрчигин аныгы кэмгэ өссө чингээн сайдыы суолун, духуобунаһын сайыннарыгар сүбэлээтэ.

Өлүөхүмэлэр өн буордаах дьон "Сир" диэн өйдөбүлү өрө тутуохтаахтар, өймөкөөннөр хайалаах дьон "Хайа" диэн ытык өйдөбүлү сайыннарыахтаахтар. Таатталар аныгы кэмгэ саха литературата, тыла-өһө сайдарыгар этиилэрэ сангалы тыыннаахтаах. Хангаластар, хангыл аттаахтарын биллэрэн, "Дьөһөгөй оҕото" диэн өйдөбүлү Саха сиригэр бүтүүнүгэр тарбаппыт дьон буолан, бу өйдөбүлү аныгы кэмгэ сөптөөхтүк туһанан, духуобунас сайдыытыгар түмүс туттар суолбут буолуохтаах. Бу олус сөп туһайыы, ити өйдөбүл нөнгүө улуус дьонун-сэргэтэ, бары нэһиликтэр кыттан, дьэ кырдык улууска биллэр сэргэхсийи тахсыа диэн эрэнэбит.

Дьөһөгөй оҕото сылыг барахсан баар буолан саха омук баар. Кэнники сылларга сылыгтан тэийи тахсан ээр, сылыг барахсаны үксүбүт эмис эт ээр курдук көрөбүт, күнүн буолмаһына идэһэ курдук ээр санаан кэлэбит.

Онон балабан ыйын 27 күнүгэр буолар форум-түмсүүгэ Саха сиригэр бүтүүнүгэр хангыл аттаах хангаластар буолар-бытын көрдөрүө бэлэмнэни үлэтин саҕалаабын:

- кымыс иһиитин дьин-чаччы былыргытын сөргүтэн көрдөрүөххэин;

- ат сэбин-сэбиргэлин, ыгырыын, үүнүн-тэһинин, ингэһитин быыстапка онорон баран, быйыл кыһынтан саҕалаан хас нэһилиэк саатар икки толору симэхтээх ат тэрилэ баар буоларын ситиһиэххэин, сунтаардар бу туһайыыга үлэлэрин үөрэттибиз;

- уустар, иистэннээннэр, хуоһунньуктар бука бары "Дьөһөгөй оҕото" диэн өйдөбүлгэ үлэни саҕалаан, сайын-нарбыккыт элбэх, өссө чингээн биэрин;

- собурууну нэһиликтэрибиз дьаамсыктар сылыга састаастарын билингээннэ диэри тутан кэмилэр, Хоболоох суол олохтоохторо өбүгэлэрин сылыга сыһааннарын кизгик көрдөрүөхтэрэ,

- оҕолорбутун, эдэр ыччаты сылыга сыһаарыы үлэтэ элбэх сыраны эрэйэр, нэһиликтэргэ баар оноруллубуту түмэн өссө сайыннаран биэрэргэ сорук турар,

- "Хангыл аттаах хангаластар" диэн ааттаах кинигэ тахсара уолдааста;

- сылыгыттарга анаамаах тэрээһиннэр элбихтээхтэр, сылыгытын өрө туттаһына тыа сирэ сайдар суолга үктэ-нэрин аныгы кэм ирдэбикэ диэн бары өйдүүбүт.

Бу этиилэргэ кыттыһан хангаластар духуобунас диэн өйдөбүлү сылыг барахсанга ханылыы өйдүүбүн. Сылыг баар - саха омук баар!

Проконий НОГОВИЦЫН.

Иваново куоракка ситиһии кынаттанан

Кыбытык тигиинэн дьарыктанар улууска, республикага биллэр маастардар Вера Варфоломеева, Николай Никитин тустарынан, кинилэр ситиһиилэрин хаһыаппытыгар суруйан турардаахпыт. Бу күннэргэ Николай Ильич редакцияга киирэн өссө биир ситиһиитин үөрүүтүн үллэстэ, кизн тутта кэпсээтэ. Ол курдук, от ыйын 26-31 күннэригэр Иваново куоракка "Лоскутная мозаика России" Бүтүн Россиятаабы VIII фестивалга ыгырыллан тийэн кыттан "За серию работ" уонна "За сохранение традиций" номинацияларга икки диплом хаһаайына буолбут. Кылгастык сырдатар буоллааха, быйыл саас Дьокуускайга Комдрагмет быыстапкалыыр саалатыгар ытыл-лыбыт "Лоскутная мозаика Якутии" 7-с республикатаабы күрэххэ биһиги улуустан Николай Ильич уонн Вера Семеновна үлэлэрэ уон бастыг ахсааныгар киирэн Ивановога баран кыттар путевка туппут-тара. Вера Семеновна бэйэтэ кыайан барбакка үлэлэрин ыппыта эмиз ситиһиилэнэн, дипломунан баҕарадаланна.

Бу фестиваль арыллыта бэс ыйыгар буолбута, онтон ыйы быһа быыстапка салданан, түмүгэ от ыйын 26-31 күннэригэр ытытылын-на. Хангалас улуунуттан иккиэ буол-лан - Аниһа Кузьминична Фадее-вылын Дьокуускайдаабы "Лоскут-ная радуга" кулууп чилиэннэрин кытта биир делегация буолан рес-публика чинэин көмүскээн кэлли-бит. Биһигини Кулаковскай ааты-нан культура киһинин иһинэн үлэ-лиир "Симэх" галерея специалиһа Татьяна Николаевна Шишигина са-лайан илдьэ сырытта. Саха таһаһын, кыбытык тигиини дьон-

сэргэ олус сэргиир, сэнээрэр. Фес-тивальга улахан дөһүлэни Саха си-рин маастардара арыттыбыт.

"Лоскутная радуга" кулууп дүүллүүр сүбэ анал бириһин ылла, оттон мин тус бэйэм түөрт нацио-нальной кестүүмүн үрдүктүк сыа-налаан, балабан ыйыгар Москвага норуоттар икки ардыларынаабы быыстапкага баран кыттарбар ыгырыы туттардылар. Маны таһынан, алтынныга Санкт-Пете-бургка Бүтүн Россиятаабы күрэххэ кыттар чизекэ тигистим.- диэн Ни-колай үөрүүтүн үллэстэр.

Эбэн эттэххэ, бэс ыйыгар Нико-

лай Никитин "Этническая выставка Севера" диэн Санкт-Петербурга ытытыллыбыт норуоттар икки арды-ларынаабы күрэххэ үлэлэрин ытан сертификат, диплом туппута. Онон улуунун, республикатын чинэин үрдүк таһымнаах күрэхтэргэ сизэ-дээхтик көмүскүүр. Аны күһүн ыгырыы кэллэ да кытта барабын диэн бэлэмнээх.

Бу күрэхтэргэ баран кыттарбар күүс-көмө өйөбүл буолбут дьоммор - улуус баһылыгын I солбуйааччы-тыгар Г.Ю. Алексеевка, предприни-мательство отделын начальнигар А.Н. Лихановага, специалиһыгар Нь. А. Ивановка уонна I Малдыбар нэһилиэгин баһылыгар А.П. Тимо-феевка улахан махталбын тирдэ-бин.

Күннээби түбүктэн, сүрүн үлэт-тэн быыс булан сөбүлүүр, дууһалара сытар дьарыктарыгар бэриниһээх-тэри куруук сөбө көрөөччүбүн. Ис-тээччибин. Кинилэр таах дьарык эрэ онгостубакка, сыал-сорук туюо-рунан, бэйэлэрин кыахтарынан араас тэрээһингэ, күрэххэ кыттан үрдүк ситиһиһилэнэллэр. Николай Ильич бу дьарыгын өссө сайынна-рын, кэлэр өттүгэр да төрөөбүт нэһилиэгин, улуунун, республика-тын аатын ааттата турдун.

Ольга САМСОНОВА.

Учууталлар атырдьах ыйынаабы сүбэ мунньахтарын көрсө

Сүрэбин сылааһыгар суулуу тутан

Мария Павловна Томская 1969 сыллаахха Бүлүүтээби педучилищени бүтэриэбиттэн, кэлин 1974 сыллаахха Саха государственнай университетин саха тылын салаатын ситиһиһилээхтик түмүктүүбүттэн ылата 38 сыл усталаах туората Хаҥалас улуунугар Ой орто оскуолатыгар саха тылын, литературатын, национальнай культура төрүттэрин үөрэтэн кэллэ. Ити кумаабыга суруйарга бэрт дубук курдук гынан баран биир киһи олоһор, общество сайдыытыгар бэрт уһун кэм. 38 сандал саас, самаан сайын, көмүс күһүн, кыыннар кыдыктаах кыһын обургу кэлэн аастахтара. Хара баттах кырыаланар, сис тонобос бокуруйар кэмэ-дьыла.

мыппыт аһаҕас уроуктара, маас-тар-кылаастара, суруйбут, аах-пыт дакылааттара сыа-сым кур-дук тутулан-хабыллан суруйбут кинигэтигэр киирбиттэрэ автор айымньытын сүрүннүүр күүс буолбуттар. Бу дьобус буолан ба-ран сир-майгы силигилирингэр ситим тардар кинигэ оскуола са-лайааччыларыгар саха тылын, литературатын, төрүт культура учууталларыгар улахан, дьонун-наах бэлэх буолара саарбаҕа суох. Мария Павловна олоһун-дьаһабын унньуктаах уһун суо-лугар, кини үлэтин-хамнаһын сырдаппыт республика хаһыат-тара "Учуутал аргыһа", "Саха си-р", "Хаҥалас", учууталлар идэ-лэрин үрдэтэр институт научнай

үлэлэригэр киллэрбит бэлиэ-тэһиннэрэ республикабыт көрдөрөр, иһитиннэрэр тэрил-тэлэрэ биэрбит биэринилэрэ кэр-эмэс туоһу буолаллар. 38 сыл устата төһө бэйэлээх эдэр ыччат оскуоланы бүтэрэн олох кизгэ аартыгар киирбитэ буолуой?... Кинилэр саха киһитин сирин-майгытын эттэригэр-хааннары-гар ингэринэн дьоллоох-сору-лаах уһун олохторо саҕаланнаба. Бүгүн Мария Павловна Томская сүрэбин сылааһыгар суулуу ту-тан суруйбут кинигэтин аахтым. Республикабыт оскуолаларыгар сүүрбэчэ сыл директордаабыт, уһуннук үлэлээбит киһи быһы-тынан диригник сирийэн көрдүм, сиилини аахтым, астын-

Христофор ГОРОХОВ -
ЭЛГЭСТЭЙ,
Покровской.

Мария Павловна саха ты-лын, литературатын, нацио-нальнай культура төрүттэрин уроуктарыгар сир-майгы диэн түгүн, кини хас бириднэ киниэ-хэ сүрүннүүр күүс-күдэх буола-рын, олох уустук түгүннэригэр өрүү сырдаан, сыдыаһан тахса-рын тутуһунналар дьулусхалаах. Сир-майгы сүрүн саҕаланыйта дьэ кэрэгинэн, оҕо саалытан, оскуолаттан ситимнэнэн хас бириднэ үүнэр ыччат өйүгэр-са-наатыгар бурдук кураак буһан, сиридийэн, силигилиир. Ону итэр-үөрэтэр киһи уйан сүрэбэ, уран тыла, олобу таба көрүүтэ уйалаан таһаарар. Ма-рия Павловна оскуола, улуус, республика бары эйгэтигэр

Тутуу үлэһиттэрин күнүн көрсө
Бэстээххэ икки
этээстээх 14
квартиралаах дьэ
үлэбэ киирдэ.

Эргэ дьыбэ олорбуттар абыраннылар

Бу дьыбэ эргэ дьыбэ-тэн дьону көһөрүү феде-ральнай программатынан үбүлэнэн тутулунан. Генер-альной бэдэрээтчиһинэн А.З.Мамедов салайар "Якутцемент" ААО ПХ буолта. Тэрилтэ үлэтин ту-тууга тендер түмүгүнэн кыайыт "Северный Альянс компания" диэн ХЭТ саҕалаабыта даҕаны дуоҕабыры кэмгэр толор-ботобунан туоратыллан ту-тууну цементниктэр сал-гыыр буолтара. Өр сыллара-га эргэ дьыбэргэ эрэйдэм-мит дьон үөрүүлэрэ ула-хан.

Дьыбэ автономнай хо-чуолунайдаах, уунан, итинэн толору хааччыл-лыа диэн цементниктэр мэкитиһиллэр.

Мария ВАСИЛЬЕВА.

Күөрдэмгэ саҥа хочуолунай

ОДКХ республикатаабы инвестиционнай бюджетын үбүлээһининэн Күөрдэмгэ саҥа каркаснай панельнай хочуолунай тутуугар олохтоох ыччаты тардан Прокопьев Андрей Егорович саһайан үлэлэтэ сылдьар. Тас үлэтэ абыһах күн иһигэр бүттэ. Аны муостатын бетоннаһын, тэрил таҥан туруоруу хаалла. Былаан быһыытынан балаһан ыйын 15 күнүгэр бүтэн үлэбэ кириэхтээх. Матырыйаалын, суолта биэрэн, кэмнэгэр аһалан иһэттэрэ ыйыллыбыт кэмнэгэр бүтүө этэ. Уолаттар матырыйаал баар эрэ буоллар үлэлииргэ бэлэмнэр.

Манньык улахан хочуолунай үлэбэ кириэрин кырдыабаатар үөрэ иһэтэбит. Кэнэбэскитин бу хочуолунайга чугастаабы уулусса ыаллара холбонук курдуктар. Оччоҕо, мас бэлэмнээһинигэр кыахмат дьон абыраныах этибит. Соторунан билиги диэки гас кэлэрингэр эрэммэт да буоллубут. Онон уолаттар-бытыгар хочуолунайы үлэбэ киллэрэр туһугар кыһаллан-мүһэллэн үлэлииллэргэр баҕарабыт.

Вера КАПУСТИНА,
Антонина АДАМОВА
(телефонунан), Күөрдэм.

Бастакы Президент кыһамньыта

Биһиги бастакы Президент Михаил Ефимович Николаев оболор кыра эрдэхтэриттэн чэгиэн-чэбдик, чөл доруобуйалаах буола улааталларыгар, Саха сирэ үүнэ-чэчири турарыгар улахан болгомтотун уураар.

Оскуолаҕа кириэрбэр алта саастаахпар ийэбинэн Медичина киинигэр көрдөрө кирибиппид. Элбэх бырааска көрдөрбүтүм, бары компьютердаахтар. Хас биридди оҕо доруобуйатын чинчийэн көрөн сыллата туох уларыһылаахтарын компьютердарга киллэрэн иһэллэр. Онтон көрөн эмп аныыллар, балыһаҕа киллэрэллэр. Быраастарга көрдөрүүм түмүгүнэн күһүн балыһаҕа кириэн операцияламмытым, өссө Саҥа дьыл кэнниттэн сыта эмтэнэ кириэбин диэбиттэрэ. Эппиттэрин курдук, ийэбинэн кирибиппид. Палатаҕа ийэбинэн уонна биһир оҕо буолан сыппыпыт. Хас хос аайы ванналаах, туалеттаах. Учууталлар кэлэн хаһыс кылааска үөрэнэргиттэн үөрэтэллэр, уруһуйдаллар, киингэ аабыллар.

Сытарым тухары элбэх аналиһы туттарбытым, арааһынай саҥа диагностикай оборудуламмага көрбүттэрэ. Бүөрбэр улахан операцияны онорбуттара. Көрдөрүүхпүттэн ыла сыл ахсын невролог, гастроэнтеролог, генетик быраастарга учуокка туран көрдөрүөнүн, бэрэбиэркэлэнэбин.

Барыта оҕо туһугар диэн табыгастаахтык учуоттаан оҕоһуллубут киин. Бэл диэтэр оронноро колүһөлөөх, минигин ийэм анһан көрдүөргө талааран телевизор көрдөрөрө. Бу бастакы Президент

Михаил Николаев М.Е. туттарбыт киинэ төһөлөөх ыарыы кыһалбатыгар ылларбыт кырачаан оболору быһаабыта буолуой днэммин ис сүрэхпиттэн астынан махтана ааныбын.

Онтон ыла Михаил Николаевы телевизорга, муһыахтарга дьоннор быыстарыттан харабым киинни көрдүү, батыһыннара көрөр. Киини чуолкай, итэбэтиһилээх, лоп-бааччы этинилэрин астына иһэтэбин.

2006 сыллаахтан мин кункурсу аһан "Өлүнэ кыраайа" физика-математика форумугар үөрэнэбин. Сыла иккитэ уонча хонук үөрэнэн кэлэбин. Республикабыт араас улуустарыттан математикаҕа, физикаҕа, информатикаҕа дьобурдаах оболор кэлэн үөрэнэллэр. Бу ааттаабыт предметтербин диригэтэн үөрэтэллэр, араас олимпиадалары, интэриэһинэй көрсүһүүлэри тэрийэллэр. Үөрэнэргэ, сайдарга барыта табыгастаах. Хосторго иккинн-түөртүү буолан олоробут. Манна спортивнай, хас да компьютернай, актовай саалалар, баай библиотека, миннигэс астаах остолубуй бааллар.

"Өлүнэ кыраайа" физика-математика форума аһыллытыгар 1999 сыллаахха бэс ыйын 15 күнүгэр Михаил Ефимович эппит: "И я без всякого преувеличения скажу, что математика и физика поднимут наш народ на новые высоты в своем развитии".

Россия үөрэбириитин министры Фурсенко бэйэтэ этэн турардаах: "Бүтүн Россиятаабы математика, физика олимпиадаларыгар Саха сирин оболоро инники күөҥнэ сылдьаллар". Манна барытыгар Михаил Ефимович өҥөтө улахан. Киини Саха сирин ыччата үөрэхтээх буоларыгар улахан күүһүн-күүдэбин уурбут.

Мин улааттахпына банкир буолуохпун баҕарабын. Манна ылбыт билимин кэнэбэски талар идэбэр күүс-көмө буолуо диэн эрэнэбин. Ону таһынан үөрэнэ сылдьан сырдыкка, кэрэбэ дуулуһарым күүһүрэр курдук. Элбэҕи билиэх-хүн-көрүүххүн, мэлдьитин манньык үчүгэй оскуолаларга үөрэниэххин баҕарабын.

Михаил Ефимович ураты дьобурдаах оболорго талааннарын сайыннараарга көмөлөһөр усулуобуйалары тэрийбитэ. Ол Музыка үрдүкү оскуолата, оҕо циркэте, хореография училищета. Холубура, интэриэһинэй тахсыбыт виртуоз-скрипачтар аан дойдуга биллиниллэр.

Оҕо чинчийэр дьобурун, олоххо-дьаһахха көрүүтүн сайыннараарга "Кэлэр кэскилгэ хардыы" диэн хамсааһыны саҕалаабыта. Эт-хаан, сир-майгы, өй-санаа өттүнэн сайдарга "Азия оболоро" спорт оонньуулаа Саха сиригэр ытыллылалара эмнэ билиги бастакы Президенттэн көбүлээһинэ. Сахабыт сирин кэрэ айылбатын кытта бодоруһарга билигин улууспут сиригэр Булууска оҕо үөрэнэр-сынныанар киинэ тутуллубута.

Ити үөһэ этиллибиттэргэ

олобуран, мин санаабар, хас биридии оҕо олоһор кыра эрдэбиттэн сыаллаах, бэйэтигэр эрэллээх, эппэтинэстээх буолуохтаах. Биһиги олобу үчүгэй эрэ өттүн көрөр, ырагалыыр, толкуйдуур дьон буолуохтаахпыт. Биһиги 21-с үйэбэ сайдыылаах омуктары кытары тэҥгэ алтыһар өйдөөх-санаалаах дьон буолуохтаахпыттар М.Е.Николаев сирдээбит диэтэхпинэ сыыспатым буолуо. Ол курдук, социологическай наука доктора, профессор, общественной деятель Ульяна Алексеевна Винокурова "Саха бастакы президент" диэн кинигэтигэр манньык суруйбут: "Улаатан хамыһар буоллахпына Дьоккуускайтан элбэх да элбэх аһы-таһаһы аһааһын барыгытыгар үлэ-риэм", - диэбит кыра эрдэбинэ Михаил Николаев. Маны профессор У.А.Винокурова киини президент буолара үөһэттэн эти-тилэн түспүт анала эбит диэн быһаарар. Олох кыра эрдэбиттэн үчүгэйгэ тартыһар, дьонун үөрдэргэ дуулуһар эбит. Бэйэтин бэйэтэ үөрэххэ-билиигэ тардар, эт-син өттүнэн эрчийэр эбит. Бу кинигэни аһан бараммын мин манньык өйдөөтүм. оскуола уонна төрөппүттэр биһиги олохпугар көмө буолаллар. оттон биһиги хас биридинибит олохпут тус бэйэбиттэн тутулуктаах.

Родион НАУМОВ,
Покровский 1 №-дээх орто
оскуолатын "Ылык" юнкор
куруһуогун чилиэнэ.

Наукаҕа айан

Буойун кыһа - учуонай

Лидия Семеновна мин хас да сыллаахха көрсөн турардаахпын. Оччолорго киини иллитин тоһутан бэркэ эрээдэнэ да сырыттар. чинчийэр үлэтин тохтоппокко остуола толору кумаабынан көмүллэн түбүк үөлүгэр олороро, ол быһыгар дипломнай үлэни суруйар студены салайар. Наука умсулгана диэн итинник дыкти абыллар күүстээх - ыалдыры да антах анһар эбит.

Наукаҕа айанын туһунан Лидия Семеновна ити көрсүһүүбүтүгэр кыластык ахтан турар. Киини үс сааһын аһан эрдэбинэ аҕата Семен Николаевич сэрингэ барар уонна 1944 сыллаахха өстөөх буудьатыттан ыһына бастар. Лидия иһэтэ Пелатей Семеновна биһе оболуох оҕо-добо хаалар, мантан үһэ төрөннүт оболоро, иккитэ өссө иһэтэ ылбытара. Дьон аһыммытырын иһин хайаахтарай, үгүс ыал сэрин ыар тыһынын оччолорго билбитэ, бэйэ-бэйэлэрин туох кыалдарынан олоһон олорбуттара. Пелатей Семеновна төһө доруобууната кыайарынан арыы собуотугар маастардаабыта, ыччаттарын аҕахтарыгар туруоруура бары күүһүн уурбута. Лидия кыра сааһыттан ийэтигэр күүс-көмө буолан иһин-кэлин сүүрэн эрбиһиктэнэрэ, сүүрдүлүбүт үүт сөппэрээтэрин күннэтэ үсгэ сууһара, кыраакый тыһынын Колыны көрөрө. Хомойуох иһин, иһэтэ ор барахтаабаҕа...

Лидия Иванова начальнай оскуоланы туйгунук бүтэрибитэ уонна Кытыл Дьураба салгыы үөрэммитэ.

- Лидия куруутун үчүгэй үөрэнээчибит этэ, дьобурдааба, үлэһитэ, - диэн ахтар оскуола ветеран-учуутала Агния Львовна

Улууспут собуруу үһугар Өлүнэ өрүспүт илин энэригэр, Иһит уонна Кытыл Дьура икки ардыгар, Дьэкэмдэ диэн айылба маанылаабыт дэриэбинэтэ баара. Бөһүөлэктээһин кэмигэр оскуолата сабыллан дьон-сэргэтэ чугас сэлээннэлэргэ көһөн билигин сайылыкка кубулуйан иһийэн турар. Оттон хаһан эрэ манна киһи-сүөһү үгүһэ, үлэ күөстүү оргуйара, сүдү улахан борокуот ааллар уута диригин, кырылыыр таас биэрэгин сөбүлээн таарыйан аһаллара.

Лидия Семеновна Иванова, Саха Республикатын тыатын хаһаайыстыбатын туйгуна, Тыа хаһаайыстыбатын Россиятаабы академиятын Сибиирдээҕи салаатын Үтүөлээх ветерана, РФ тыатын хаһаайыстыбатын министерствотын үрүҥ көмүс мэтээлинэн бэлиэтэммит учуонайа, Дьэкэмдэттэн силэс тардан наукаҕа олоһон анаабыт киһи буолар. Ивановтарга бэлиэ сыл ааста. Лидия Семеновна 60 сааһын туоларын көрсө айар үлэтинэн библиография-кинигэтэ бэчээттэнэн үөртэ. Бу дьобус киинигэ миэхэ Лидия Семеновна биһигэ төрөөбүт быраата Тиит Арыы оскуолатыгар өр сылларга директордаабыт Николай Семенович тиксэрдэ. Бэрт дьобус, сүүрбэччэ эрэ страницалаах киинигэ сыһыһар учуонай түөрт уонча сыллаах үлэтин түмүгэ арылыччы ыйылла сылдьар. Соботох киһи холугар биһиги кыыспыт наукаҕа сүдү да үлэни онорбут эбит, сөбөн эрэ кэбиһэбин уонна - киэн туттабын.

Мордовская. - Ботаника, география уроктарын биэрэрим, олус сөбүлээн дьарыктанара, барыны бары кэрэхсирэр. Дьэ, дьаныардаах кыысчаан этэ, үлэни көрөн турбат киһи диэтэбин. Ол да иһин ити тыа хаһаайыстыбатын эйгэтигэр наукаҕа үлэлээн кэллэбэ, элбэх хара үлэни толордо...

Үөрэххэ баҕа улахан буолан туһалайаа хаалан баран Покровскайга аймактарыгар уонна интернакка олорон үөрэммитэ. Оскуола кэнниттэн Покровскайдаабыт кириппиччэ заводугар үлэ-дэбнэ уонна 1959 сыллаахха Владивостоктаабы гидро-метеорологическай техникумга кирибиптэ, стипендияларга эрэнэн. Үс сыл үлэли-үлэли үөрэнэн бүтэрибитэ уонна Дьоккуускайга кэлэн СГУ географическай факультетыгар кэтэхтэн кирибиптэ. Умсуугуулаах үөрэх бүтэн географическай наука кандидата Семен Егорович Матахов салааттынан Верхоянскай олохтоох тыалларын туһунан дипломнай үлэни көмүскээбитэ. Ленинград куоракка аспирантураҕа барар буолбута.

Ленинградта, эдэр сааһын

мааны куоратын, билигин даҕаны астына ахтар. Географ-ландшафтовед диэн оччолорго дыкти иһин ылбыта. Манна киини Россия бастыҥ климаты үөрэтэччи учуонайдарын С.Н.Дроздов, Ю.И.Чирков, ландшафтовед А.Г.Исаченко лекцияларын истибитэ. Анатолий Григорьевич киини дипломнай үлэтин салайааччытынан буолбута. Ленинградка үөрэнэн баран Лидия фотоснимоктары дешифровкалааччынан, карталары саҥардааччынан биридыкти тэриһтэбэ үлэни сылдьыта. Онтон Дьоккуускайга тыа хаһаайыстыбатын научнай - чинчийэр институттар кормопроизводство салаатыгар үлэбэ кирибиптэ, учуонайдар Гавриил Митронович уонна Николай Терентьевич Поновтар салалталарынан үлэлээбитэ. Учуонай күннээҕи ыарахан хара үлэтэ улахан тулуруу, дьаныары эрэйэрэ. Тыа хаһаайыстыбатын научнай үлэһитэ ичигэс кабинет диэни билбэтин кэриэтэ. Опытай участакка үлэ эрэйдээх, хасты да сыл үлэ түмүгэ кэтэһиллэр.

Лидия Семеновна аан бастаан Чурапчыга үлэлээбитэ.Тэлэй Дирингэ диэн сиргэ агрономнар

көмөлөрүнэн 200 гектардаах опытной участкакка күнүн баһыра. Гоголев М.М. звенота манна киини салалтатынан гектартан 200-500 центнер күөх маассаһы ылары ситиспитэ - эбиэһи, кыһынҕы оруоһу, подсолнубу ыһан. Барахсаттар үлэһит да дьон этилэр диэн билингэ диэри махтана ахтар. Бу дьон 3,4 -11,9 тыһыынча тоннаҕа тийэ сиилэни угаллара, хорутуллубут сиргэ үүнүү 30 бырыһыанга тийэ үрдүүрүн ситиһэллэрэ. Лидия Семеновна ити ыһыы сирдэргэ буор састааба төһө уларыһарын ити сыллартан интэриэһиргээбитэ, үөрэппитэ.

Олоһон үтүө сылларын Амма быһаан сирингэр үлэлээн кэлбитин кэмсиммэт. Манна киини Амма өрүс хочотун туһаныыга наукаҕа олобуран сыраласпытта. "Соморсун" совхозка А.А.Тарабукин звенота баһыналарыттан наука көмөтүнэн үүнүү 40-ча бырыһыан үрдүүрүн ситиспиттэрэ. Эмиэ - күннээҕи хара үлэ, бааһынаһы кэмнэгэр хорутуу, сизмэн ыраастаан, байытан ыһыы, үүнүүнү долгуһа кэтэһини, халыһынартан, ардахтартан сэрэни... Бу түмүгэр хас даҕаны научнай рекомендациялар баар буолтара.

1984-1996 сылларга Лидия Иванова Сунтаарга научнай-производственной стационарга үлэлээбитэ, Үүнээһини ыһыы бол-дубор, удобренияны киллэрини кээмэйингэр, сенообороту туһаныыга, компостарга цесолиты тутууга о.д.а. чинчийиллэргэ үлэ-дэбнэ. "Кириэстээх" совхозка бу үс сыл устатыгар 11941 тонна сиилэни укпттара, 1986 сыллаахха, холубур, биһир ынаахха 3,5 тонна, 1988 сылга -9,1 тонна сиилэс бэриллэрэ. Хас биридди ынахтан итинник эбии аһатыы тутумугэр 342 киһилэттэн элбэх үтүө сылдьыбыттара. Сунтаардар ити кэми билигин даҕаны астына ахталлар уонна наукаҕа олобуран үлэлирин ирдир буолан эрэллэр. Биһиги, хангаластар, научнай-чинчийэр институту тутан олорон бу чааһыгар мөлтөх курдукпуд. Элбэх сыллаах оту ыһыыбыт кы-

тары сиилэһиэн сүтэн эрэр. ОПХ урукку бааһыналарын туруктара киини долгутар. "Анаабыр Алмаастара" курдук билингини кэмнэгэ кыахтаах тэриһтэ үлэһиттэрэ саатар наукаҕа тирэһэллэрэ буоллар. Селекционнайбыт учуонайдарын сыраллаах үлэлэрин опыта таах хаалбатар диэни баҕарыллар.

Лидия Семеновна географическай наука кандидата буолла. Диссертациятын темата "Ландшафты Лена-Амгинского междуречья и их сельскохозяйственная оценка" диэн. Иһэ иһэтээ тема. Бу туһунан учуонай миэхэ бэрт итэбэтиһилээхтик быһааран кэпсээн турар. Сир-сир тыһына, хаачыстыбата арааһынайын өссө былыргы Дьэкэмдэ дьонно билэлэрэ диэбиттээх киини. Обуруоч-чут -кытайдар дьэ ону таба туһаналлара, сир арааһын, салгын сүүрүүн, тыал-куус хайысхатын бэркэ учуоттууллара. Мотукка, холубур, хаппыыста, эриэппэ, моркуоп олус бэркэ үүнэрэ, үөн-көйүүр да мөһөйдөөбөтө. Хайа үрдүттэн ардах-самыыр уугутуур буолан сирэ ис-иһиттэн сииктээбэ, улахан тыл да суоҕа. Барах эрэ ууну кутуу ирдэнэр буолар, үгүс эрэйэ суох үүнүүнү ылаалара. Үүнээһин үүнүөхтээх сирингэр үүнэр, киини иһинин сылааһын олус бэркэ билэр" диэбитин билигин да умнубаппын. Онообор дьэ иһинээҕи сибэкки хаһаайкатыттан тутулуктааҕа биллэр эбээт -сибэкки кимнэхэ эрэ сиилгилли үүнэрэ, кимнэхэ эрэ кууран-хатан дьүдьэһэн сордоноро диэн баар диэн. Лидия Семеновна 60-тан тахса научнай үлэ автору, онтон 6 үлэтэ омук сирингэр бэчээттэнэн турар. Киини салайытынан хас да саҥа ыччата учуонай аатын ылла. Лидия Семеновна киэн би-лиһилээх киһи - киини агроном, географ, агрометеоролог, картограф уонна кылаабынайа наукаҕа бэриниһилээх хара үлэһит. Ийэтигэр көмөлөһөн колхоз сэлпэ-рээтэрин кырачаан кыысчаан сылдьан кыһалла-кыһалла сууйбута таах хаалбатаҕа чаччы...

Людмила АММОСОВА.

**"Механик Кулибин"
теплоходунан
Өлүөнэ очуостарыгар
круизка ыгырабыт:**

2 күн, 1 түөн - атырдых ыйын
15, 17 күннэригэр;

3 күн, 2 түөн - атырдых ыйын
12, 19, балабан ыйын 2, 16
күннэригэр.

Төлөбүр - 2300 солкуобайтан
5060 солкуобайга диэри.

Оболоро, пенсионердарга
чэпчэтиллээх.

Билсэр телефон: 444-175, 707-
951, 8-914-281-44-11.

Саҥа кафе үлэлиир

Булгуннахтаахха быйыл сааскыттан нэһилиэккэ биһир бастаах кафе арыллан үлэлиир. Кафе хотуна - Платонова Нина Ильинична. Кини уруккуттан нэһилиэк-нэһиэ араас бырааһынныктарга, тэрээһиннэргэ кыраалаан ас атыылыыра. Онтон улуустаабы Дьарыктаах буолуу киинигэр учуокка туран, бизнес-былаан онгостон көмүскээн күн бүгүн номнуо кафе тэрийэн үлэлэтэ турар. Биһир үлэһиттээх, олохтоох культура дьэһитигэр хос арендаан олоһор. "Дьон-сэргэ син сылдьар, бурдук ас атыылаһаллар, чугас тэрилтэлэр үлэһиттэрэ киһирэн эбиэттиһиллэр", - диэн үлэһит Айыына Лаврентьева кэпсээтэ. Кафе үлэ

күнүн көтүппэккэ үлэлиир.

Биһиги таарыйбыт кэммитигэр хас да киһи киһирэн табыста. Сордохтор эбиэттээн, сордохтор бу өнүрүк куйаастан сөрүүн утах ылан иһээри. Кафе турар да сирэ үчүгэй - киһи уулуссаба. Нина Ильинична ылсыбыт үлэтэ салгыы өссө сайын-нын.

Ольга САМСОНОВА.

Ааптар хаартыскага түһэриитэ

Күннээҕи олохпур

Покровскаяй Эргис диэн саҥа оройуоннанар

(Даачалаахтар дьыалларын-уоттарын докумуонун уларыттарыахтаахтар)

Быйыл саас муус устарга "Покровскаяй куорат" муниципальной тэриллии дьаһалтата "Эргис-1", "Эргис-2", "Эргис-3", "Сталинка" СОТ-рын чилиэннэрин кытары сүбэлэһэн Эргис диэн саҥа микро-оройуон тэрийэр, сирин, даачалары барытын олоһор дьыа сиригэр, бас билиитигэр көһөрөр туһунан дьаһал таһаарбыта.

Олох уустугуран иһэр

Билигин бу даачаларга 300-чэкэ ыал сайылыыр. Сүүрбэттэн тахса сыл тухары Покровскаяй, Кыыл Бастаах ыаллара, Дьоккуускайтан кытары бааллар, саас көһөн тахсан хортуппуй, оҕуруот аһа олоһон, ким баалаах сүөһү, кууруса да тутан, бу олохпур онкула түөрэ уларыттар уустук, кыһалбалаах кэмнэргэ эбии ас-үөл тэрийэн абыраннылар. Оҕо-аймах сөтүөлүүрү, оонньууру тэнгэ үлэ диэн билэн улаатта, сайылык тигэргэннэр атах сыгыннах сүүрүк-лиир дьоллоһонно. Ол эрэрин, сылан сыл олоһорго уустук буолан иһэр. Сүүрбэттэн тахса сыл турбут уот остуолбалара сытыһан сууллан эрэйдиһиллэр, сүүһүнэн тыһыынча солкуобай сыаналаах дэбигис көстүбэт трансформатордар, уу насостара алдьанан кыһалба элбээн иһэр. Ону чөлүгэр түһэрингэ 3-4 тыһыынчаны биһэр уусуоспурт сыһаа халпат буолта ыраатта. Аны саад-оҕуруот таһаарыстыбатын бырабыланыннытын ким да сайыһан, чилиэннэһэн талыллан даҕаны дьон туһугар сүүрүн-көтүн баһарбат. Холобур, быйыл сайын "Эргис-1" СОТ салайааччыта Д.С.Аргунов аккаастанна, электрети, моториһы даҕаны булан үлэ-лэтин проблема буолбута хас да сыл буолла. Ол түмүгэр быйыл уот, уу олус хойутаан бэ-

риллиннэ. Биһиги, кытыы учуастактарга олоһорчуларга, уу атырдых ыйын 3 күнүттэн (2-3 күнгэ барба, ону да сордохторго) кэлэ сылдьан баран сүттэ. Онтон уута суох туох үүнүү кэлиэй, халтай саараны, эрэнни буолла - бу кураан дьылга үүнээһин куурда, өрүттүбэтэ, ардабы, уу баһар мас-сыһынны кэтэһингэ сайын бүттэ. Тэристэн, расада, уобурдуу эһин ылан баран мэллүү-дүбүт кэриэтэ, күөх тыабыгыт, Өлүөнэ өрүспүтүн көрөн баран олоһордубут дүһүүс сөп. Бырабыланынныбыт да көһүнэ бэрт. Харчы суох дьэнтэн атыны билбэт.

Эппитим курдук, электрик кытары көстүбэт. Кырдыыга, хайа киһи суулла турар туох даҕаны бэрээдэгэ, ханнык да техничэскэй ирдэбиллэргэ эппиэттэбэт тутуулар-даах оройуону ылан эппиэттэһэскэ тардылыһай, саппаас чаас була сатаан, эргэриит остуолбаны уларытарга мас, транспорт, өрөмүөнгэ үлэһит булан түбүгүрүөй? Уу ситимэ отой эргэрдэ. Дьаһала суох хаһаа-һыттар турбаларын күһүн көрүмүмкэ тоһорон-алдьатан дьон уулалларын ту-райдыһаллар. Сантехник эмиз проблема. Көһөргө эрэл суоһун кэриэтэ. Ким да туох-ха да кыһаллыбат, наадыһыт буолла. Онон Покровскаяй куорат дьаһалтатын дьаһалы-гар быһа киһирэр уолдыаста. Салгыы сайдыы олоһор дьыһаллээхтэр микро-оройуоннары-

гар эрэ кубулуйдахпытна барыа, ону даҕаны тутта буолбакка, уонунан сылы быһа.

Сагалыы дьаһаныабыт!

Субуотага Покровскаяй куорат баһылыга Н.А.Веселов даачалаахтары кытары көрүстэ, аһаҕас халлаан аһыгар биэрэккэ (аныгыскы субуотага муһунах эмиз буолар, күнүс 1 чаастан 2 №-дээх автобус бүтэһик тохтобулугар).

Николай Адосович олохтоохтор учуас-тактарын, даачаларын докумуоннарын оло-рор дьыа кэһингэр уларытарга тигэһиһэттэ-ригиттэн дыксыһыннэри эттэ уонна сэттиннэгэ дьэри дьаһанарга ыгырда. Сир-уот олоһор дьыа тутулуохтаах учуастага (ИЖС) дьыһыһа уларытылла охсуохтаах, очуобуна эрэ уот ситимин, суолу тутууга, уунан, уоту-нан, кэлэр сылларга гааһынан хааччыһыыга үп-харчы араас республикатаагы, феде-ральной программаларынан көрүлүү дьы-тэ. "Биһиги үрдүкү салалтага туруорсарбы-тыгар докумуонна олоһуруохтаахпыт, со-циализм бүппүтэ. Аны харчы мээһэ бэрл-либэт. Сылан сыл өссө иэдэһэн иһиһэххит, "Якутэнерго" тэриһтэ уоккут-күөскүт хаһааһыстыбата ирдэһилгэ эппиэттэбэ-тинэн сотору олох да уоту быһан кэһини, иһскит да элбэх. Ханнык үбүнэн, ким сүүрүн-көтөн дьаһайан, олоххут түспүөй?" - диэн баһылыкпыт, кырдык даҕаны, баа-ры эттэ Онон, кыһалба кыһарыһан иһэр. Олоһор дьыа статуһун ылан, аны тус-туса уоттанан-күөстэһэн, уулалан-хаарданан бу-руо таһаарынарга күһэллэһит - Сэбиһеккэй былаас бэлэмэ бүппүтэ ыраатта, испит то-

тон тарбачыһыт капитализммыт амырын амтанын билэн истэхпит.

Таарыччы, аһары най бардыбыт дьэ эһим. Даачалаах сорбото эрэ уусуоһун төлүүрэ дьэ баар. Ким эрэ кэлэ-бара оло-рор, ким эрэ уоту-күөһү туох да кээмэйгэ суох туттар, харыстыыр. кэмчилиһир дьэ суох. Тула тыабыт бөһүнэн тоолла, сыбаал-кага тигэһэн илдэр, умайарын уматар дьэ-ни умнубут үгүс. Даачаларга, куһаҕанын эт-тэххэ, уот турар да куттала улахан. Хаһаа-һын суоһун кэриэтэ. Кимтэн да тугу да ир-динир кыах суох. Бырабыланынны - аатыгар эрэ. Баһар атын СОТ-тар үчүгэй дьаһал-лаахтар буолуо. "кырдыаһас эргистэр" ба-лаһыһынныбыт мөлтөх. Онон ити куорат дьаһалтата модуһуууутолорорго күһэллэ-бит. Эһини кимтэн эрэ, тугу эрэ куттүүннээһи ирдир, туруорсар, үптэнэр туһугар сирбит, хаһааһыстыбатыт доку-муоннарын уларыттаран дьаһалта дьаһа-рыгар кыахта бигэриһинг. Быйыл дьаһалма-тахпытна, иһикитин, дьаһалта уу-рааһынан, күһэйиһи быһыһыһын докуму-ну уларытарга тигиһиһхит, Эргис сирэ По-кровскаяй куорат микро-оройуона дьэ ула-рытыллан турар. Сигилиһи мэрһиһтан бил-синг, 41-2-75 тел. эбэтэр баһылык прием-найыгар.

Сирин-уоту, бас билиһини уларытарга сайабыланыһаалаах хайаан да куорат дьаһалтатыгар кэлэ сылдьыһ, уларытыы бэ-рээдэгэр памяткага ылын. Биримэ ыһым, сэттиннэ ый бу ыһан кэлиэ, билиһинг дьаһаныһыт эһиһиһиһитин түстүө.

Людмила МОРДОВСКАЯ.

Тутуу объектары ар

Иһиккэ оҕо саада тутуулар

Иһит нэһилиэгэр 25 миэстэлээх оҕо саада тутуулар. Объект быйыл балабан ыйын 20-гэр киһирэхтээх. Тутууу Кытыл Дьураба кылгас кэм иһигэр манньк дьэһи дьэндэппит "Плав-техмонтаж" тэриһтэ Строев Сергей Петрович салалтатынан ыһар.

Үлэ күргүмнээхтик барар. Дьыа кондөйө тутуулан бүтэ. Бу күннэргэ баржанан эһи матырыһаал кэлиһ-тээх. Вера Георгиевна Петрова сайайар "Рябинушка" оҕо саадын коллектива, нэһилиэһиннэ туох кыалларынан ту-тааччыларга көмөлөһөр.

Иһиккэ билиһини оскуолаба киһирэн иһиннээһи саастаах 37 кырачаан биһир. Оҕо саадын дьыһитин тутууга бастаахы олуту Ил Түмэн депутат, биһир дойдулаахтара Владимир Юрьевич Федоров көбүлэһиннэһэн "Үлэ күһэ" дьэ улуустаагы масчыт дьон күрэхтэрэ ууран ту-рар. Үтүө саһалаһын саһахтара салаллан Иһит үлэһит дьыа күүһү түмэн быйыл хайаан даҕаны саҥа дьыһэ оҕолору олохтүүр ыра саһалаах.

Михаил ТЕТЕРИН,
"Иһит нэһилиэгэ" МТ дьаһалтатын баһылыга.

Үөрэнэ кэлиһ!

Бу дьыл атырдых ыйын 19-20 күннэригэр Өктомнөөрү лицей 10 профильнай кылааска, эһи 5 уонна 7 кылаастарга үөрэнэччилэри ыларын биллэрэр.

Билсэр, тел. 24-3-87.

Тарбыһахтаах ыһагы уонна икки тыһаһагы атыылыһыт.

Билсэр тел. 8-914-234-3777.

Уулаах Ааннаагы "Айылгы" Культура киһини методийыгар Исакова Мария Дмитриевнага, чугас дьонугар тапталлаах эһэлэрэ, аһалара, үлэ ветерана

ИСАКОВ Иван Иванович

олохтон туораабыһын дьиринг кутурбаммытын тигэрдэбит.

"Айылгы" КК үлэһиттэрэ.

"Дьэр нэһилиэгэ" МТ дьаһалтата, нэһилиэк обществонноһа, ветераннар эһиэттэрэ Дьэр нэһилиэгин кырдыаһас олохтоһор, үлэ, тыыл ветерана

ИСАКОВ Иван Иванович

уһун, ырахан ыарыһтан олохтон туораабыһын оҕолоругар, сьэһнэригэр, аймахтарыгар, чугас дьонугар дьиринг кутурбаммытын тигэрдэллэр.

Ытыктабыллаах Хаһалас олохтоохторо!

"Коммунтепосбит" СР ОДЬКХ ГУТ Хаһаластаагы салаата атырдых ыйын 15 күнүттэн балабан ыйын 1 күнүгэр дьэри нэһилиэһиннээтэн коммунальнай өгөлөр иһин төлөбүрү пеня ааһаппакка ылар.

Аадырыстара: Ини-бни Ксенофонтовтар уул, 27. Билсэр телефоннар: 41-4-25, 43-7-36, 8924-760-38-12.

Тапталлаах иһэбит, эбэбит, хос эбэбит, сэрин ветеранын оҕдообото, Улахан Аан олохтоһор

АНДРЕЕВА Екатерина Степановна

бу дьыл атырдых ыйын 11 күнүгэр 86 сааһыгар олохтон барбытын туһунан аймахтарытыгар, бар дьоммутугар иһитиннэрэбит.

Оболоро, сьэһнэрэ, хос сьэһнэрэ.

Ытыктабыллаах үлэ, тыыл ветерана АНДРЕЕВА Екатерина Степановна

олохтон барбытын оҕолоругар, сьэһнэригэр, хос сьэһнэригэр, балтытыгар дьиринг кутурбаммытын тигэрдэбит.

Покровскаяйтан Аммосовтар.

Тэрийэн таһаараччылар:
Саха Республикатын
Правительствота,
"Хаһалас" ("Хаһалас")
хаһыат редакцията" ГУ.

Редактор-директор
А.Е.ЕГОРОВ.
Телефона 43-3-32 (факс).

Хаһыат РФ Бэһээккэ
Госкомитетын маассабай
информация туһунан
сокуоннары тутуһууу
хонтуруолтүүр,
регистрациялыыр
региональнай
управлениһыгар ПИ №
ТУ14-0083 2010 с. кулуи
тутар 01 күнүгэр
регистрацияламмыт.

Журналистар телефоннара: редакторы солбуйааччы
Людмила Аммосова - 43-8-89,
Егор Бессонов, Ольга Самсонова - 43-6-01,
Виктор Тапьев - 43-7-50, бухгалтерия - 43-9-32.

"СР Хаһалас улууһун "Хаһалас" ("Хаһалас") хаһыатын редакцията" ГУ
типографиятыгар бэһээттиһэ. Покровскаяй, Николаев уул., 4 №-ра.

Автордар суруктарыгар этиһлэр санаа хайаан да хаһыат тутуһар
позициятын кытта сөп түбэһэр буолбатах.

Хаһыат сахалыы, нууччалыы
олгурууһуука уонна
бэһтисэһэ таһар.
Офсетнай бэһээт.
Кээмэйэ - 1 б. л.
Нүөмэри бэһээккэ биһирин
график быһыһыһын 16.00.
Бэһээккэ бэһтисинэ - 15.30.
Тираһа 1963 экз.
(сахалыы тылынан - 751).
Сахааһын нүөмэри - 66.

РЕДАКЦИЯ
ААДЫРЫҤА:

678000,
Саха Республикатын,
Покровскаяй куорат,
Николаев уул., 4 №-рэ

Хаһыат нүөмэригэр дьуһурууһа - Е. БЕССОНОВ.

**Харьяа сабаданаары турдагына
Итгээни нэһээх**

**Бийиги индексит
54895**

E-mail:
GAZ_han@mail.ru

Харьяа 1940 сыл сэттинин 7 күнүттэн тахсар.
Атыга көкүд сымаанан

№ 67 (10 158)
2011 сыл атырдьах ыйын 19 күнэ, бээтинсэ

ХАНАЛАС

Общественной-политической харьяат

Сонуннар

Үлэ салбанар

Улахан Аанга гаас ситимин тардыы үлэтэ салбанар диэн улуус баһылыгын сүбэ-мунһабыр "Газстрой" директора Юрий Беца иһитиннэрдэ.

Манна үлэ от ыйын 11 күнүттэн сабадаммыта. Икки сылга 27 км 237 м барыахтаахтарын, күн бүгүн 9 км 107 м тахса үһүннээх сиргэ гаас тардыллыбыт. Быйыл уопсай үлэ 2/3 туолуохтаах. Аны алтынньы 15-гэр дылы 18 км барыахтара.

Уот ситимин өрөмүөнэ

Кыстыкка бэлэмнэнэн билигин бары тарилтэлэр өрөмүөн, араас саһардан бизири үлэтин ытталлар. Покровскайдаагы РЭС 2 биригээдэтэ бу нэдиэлэбэ Үөдэйгэ, Хачыкаакка СИБ уот ситимин уларыта, өрөмүөннүү сылдылар.

Начальник Сергей Первухин хапытаалынай үлэ ытылларыгар матырыяал абыллылар хойутаан үлэ графиктан бытаарда диэн быһаарар. Кини Кытыл Дьураба, Чкаловка дизельнай станция хапытаалынай өрөмүөнненилиннэ, Покровскайга хас да трансформаторнай подстанция мас олобун тимиргэ уларытабыт диэтэ.

Тангара дьэитин тутуу түмүктэниэ

Булгуннахтаахха олохтоох үс киһилээх биригээдэ Тангара дьэитин тутуутун ситэрэ сылдыар. Болуотунуһуктар Тангара дьэитин муостатын, куолакал үөһэ өттүн, кириэһин оһороллор. Маны таһынан ааннарын туруораллара баар.

Биригээдэ салайааччыта Виктор Варламов этэринэн, балаһан ыйыгар диэри ис-тас үлэ барыта бүтүөхтээх эбит.

Ольга КАНГАЛАСОВА.

Эбэрдэ тыллара

"Күрүлгэнгэ" бэчээттэннилэр

Соторутаагыга "Кыым" харьяат иһинэн тахсар "Күрүлгэн" сурунаал саҥа нүөмэрэ күн сириг көрдө. Онно бийиги "Өлүөнэ долгуннара" литература кулууп-пут чилиэтиннэрэ Антонид Иванова-Кыдыдаана, Наталья Борисова-Нарыя (иккиэн Нөмүгүттэн), Раиса Сысоева (Чапаев), Валерий Данилов-Эркин (Покровскай) хоһоонноро уонна Светлана Чагда (Покровскай) кэл-сээннэрэ кирибэттэр.

Олохтоох ааптардарытын истинник эбэрдэлибит уонна киһилэртэн саҥа айымнылары күүтэбит.

Виктор ТАПЫЕВ,
"Өлүөнэ долгуннара" литература кулуубун
салайааччыта.

Тутуу матырыяалын оһороччуларын СР Архитектура баһа уонна тутуу комплексыгар министр бастагы солбуйааччыта Александр Романов, СР Ыччат политикагыгар уонна спорка министр Александр Подгоров, "Биригэһыл Россия" партия регионнаагы политэбэтин секретарын солбуйааччы Сахамин Афанасьев, улуус баһылыга Зайцев Ю.Н., Покровскай баһылыга Веселов Н.А., Дьоккуускай уонна Ленскэй епархия клиригэ Аркадий, у.д.а. эбэрдэлээтилэр. "Якутцемент" бастын үлэһиттэрэ СР Правительствотын, улуус уонна Мохсоһоллоох дьаһалталарын, предприятие бэйэтин

Мохсоһоллооххо цемент заводун 40 сылыгар

Атырдьах ыйын 12 күнүгэр "Якутцемент" ПХ ААО (ген. дир. Мамедов А.З.) 40 сыллаах үбүлүөйүн киэнник, өрө көтөбүллүүлээхтик бэлиэтээтэ. Бырааһынныкка Россия араас сирдэригэр оһорор предприятие 15 ветерана бочуоттаах ыалдьыт буолла.

набараадаларынан бэлиэтэннилэр.

Үөрүүлээх тэрээһингэ цементниктэр ааттарыгар "Якутцемент" Саха сириг киэн туттуута буоларын, республикага саҥа дьэ-уот, араас социальнай объектар бу предприятие быһааччы кыттытынан тутуллаалларын туһунан элбэх үгө баа саһалардаах истин, иһирэх тыл этилиннэ.

Үөрүүлээх тэрээһини СР Государственной филармониятын оркестра, Суорун Омоллоон аатынан Опера уонна балет, саха эстрадатын артыыстарын, Мохсоһоллоох бэйэтин талааннарын кэн-сирдэрэ киэргэттэ.

Киэһэтин Мохсоһоллоох үрдүнэн халлааны сөбүмэр фейерверк араас өңүнэн дьиримнэтэ сырдатта.

Виктор ТАПЫЕВ.

От үлэтэ - 2011

Чурапчылар, аммалар оттуумлар

Атырдьах ыйын ортотугар Өкөтөм нэһилиэгэр 1405 тонна от оттонно. Ол иһиттэн биридиилээн ыаллар холбоон 790, бааһынай хаһаайыстыбалар 515, "Өкөтөм" ТХПК (сал. Олесов Р.З.) 100 тоннаны оттоотулар. Бу хаһаайыстыбага оттооһунга ходоһалары тыаба турбут уот сиэн ааспытын бытаарбыттар. Ол эрэри ТХПК 450 тонна былаанын толорор дьулуурдаах.

Нэһилиэк сиригэр Үөс Арыыга Чурапчы улуунун дьоно хотуулаахтык оттуу сылдылар. Оттон Алар дьэн сиргэ атырдьах ыйын 16-тан Амма улуунуттан "Болугур" ТХПК дуоһабардаһан оттоон эрэр. Бу хаһаайыстыба отчуттара 600 тонна былааннаахтарын толорор инниттэн күүрээһиннээх үлэбэ туруннулар.

Нэһилиэк сиригэр-уотугар урукку курдук хортуппуй, оһуруот аһа киэнник үүннэриллибэт буолла. Арай "Урожай" бааһынай хаһаайыстыба (предс. Жукова Т.П.) 17,5 гектарга хортуппуй уонна ДьГТХА Өкөтөмнөөбү салаата кыра сиргэ хаппыыста үүннэрэр.

Былаан туолуоһа

II Дьөппөн нэһилиэгэ атырдьах ыйын төрсө "Хангалас-Ас" ТХПК барыта 938,8 центнер үгүт туттарда. Итинтэн "Дьөппөн" ТХПК (дир. Винокуров Е.А.) - 237,8, бааһынай хаһаайыстыбалар - 129,9, нэһилиэһиннэ - 565,1 центнери.

Атырдьах ыйын 15 күнүнээһи туругуһун нэһилиэккэ барыта 1247 тонна от оттонно: "Дьөппөн" ТХПК - 200, бааһынай хаһаайыстыбалар - 312, сылгыны көрөр-харайар "Күөрдэм" кооператив (тол. Директор Скрябин Д.А.) - 125, нэһилиэһиннэ - 610 тоннаны.

Нэһилиэк оттооһун быйылгы былаанын толорор толору кыахтаах. Бу туһунан бийигэ олохтоох дьаһалта тыа хаһаайыстыбатыгар специалиһа Юлия Лебедева кэпсээтэ.

Иһит ходоһаларыгар

Иһит нэһилиэгэ улууска бири бастагынан оттооһун графиктын толорон иһэр. Атырдьах ыйын 13 күнүнээһи туругуһунан 578 тонна оннугар 580 тоннаны оттоон нэһилиэһиннэ уонна ТХПК (60 тонна) былааннарын толордулар. Ордук хото тэрээһиннээхтик дьаһанан, күнү-дьылы таба туһанан Валерий, Александр Николаевич Прохоровтар, Юрий, Николай Георгиевич, Валерий Семенович Соловьевтар дьэ кэргэттэрэ оттоотулар, сүөһүлэрин этэнгэ кыстатар буолдулар.

Бийиги корр.

"Азия оёолоро" оонньуулары корсо

"Азия оёолоро" V Аан дойдутаабы спортивной оонньуулар сабаланаалара сылы кыйбат хаалла. Онно бэлэмнэни улэт күстүү оргуйа турар. Ол курдук, Дьоккуускайга сага спортивной объектар тутуллаллар, сүүмэрдир күрэхтэһиилэр, көрсүүүлөр о.д.а. тэрээһиннэр буолаллар. Хангалас дабаны оонньууларга бэлэмнэни тэтимнээхтик бара турар диэххэ наада.

Бары көмөлөөн...

Уопсайа биһиги улуустан Саха республикатын сүүмэрдэммит хамаандаларыгар араас көрүнгэ уон үс хандьыдаат баар. Абыс оёо Спорт Дьыбарыаһыттан: үс оһуна ытыыга, үс оһуол тенниһигэр, биир тхэквондоба уонна биир боксаба. Мохсобоомоохтон биир оёо дзюдоба, көнгүл тустууга II Дьөлпөнтөн биир, Нөмүгүтэн икки оёо уонна Төхтүртэн дуобакка биир хандьыдаат.

"Спорт Дьыбарыаһа" МТ дириэктэрэ Олег ИВАНОВ бэлэмнэни, дьарыктаны туһунан кэлсээбиттэн:

- Оһолорбут бу сайын күскэ дьарыктанналар. Теннис-стэрбит өссө Кытайга дьарыктанан кэмилэр. Бу алтынны санатыгар манна, Покровскайга, оһуна ытыыга Саха республикатын хамаандатыгар сүүмэрдир күрэхтэһии бастакы түһүмэз буолуо. Манна СР Оһуна ытыыга федерациятыттан түөрт уонча киһи кыттыыны ылыахтаах. Иккис түһүмэх кэлин Дьоккуускайга, онтон үлүс түһүмэх республика таһыгар ытыымнаах сабадалар. Үп өтүнэн өйөбүл баар буоллабына, спортсменнарбытын республика эрэ буолбакка, дойду таһымнаах спордуга, күрэхтэһиилэргэ кытыннарыахтаахпыт. Күһүнгэһтэн араас сүүмэрдир күрэхтэһиилэр бөбө буолуохтара турдаба. Онук күрэхтэргэ ытан дьарыктаахпыттын наада. Спорт Дьыбарыаһа, ДЮСШ, улуустаабы Спорткомитета уонна Үөрэхтэһиин управлениета бары түмсэн, биир курдук ыһынан туран үлэһэттэһиппинэ-хамсаа-таһытына эрэ, биһиги оёолорбут сүүмэрдэммит хамаандаларга киһирэн таһаарыахтаах кыттар кыахтаналар. Ааспыт оонньууларга кыттыы мөлүөх этэ. Тренердэр эрэ буолбакка, улуус барыта көмөлөөтөбүнэ, хас да көрүнгэ кыттыахпыт сеп. Өйөбүл наада. Сорох оёо, дьонно кыахтааба, спордуга, күрэхтэһиигэ барыа, эбии дьарыктаныа, бэйэтин көрдөрүө, соробо үбэ суох буолан хаалан хаалыа. Төһө да "дааннай-даах" спортсмен буолар, "Азия оёолоругар" кыттар кыаба суох буоллабын ол. Онон, тренердэн сабалаан улуус дьаһал-татыгар тийэ бары түмсэн, көмөлөөн үлэһэттэһиппин. Оёолору үчүгэйдик, туох бааларын ууран туран дьарык-тыр тренердэри бэлэтиэхпин бабарабын: Дзюдоба Н.П.Аоднев (Мохсобоомоох), көнгүл тустууга О.Д.Лебедев (Дьөлпөнтөн), П.М.Каженин (Нөмүгү), оһуна ытыыга М.В.Алексеев (Покровскай), дуобакка А.С.Соломонов (Төхтүр), боксаба К.В.Тимофеев (Покровскай), оһуол тен-ниһигэр Н.Г.Кононова (Булгуннахтаах) уонна Г.А.Скрябин (Покровскай).

Билэрин курдук, "Азия оёолоро" V Аан дойдутаабы спортивной оонньууларга 35 дойдуттан уопсайа 3000-тан тахса киһи кыттыахтаах. Оттон Саха сириттэн 405 киһи кыт-тар (253 уол, 152 кыыс) бастакы хамаандаба 233 спортс-мен, иккискэ 272 спортсмен. Сүүмэрдэммит хамаандалар састааптара кэлэр сыл бэс ыйыгар биллэһэттэх. Ол иһигэр Хангалас улууттан чулууттан чулуулар киирэн ситиһи-лээхтик кытамыгар бабарабын.

Егор БЕССОНОВ.

Урут уруккуттан оёо кыра сааһыттан аан бастаан уопастыбаба, коллективка киирэр сиринэн Оёо саада буолар. Манна киһи иитиллэр, үөрэнэр, уһуйулар. Оёо саадын иитиллээччилэрэ күнү быһа төрөппүттэрин солбуйар, сылдыар кэмнэрин тухары алтыһар киһилэрэ - Итээччи. Итээччиттэн оёо маннайгы билиини, үөрэби ылынар. Итээччиттэн, бэл, оёо майгыта-сигилитэ тутулуктаах. Бастакы учууталларын курдук, маннайгы итээччилэрин махтана ахтар-саныыр дьон абыһаба суохтар.

Устар күнү быһа араас ит-тиллээх, араас майгылаах кы-ра оёолору кытта үлэлири киһи эрэ барыта тулуйбата буолуо. Биһир манньк үлэтигэр бэриниллээх, тулуурдаах-дылуурдаах, сүрэбин бабаты-

ну кытта кэпсэтэргэр уларый-бытын өйдүүгүн. Ол курдук, кэпсэтэр киһигэр кыра оёоо быһаарар курдук хатылыы сылдыабын, оёо таһымнан кэпсэтэр буолан хаалар эби-кин. Оттон үтүө өрүтүн ааһан

Итээччи идэлээх

нан кэнчээри ыччаты иитэр-үөрэтэр киһи Светлана Про-тодьконова (Кельцинова) бу-олар.

- Светлана Николаевна, үтүс идэ баарыттан тобо пада-гогическай үөрэби талбыккы-ный? Хаһаангыттан оёо саа-дыгар үлэлигиний?

- Мин өссө Сиинэ оскуо-латыгар үөрэнэ сылдан учуу-тал буолар бабалаабын. Ку-руук балгыларбын-быраат-тарбын, доһотторбун үөрэтэ-такайа сылдыарым. Бэл, учуу-талым Раиса Семеновна Ша-рина хайдах курдук оёолору үөрэтэрин көрөөрү бэйэм уруктоорым кэнниттэн кылаас түгүзэр киирэн истэ-көрө оло-рорум. Оскуола кэнниттэн Покровскайга кэлэн "Сардаа-на" оёо саадыгар нээккэлэ-битим. Дьэ ол кэмнэ мин кыра оёолору кытта үлэлири хай-дах курдук итэриһинэйим, абылыр күүстээбин өйдөөбүтүм уонна оскуола иннинээби үөрэхтэһиин итэ-эччи идэтигэр үөрэнэ барбы-тым. 1992 сыллаахха үөрэх-пин бүтэрэн педагогическай үлэбин сабалаабытым. Аан бастаан "Звездочка" оёо саа-дыгар үлэлээбитим, онтон 1994 сылтан күн бүгүнгэ диэ-ри "Сказка" оёо саадыгар ит-тээччинэн, 1995 с. физичес-кай итээһингэ инструкторы-нан үлэлээн кэлдим.

- Эн үлэн үтүө уонна мөхү-өрүтэ туоххааный?

- Мөхү өтө диэн, киһи күлүөх, төһө өр үлэлигин да, соччонон сангарар санган дьо-

силпэккин: оһону кытта үлэли-ир киһи эмоциональнай, оёолор киһи хайдах тутта-хапта, көрө-истэ сылдыарын кэтээн көрө-билэ сылдыаллар. Онон эн куруук сэрэх, сылай-быккын-ыалдыарын биллэр-бэккэ буола сатыымын.

- Кыра оһону туохха эмэ уһуйар, дьарыктыр элбэх сы-раны, тулуур эрийэр буол-лаба. Тус бэйэн итэр-үөрэтэр үлэбэр туох ситиһиллээххи-ний?

- Онук. Биллэрин курдук, билигин улууска да, респуб-ликаба да оёо саадыгар икки ардыларыгар араас күрэх-тэһиилэр, олимпиадалар тэ-риллэн ытыллаллар. 2004 сыллаахха биһир онук күрэх-хэ оёолорбун дуобакка үөрэ-тиэхтээх буоллум. Бэйэм төһө да күүскэ ылсан оонньооб-торбун, спорт хайысхатыгар эппизитинстээх киһи буола-рым быһытынан, оёолорбун кытта тэһиэ үөрэнэн дьарык-таан сабалаабытым уонна ол күрэххэ оёолорум бастакы миэстэни ылбыттар. Эһили-гэр эмэ бастакы миэстэттэн халбарыйбакка кэлбиппит. Кыайыы кынаттанан, онтон сизтэрэн, 2007 сылтан ку-руууок арийан үлэлэтэбин. Дьарыктыр оёолорум кусто-вой, улуус күрэхтэригэр бас-таабыттар, быйыл Өкөтөмгө ытыллыбыт республика күрүбэр 23 оёоттон очко аһарынан хотторон 4-с миэ-стэ буоллулар. Хас бириди кыайыбыт, үөрэтэр-итэр оёолорум ситиһиллэрэ миһигин

бэр-хамнаспар ситиһиим ба-рыта дьиз кэргэмнэр өйүллэ-риттэн-өйдүүлэриттэн эбит. Кэргэним, бэйэтэ үлэһит киһи, быыс булан мин суохпуна дьизэбитин-уоппутун, оёолор-бутун дьайаһан оһолор. Бэйэ-тэ эмэ актыбыс, оёолорбут оёо саадыгар сылдыар эрдэх-тэринэ дьиз кэргэнинэн бары тэрээһиннэргэ кыттар, күрэх-тэһэр этибит. Онон, мин чугас дьоммор махталым улахан.

- Коллективкыт туһунан кылаастык кэлсээ эрэ.

- Мин үлэһит быһытынан "Сказка" оёо саадыгар арыл-лан табыстабым дии. Коллек-тивкыт олус иллээх, түмсүүлэ-эх, идэлэригэр бүтүннүү бэри-ниллээх дьон үлэлир. Манна киһи профессиональнай өттүнэн үүнэн-сайдан тахса-рыгар бары усулуобуйа тэ-риллэр, баар. Сэбиэдиссэй-бэр Дзюба Галина Викторов-наба, методиспар Старостина Наталья Петровнаба үлэбэр көмөлөрүн, өйөбүллэрин иһин улаханлык махтанарым. Учуутал сылыгар, республи-каба оскуола иннинээби үөрэхтэһиин 90 уонна Хангалас улууһугар тэрилли-битэ 75 сылларыгар аһамыт кууруска республикаттан ик-ки киһиэхэ, ол иһигэр миэхэ - "Саха республикатыгар Ос-куола иннинээби үөрэхтэһиин сайдытыгар кылаастын иһин" түөскэ аһыһынар бэлэз уонна харчынан бириэмийэ туттар-быттар. Маньк наһараада-ны ылбыттар республикаба бастакы буолабыт. Бу - мин үлэм түмүгүн сыанабыла.

- Светлана Николаевна, кэлсээһин иһин махтал.

Ольга САМСОНОВА.

Сага кинигэ бэлэмнэнэр

Үлэһит дьоммутун киллэртэрэ сатыабын

Быйыл сааскыттан улуус дьаһалтатын, ветераннарын көбүлээһининэн "Трудовая слава земли Хангаласской" диэн кинигэни анал хамыһыһа бэлэмнэни сылдыар. Олохтоох дьаһалталар кинигэбэ киллэриллиэхтээх дьон туһунан суруйуулары син тиксэрэ сатаатылар дабаны, матырыйааллар ситэ чочулла, чуолкайдана иликтэр. Кинигэ энциклопедия хабааннаах бэчээттэнэн тахсыахтаах. А-4 форматтаах илиискэ түөрт киһи дааннайдала, хаартыскалара киириэхтээх диэн былааннамыта.

Матырыйааллары мин редакция-лыы сылдыарым. Үлэһииргэ ырахан. Сорох суруйуу уута-хаара элбэх эрэ-ри, киһи туһунан чуолкай дааннайдала татым. Уордьян-мэтээл, тэриэлтэр, колхозтар ааттарын таптаабыттары-нан суруйан адалыттар эрэйдири. Кинигэбэ киллэриллэр киһи ханна, хаһан төрөбүтэ, тугу үлэһэттэ, ситиһиитэ киириэхтээх этэ дабаны биһир-тэн биһирэ ситэ бэриллибэтэх буолар. Мин киллэриллибит дьону барыларын кинигэбэ диэн бэлэмнэни сылдыарым. Ол кордохпунэ, кэлигини көлүөнэ дьон, ордук учууталлар, промышлен-никтар, араас салайааччылар тустары-нан матырыйааллар хото бэрилли-биттэр. Оттон урукку колхуос кэмнэргэ икки харананы ыһсара үлэ бөбөтүн үлэлээбит, социализм тутуохпут, ыч-чаггарбыт дьоллоох кэмэ оһолуохта-ра диэн сылайары, ачыктыыры аахсы-бакка хотуулаахтык үлэлээбит дьом-мут тустарынан олус абыаах матыры-яал баара дыксийнээр. Баһар дьаһалта үлэһиттэрэ эдэрдэригэр тэ-лэрэн урукку дьону билбэттэрэ да буо-луо буоллаба, ол эрэри ветераннар сэбиэттэрэ, кырдыабастар сүбэлэрэ

диэн нэһилиэк айы баар эбээт, тобо кыһаллыбаттарын сатаан өйдөөбөккө сылдыарым. Кэлин кинигэ бэчээт-тэннэ айдаан тахсыа турар, ким эрэ киллэриллибэккэ хаалан хомотуо. Мин санаабар улахан уордьян-мэ-тээлэ да суох производства, нэһи-лиэккэ үгүстүк туруулаһан үлэлээбит хара ньуура суох үлэһит дьону киллэ-риэххэ баар этэ. Оччолорго наһараа-да бэрт дэнгэ кэриэтэ бэриллэрэ. ОПХ курдук наука төрүттэригэр тирээрэн үлэлээбит хаһаайыстыбаба наһараа-далаах элбэх буоллабына, кытыы нэһилиэккэргэ оһолон үлэттэн аһыны билбэтэх дьон умнууга хаалыттар ситэ өйдөмөт курдук. Онон дьаһал-талар ыппыт матырыйаалларын хат-таан бэрийэн, чуолкайдан биэриэхтэ-рин наада.

Оройуонна урукку кэмнэ баар буола сылдыбыт тэриэлтэртэн даан-найдар аһыахтар. Холобур, олох-дьаһах комбинатыттан, леспромхоз-тан, кирпич заводуттан, атын да промышленнай, тутуу тэриэлтэригэр дьон туһунан суруйуулар суохтарын кэриэтэ. Оттон хаһан эрэ бу коллек-тивтар тигинэн-таһынан, былаан

бөбөтүн толорон, бородууксуйа үтүөтүн оһолон таһааран оһолбутта-ра дии. Умнууга хаалаллара хайдах да сатамат дии саныыбын. Билигин ити тэриэлтэлэринэн ким да дьарыкта-матта биллэр. Ол иһин ветераннар бэ-йэлэрэ күүс-көмө буолаллара ирдэ-нэр. Тоһо сатамматык дьобус бөлөх тэ-ринэн, кинигэбэ кими киллэриэххэ наадаһын быһааран, ылсан, үлэлэттэр ол дьон ыччатырыттан, чугас аймах-тарыттан сибидиэннэ хомуйан кини-гэбэ киллэрэн ааттарын үйэтитэргэ үлэ-лэһэр? Эбэтэр билигин харчыта суох хамнаабат, урукку историяба наады-бат сапаттаа үлэһит сылдыар, дьону аһына билбэт, билэ-көрө да сатаабат солото суох ыччаты эрэнэн оһолон биэрэбит дуу? Холобурдаан эттэххэ, оннооһор оһолор дьиз коммунальнай хаһаайыстыбатын сапаттаһыттан киирбит матырыйааллары ырытан көрдөххө, манна аһараас бааньык-ка, эксплуатационнай учаастактарга кырдыан баран, пенсияба эбии ғынаа-ры (төһө дабаны тыл ветераннара буоллаллар), кассирдарынан, дьиз сууһааччыларынан үлэлээбит дах-таллар тустарынан эрэ суруйуулары тиксэрбиттэрин киһи хайдах өйдөөн сөбүй? Аһа дабаны атын үлэһиттэр суох буоллахтарай - бастын слесар-дар, инженердэр, сварщиктар, суоп-пардар эһин, бэйэлэрин кэмнэригэр утуойуры умнан туран дьон олоһун туһугар сыраласпыт үтүө үлэһиттэр! Ветераннар сэбиэттэрэ бу дьыалаба болгомото ууралларыгар эрэнэбин. Эһигиттэн атын ким ити дьон туһунан ахтыай-саныай - кыһанынааха сата-

нар.

Аһы кинигэбэ киллэриллэр дьон-норбут хаартыскалара толору суох, сорохтор суруйууну кытары "вордов-скай" программанан кыбытан ыппыт-тара туһаныллыбат - хос түһэрэргэ хаачыстыбатыгар сүүйтэрэрин тобо аахайбаттары, тирээн кэллэһинэ эрэ сүүрбүтэ-көппүтэ буолуохпут дуо? Хаартыскалары ситэри чочуйан, аһы-гар ким түспүтүн суруйан тус-туса электроннай носительгэ киллэрэн биэ-рэр ирдэнэрин санаабын. Кыһалы-нааха, кып-кыракий, бөлөбүнэн да түһүүгэ баар хаартыскалтан оһолон ытыааха сии, аһыгы технология сай-дытыын кэмнэргэ.

Дьаһалталар ситэри кыһаллыбат, дьонкутун умнубут буоллахтарына ыччаттар, аймахтар үлэһит киһигин киллэртэрэргэ сыралаларыт буоллар. Улуустаабы хамыһыһа бүтэһиктээх испииһэги күһүнгү мунньаһар биэр-гэтиэн иннинэ дьаһанан хаалыт дьиз этим. Олохтоох дьон элбэһи биллэлэр - ким эрэ уордьян-мэтээл бөбө да буоллар, киһи быһытынан мойгыты-нан-сигилитинэн сөбүлэппэтэ дьиз эмэ баар. Дьон туһугар үлэлээн ким үтүө өйдөбүлү хаалларбыт умнуулоу суохтаах дии саныыбын. Онон, би-риэмэ өссө да баар сабус, кыһаллыг, үйэлээх кинигэбэ чугас дьонкутун үйэ-титэ сатаан (редакцияба да аһалан биэриэххитин сии). Энциклопедия- кинигэ 2012 сылга бэчээккэ бэриллиэх-тээх.

Людмила АММОСОВА.

Сиинэбэ кыстыгы көрсө бэлэмнэни үлэ хайдах баран иһэрин туһунан кэпсии түһэригэр оһолор дьиз коммунальнай хаһаайыстыбатын салайааччытыттан Аркадий Максимович Шадриттан көрдөстүм.

Сага хочуолунай үлэһиэ

- Хаһаайыстыбабар 30 үлэһиттээхпин. онтон 21-рэ биэс хочуолунайга үлэ-лиһир дьон. Билигин оһомүөн үлэтэ барар. Сага хочуолунайга үлэбэ киллэриэхтээхпит, аһал биригээдэ үлэлиһир. Дьиз-тэ бэлэм, икки хочуолу оло-боһун оһолон таһан ту-руоруохтаахпыт. Ити хо-чуолунай итиннэн 12 уон-на 2 квартиралаах дьыла-ри, почтаны, икки этээс-тээх кулуубу (үлэһиир өссө биллэбэт), библиоте-каны эһин хаачыһыах-таах. Оёо саадын эргэ ос-куолаба (санатык тутуу) көһөрүллүбүн курдук. Тым-ныы дьиз этэ, үтүс үлэни эрийэр объект буолан ту-рар... Бу күннэргэ түбүк үтүс, - дьизэ начальник.

Оттон күһүнгү тым-ныы тыһына биллэн эрэр.

Людмила МОДОВСКАЯ.

Культура олодо

Улуулар удьордара ыалдыттаатылар

Эбэрдэлинибит

Күндү кэргэммин, абабытын, эбэитин
Инокентий Васильевич
ГОГОЛЕВЫ

80 сааскын туолбут кэрэ-бэлиэ күнгүнүн итиитик-истииник эбэрдэлибит! Күндү киһибит, эйиэхэ баҕарабыт чэгиэн, доруобай буоларгар, уһун олобу. Ыра санаан ыһсан истиин, эрэл санаа эгэрдэстин диһибит.

Кэргэниг, оболорун, күтүөтүн, кийиитин, сизинэриг

Истин тылынан

Күндү кэргэммин, ийэбитин, эбэитин
Акулина Ильинична
КИРИЛЛИНАНЫ

50 сааскын туолар кэрэ-бэлиэ күнгүнүн итиитик-истииник эбэрдэлибит! Күндү киһибит, эйиэхэ баҕарабыт күн-дьыл өксүнүн билимээккэ чэгиэн, доруобай буоларгар, устата биллибэт уһун олобу, ыра санаан ыһсан истиин, эрэл санаа эгэрдэстин диһибит.

Кэргэниг Владислав Иванович, кыһыг Маруша, күтүөтүн Ньургун, сизинэриг Мирик, Жень, Дьолухаан, чугас аймах дьонун

Убүлүөйгүнэн

Күндүтүк саныыр балтыбытын, эбэитин

Ульяна Манчарична ИВАНОВАНЫ үйэ анаардаах убүлүөйгүнэн итиитик-истииник ис сүрэхпиттэн эбэрдэлибит! Баҕарабыт кытаанах доруобуйаны, үлэбэ үрдүк ситиһилэри, үрдүктүн үрдүккэ дьулуһан, үтүөтүн үтүөбэ талаһан, кэрэтиэн кэрэбэ тардыһан дьоллоох-соргулаах буол!

Эбэрдэни кытта кырдыбаас эбэийиг Анна Константиновна, биһирэ төрөөбүт балтыларыг Аграфена, Миралюба уонна киһилэр оболоро, сизинэриг

Хагаластар!

Сахалы тыллаах "Хагалас" хаһыакка сурутуу салтанар. Биһирэ ыйга сурутуу сыаната биһирдирдээн дьонго - 60, үлэһиттэргэ - 70 солкубай. "Хагаластыын" биһирэ буолуог - улуус сонуннарын тиһигин быспакка билиэг!

Ветераннар улуустаабы уонна Уулаах Ааннаабы сэбиэттэрэ колхоз, совхоз сабана үлэлээбит тыыл ветерана

ИСАКОВ Иван Иванович

77 сааһыгар ыарахан ыарыы кэнииттэн өлбүтүнэн оболоругар, аймактарыгар диһирг кутурбаннарын тиһирдэллэр.

Атырдыах ыйын 16 күнүгэр улуус киһинигэр нуучча улуу суруйааччыта Лев Толстой хос-хос сизэнэ Толстой В.И. кэргэнэ Екатериналыын уонна сэбиэскэй кэм аатырбыт суруйааччыта Михаил Шолохов сизэнэ Шолохов А.М. кэргэнэ Валериялыын ыалдыттаатылар.

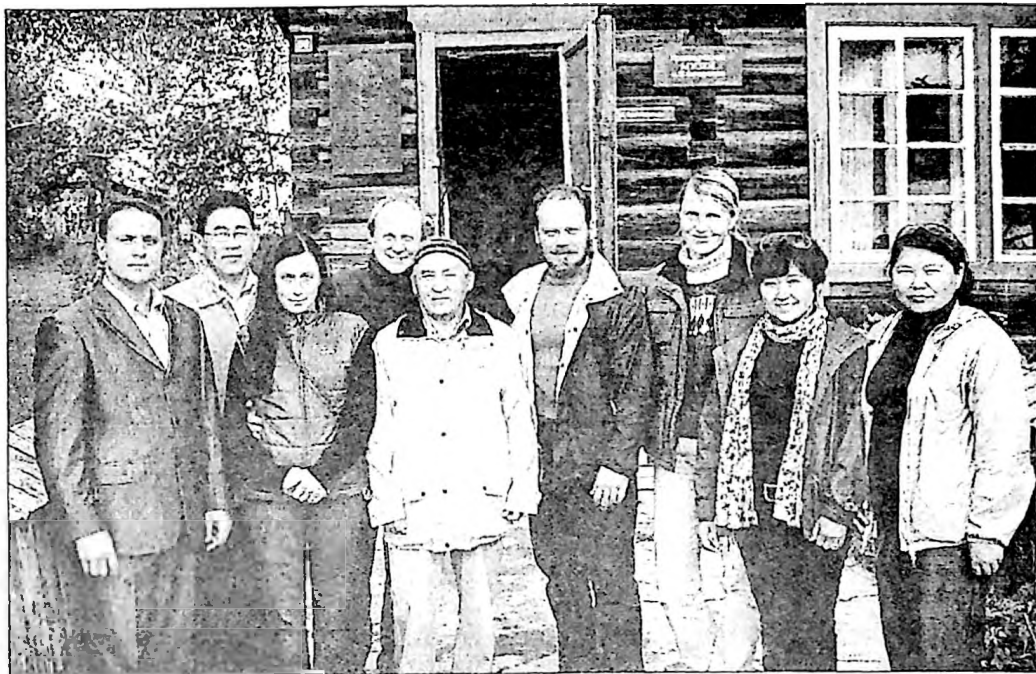
Улуу дьон сыдыааннарын улуус кыраныссытыгар баһылык Зайцев Ю.Н. уонна киһи солбуйааччыта Федоров Н.Н. көрүстүлэр. Владимир Ильич уонна Александр Михайлович кэргэттэрин кытта Ксенофонов Г.В. аатынан кы-

раайы үөрэтэр музейга сырыттылар. Музей директора Харитонов П.Н. ыалдыттарга улуус былыргытын, чулуу дьонун туһунан кэпсээтэ. "Ясная поляна" заповедник-музей директора Владимир Толстой өссө Рос-

сия музейдарын норуоттар икки ардыларынаабы сэбиэттэрин президентэ Владимир Толстой уонна Александр Шолохов Дьонкуускай Национальной художественной музейга "Беседа о главном" диэн лекцияны аахпыттара. Лекция сүннүнүн кэпсэтии биһир үксүн Россия бүгүнгү уустук экономической баһаһааннаах кэмигэр дойдуну культурнай нэһилиэстэбинэ хайдах харыстыыр, араначчылыыр туһунан буолбут.

Александр Шолохов эһэтин Михаил Шолохов заповедник-музейин директора. Иккиэн итинник үлэлээх буолан дьонун ыалдыттар дойдуга, дьонго-сэргэбэ музей суолтатын, сабыдыалын күүһүрдэр сыллаахтар-соруу-таахтар. Киһилэр ааспыт күннэргэ Аллайыаха улуунугар Русская Устья дэриэбинэбэ, "Дружба" музей комплексыгар сылдьа охсубуттар. Покровскаятан ыалдыттар Өлүөнэ туруук хайаларыгар аттаннылар. Манна даһатан эттэххэ, эбэн кэпсээбэккэ, сахалар үөлээ ахтыллыбыт улуу суруйааччылар бөдөн айымньыларын төрөөбүт тыллара умуһуга аахпыттара. Народнай суруйааччы Николай Мординов-Амма Аччыгыһа Лев Толстой "Война и мир", "Анна Каренина" уонна "Воскресенье" романаарын, Михаил Шолохов "Тихий Дон" романын, оттон билигин биһиги биһир дойдутаахпыт Дмитрий Кириллин Михаил Шолохов "Донские рассказы" айымньытын уонна Лев Толстой оболорго аналлаах кэпсээннэрин тылбаастаабыттар.

Виктор ТАПЫЕВ.

Сырдыгынан сыдыаайан

Өрүү саныыр, суохтуур тапталлаах кэргэни, ийэбит, обом, балтыбыт, кийинипит Гермогенова Антонина Петровна күн сириттэн букатыннаахтык барбыта атырдыах ыйын 17 күнүгэр биһир сыла буолла. Дьылба Хаан кытаанах буолар эбит, күндү киһибит дьонун-сэргэтин ортотугар үөрэ-көтө, үлэли-хамсы сырыттарына соһуччу ыарыытаппытын-сонгоппутунан былдыаан барбыта, баара-суоҕа 47 сааһыгар.

Антонина Петровна 1962 с. сэттиннэ 9 күнүгэр Хагалас улуунугар Тийт-Эбэ сэлээннэтигэр Поповтар дьыэ кэргэттэригэр үһүс обонон күн си-

рин көрбүтэ. Кини кыра эрдэбиттэн элэккэй, кэрэбэ-үтүөбэ тардыспыт сыты-хотуу кыысчаан этэ. 1970 с. I Дьөппөн орто оскулатыгар үөрэнэ киһирбитэ, ситиһинилээхтик үөрэммитэ, араас тэрээһиннэргэ көхтөөхтүк кыттар. 1981 с. Уссурийскайга пединститут студена буолар. Үөрэнэ сылдьан олоһун аргыһын, оро сааһын доһорун Гермогенов Руслан Николаевич кытта олохторун холбообуттара. Антонина уоллаах кыыс оболонон ийэ буолар дьолун билбитэ. Оболоругар ураты истин сыһааннаах эйэбэс ийэ этэ.

Үөрэбин ситиһинилээхтик бүтэрэн математика учууталын идэтин ылбыта. Педагогическай үлэтин Мэнэ-Хагалас Хорообутугар саһалаабыта. 1993 с. төрөөбүт улуунугар Покровскай куоракка көһөн кэлэн бастаах нүөмэрдээх орто оскуола-интернаттарга иштээччинэн олоһун тибэх күннэригэр диһир таһаарылаахтык үлэлээбитэ. Элбэх хайбал суруктар, грамоталар, Покровскай куорат юбилейнай мэтээлэ Антонина Петровна

кичэллээх үлэтин туоһулууллар. Кини хан-нык баҕарар үлэни кыайара-хоторо, туохха барытыгар эппиэтинэстээхтик сыһааннаһара, үлэһир кэлэктиниһигэр эйэбэс, үтүө, көнө майгылааба. Олоһун аргыһа республика үтүөлээх туттааччыта буолбутугар Антонина Петровна бэйэтин кылаата баар.

Дэлэгэй астаах, ыраас дьылээх-уоттаах, дьаһаллаах хаһаайка быһыытынан биллэрэ. Даачатыгар үүнээйи арааһын олордон, элэгэ сибэккинэн симирэ. Кини уурбута - туттута барыта лоп курдук буолара. Соло кэм буоллар эрэ, төрөөбүт дэриэбинэтигэр киһирэн сир астыра, оһуруот аһын олордор, ийэлээх аһатын көрөрө-харайара, дьылээр-уоттары сууйара - тарыра. Бу санааахха, эрдэ олохтон барарын билбиттэн бүтэһик сылыгар дьыэтин-уотун аныгылы тупсаран, дьонугар бэлэмни сатаабыт эбит. Өйдүү-саныы сырыттынан диэбит курдук, сайын чугас дьонугар Аммага умнууллубат сынныалангы бэлэхтэбитэ.

Тоня аймактарын, чу-

гас дьонун кытары мэлдьи сибээстэһэ, кэпсэтэ турарын ордороро. Киһилэргэ биһир саамай туттаах киһинэн буолара, туох-баар кыһалбаларын бэйэтигэр ылынара, ситиһинилэриттэн үөрэрэ, куруук сүбэллнэрэ-амалыра. Туруоруммут сыалын өрүү ситиһэр, мындыр өйдөөх, туохтан да чабытбат-толлубат киһи быһыытынан дьонго биллэрэ. Орто дойдун олоһор кылгас кэмнэ бэйэтин талаанын, баһатын ситэ арийбакка барбыта биһирэх барытыгар олус хомолтолоох.

Антонина Петровна быттуһунан үтүө өйдөбүл, олоһор олоһо, үлэбэ сыһыана, олоххо дьулуура биһиги дьыэ кэргэнтэ, аймактарыгар, доһотторугар, үөлээннээхтэригэр, биһирэ үлэлээбит коллегаларыгар өрүү баар буолуоба.

Күндү киһибит, быдан дьылларга быраһаай, өрүү ахта-саныы, суохтуу сылдыахпыт, эн кэрэ мөссүөнүг, сырдык дууһаг оболорун, аймактарын сүрбэр мэлдьи тыыннаах буолуо. Киһилэр эн ситэ олоһо олоххун салгыахтара.

Ийэтэ, кэргэнэ, оболоро, биһирэ төрөөбүттэрэ, аймактара.

Тэрийэн таһаарааччылар:

Саха Республикатын Правительствота, "Хагалас" ("Хангалас") хаһыат редакцията Г.У.

Редактор-директор А.Е.ЕГОРОВ. Телефона 43-3-32 (факс).

Хаһыат РФ Бэчээккэ Госкомитетын маассабай информация туһунан сокуоннары тутуһуу хонтуруоллуур, регистрациялыыр региональной управлениетыгар ПИ № ТУ14-0083 2010 с. кулун тутар 01 күнүгэр регистрацияламмыт.

Журналистар телефоннара: редакторы солбуйааччы Людмила Аммосова - 43-8-89, эппиэттиир секретарь Роман Попов, Егор Бессонов, Ольга Самсонова - 43-6-01, Виктор Тапыев - 43-7-50, бухгалтерия - 43-9-32.

"СР Хагалас улуунун "Хагалас" ("Хангалас") хаһыатын редакцията" Г.У. типографиятыгар бэчээттэннэ. Покровская, Николаев уул., 4 №-рз.

Автордар суруктарыгар этиллэр санаа хайаан да хаһыат тутуһар позициятын кытта сөп түбэһэр буолбатах.

Хаһыат сахалыы, нууччалыы оптуорунуһка уонна бэтиһсэбэ таһар. Оффсетнай бэчээт. Кээмэйэ - 1 б. л. Нүөмэри бэчээккэ биһир график быһыытынан 16.00. Бэчээккэ бэрилиннэ - 15.30. Тиража 1963 экз. (сахалыы тылынан - 751). Сааһаһын нүөмэрэ - 67.

РЕДАКЦИЯ ААДЫРЫҤА:

678000, Саха Республика, Покровская куорат, Николаев уул., 4 №-рз

Хаһыат нүөмэригэр дьуһуурунай - О. САМСОНОВА.

**Халыакка сүрүтүү
ый ахсын ытыллар**

**Билиги индексит
54895**

E-mail:
GAZ_ban@mail.ru

Халыат 1940 сыл сэттиньи 7 күнүттэн тахсар.
Атымыга көгүд сыананан

2011 сыл атырдьах ыйын 23 күнэ, оптуорунньук

ХАНАЛАС

Общественной-политической хаһыат

№ 68 (10 160)

Сонуннар

Иһитиннэри саңардыллан иһиэхтээх

Электроннай правительствонь тэрийи уонна электроннай почтанан нэһилиэнньэ өгөнү оноруу туһунан РФ туһааннаах сокуоннарын толоруу чэрчитинэн билиги улууспут республикага билингитэ 8-с миэстэбэ сылдыар.

Нэһилиэнньэ өгөнү оноруу бигэрэтиллибит реестр улууска 95% туолбүт. Ол гынан баран дьон о-сэргэбэ аналлаах иһитиннэриилэр сорох түһүмэхтэрэ аһары эргэрибиттэр. Онон улуус дьаһалтатын управлениелара, муниципальнай тэриллиллэр электроннай почтага матырыйаалларын саңардан иһэллэрэ эрэйиллэр.

Муниципальнай тэриллиллэртэн республикага I Малдыаар нэһилиэгин дьаһалтата 5 миэстэбэ сылдыар I Дьөлпөн дьаһалтата - 36, Хачыкаат - 49-с

Кыамматтар өйөбүллээхтэр

Атырдьах ыйын 22 күнүнээби туругунан улуус үрдүнэн айылба гаһын киллэриигэ 176 кыаммат ыалга барыта 16 мөл.850 тыһ. солкуобай туһаныллыбыт.

Ол иһигэр Покровскайтан - 18, Булгуннахтаахтан - 19, Бэстээхтэн - 6, ойтон - 16, Төхтүртэн - 3, Өкөтөтөн - 19, Уулаах Аантан - 5, Улахан Аантан 90 киллэхэ. II Малдыаар нэһилиэгин ыалларыгар айылба гаһа сэттиньи эргэтигэр киирэрэ сабадаланар. Онон ыаллар оһохторун көтүрэллэрин тохтотуох кэриннээхтэр.

Үөрэтиигэ бэлэмнэни салбанар

Күн бүгүн сага үөрэх дьылыгар улуус 29 оскуолатытан 23-һэ, 26 оҕо саадыттан 15-һэ бэлэм. Бу нэдиэлэ саңатыттан Өкөтөтөн түүлбэтээби үөрэх тэрилтэлэригэр бэрэбиэскэ ытыллыахтаах.

Кредитнэй изэс абылаата

Улуус бюджета 2011 сыл саңатыгар 20 мөл. солкуобай кредитнэй изэстээбэ.

Билигин ити изэс 9 мөл. диэри абылаата. Ол эрэри айан төлөбүрүгэр изэс 600 тыһыыччаттан табыста уонна сыһаа улаатан иһэр. Боджет кредитнэй изэс салгы улааппатын туһугар объектары өрөмүөннээһин ороскуота көрүлүбүт үбү таһынан тахсыа суоһаах.

Улуустаабы тэрилтэ бырайыактара

"Биир ньыгыл Россия" политической партия улуустаабы тэрилтэтэ дьон-сэргэ олоһун туларыга туһаайыллыбыт икки бырайыагын көмүскээтэ.

Бастакы бырайыак - айылба гаһын туһаныны кэңэти (массовнага уматык быһыытынан, газтаах баарлорнары нэһилиэнньэбэ тарбаты, убаатыллыбыт гаһы туһаны) Иккис бырайыак оҕо аһын оноруу туһунан. Ити икки бырайыак олоххо киириитэ 15 мөл. солк. кэригэ үбү эрийэр.

Ыччат парламена тэрилиннэ

Улуус депутаттарын Сэбиэтэ ааспыт нэдиэлэбэ Улуустаабы ыччат парламентин тэрийдэ. Парламент бэрэстээтэлинэн улуустаабы пенсия управлениетын начальнига Варламов Егор Анатольевич талылынна. Ыччат бу тэрилтэтэ 25 чилиэннээх уонна Оройуон сэбиэтин кытта ыкса ситимнээхтик үлэлиэбэ.

Атырдьах ыйын 25-28 күннэригэр I Малдыаар нэһилиэгэр СР ыччатын парламентарийдарын II Форума ытыллыаба. Бу тэрээһингэ улуус Ыччатын парламена көхтөөхтүк кытыаба.

Виктор ТАПЫЕВ.

Атырдьах ыйын 22 күнүнээби туругунан улуус үрдүнэн 29496 тонна от оттонно эбэтэр былаан графигынан 101,6%, оттон сезоннаабы былаан 81,3% туолан иһэр. Ол иһигэр көһө сылдыар биригээдэлэр 1365 тонна от-тоннулар.

Тохтүр нэһилиэгэ от былаанын 101,5 ("Хачык" ТХПК - 100%, бааһынай, фермер хаһаайыстыбалар - 184%), Хачыкаат нэһилиэгэ былаанын 105 ("Хачыкаат" ТХПК - 121,6%, бааһынай, фермер хаһаайыстыбалар - 100,8%) бырыһыан толорон иһэллэр.

Былырын баччага улуус 31626 тонна оттооҕо. Быйылгы уһун оһурук куйаас уонна атырдьах ыйыгар өрүс уутун үрдээһинэ оттооһунга улахан күчүмбэйдэри үөскэттилар.

Виктор ТАПЫЕВ.

Булт сезона сабаланна

Атырдьах ыйын 13 күнүгэр 2011 сыл алтынны 31-гэр диэри кустайыныга көгүл бэриллэн турар. Манан сибээстээн Ыксаллаах быһыыгамайгыга улуустаабы хамыыһыа муннаба булчуттар уопастыбаларын бэрэстэбингэллэрэ кыттыылаах ааста. Биричиннэтэ - ойуурга сылдьан уоттан сэрэхтээх боолууга туһаайынан. Ойуур хаһаайыстыбатын үлэһиттэрэ мониторинг ытан тураллар, уот туохтан, хайдах барарыгар. Балаһыанна биһигин да уустук. Дьон уот туруон сөбүн туһунан бултуу, отоннуу сылдьан улаханньык толкундаабаттар. Итинэн сибээстээн туһааннаах салаалар үлэһиттэрэ кыттылаах үс сиринэн патруллаһын тэрийиллэр - улуус кыра-ныссатын, Булгуннахтаах, илин энгэр, ону сэргэ Маалтааны сиригэр-уотугар. Бу күннэргэ 119 массыыналаах дьон ити түмүгэр ойуурга баран иһэллэрэ бэллэтэннэ.

Василий МАРКОВ.

Акциялар, акциялар...

Бүтүн Россиятаабы "2009 сыл кооператива" куонкурус, "Алмазкредитсервис" КС КПК, "Эффективность и развитие" диэн 2010 сылга кредитнэй кооперативтар лауреаттара "Билигини кытары экзотика дойдутугар" диэн биһир ыйдаах акцияны ыттар.

Онтон Покровскайга "Сахабазальт" тэрилтэ бэйэтин бородууксуйатын баттарыга күһүнү көрсө акциялыыр.

Хачыкааттар бастаан иһэллэр

Махтал тыллара

Үтө дьыала туругура турдун!

Билинг кыһалбалаах, үп-харчы кырымчык кэмигэр сайын аайы хас биридди улууспут оскуолалара кэнчээри ыччаппыт кэрэбэ-үтүөбэ иитиллэр кыһаларын дьизитин кыахтара тийэринэн өрөмүөннүү-тулсара сатыыллар. Онтон билиги оболорбут Покровскай 1 №-дээх оскуолатыгар 7-с "а" кылааска үөрэнэллэр. Төрөппүттэрэ кыахпыт баарынан оболорбут үөрэнэр кылаастарын сыл аайы өрөмүөннүү сатыыбыт, онтон-мантан үп көрдүүбүт.

Кылааспыт тулсарыгар элбэх көмөнү онорбут биһир үтө киһилээхпит - Яковлев Юрий Дмитриевич. Киһи Покровскай куорат 1№-дээх оскуолатын выпускнига, кыахтаах предприниматель, меценат, улуустаабы Сэбиэт депутаты, үтө санаалаах киһи. Юрий Дмитриевич биһиги кылааспыттар алта сыл устата энкилэ суох көмөлөстө. Ол курдук, кылааспыт түннүктэрин аныгылыы сырдык, ичигэс стеклопакет түннүккэ уларыппыта, хас биридин түннүккэ тулсалай көрүгүнээх жалюзи ыйаабыта. Онтон быйыл сайын муостатыгар үйэлээх, мэлдьи ыраас буоллун диэн аныгылыы кафель тэлгэттэ, өссө эркиннэрин кырааскалаан биэрдэ. Күһүн үөрэх дьыла сабаланнабына оболорбут сырдык, ыраас кылааска кэлиэхтэрэ диэн биһиги төрөппүттэр олус үөрдүбүт уонна Юрий Дмитриевичка барба махтал тылларын аныбыт. Дьоллоох олох тохолоно турдун, бараммат баайданын, эстибэт кэскиллэниин, сырдык сыдыаадынан!

Покровскай куорат 1№-дээх оскуолатын 7 "а" кылааһын үөрэнээччилэрэ, төрөппүттэрэ.

Кыайыны уһансыбыттар

Аан дойдуну атыахтаах уу курдук аймаабыт уоттаах сэрйи содула биир да саха ыалын таарыйбакка, тумнан ааспыта суох быһыылаах. Ким эрэ оҕото, аҕата, аймаҕа саа тутан Ийэ дойдутун көмүскэспитэ. Ким эрэ, тоҕо-хата, ачыктыгы сылдьар да буоллар, тыыл күүстээх үлэтигэр умса-төһө түспүтэ. Ким эрэ оонньуур-көрүлүүр оҕо сааһы билбэккэ, борбуйун көтөҕөөт, улахан дьону кытта тэбис-тэнгэ үлэлэспитэ. Сэриилэнэ сылдьар саллааттартан элбэхтэрэ Ийэ дойдуларын иһин тыыннарын толук уурбуттара. Тыылга хаалбыттар кытаанах үлэттэн бырда быстан, тоҕон, ачыктыаан суорума суолламмыттар. Ол да буоллар сорохтор син иньчэбэй тирбэбэ быстыбатынан олоххо тардыһыы, санаа күүһүнэн, от-мас да аһылыктанналар, баччаа тийэн кэллэхтэрэ, Улуу Кыайы 65 сылын көрсөр өрөгөйдөөх үөрүүнү биллэхтэрэ.

Онук дьоннортон биһирдэстэринэн биһиги бастагы Дьоппэмүтүгэр олоһор тыыл бэтэрээн Николай Васильевич Ильин буолар. Кини 1930 сыллаахха ыам ыйын 13 күнүгэр Дьоппон тыатыгар Саадаахха төрөөбүтэ. Аҕата Ильин Василий Петрович Амматтан төрүттээх киһи, ийэтэ Маркова Парасковья Степановна дини олохтоох, халыҥ аймах Марковтар кыыс-тара этэ. Оччолорго, олох араас усу-лубуһаларыттан, араас ыарыылар турууларыттан ордук кыра оҕо өлүүтэ-сүтүүтэ элбэбэ. Парасковья Степановна сүүрбэ түөртэ оҕолом-мутуттан үс эрэ оҕо тыыннаах хаал-быта.

Сэриин буолуон иннинэ ийэлэрэ ыалдьан өлбүтэ, үс оҕо аҕаларын кытта тулаайах хаалбыта. Соҕотобун оҕолорун көрөр кыаҕа суобуттан аҕалара кыра уолун Романовтар дини дьонго ииттэрэ бэр-битэ. Ол оҕо кэлин улаатан, аргыыс идэтин баһылаан үлэһини сылдьан, ыалдьан эдэр сааһыгар олохтон туо-раабыта. Иппит дьонун араспаан-һаларынан Романов Степан Васи-льевич дини этэ.

Сэриин инниттэн саҕалаан Невер суола тутуллара. Онно араас оро-йуоннартан дьону хомуйан үлэлэ-тэллэрэ. Холкуостарга эмнэ түһээн кэлэрэ. Ол түһээнгэ түбэһэн "Ма-як" холкуостан Василий Петрович икки оҕотун кытта суолу онорууга үлэһини тыаттан Хачыкаакка кири-биттэрэ. Икки оҕону иһини, көрүү-харайыы соҕотох аҕаҕа ыарахан таһаас этэ. Ол үрдүнэн сарсырда эрдэттэн, кини хойукка дигри кы-таанах үлэ сыанан-арыынан аҕаба-таҕа. Оҕолорум эрэ тыгыннаах хаал-дыннар дини туох баар нуорма аһын оҕолоругар аһатара, ол оннулар бэ-йэтэ туос ачык сылдьара. Инньэ-гынан сотору, 1942 сыллаахха аҕаба-ра бырда быстан, ыран-сылайан ох-тубута, өрүттүбэккэ өлбүтэ. Икки оҕо төгүрүк тулаайах хаалбыта.

Киһи кэрэхсиир олобун олорон

Сэриин содула элбэх саха ыалын олобун оҕолорунуҕа, оро-таһыгар ытылбыта. Саха сирин үрдүнэн эл-бэх оҕо тулааннаах хаалбыта. Төһө да кырыктаах сэриин бара турар, совет-ский былаас оҕолор дьылдарын хараһын далыттан таһаарбатаҕа. Эл-бэх сиргэ оҕо дьолорэ тэриллэн үлэ-лээн, тыһыынчанан оҕо үрүг тыһына өрүһүлүбүтэ. Төһө да олоһор усу-лубуһа мөлтөбүн иһин, син кун ааны аһаан, үөрэнэн киһи-хара буолбуттара.

Ити кэмнэргэ аһылыбыт Сип-нэтэри оҕо дьолорго 12 саастаах Коля 8 саастаах баҕа Антонина-лыын итиһини сылдьытара уонна 1946 сылга дигри сылдьыттар. Оҕо дьолорго олоһор оҕолор араас үлэбэ: оттообуһа, бурдук үлэти-гэр, саһаан туруорууттар - уопса-йынан, кыанар үлэлэригэр барыты-гар кыталлара.

Дьаһылга иккис кылаһы, сал-гыы Чыкайыкка аймаҕарыгар олоһон үлэ кылаһы бүтэрбит Ко-ляны иккиһини үлэ кылааска үөрөппиттэрэ. Урут нууччаны аха-аннаахтык көрдүт, нууччалыы олох билбэт оҕо оҕуучалыы үөрэнэр ыарахан этэ. Ол иһин Коля сахалыы үөрэнэри Сипнэттэн III Мал-дыбарга Ворошилов аатынан хол-куос киһинигэр сэттискэ дигри үөрэммитэ. Онно иһгэринээккэ олоһбуттара. Сэттис кылаас кэн-ниттэн таһа Марков Константин Степанович иитэ ылыта уонна Учурга көспүтүрэ. Онно таһа би-ринеккэ таһаҕа таһааччы, от тийээччи буолбута. Коля манна

уһаабатаҕа, улаханньык ыалдьан атын таһыгар иһингэ бэриллиби-тэ. 1950 сылтан Покровская ахсы-ска үөрэммитэ уонна орто оскуола-ны 1953 сыллаахха бүтэрбитэ.

Онус кылааһы бүтэрээт үөрэххэ барар санаалааҕа. Хамыһыһаҕа көрөн баран сэллик буолбуккун ди-эн эмкэ ыппыттар. Ол курдук эм-тэнэ-эмтэнэ I Дьоппоһгө кулуупка сөбүдүһэһтээбитэ. Ити сылларга тыгатын эппэрээссийэлээбиттэрэ уонна 1957 сыллаахха учуоттан усту-буттара. Сылгы киһи "Ленин" аа-тынан холкуоска электромонтерда-быта. 1959 сыллаахха холкуос са-

лаһтаҕа биллигэ-көрүүгэ баҕалаах уолу Дьокуускайга электромехани-ктар училищеларыгар ыппыта. Училищени сипһинилээхтик бүтэ-рэн бастаан урукку холкуосугар, кэ-лин "Октябрь 30 сыла" совхозка ме-ханигынан үлэһини сылдьан, 1985 сыллаахха пенсияга тахсыбыта. Ме-ханигынан үлэлээбитин устатыгар Николай Васильевич холкуос, сов-хоз туох баар техникатын көрөн-ис-тэн, оромүөннээн сылдьыбыта. Туох баар кыра да, улахан да алды-ны-кэрэһини кинигэ суох ончуллубат этэ. Барытын түргэн-ник, үлэни-хамнаһы атахтаппакка, чөлүгэр түһэрэн иһэрэ. Техника туга алдыаммытын, туох оромүөн ба-рыахтааһын туга быһааран иһэрэ. Ол иһин дьон ытыктабылынан, махтаһынан туһанара. Николай Ва-сильевич, төһө да сааһырдар, бил-гин да таптыыр идэтигэр тэйбэт, көрдөспүт дьонго, тэрилтэлэргэ көмөлөһөр, саахалларын туора-тыһар.

Николай Васильевич манһаһы көргөһүгэр табыллыбатаҕа. Иккис оҕолоро төрөөбүтүн кэннэ, ийэлэрэ ыалдьан өлбүтэ. Николай иккис у-курбас оҕотун кытта соҕотох туран хаалбыта. Хаҕа, оҕолор дьоллоругар оччолорго эмнэ оҕоооо хаалбыт үс оҕоооо, учууталыы сылдьар Анна Филипповнаны кытта сүбэлэрин холбоон, бизэс оҕоооо, ыйыр-баач-чы олохтоох ыал буола түспүттэрэ. Кэлин өссө биһир мурун бүтэ-төрөөн алта оҕоломмуттара. Оҕолор биллигин бары ыал-күүс буолан,

оҕо-уруу төрөтөн, сорохторо бэйэ-лэрэ эһээ, эбээ буолан, үлэлээн-хамнаан, анал идэ ылан олоһоллор.

Николай Васильевич Анна Фи-липповнаһын ыал буолан олоһбут-тара 47 сыл буолла. Төһө да сааһыр-даллар бэйэлэрэ туһунан буруолаах-тар. Оҕолоругар барыларыгар дьэи туттулар. Билигин да тугу кыайалла-рынан көмөлөһөллөр, сиэннэрин көрсөллөр. Николай Васильевич биллигин да оттуур, уокка оттор маһын булунар. Маны таһынан ки-ни булт дигэн баран мунука ытаа-быт киһи. Илимнирин эмнэ олус сөбүлүүр. Николай Васильевич нэһиликкэ баар тыыл бэтэрээн-ригтэн саамай актыыбынайдар, биллигин да араас общественнай үлэбэ соруйтарыта суох кыттар. Ийинитэ киһирдэһинэ бэртээхэй дигэн хоһооннору айдаһына да, киһи соһуйбат. Кыайы 65 сылын өрөгөйдөөх үбүлүйүнэн туох баар тэрээһиннэргэ кыттыбыта. Ыам ыйын 13 күнүгэр ити сыл 80 сааһын туолбут ытык кыраҕаһыт ыраах Өлөөн улуусугар эмнэ үбүлүйгэ ыгырыллан сылдьыбыта.

Николай Васильевич 1941-1945 сылларга килбиһинээх үлэтин иһин, В.И. Ленин төрөөбүтэ 100 сы-лынан, "Үлэ бэтэрээнэ" уонна элбэх ахааннаах үбүлүйдэр мэтээллэри-нэн наҕараадалааһыта, элбэх мах-тал суруктар, грамоталар бааллар, бэлэх-туһах да туппута ахаана суох. Онон Николай Васильевич киһи кэрэхсиир олобун олоһон, үлэ-хамнас бөһөтүн толорон, оҕолоһон-уруула-нан, сиэннэри, хос сиэннэри көрөн олоһубут олоһуттан кэмсиммэт. Кы-ратыгар, төһө да тулаайах хаалан, эрэйи эңгэринэн тэлэн, мунгу мун-нунан тыһаан улааппытын иһин урукку сөбүдүһэһэ былаас эрэ көмөтүнэн киһи-хара, үөрэхтээх, идэлээх үлэһит буолбутун өйдүүр, махтаһын этэр.

Онон, Николай Васильевич, өссө да чэгин-чэбдик сылдьан, оҕолорун, сиэннэрин, хос сиэннэ-рин тапталларыгар угуттанан уһун-нук олоһор, кэлэр көлүөнэ кэнчээри ыччаттарга эн олоһубут олоһун, үлэ-лээбит үлэһит үлэлэргэ үтүө холобур, өлбөөдүйбэт өйдөбүннүк буолуо дигэн эрэнэбин.

Алексей ТРЕТЬЯКОВ, Россия сурналыыстарын Союһун чилиэнэ, тыыл, педагогическай үлэ бэтэрээнэ. I Дьоппон.

Үөрэххэ киһирин түмүгэ

Бийылгы 433 оскуола-ны бүтэрбит оҕолор дойдуну кырааттарын, респуб-лика орто, үрдүк үөрэхтэрин кыһаларыгар номнуо кири-биттэрэ биллэнэ. "Абитури-ент" штаб иһитиннэригэр и-нэн, 102 оҕо киһи Г.В. Пле-ханов аатынан Россиятаабы экономикаһыгар унверси-тетка, Санкт-Петербургтаабы экономика госуларст-веннай университетыгар, А.И. Герцен аатынан Росси-ятаабы педагогическай уни-верситетка, Хабаровскай-даабы экономика уонна бы-раап госуларственнай акаде-миятыгар, Ураллаабы госу-ларственнай юридическай академияга, И.И. Мечни-ков аатынан Санкт-Пете-бургтаабы медицинскэй академияга о.д.а. үөрэх кыһаларыгар туттарсан киһирдэ.

Департамент хайысха-тынан 65 выпускник, ол иһингэр 33 оҕо техническэй олимпиада түмүгүнэн үөрэ-нэ барар ситиһиллэнэ. Саамай элбэх абитуриент Өкөтөһөөбү лицейтэн: 37 оҕо бүтэрбиттэн 20-тэ ус-тудьуоннуу.

Республика үрдүк үөрэхтэригэр уонна Дьо-куускайдаабы филиалларга 137 оҕо үөрэнэ, орто анал үөрэххэ 69. Сорох орто, на-чальнай үөрэх тэрилтэлэри-гэр киһирин түмүгэ атырдыах ыйын бүтүүтэ биллэр.

2011 сылга А.И. Герцен аатынан Россиятаабы педа-гогическай университетка 7 тус сыллаах миһэтэ көрүл-лүбүтэ. ХИФУ-га 9, ДьТХА-гар 7 уонна орто анал үөрэх кыһатыгар 22 миһэтэ.

Улууска 14 кыһыл көмүс, 20 үрүн көмүс мэ-тээлээх оскуоланы бүтэ-риттэртэн 23 оҕо Россия киһи кырааттарыгар, 10 - рес-публикатаабы үрдүк үөрэх кыһатыгар уонна 1 оҕо рес-публикатаабы орто анал үөрэх кыһатын устудьуона буоллулар.

Ольга САМСОНОВА.

Улуускун төһө билээһин?

Ылдьаа Саадырын уонна үс дьикти киһи туһунан

Биһиги биһир дойдулаахпыт, Кытыл Дьурааттан төрүттээх "Үс Тиит" амарах санааланы республикатаабы фондатын салыааччыта Галина Ефимовна Шадрина сүүрбэттэн тахса сыл төрөөбүт кыраайын культураны, историйын утумнаахтык үөрэтэн, чинчийэн кэллэ. Ону сэрэҕэ эмчит, ойууннааһыны үөрэтээччи, худуоһунньук быһыытынан биллэр. Кини хаста даҕаны АХШ, Англия, о.д.а. дойдуларга улахан фестивалларга, научнай, этнографическай тэрээһиннэргэ кыттан кэллэ. "Хаҥалас" дигэн историко-географическай атлаһы биһир бастагынан бэчээттээн турар. Бу күннэргэ Галина Ефимовна малдыбардар, аҕдаахылар, төрүттэрэ Шадриннар былыргыларын чинчийэн үөрэтэн, үгүстүк архыыпка үлэлээн өссө биһир дьикти, чахчыларга, докумуоннарга олобуран суруллубут кинигэтин бэчээккэ бэлэмни сылдьар. Бүгүн биһиги кини аҕалыт матырыйаалларыттан Федор Матвеевич Шадрин дигэн 65 саастаах Сийэн нэһилиэгиттэн "Лазо" колхоз чилиэнэ, үөрэбэ суох эрэри сахалыы аҕар, суруйар, "Ксенофонтоттар дьыалаларыгар" эриллэн үс сыл Карелияга сыылкаҕа сылдьыбыт киһи ахтыытыттан биһиги Хаҥаласпытыгар олоһо сылдьыбыт үс дьикти киһи туһунан бэчээттибит.

Ылдьаа Саадырын уонна Култууруһун, Дохсун, Уоһук

Былыр биһиги төрдүбүтүгэр Ылдьаа Саа-дырын дигэн саха ыраах-тааҕыга көрүгэ сүрдээх биһир киһи. 140 сыллаахыга буолуо, олоһубута үһү. Ки-ни туруорбуг сүргэтэ би-лингэ дьылы баар.

Ол киһи биһир Култу-рууһун дигэн бухатырыдаах, Арбаҕар дигэн ойууһунаах эбит. Бухатыры киһи са-лаата көрүгэ, харабыла буолбут. Ылдьаа ыраах бардаҕына бэйэтин кыта-ры ылдьа сылдьара үһү. Маанылыыр уола эрэ киһи үһү. Кыдамаһыта, от кээһээччигэ. Биһи ачык-

таатаҕына, омурбан ки-таатына дьэбэрэн от түэ-нэн кэлбит баттарыктаах сыарбатын быатын сүрбэккэ эрэ кыдаматы-нан баттары аһыан үһү. Ол үрдүгэр таһааран иһтэһинэ оҕуһа ыһаан тахсан иһэн сүүрэрин быата быһа ыста-нан түһэрэ үһү. Оҕуһа ыла-лараа хаалар, сыарбалаах оҕо үһү. Ол үрдүгэр бы-рабылалар дииллэрэ. Оч-чобуна тойоһо Ылдьаа үһү. Туран биһи ас аста-ччыгыгар бирикээсээн үгүлүүр: "Бу барыһы иһэ кыһыйбыт, дьэбэр-дэ эһи, аһылыгы бэлэмнэ, хотуй!" - диир. Маннаха кини аһыар аһылыгын бэ-лэмнииллэр - балтараа иһин хаһалаах сылгы үс ойорбон биһирдэ буһарда-

лар. Ол эрэ буолбат, өссө модьу дьахтар көтөҕөр сүүнэ чороһунан кымыс кутан биэрэллэр. Ол үрдүгэр чаһа, килгэбэ дигэн ахаана суох. Биһирдэ аһыар аһылыкпыт дигэн онуһук.

Ол биһирдэ биһи аатыгар Омуоча дигэн ороспуой уонна биһир нууч-ча бааллара үһү. Олор баһыдыр талыыр, хаһа-ныстыбаларын алдытар идэлээхтэрэ. Биһирдэ Саа-дырыннаабы чуннаан кэ-лэн Эмээхсин Көлүгэ дигэн алааска ойуур саҕатыгар кэтээн сытал-лар. Ол сыттаһарына са-рыны сыалдылаах харабыла эрэ таһырдыа тахсан дьааһ-байар үһү уонна бэйэтэ бэйэтигэр: "Ок, Омуоча

түөкүн манна баҕас кэлэрэ буоллар ээбин этиттэм этэ, бу курдук сырбатыам этэ", - дин-дин тиити ба-ран сырбаталыыр. Онуоха тиитини мутуга бытарыар, туорааҕа ыһыла түһэр, Омуочалаах ону көрөн сал-лан бу дойдуну тыппакка төһөнөн баран хаалаллар. Онон Ылдьаа бааһын тыппактаахтара үһү.

Ылдьаа Саадырын бы-раата ороспуой кэриэтэ сылдьар киһи Дохсун Олооһо дигэн киһи баара үһү. Уорар, алдытар идэ-лээх эбит. Биһирдэ Дохсун уонна Културууһун таһа-рыттан ыланнар сүүһүнэн үөр сүүһүнү үүрэн киллэ-рэллэр. Бүлүү бэртэрэ ки-риллери сырыһынараллар. Бүлүү өрүһү туораан баран Дохсун өрүһү уһуор туран үгүлүүрү үһү: "Бэйэбит сүөгүгүт мин, Дохсун Олооһо, бэйэбинэн тахсан сүөгүгүтүн үүрэн ыллым. Онон баһыһым, тугу да туһаныаххыт суоҕа". Дох-сун Олооһо уһуһунан, кы-тыгыраһынан аатырара. Урууга, сыбайабаҕа кэлэн күрүбэ кэккэлэһэ баа-йыллан турар тобус ыһырыдаах аттары үрдүнэн ыстанан тийэн онус атыгар миһэнэ түһэрэ үһү. Ыккардыта балтараа-лыы саһааннаах сүллүгэс күрүөнү сүллүгэһин

тоботунэн сүүрэн баран хаалар дигэн кэспиллэрэ.

Үстүү саһаан ыраах туос чабычактары түгүнэри ууран баран кылыһара дииллэрэ. Ол кылыһа уон биһир чабычаһын түгэһин алдыппакка баран биһи ыарыһын саһана уон ик-кис эрэ чабычаһын тийэн түгэһин дьөлө түһэрэ үһү. Онуоха дылы киһи нэһин-лэ чабычактары таарыйан, дэгэтэн кылыһан иһэрэ дииллэр.

Кэнники Дохсун ойох да ылбакка, олох да оло-рбокко сылдьан Номүгүгэ көрсүү дьахтардаммыт. Онтукатыгар кырааттан тахсан иһэн ырдыы боу-раба сиигирбитин, куурбут дуу, суох дуу дигэн биһир ньуоска буорабы уокка бы-рахпыт. Буораба дэлби ыс-танан киһибит иһин быһа тэбэн таһаарыт. Оһоһоһо бүтүннүү сиргэ кэлэн түспүт. Өлөөрү туран Дох-сун өссө ырыа ыллаабыт - бу тапталлаах характа-рын көрөн туран өлөн эр-дэһин, онон өлбөбүм дэм-мэппин", - диибит үһү.

Дьаахана Уоһук Пар-фильевич булчут ааттааҕа киһи манна 40-чэ сыллаах-ха олоһубута. Сылга отут-түөрдүн саһылы өлөрөрө. Биһирдэ күһүн Дьолгур ойоһоһо дигэн сиргэ хаастар түспүттэригэр хамначчыт

уолу илдьэ киһирэр. уон-наах бестүөннээх кэтири-нискэй саалаах. Ол киһирэн уолугар бирикээстиир: Манна олоһор, мин саам тыаһыар дигри баскын да хамсатайабын", - диир. Хаас эһи кэлэ-кэлэ түһэ турар үһү. Уоһук ыппакка сытар да сытар. Уола дэлби тоһмут, титирээбит. Уоһук дьэ ытан куугунаппыт. Уолун ыһыран этэр: "Хаастары соһо сылдьыма, моойдорун тосту тут да кэннигэр эһэн ис. Сүүр-эччигин барытын дьайаан баран биридэ хомуй", - диир. Уола ыстанан тий-йэн хомуйар, сүүрээччи-тин өлөрө-өлөрө ыстанан иһэр уонна кэнники хо-муйар. Хомуйбутугар Уоһук: "Хаһый, ноһоо? Ааһ!" - диир.

- Уон абыстар. - Пахай, ити үлүгүрдээх уонна ханан барара буо-луой, уон абыс эрэ дуо, койон? Саатар сүүрбэ да буолбат. Сүүс отут дара-быһанан иппитим дии, - диибит.

Кэнники уолугар бири-кээстээбит, кимнээх да этэйэһин, уон абыс хаһы биһирдэ ылларда дигэн. Ол курдук көнгөс киһи эбит. Кини итириктээһинэ эрэ киһиргиппэрэ үһү.

Архиепископ Герман сулууспа ыытта

Биллэрин курдук, атырдых ыйын 16 күнүгэр Саха сиригээҕи епархияны 11 сыл салайбыт Курскый уонна Рыльскай архиепискоба Герман, Пятигорскай уонна Черкесскай епискоба Феофилакт Дьокуускайдааҕы кафедральнай собор престольнай бырааһынньыгар, маньы тэнэ Зосима бокуонньук көмүллүбүт унуобар өйдөбүннүк таас туруорууга уонна саха суруйааччыта Суорун Омоллоон 105 сааһын бэлиэтигэр тэрээһингэ кыттар былааннаах кэлбиттэрэ.

Кылгастык санатар буоллааха, владыка Герман (Моралин) маннайгы Дьокуускайдааҕы уонна Ленскый епископ буолар. Кини сыралаах үлэтин түмүгэр Саха сиригэр 18 таһаар дьыһа (7 таас уонна 11 маас тутуу) чолугэр түһэриллибитэ, 23 мэллһиппэ ааҕар дьыһа арыллыбыта уонна Дьокуускайга Свято-Покровскай дьахталлар маһастырыдара тэриллэбитэ. Онон Герман аата күн бүгүн да Саха сиригэр үтүнэн ахтылар.

Оттон ааспыт субуота күн владыка Герман Хаҥалас сиригэр ыалдьыттаата. Улахан ыалдьыты улуус кыраһысастыгар баһылык Ю.Н. Зайцев, кини солбуйааччыта Н.Н. Федоров көрүстүлэр. туустаах килэриһин маанылаатылар. Бу кэниэ архиепископ Покровскайдааҕы таһаар дьыһагын сулууспа ыытта, мустубут дьону былабастабы гынна.

Ольга САМСОНОВА.
Автор хаартыскаҕа түһэриигэ.

Саха киинигэ

Быһайын Дьокуускайга "Бэчээт тизгэнэ-2011" диэн региональной киинигэ-хаһыат дьаарбанка-быыстапката буолбута. Инники ахтан аһарбытым курдук, манна бэчээт бородууксуйатын арааһа көрдөрүүгэ, билиһиннэриигэ турбута.

Горнай редакцията бу да сырыыга кэрэ кэһиллээх, илии тутуурдаах кэлбитэ. Быыстапкалыыр истиэндэтэ толору - киинигэ, халандаар, вымпел арааһа буолта. "Үлэ күүһэ" хаһыат бу күн "Чыпчаал" диэн киинигэтин сүрэхтээбитэ, таарыччы саҥа атын да киинигэлэрин билиһиннэрибитэ. "Чыпчаалларын" онус киинигэтэ күн сиригэр көрбүт. Сыл устата туох үлэ-хамнас барбытын, ситиһии, дикийти баарын хаһыакка бэчээттэммитин түмэн улуустарын дьаһалтатын өйөбүлүнэн киинигэ онгортон чөмчөтөллөр эбит.

Редактор-директор биллиилээх журналист, Саха Республикатын государственной бириэмийэтин лауреата, культурытын үтүөлээх үлэһитэ, бэчээтин туйгуна В.И.Алексеев сүдү суолталаах үлэни ыытарын истэ-билэ сылдьабыт, ситиһиилэринэн үөрэбит. Ардыгар соботох да киһи обществота улахан хамсааһыны таһаарыан сөбүн бу киһи үтүө холобура көрдөрөр. Василий Ильич бу сырыыга "Горнай улуунун сиригэр-уотун ааттара" диэн киинигэни ааҕааччыларыгар, биһир дойдутаахтарыгар утары уунна.

Киһиэхэ төрөөбүт дойдута төрөппүт ийэтин кэриэтэ...

"Дойду сурахтаах, алаас ааттаах, кэрэ сир кэпсээннээх" диэн горнайдар "Үлэ күүһэ" хаһыаттарыгар улуустарын сирдэрин-уоттарын ааттарын үөрэтингэ, чинчийингэ аһамыт сурунууга уонна хаартысканан дьүүһүүгэ күүнүүрүс тэрийэ сылдьыбыттар. Бу түмүгүнэн уонна биллиллээх учуонай, топонимист М.С.Иванов - Багдарыын Сүлбэ комотунэн Василий Алексеев редакциятын патриот дьонун кытыннарар дьонун киинигэни бэлэмнээн таһаарыгын тутан үөрдүбүт. Хайдах курдук маһадыастарый - сир-уот аатын билэр ытык кырдыабаатар баалларын

баттаһа кэлэр көлүөнэлэригэр сурукка тиһэн бэлэх онорбуттара. "Суруллубут - суоруллубат" диэн баар сахаларга. Ыччаттар аны бу суруйууларга олобуран төрөөбүт улуустарын билиэхтэрэ, историятын интэриһинириэхтэрэ, урут олохтон ааспыт үтүө дьоннорунан киһи туттуохтара турда.

Дьэ, мин тоҕо ойуччу ити киинигэ болбомтобун уурдум? Горнай улуунун сорбото 1931 сыллаахха диэри биһиги Арбаа Хаҥаласпыттар киһиэхэ сылдьыбытын бары да билэрбит буолуо. Онон биһиги төрүттэрибит олоҕо сылдьыбыт сирдэрин-уоттарын туһунан бу таһаарыыга киһи-битэ хайдах кэрэхсэппэт буолуой. Киинигэ биһиги улууспут дьонно бэркэ билэр, сылдьар сирдэрин ааттара быһаарыллалара эмнэ үчүгэй.

Киинигэ киһини тылыгар Василий Алексеев "Урут сир барыта ааттааҕа. Оннообор аҕайдар кытта. Холобура, Солобоһонго Дьобулуос Ахтатын аалларбыт Аҕхайа диэн сир Эбэҕэ баар. Ньурбабанчыналар биһир уос номоҕун билгин да умнубаттар. Ол манньык. Силээнтэн Прохоров Михаил (Миһисэппи) Кэйбэлэҕэ оттуу тиһибит. Күһүн уу көтөрө аһар кэмэ. Киһи дьэ биһир күн Киргэлэйи Лаатыһабы кытта тайааха бултаһа таһар буолбут. Үөрүү улахаана. Киһи бэлэмнэни, ыһык энни укуутта, бэрэмдэйгэ хааланыы бөҕө. Миһисэппи ханнык сирдэринэн бултуохтааҕын ыйыталаһар. Онон Киргэлэйи быһаарар: Куоркунунан, Өрүөстэбинэн, Чанкыыс-

табынан, Атыыр Охтубутунан, Кукаакы Уйалаабынан, Тураннаабынан, Таас Мэйининэн (отучча сир аатын ааттыыр) эргийэн кэлиэхпит. Киһитэ бэркэ сала истэр:

- Тоҕо бэрдэй, итиччэ ыраах, элбэх сирдэри кэрийэн, быйыл күһүн эргиллэхпит суох дии, - диэн саарбахтыыр тыллары саҕартыыр. Онон саалар буоллабына барсыа да суоҕун, бэйэтэ да бултуур кыахтааҕын Киргэлэйи этэр.

Дьэ эрдэ собуһ хоннолор. Киһитэ ханна кэлбиттэрин быһааран, кэпсээн иһэр. Арай Миһисэппи көрдөбүнэ, бары да чугас-чугас бабайы сытар сирдэр эбит. Соһуйуон иһин, ити отучча ааттаах сиргэ барытыгар сылдьан, дьибэлэригэр тугу да бултаабака эрдэ бабайы, түөртүүр сабана төһөн кэллэлэр... Көрөргүт курдук, сир барыта тугу эмэ кытары сибээстээх ааттаах. Кэйбэлэҕэ биһиги Кытыл Дьурабыт дьонно сыгы туталларын истэриим.

Урут, билигин даҕаны буолуо, оттуур сирдэрибит хас биһирдин хоһуута ааттаах буолара. Күһүн от кэбиһилиннэбинэ ханнык сир отун ааттаан туран суруйан мас обото кыбытар буоларбыт, кыһын, хаар түһэн сир-дойду көстүүтэ уларыйдабына, чолчу баран тийэргэ диэн.

(Бүтүүтүн 4 стр. аах)

Оҕолорбут суруйаллар

2000 с. Улуу Кыайыы 55 сылыгар аһамыт Москваҕа буолбут бүтүн Россиятааҕы быыстапка кыттан ВВЦ (уруккута ВДНХ) лауреат аатын ылан быыстапка киһини Кыһыл көмүс мэтээлинэн

набараадаламмыта.

2002 с. Дьокуускай куорат 370 сылыгар аһамыт ыһааха буолбут быыстапка кыттан "Гран-при" бириһи уонна "Дархан уус" диэн бочуоттаах ааты республика иккис киһинэн ылбыта.

2003 с. "Традиции и современность в искусстве народных художественных промыслов и ремесел Крайнего Севера и Дальнего Востока" диэн ааттаах Дьокуускайга буолбут региональной быыстапка-дьаарбанкага туостан онгоһуктарга бастагы миһестэни ылбыта.

2004 с. балабан ыйыгар Хабаровскайга буолбут Улуу Кыайыы 60 сылыгар аһамыт бүтүн Россиятааҕы норут онгоһугун фестивалын иккис тууругар кыттан лауреат аатын ылбыта.

Үлэлэрэ ити Москваҕа ытыллар фестиваль үһүс тууругар талыллыбытара.

2006 с. "Туостан онгоһуктар утумнара" диэн туоһунан дьарыктаныан баалахтарга ананан суруллубут авторскай киинигэтэ тахсыбыта. Бу киинигэ быйыл хаттаан бэчээттэнэ.

Павел Павлович 1996 сылтан оҕо дьарыгын сайыннарар улуустааҕы киһингэ "Туос" диэн оҕо студиятын тэрийэн, салайан ыппыта. Үөрэтэр оҕолору, декоративнай-прикладной искусство быыстапкаларыгар кыттан, улууска да, республикага да бастагы уонна биһиртээх миһестэни ылалара. Оҕолорун үлэлэрэ 1997, 2000 сылларга Россиятааҕы быыстапка кыттан, Москваҕа, Бурятияга, Тыва республикаларыгар уонна Монголияга көрдөрүллүбүттэрэ. 1999 с. "Мастер-педагог" аата ингэрдибитэ. 2004 с. 60 сааһын туолар үбүлүөйүнэн төрөөбүт II Дьөппөн нэһилэни дьаһалтата "II Дьөппөн нэһилиэтин бочуоттаах гражданина" аатын ингэрбитэ.

Билигин Павел Павлович утумун салбааччыларынан киһи сизэн балта Иванова Галина Ивановна, киһини Гермогенова Татьяна Осиповна уонна киһилэр оҕолору Иванова Валентина, Иванова Тоня, Гермогенова Лида буолаллар.

Лидия ГЕРМОГЕНОВА,
II Дьөппөн.

Удьуор утума

Туох барыта дьыһа кэргэнтэн саҕаланар. Дьыһа кэргэнигэр тирэхтээх, бөҕө уйуктаах буоллабына, олох удьуорун утума быстыбат, салбанан бара турар. Мантан көрдөххө, үүнэр көлүөнэ удьуорун төрүт дьарыгын кыра оҕо сааһыттан билэн, уйулбатынан ылынан, удьуорун утумнуурга сорукутанан бэйэтин сайыннарыахтаах. Үүнэн турар сибэккини, оту, маһы силиһиттэн туура тардан ылан ыраахтаах, хатан өлөн хаалар. Ол курдук дьонгун-сэргэбин, дойдугун кытта ситимгин быспатаххына, хаһан да өлөн-быстан биэрбэккин.

Эн олоҕу хайдах олохторгуттан кэлэр көлүөнэ ыччаттын олоҕо түстэнэрин умнуо суохтааххын. Саха киһитин өйүгэр баппат тосту-туора быһыыны онорбокко, байар туһугар киһи кэрээнигэр тахсыбака, олоххун дьон сиринэн, киһи киһитэ дэтээри чизһинэйдик, ыраас суобастаахтык үлэлээн-хамсаан аастаххына - ол эн дьолун. Ол аата удьуорун кэлин эйигин махталынан ахтыа, эйиэхэ сүгүрүйэ сылдьыа. Былыр үйэбэ олохтон ааспыт да буоллааххына - көлүөнэттэн көлүөнэҕэ эн аатыг көмөлөһүөҕэ, олохторугар өйөбүл буола туруоҕа.

рыгар, киһиниһтэригэр, сириниһтэригэр, хос сириниһтэригэр уонна дьуогэлэригэр барыта 30-ча сахалыы көстүүмү оҕуруулаан-дьарбаалаан, ситэрэн-хоторон тикпитэ, түүлээгинэн истэнэрэ.

Киһилэр улахан уоллара Павел Павлович идэтинэн фтизиатр-врач. Саха республикатын доруобуйатын харыстабылын туйгуна. Хаҥалас улуунун бочуоттаах гражданина, көмүс тарбахтаах уус, норут маастар, Россиятааҕы худуоһуннуктар союзтарын чилиэнэ. 1994 с. сүрэгинэн улаханньык ылдыһан инбэлиит буолбута. Дьыһа таах хаайтаран туһата суох олоху маастары 1995 сылтан ону-маны уһанар, истэнэр дьарыктаамыта. Ордук туоһунан дьарыктанарын сөбүлээн сайыннарар киһирэн барбыта. Элбэх быыстапка кыттан кыайыы үөрүүтүн билбитэ.

1997 с. "Сатал маастар", 1998 с. "Норут маастара" үрдүк аатын ылбыта.

Ханнык баҕарар дьыһа кэргэнигэ, биһини Сахабыт сиригэр кэрэ айыллыта хас сайын айын тилээн кэлэрин курдук. Үөһээ Үрүҥ Айылыртан айдарылыбыт удьуор уустар утумнара, үлэһит үйэбэ, кэнээскэ кэлэр ыччакка бэриллэн, үүнэ-сайда, чэчирин туруохтун!

Ол курдук мин эһиэхэ кэпсэниһин баҕарабын эһээм биһиргэ төрөөбүт убайа, ол эбэтэр абаам, Гермогенов Павел Павлович туһунан. Киһи 1944 с. тохсунньу 24 күнүгэр II Дьөппөн нэһилиэтин Чаппараайы учаастагар колхозтаах кэргэнигэр төрөөбүтэ. Павел Павлович аҕа мин хос эһээм, 1913 с. төрөөбүтэ, 1943 с. бэс ыйыгар Аба дойдуга сэринтигэр барбыта. 1944 с. күһүн тыгатын эппэрэһиниһтээн дойдутугар кэлбитэ, сэрин иннинэ колхозка биһиргэ-дьиридэбитэ. Ийэтэ мин хос эбээм Гермогенова Дария Николаевна Мэҥэ Хаҥалас Наахаратыттан төрүттээх. Үгүс сылларга колхозка ыанныксытынан үлэлээбитэ. Эбээм уран тарбахтаах истэниһин этэ. Киһи кыргытта-

Горнайдар сир аатыгар куонкурустарыгар элбэх киһи кыттыбыт. Манна кырдыбаастартан сабалаан элэрдэргэ тиниэ суруйан ыппыттар кинигэргэ киирбит. Үчүгэйэ дүөн билигин олорор, сылдар аныгылыы ааттанар тухкулэргэ урут хайдах, тухтан итинник ааттана сылдьыбытын быһааран суруйбуттар. Дьон элбэҕи да билэр эбиг, эрийдисээбэиттэр ахан. Араас номохтору, үһүйээн-нэри киллэрэбиттэр аабарга интэрнэһинэй. Дьэ ити курдук сирдэрин-уоттарын кэпсээбиттэрин үйэтиппиттэр.

Улууус тобо Горнай дэммитин биһаарбыттар. Горнай улууһа 1929 сыллаахха алтынньы 21 күнүгэр Арбаа Хаҥалас, Нам, Орто Бүлүү улуустарыттан 21 нэһилиэгэ хабан, Дьокуускай уокуругу алта оройуонга араарыы түмүгэр тэриллilбигини суруйбуттар. Ол гынан баар тута тэриллэн үлээтэн барбатах - 1931 сыл бэс ыйын 25 күнүгэр эрэ Нам уонна Арбаа Хаҥалас кытыы нэһилиэк-тэрин хабан олохтооммут. Манна Эргис нэһилиэгэ икки этэ - бастакы уонна иккис Эргис дэнэн. Иккис Эргис биллэнги Мыгатах сиригэр, биһирдэхэ түрүс хочотугар, ол иһингэр биллэнги Покровская куорат куорат сирэ кинирэ-рэ. Горнайдар Эргистэрин үксүгэр Горно-Эргитский на-слег, род дэнэн ааттыыр эбигэтэрн биһаарбыттар. "Гор-най оройуона олох даганы тэриллэ иһингэ 1920-с сыл-ларга, итинник ааттаах оройуон баара дуо дэнэн ыйытыах-хытын соп. - дэнэн суруйар Василий Алексеев кинигэбэ. - Динигинэн, тылга эрэ, улууус иһингэр Арбаа Хаҥаласы үс оройуонига арааралара: 1. Бурдуктаах - (Малдыбар) оройуон. 2. Курашныыр (Хотугу оройуон). 3. Горнай - Хаҥалас оройуон". Автор манна "горнай" дэнэн тыл "Авто-номная Якутия" урукку хаһаакка ахтыллыбыт суруйуула-рыттан тоһоболоон киллэрэр. Горнай оройуона тэриллэ-рингэр Ньидьбин нэһилиэгэ Кэбээйинтэн оннооһор кил-лэрлээт сылдыбытын ахтар. "Ситэ өйдөөбөт дьон, Гор-най сирингэн айаннаатахтарына харахтарыгар таас хайаны көрдүү сагыйылар." - дэнэн суруйар салгыс.-Ону булан көрбөккө, ханна баарый хайабыт дэнэн ыйыталаһалар". Төһө үрдүк сиргэ оройуон сытарын геодезическай каар-тата олохуран биһаарар орудугу этэр. Горнай Өлүөнэ, Бүлүү умнаһыгар сытар улуустардаабыр быдан үөһэ сытар сир эбит. Ол курдук, Бэрдигэстээх муора таһымыттан

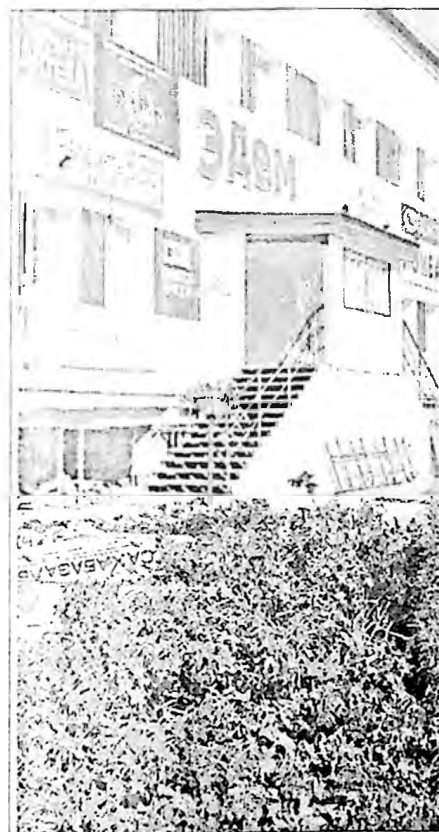
315 м үрдүк.Тэнгнээн көрөр: Нам - 88, Дьокуускай - 99, Покровской -116, Ытык Күөл - 120, Майа - 160 м о.д.а.. Москва - 120 м. үрдүктээх сиргэ олохсуйбут. Онон Бэрд-дигэстээх, кырдык да саамай үрдүктэрэ буолбут. Улуу географическай балаһыанньатынан, айылбатын туругу-нан сыһаа ааттаммыт диир хайдах да табыллыбатын этэр. Обуруот аһа үчүгэйдик үүммэт буолан хотугу улуустары кытары тэнгнээр курдуктар, горнайдар. Горнайдар икки улуустан тэриллибит буоланнар " Аҕабыт - ханаластар, нийэбит - намыр" дэһэллэр.

Кинигээр хас бийрдий нэһилиэк сирин -дойдугун аа-та быһаарыллар. Саха АССР Урдук Сэбиэтин уу-раабынан Эргис нэһилиэгин эспиттэрэ кэпсэнэр. "Ол сир-гээр, Одуну уонна Мытаах нэһилиэгин сирдэригтэн бысталаан ылан Бэрдьигэстээх нэһилиэгэ диэни тэрий-биттэр" дьэн суруйар Багдарыын Сүлбэ "Ханнык омуктар гылларыттан өскөэбиттэринэн" дьон суруйуугугар уонна салгыс нэһиликтэр ааттарыгар тохтоон быһаарар. Ман-на киһи сэргигэр үгүс. Мытаах дьон ааттаах сирдэр Дьо-куускай Хатаһыгар, Хаҥаласка, Таатта Игидиингэр, Чу-рапчыга, Томпого, Ньурба иккис Хаҥалаһыгар, Үөлүэ Бүлүүгэ бааллар" диир. Мытаах туһунан дыкти үһүээнн киллэрэр. Уопсайынан, бүгүн мин бу кинигэни эридьиэ-стин барбаппын. Киһи интэриэһинригэр элбэх, кэрэх-сиир дьон булан аабыаххытын сөп. Манна бийиги улусу дьонун төрдүлэрэ олорубт сирдэрин туһунан олус элбэх дьон суруйууларыгар ахтыллар, сирдэр ааттара ырытыл-лан бэриэлэрэ олус интэриэһинэй. Холобур, Маҕаны нэһилиэгин туһунан суруйууга орто оскуола учуутала Та-мара Тексеянова күөлэр, көлүлэр, элгээнэр, алаастар тустарынан 97 ааттаабы эридьиэстэбиттин киһи хайда сөхпөкө аабыан сөбүй. Биир тылынан - горнайдар мала-дьыастар! Олус туһалаах, үйэлээх кинигэни бэчээттэбит-тэр. Улусу дыһалтата энтууастары өйөөн кинигэ тах-сыатын үбүлээбиттэ хайҕаныан эр сөп. Билиэх манньк үлэни ким эрэ илтиэ-сабалыа дуо, интэриэһинригир дьон сии бааллара буолуо дини? Ытыктыыр топонимистыт Минхал Спиридонович хаҥаластарга да туох кыаллары-нан көмөлөһүө эбиттэ буолуо дьэн эрэллээхпин.

Людмила АММОСОВА.

Күннээби олохпут

Желтөз көшесінің
көшірі

Сайын аайы Покровскайбыт сибэкки, мас арааһынан киэркэйэр. Быһыл саас ыччаттарбыт уулусса кытыытыгар олордубут хатыннара төһө да кұраан сатыылаатар, улахан көрүүтэ-хараайытыга суох буоллаллар, сии ылынан этэгнэ көбөрөн суугунуу тураллар. Тэрилтэлэр сибэкки кэрэтин үүнэрбиіттэрэ бу күннэргэ сиилигилин ситэн киһи харабын үөрдэрэр. Ордук дыккн көстүүдээхтэринэн "Эдем" эргинэн киһинэ, "Өлүөнэ остуолбалара" визит-киһи, "Уют", "Дионис" мараһыыннар, "Ромашка", "Сардаана", "Брусличка" ого саадтара, Покровскай 2 №-дээх оскуола тэлгэнэлэр-буолуулар. Дьобус да тэрилтэлэр сибэкки олордоллоро көрүөххэ үчүгэй.

Степан САВВИН хаартыскаба түһэрилэрэ.

Үөрэххэ ынгырабыт

“Покровскаядаагы уопсай үөрэхтээһин 1 №-дээх оскуолата” МОО 1-7 уонна профильнай кылаастарга оболору үөрэххэ ылар:

- 8-9-с физико-математической, гуманитарной, химико-математической, педагогической кылаастарга;
- 10-с физико-математической, химико-биологической, гуманитарной, педагогической кылаастарга.

Кэлэстэгийн атырдах ыйын 25 күнүгэр сарсыарда 10 чаастан оскуолаба буолар. Таабыл, төрөппүттэртэн сайабы-
лыанна уонна медсправка копията ирдэнэр.

Тэрийэн таһаарааччылар:

Саха Республикатын
Правительствота,
"Хаҥалас" ("Хаҥалас")
хаһыат редакцията" ГУ.

Редактор-директор
А.Е.ЕГОРОВ.
Телефона 43-3-32 (факс).

Хайхиаг РФ Бэтээжээ
Госкомитетын маасабай
информация түнүш
сокуошары тугуузуу
хонтуруолдуур,
регистрациялыыр
региональнай
управленистигар III №
ГУ14-0083 2010 с. куудун
тутар 01 күнүгүр
регистрацияламдыт.

Журналистар телефоннара: редакторы солбуйааччы
Людмила Аммосова - 43-8-89,
Егор Бессонов, Ольга Самсонова - 43-6-01,
Виктор Тапыев - 43-7-50, бухгалтерия - 43-9-32.

“СР Хагалаас удууһун “Хагалаас” (“Халгалаас”) ханһыатын редакцията” ГУ
типографиятыгар бэжээлтэннэ. Покровская, Николаев уул., 4 №-рз.

Авторлар суруктарыгар этиллэр санаа хайзаан да хаһыат тутуһар
позициятын кытта соп түбэхэр буолбатах.

Хайват сахалым, нууччалым
онггоруунуука уонна
бэтиннэргэ тахсар.
Одсетнай бэчээт.
Кээмэйэ - 1 б. л.
Нүөмэри бэчээккэ биэрин
график быһыытынан 16.00.
Бэчээккэ биэрииниэ - 15.30.
Тиража 1963 экз.
(сахалык тылыннан - 751).
Сакалыык нүөмэргэ - 68.

РЕДАКЦИЯ
ААДЫРЫҢА:

678000,
Саха Республиката,
Покровская куорат,
Николаев уул., 4 №-рэ

Харьяат нүомэригэр дьуһуурунай - Л.АММОСОВА.

Хаһыакка сүрүтүү
ый ахсын ытыллар

Биһиги индекспит

54895

E-mail:

GAZ_ban@mail.ru

Хаһыат 1940 сыл сэттинь 7 күнүттэн тахсар.
Атыга көңүл сыананар

№ 69 (10 162)
2011 сыл атырдьах ыйын 26 күнэ, бээтинсэ

ХАНГАЛАС

Общественной-политической хаһыат

Сонуннар

Ыччат парламенын II-с Форума

Ааспыт нэдиэлэбэ улууска тэриллибит Ыччат парламеныгар 25 киһи кирибит. Парламент чилиэннэрэ үлэ-хамнас регламенын ылынан, парламент бэрэссэдээтэлин, солбуйааччылары уонна сэкирэтээрдэри талбытара. Парламент спикеринэн Пенсионнай фонда улуустаабы отделециятын салайааччы Егор Варламов талыллыбыта. Кини солбуйааччыларынан баһаарынай сулууспа диспетчерэ Алексей Федотов уонна "Якутцемент" ПХ инженер-аналитига Анна Васильева аһамытара. Ыччат парламенын сэкирэтээринэн "Биир ньыгыл Россия" партия Хангалас улууһунаабы кэмистиэтин салайааччы Наталья Григорьева буолбута.

Оттон бэбэһээ Саха республикатын эдэр парламентарийдарын II-с Форумнара Булгунньахтаах кэрэ сиригэр үөрүүлээхтик арылынна. Форум атырдьах ыйын 28 күнүгэр дылы салҕана.

Кыстыкка бэлэмнэнии салҕанар

"ЖКС" МУП уопсайа биэс объекка хапытаалынай өрөмүөн ыта сылдьар. Ол курдук, Өктөмнөөбү лицейгэ үлэ түмүктэнэн эрэр, орто оскуолаба хочуолунай үрдүн саҥардаллар. Маны таһынан сотору кэминэн Өктөмнөөбү лицей интернатыгар саҥа хочуол туруоруллуо. Балаҕан ыйын 15-гэр дылы өрөмүөн үлэтэ барыта түмүктэниэхтээх.

Тиит Арыы, Чкалов сэлиэнньэлэр уматыгынан хаачылан бэлэмнэ, чох саппааһа эмиэ хабар диэн МУП салалтата иһитиннэрдэ.

Инвестиционнай программанан 4 нэһилиэккэ саҥа модульнай хочуолунай тутууларын туһунан сүрүян турардаахпыт Билигин Сигинэбэ хочуолунай каркаһа баар. Бетоннай үлэ ытыллар, хочуол бэлэм, тиксэриллэн турар диэн Хангаластаабы "ОДКХ" ГУП филиалын директора А. Захаров билиэнньэтигэби улуус баһылыгын мунууһугар кэпсэтэ. Күүрдэмгэ эмиэ кварталнай хочуолунай тутуулар 10 киһи үлэли: сылдьар эбит. ДРСУ-8 Хоточчу каркаһа бэлэм буолан, бетоннай үлэ барар.

Оттон "Якутцемент" ПХ кыстыкка бэлэмнэнии үлэтин 90% толорбута. Бары хочуолунайдар үлэбэ бэлэмнэрин туһунан докумуоннара баар. Бөлүөлөк биир кыһалбата - Индустриалар дьыаларын теплотрассата буолар. "Якутцемент" ПХ былырын 1 мөл.250 солк. сууммалаах өрөмүөн ытыллы, быйыл манна харчы көрүлүбэтэх.

Ойуур хаһаайыстыбата иһитиннэрэринэн

Баһаар турар кутталлаах кэмэ сабаланыбыттан улууска 42 ойуур уота турбут. 17 ойуур уотун умуруорууга нэһилиэнньэттэн дьону түмэн, Хангаластаабы ойуур хаһаайыстыбатын, "Центр-лес" ГАУ үлэһиттэрэ кыттыбытара. 25 тыа баһаарын утары авиа-парашютист-десантниктар сырыттылар. Атырдьах ыйын 22 күнүгэр улуус сиригэр-уотугар биир да баһаар суох.

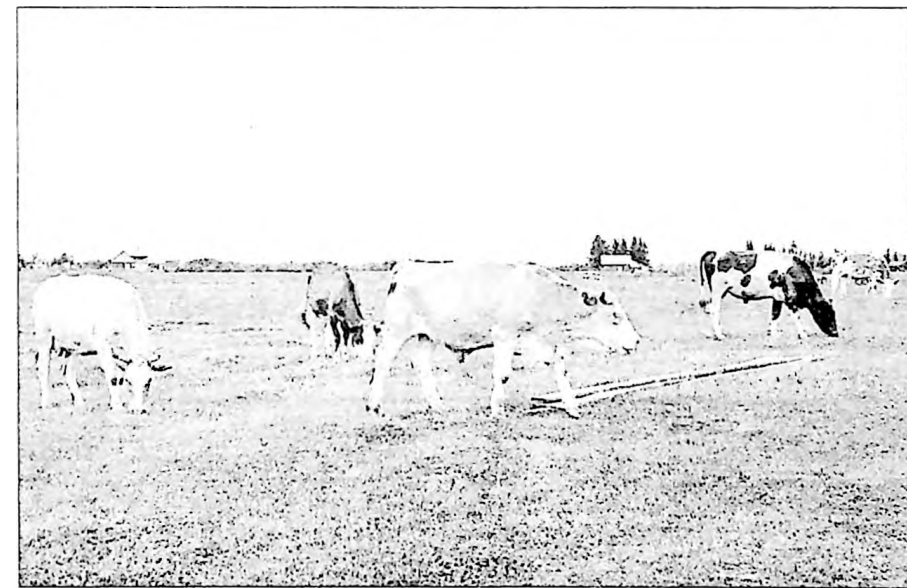
Ааспыт нэдиэлэбэ уопсайа 5 араас постка баһаартан сэрэхтээх буолууга рейдэ ытылынна. айан мас-сыаналара бэрэбиэркэлэннилэр.

Ольга САМСОНОВА.

Модульнай котельнай дьытэ хо-моллан оборудованиета туруорулла-ра хаалбыт. Эмиэ модульнай фельд-шер-акушер пууна күүстээх кыраан уонна улахан уйуктаах массыына көстө илигинэн билингитэ сэлиэнньэт-тэн тэйиччи суол кытытыгар сытар. Төһө кыалларынан дьонго-сэргэбэ туһалаатар дии саныыгын.

Хоточчуга республикатаабы тус сыллаах программа чэрчитинэн тыа

Нэһилиэк олоҕо

Өктөм сайдыытыгар

Баһылык бастакы солб. Г.Ю.Алексеев иһитиннэ-риитинэн, КСК сметнэй сыаната 49 мөл. солк. Рес-

публикатаабы Утө дьыа-лаларга "Мин Саха сирэ XXI-с үйбэ" программа чэрчитинэн тутуу барар. Бу

Халаантан тупсан тахсыбыт

Нэһилиэк дьобус сэлиэнньэтэ Хоточчу 2010 сыллаах улахан алдьанылаах халаан кэнниттэн чөлүгэр түһэн өссө тупсубут көрүнгээх. Олобу-дьаһабы хаачыйар тутуулар (оскуола, оҕо саада, кулууп, спорт саалата) өрөмүөннэнэн сэлиэнньэни кизгэтэр көстүүлээхтэр. АЯМ аартыгыттан сэлиэнньэбэ кириэр суол, дэриэбинэ уулуссалара эмиэ лаппа тупсарыллыбыттара хараха бырабыллар.

хаһаайыстыбатыгар үлэлиир икки эдэр дьытэ кэргэнни тутуу ороскуотун үс гыммыттан биирин эрэ толуйан дьыт туттан дьэндэтэн быйыл кыһары күһүн көһөн кириэр дьулуурдаахтар. Сэ-лиэнньэ кооперативнай хаһаайысты-бата "Хоточчу", икки сири оноруунан, обуруот аһын үүннэринэн дьарыкта-нар икки чааһынай хаһаайыстыба ба-лачча кедьүүстээхтик, таһаарылаах-тык үлэлииллэр, үрдүк хаачыстыба-лаах бородууксуйаны онорон таһа-араллар уонна сатабыллаахтык бата-раллар.

Ыллар оттоон, сир астаан, эдэр өттө бултаан, балыктаан урааннаах уһун кыһынга бэлэмнэнэллэр. Онон бүгүнгү Хоточчу бэрт сэргэх, нус-бааччы олохтоох дии санаатым.

Виктор ТАПЫЕВ.

Ааспыт нэдиэлэбэ СР Президенин госсүбэһитэ М.Е.Николаев төрөөбүт нэһилиэгэр Өктөмгө кэлэ сырытта. Улуус баһылыга Ю.Н.Зайцев кыттыылаах мунньахха икки сүрүн боппуруос дьүүлгэ турда - Өктөм нэһилиэгин өр сылга сайдыытын Концепциятын СР Правительствотын экономической сэбизитигэр көмүскээһин уонна культурнай-спортивной комплексы тутуу.

26 м диаметраах, 8 м үрдүктээх Дьокуускайга баар Циркэ дьыттин курдук тутуу буолар. Тутууга рес-публика бөдөҥ тэрилтэлэ-рэ көмөлөһөллөр.

Билигин үлэ үгэнэ. Дьыт көндөйө бүтэн муос-тата ититиллэр, ис үлэтэ сабаланна. Хочуолунайын "Якутскэнерго" тэрилтэ ту-тар, инникитин ЖКС

МУП үлэлиэхтээх. Аас-пыт субуотаба дьыт кууппа-лыгар Хангалас бэлиэтэ хо-той үөрүүлээх быһыыга-майгыга туруорулунна. Баарабай тутуу бу сыл сэ-тиннитигэр үлэбэ кириэр-рэ былааннанар.

Альбина
АРТЮШКИНА.

Күннээби олохпур

Соторутаабыта Улахан Аанга бара сылдьан олохтоох дьаһалта баһылыга Максимов А.С. уонна "Бөртө" сылгы заводун директора Павлов А.В. кытта көрсөн икки улахан кэскиллээх боппуруостар хайдах быһаарыллан эрэллэрин тула сэнэргэстим.

Өссө олохтоох дьаһалта баһылыгын талар быыбар сабана биир улахан боппуруонунан, хас эмэ сылы быһа уос номоҕо буолбут, оскуола ту-

Степанович этэринэн, оскуолаба кириэн иннинээби кырачааннар дьылээрэ наадата сытытык турар. Ол курдук билигин 150-тан тахса оҕоҕо 50

нар дэриэбинэ иһигэр тутулан бэлэм буола охсубуттар. Ыллар олоорор дьылээрэгэр гаһы киллэрингэ аналлаах, газ ситимэ барар ханаабалара

Кэскиллээх боппуруостары быһаараллар

туута этэ. Ити боппуруос Николаев М.Е. республикаба бастакы президенинэн талыллыабыттан араас таһымнаах мунньахтарга, көрсүһүлэргэ туруоруллан, ааспыт сыл тутулан үлэбэ кириэн үлэли турар. Онон бэртээхэй таас оскуола кылгас кэм иһигэр тутулан нэһилиэк биир кыһалбата быһаарыллыбата.

Аны билигин баһылык Александр

миэстэлээх эрэ эргэ оҕо саада дуомнаахтар.

Иккис сүгкэн суолталаах боппуруонунан айылба гаһын ситимин тарды, олоорор дьылээрэ гаһы киллэрини буолбута. Бэрт элбэх сүүрүү-көтүү, туруоруу түмүгэр газ сүрүн ситимэ быйыл дэриэбинэбэ тийэ тардылынна. Бэрлэллэхтээх газ үрдүк, намыһах таһымын аттаран, хонтуруоллуур пуун-

уулуссаларга, сорох сиригэр уулуссалар икки өттүнэн хаһылан бэлэмнэнэн эрэллэр.

Баһылык этэринэн, 150-ча кыаммат ыалларга харчынан көмө оһоһуллара быһаарыллыбыт. Быйыл урут кинилэр олоорор дьылээрэгэр газ кириэһү, былаан онук оһоһуллан кэпсэти барар сылдыар эбит.

Маныха дэриэбинэбэ этэххэ, дэриэбинэбэ сана тутулла турар

дьылээр, олоорор дьылээрэ эбии салбааһын тутуулар элбээбиттэр. Бэл предприниматель Пудов А.В. сакаас ылан, сана дьылээрэ пилораматын таһыгар тутулаабыт. Быһата, улахан ааннарга сэрэгсийи улахан. Аны быйыл суол оһорууттар икки километрга үп-харчы көрүллэн, суол хайа өттүтэн өрөмүөн үлэтин ыттарга былааннаһаллар.

Оттон бөртөлөр сана хотон тутуулар тиргиллэ сылдыаллар. Хотону тутууга "Якутцемент" производственной акционерной уопастыба тутуучулары дуоһабардаһан, тутуу матырыйаалын таһан, хотон акылаата түһэр миэстэтигэр таас, кумах кутан бэлэмнээбиттэр.

Бу күннэргэ "Бөртө" сылгы заводун отчуттара балайда тэтимнээхтик үлэли сылдыаллар. Барыта 2600 тонна оту бэлэмнэхтээхтэр. Тойон Арытаабы хо-

дуһаларыгар отторун үүнүүтэ мөлөһүөр буолан булгуннахтаахтан Хоту Ураһалаах диэн оттуур ходоһаны айахтаһан, биир звено онно оттуу сылдыарын этэллэр. Хаһаайыстыба директора Павлов А.В. этэринэн, быйыл оттоһун былаанын аһардаһтарына эр кэлэр кыстыгы этэнгэ туруур кыахтаахтар.

Оттон кооператив директора Григорьев А.А., баһынай хаһаайыстыбатын баһылыга Павлов М.В. окко бэйэлэрэ надыһыларын таһынан, атылылар от саллааһын чорботунар сыллаах-соруктаах үлэлииллэр. Быһата, Улахан Аан олохтоохторо үлэ үөһүгэр, күн солото суох тутуу, кыстык, оттоһун боппуруостарыгар бэркэ турунан үлэлииллэрэ киһи харабар бырабыллар.

Николай БОРИСОВ.

Бу - интерьезинэй

Соторутаабыта редакцияба Максимова Елизавета Прокопьевна кэлэ сылдьан Фали Мовэт диэн Канада айанныта, Арктиканы чинчийбит суруналыыс "Сибирь" диэн английскай тылынан тахсыбыт кинигэтин көрдөрдө. Елизавета Прокопьевна бу кинигэбэ ааспыт үйэ 60-с сыллардаабы Покровскай туһунан кылгас суруйуу баарын сахалыы тылбаастаан дьон-сэргэ сэнээриитигэр таһаартаары абылала. Бу көңүл тылбаас барыйаанын бүгүн биһиги бэчээттиибит.

60-с сыллардаабы Покровскай туһунан

"Биир сарсыарда Иван Данилов, Виктор Рукавишников, Моисей Ефимов, Николай Якутскай уонна мин Табаҕаны, Жатый пордун, онно баар суднолары көрөн баран Якутскайтан собуруу сүүсчэкэ километрдаах Покровскайга тийидибит.

Покровскайга 240-н тахса сыллаабыта Россиятан кэлбит нууччалар олохсуйбуттар. Онтон ыла Покровскай улахан кыһаары баһаары: үгүс мас дьылээр өрүс үрдүк биэрэгин устун кэккэлээн тураллар уонна ол сабанаабы ыраах дойду туһунан абыһах аһааннаах көскө кэлбит дьон ыраахтаабы кэмин сабана дьиксиниэлээх кэпсээннэрэ хаалбыттар. Билигин төһө да өссө мас дьылээрдаах буоллар, бу сиргэ сотору таас дьыл тутуула. Манна сана нымнанан цементэн тутуу матырыйаалын оһоруу улахан завод тутула турар, ол матырыйаал Лена өрүһүнэн тизмэн Саха сирин барытын хаачыһа. Биһиги кураанах сиргэ үктэнэн туруору сыырга ытынныбыт уонна кыраабыс куорат үүнэриимибит мастардаах уулуссаларынан сырытыбыт, көрдүбүт. Виктордаах Николай биһиги иһэр утахпытын дьаһайан саллаас хаһааннылар. Мин Иваны батыһан кооперативнай маһаһынгга кини доборун көрсөрүгэр батыстым. Маһаһынын спортка аналаах отделын баай табаардарын олус сөхтүм, манна өссө фехтование рапирата, мааскалар бааллар. Москва маһаһыныннарыгар атылаһааччы абыһах курдук, оттон Покровскайга аһы атылаһааччы үгүс. Ааһар да матырыйаал дефицитэ суох эбит: кинигэ эргэ мас полкаларга элбэх, бэчээтэ, уруһуйдара Канадага кими баһарар сөхтөрүө этэ.

Покровскай нэһилиэнньэтэ 3000 абыһах. Иван бэйэтин сана тахсыбыт кинигэлэрин манна булан үөрдэ, бири атылааста уонна "Күндү моряк доборбор, кини бүтүн Өлүөнэ эбэни кытта билсэр муораттан ыраах Саха республикатыгар маһаһыны сырыта" диэн түргэнник суруйан миэхэ бэлэхтээтэ.

Советскай союзка мин сылдытаалаабыт хайа да сирдэр-бинээбэр Якутскайга киһи саамай үөһэрэ - манна дьон бэйэлэрин куораттарынан олус кизэн тутталар уонна кэли дьонго ону көрдөрө сатыылар."

Елизавета МАКСИМОВА тылбааһа.

Айылба уонна киһи

Төрөөбүт Ийэ дойдум

Күндү ааһааччыларбыт!

! Дьөппөн орто оскуолатын 2009 сыллаахха бүтэрбит уолаттар уонна кыргыттар төрөөбүт сиргэ таптал, төрүт түөлбө айылбатыгар, тулалыыр эйгэтигэр харыстабыллаахтык сыһыаннаһы туһунан санааларын кытта билсинг.

Биһиги оскуолабыт аанын сабан, олох кизэн суолугар үктэнэр кэммит чугаһан иһэр. Ким үөрэннэ, ким сулууспалыа, сорох дойдутугар үлэли хаалыа. Бу санааттан сизгээрэн, мин добогторбуттан "Ийэ дойду туохтан сабаланаарый?" диэн интервью ыллым. Истин кинилэр санааларын.

Попова Наташа: "Мин санаабыр, Ийэ дойду дьыл кэргэнтэн сабаланар. Улаатан истэбин аайы эйгэн кэнээн, тулалыыр дьонун элбээн иһэр. Ол эрэри төрөөбүт дойдум ийэм-аһам кэриэтэ олус чугас уонна күндү".

Михайлова Ньургун: "Мин төрөөбүт, улааппыт Ийэ дойдум - Тиит Эбэ. Дойдум сирэ-уота кэрэтин уонна кизин улааттаһым аайы өссө ордук билдэн-көрөн иһэбин. Саас куска сылдьан айылба кэрэтин сөбө-кэрэһини көрөбүн. Суугунуур мастарын, кылбаарар колуйбэ куска-хаас саһатын, ама, хайа саха сэнээриэ суоһай?! Төрөөбүт төрүт сирбит кизэн дуолун харыстыабыт".

Скрябина Настя: "Мин санаабыр, Ийэ дойду төрөөбүт сиргиттэн сабаланар. Мин ! Дьөппөнгө төрөөбүтүм. Ол иһин Дьөппөнтөн ордук кэрэ сир суох курдук. Кини алаастарын, тыаларын, хонууларын кэрийэн мунурун булуо суох курдук кун. Санааттан сана көстүүлэр эн иннигэр аһыллан, салбаһан иһэллэр. Дьөппөнүм айылбата барахсан араас сибэккинэн симэнэн, отон, тэлэй араһынан тэлгэнэн, кыла-сүөлэ, балыга-булда эгэлгэтэ, киһи

ситэн ааһыа суоһун курдук, элбээ-үгүһэ сөхтөрөр. Ол иһин төрөөбүт дойдубун мунура суох таптыбын".

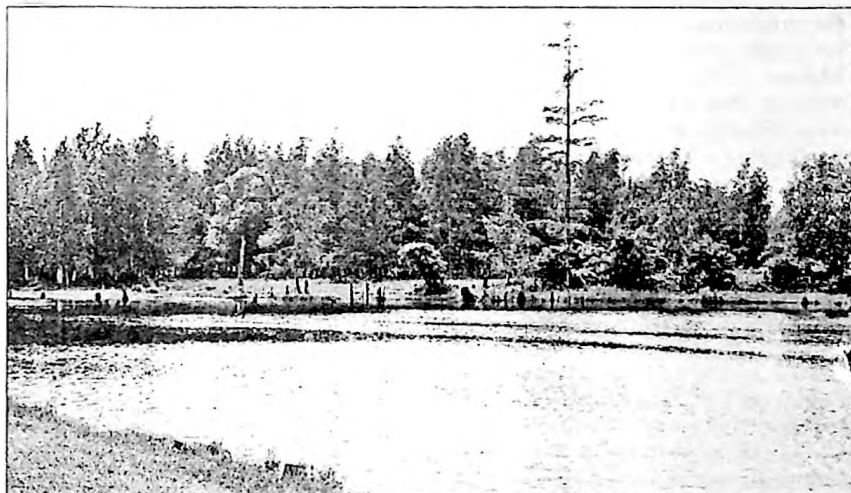
Скрябин Дима: "Ийэ дойду туохтан сабаланаарый дьыл? Уустук боппуруос (күлэр). Мин санаабыр, сир ийэ кыра микропластичалартан үөскээбит буолуохтаах. Биһиги төрөөбүт Сахабыт сирэ аан дойду үрдүнэн сиртэн хостонор уонна айылбатын баайынан, күндү түүлээбинэн, талба талааннаах сахам дьонунан сураһыар. Биһиги айылбаты, күмүт-дьылбыт курдук атын сиргэ-дойдуга суох. Ол курдук, кыһынын 60-тан тахса кыраадыс бытарһан тымнылаах, сайынын 30-тан тахсар умайар уот куйаастаах, абыс ыйы быһа ийэ сирбин-уоплун саба бүүһүн сытар маһан сыа хаардаах. Ийэ айылбатытын, Сахабыт сирин, төрөөбүт Дьөппөнүм сирин-уотун барытын харыстаан хомуйа-ыраастыы сылдыарбыт буоллар, өссө кизэргиз, тупсуо, ырааһыра этэ. Онон баһарыам уонна ыһырыам этэ: "Оһолор уонна улахан дьоннор! Төрөөбүт дойдубут айылбатын, экологиятын харахпыт харатын курдук харыстыабыт!" - дьыл".

Попов Андрей: "Мин санаабыр, Ийэ дойдум - төрөөбүт ! Дьөппөнүм. Манна 1991 сыллаахха олунньу 21-гэр күн сирин көрбүтүм. Төрөөбүт сирбин уонна улууспун Саха сирин кэрэ мунуктарыгар биер бастыһанара дии саныыбын. Ол курдук, ханна да суох Өлүөнэ остуолбалара, Буо-

тама, Булуус, Өлүөнэ өрүспүт биһигини үөрдэллэр, кизэн тутуу-туһунан буолаллар. Төрөөбүт Дьөппөнүм айылбата эмиз хатыламмат кэрэ уонна улуу. Кини тыаларыгар, алаастарыгар өбүгэлэрбит олоһу өтөхтөрө күн бүгүннэ дьэри тураллар. Онон булчуттар үүтээннэн бултууллар. Дьөппөнгө абыс сүүсчэкэ киһи олоһор. Дэриэбинэм чугаһынан государственной айсан суола аһар, олох сотору тиһир суол тигинээн кэлибэ. Мин санаабыр, дойдум сайдыы суолугар үктэнэри турар. Төрөөбүт Саха сирэ эргиччи кэрэ, күндү эрэри, кыһымыт уһуна уонна тымныта бэрт. Ол эрэри, киһи ийэтин сирбэтин-талбатын кэриэтэ, ийэ сирбин олус таптыбын, харыстыбын. Төрөөбүт сирбэр туһалаах үлэ киниэ буолуом уонна ханна да, хайа да бэйэлээх атын сиргэ барыам суоһа!"

Федотова Сахал: "Мин төрөөбүт Ийэ сирбин үөһэ куйаартан көрдөххө, дьикти бэйэлээх сандааран-күлүмнээн көстөрө буолуо. Хойуу оттоох-мастаах, бултаах-алтаах тыалара суугунууллар, төрөөбүт Өлүөнэ эбэһэбит долгуйар, күөх мэнэ халлаанга күн күлүмүрдүүр, ол күлүмнэ Өлүөнэ уһуктаах очуостара кытара умайан бухатыыр куйабын кэриэтэ күлүмнүүлэр. Салгымыт ыраһын, чэбдигин! Дойдубут кизини-кэрэтин! Бу - барыта мин Ийэ дойдум!"

Стручков Миша: "Мин төрөөбүт

Ийэ дойдум Дьөппөнтөн сабаланар. Дьөппөнүм айылбата ханна да хатыламмат кэрэлээх. Сөтүөлүүр Мэндэ үрөһүн уута ып-ыраас, сып-сылаас! Күөлэрэ элбэх араас балыктаах. Оттонор үгүс ходоһалаах. Дэриэбинэбин тиит мас эргизэ тулалыыр, ол иһин "Тиит Эбэ" диэн ааттаннабы. Өлүөнэ эбэбит биһигиттэн чугас, саасык уу халаанынан бөһүөлгим ааннагыр тийэ кэлэр. Оччоҕо оҕо-аймах оонньоон көрү-нары түһэрэр. Тыаба тэллэй,отон арааһа үүнэр. Мин ордук тэллэйи сөбүлүүбүн. Күһүмү айылба тупса кэрэлээх, үгүс суруйааччы, поэт хоһуйбут кэмнэрэ минигин эмиз долгутар. Дойдум эриэкэс миэстэлэрдээх: Укуу Хайа, Туруук Хайа, Күлүмнүүр диэннэр. Кыһыл Сыыр, Булуус саха киһитин курдаты ты тардар дьикти күүстээхтэр. Ол иһин төрөөбүт Сахабыт сиригэр омул дойдуларыттан тийэ туристар, учуонайдар кэлэллэр. Мин төрөөбүт сирбин олус таптыыр буоламмын ханан да тэһиэм, ыраастыам суоһа".

Куприянова Саша: "Мин санаабыр, ийэ сир космической былтан үөскээн улааттар-улаатан сир шарыгар кубулуйбут. Бастаан уу, онтон

от-мас, киһи-сүөһү үөскээн сиргэ олох тыһа биллэн испит буолуохтаах. Сир тоҕо Ийэ дойду дьикти-кэриэтэ аһар-таньынарар. Ол иһин олус күндү төрөөбүт Хаһаһыт улууһугар аан дойдуга биэс иһигэр киирсэр Өлүөнэ өрүстээхпит, собуруу аар-саарга аатырбыт Лобыдья хайалара кинини көмүскүү-харыстыы тураллар. Киһи төрөөбүт сиригэр-уотугар дууһалыын-сүрэхтиин сынньанар, уоскуйар. Күн сиригэр төрөөбүтүттэн олус дьин үөрбүн. Мин санаабыр, Ийэ дойду киһи төрөөбүт төрүт сириттэн, Ийэ айылбатыттан сабаланар".

Ити курдук ыйытыктар добогторум ис санааларын эппиттэр. Мин эмиз кинилэр баһа санааларыгар холбоһон, таптыабын, харыстыабын төрөөбүт ытык сирбитин, бэйэ икки ардыгар үтүө сыһыаннаах, саха омуру сайыннарар кэрэ кэскиллээх дьон буолуобун диэн ыһырабын!

Сергей МОРДОВСКОЙ,
! Дьөппөн орто оскуолатын 2009
сыллаах выпускнига.

Эбэрдэлибт

Күндү балтыбытын, эдийибитин
Матрена Николаевна
ОСТРЕЛЬДИНАНЫ

75 саасын туолар үөрүүлэх күнгүнүн
истинтик эбэрдэлибт! Оболорук,
сизинириг тапталарыгар үйдараң, чугас
дьонунг ытыктабылынан арчылган, үөрүү-
котуу үктэлээн удьурдаргын утумнаан
уһун үйэлэн, доруобай буол.

Убайын, эдийибит, балтын,
бырааттарын Замятиннар, Егоровтар,
Габышевтар, Винокуровтар, Уус-
Майаттан Бурнашевтар, Халыматтан
Егоровтар, Бүлүүттэн Софроновтар,
Эдьигэстэн Николаевтар.

Итии-куйаас күнүргэ.
Степан САВВИН фотота.

Табах утары сокуон

Табах атылылар ларектар сабыллыахтара

Россия правительствота табах утары
дьонуннаах сокуон бэлэмни сылдыар: табах
атылылар ларектары, сигареталаах
витриналары суох онгорор, подъезка,
гостиница, кафе, ресторанга уонна
түүнү кулуупка табахтааһыны бобор туһунан.
Маны таһынан Доруобуйа харыстабылын
министерствота табах сыанатын үрдэтэргэ
диэн этии киллэрбит. Аңардас акцизаны эрэ
үрдэппэккэ, табах атытын эмиз ыаратарга
диэн.

2013 сыл сайыннан Татьяна Голикова
бүдэминистрэтэ табагы витринаба кордөрбөккө,
атылааһааччы табаары анал прейскуранынан эрэ талар
кыахтанын олохтоо. 2015 сылтан гостиница, кафе,
түүнү кулуупка табагы тардыы бобуллуо. 2014
сылтан пассажирскай транспортка, поездка, уу
транспорттар, аэропорттарга уонна вокзалга кириингэ
табахтааһын бобулар сабадаланар.

Аны туран, олорор дьиз подьезыгар табах тардарга
анал зона көрүлүөхтээх, бу маны көнүлүүр туһунан
дьиз бары олохтоохторо собулуну биэрэхтэрини эрэ
кылдыан соп.

Бу сокуон сыла - Россияга табах тардыытын 10-
15% аччаты. Билигин дойдү үрдүгүн эр дьон 60,2%
уонна 21,7% дыахталар табагы тардаллар, о.э.
нэбилэни 40%. Сыл ааны 400 тыһыынча россиянин
табах дыаатыттан ыары буолан олор дьиз Доруобуйа
харыстабылын министерствота иһитиннэрэр.

Минфин баһылыга Алексей Кудрин этэринэн,
арыгы уонна табах акцизны үрдэтэххэ, бюджетка
2010 сылга 8 млрд. солк., 2013 сылга 59 млрд. солк.
эбни үп кириэ.

Альбина АРТИОШКИНА.

Пенсия фондатын управлениета иһитиннэрэр

Социальной өгөлөртөн
аккаастанар түбэлтэбэ тугу
билиэххэ?

РФ Пенсияга фонда-
тын управлениета
Хаңгалас улуугугар 2480
ый ахсын бэрлээр со-
циальной төлөбүрдэри
ылааччылары, а.т. феде-
ральной чэпчэтинилэринэн
туһанааччылары кытары
үлэлиир.

Ыйдаагы чэпчэтин
төлөбүр чэпчэтининэн
туһанааччы категория-
тыттан түтүлүктээх. Холо-
бур, 2011 с. муус устар 1
күнүттэн, инбэлиит буол-
бут Аба дойдү Улуу сэриини
тин инбэлииттэрэ уонна
кыттылаахтара 2866,76
солк. ый ахсын эбни, бо-
йобуой дьайылар вете-
раннара 1239,55, бастакы
группалаах инбэлииттэр
1781,95, иккис группалаах
инбэлииттэр 1057,97, үһүс
группалаах инбэлииттэр
697,14 солк., о.д.а. ыла-
лар.

Ый аайы бэрлээр
төлөбүрдэри сөргө феде-
ральной чэпчэтининэн
туһанааччыларга социаль-
най өгө набора (НСУ)
эмиз өгөһүлүлэр,
суньунэн бу суума 750,83
солк. усулуобунайдык
тэтиһэр.

2011 сыл тохсуньу 1
күнүттэн социальнай өгө
набора үс өлүүттэн турар:
- бастакы чааһа - босхо
бэрлээр эмн. медицин-

скэй аналлаах өгөһүлүлэр,
ону сөргө инбэлиит
оболорго анал ас боро-
дууктата (барыллаан
578,30 солк.);

- иккис чааһа - сүрүн
ыарыһы сэрэтингэ босхо
санаторнай-курортнай
путевка (барыллаан 89,46
солк.);

- үһүс чааһа - куорат
икки ардынаагы тиһир
суол транспортынан, ону
сөргө эмтэнэ барарга-кэ-
лэргэ междугороднай
транспортка босхо айан
(барыллаан 83,07 солк.).

Гражданин социаль-
най өгөлөргө набортан
аккаастанан эбэтэр бэ-
йэтэ таларынан үстэн
биирүттэн эмиз аккааста-
ныан уонна НСУ харчы-
нан ылаан соп. Бу
түгүнигэ киһи аккааста-
мыт чааһыгар бырааба
сүтэр.

Хроническай ыары-
лаах, эмкэ олус наадыар
гражданин социальнай
бакалтарын туһаналларга
ордук. Тоҕо диэтэххэ, бэ-
риллэр өгө суумата эмтэ-
нингэ наадыаргынаагар
хас да төгүл абыллар буо-
лан тахсыан соп.

Санаторнай-курорт-
най эмтэнингэ уонна бэ-
йэлэрин баҕа өтүлүрүнэн
ханнык эмэ регионига,
курорттар ыккардылары-

гар электричкалаах сир-
дэргэ барар санаалаах
чэпчэтинилэринэн туһана-
аччылар путевка чааһыгар
НСУ-тан эбэтэр айаны
толуйууттан аккааста-
маттара ордук.

Чернобыльскай АЭС
уонна итиннэ тэтиһимит
улахан саахалларга радиа-
цияга түбэспит дьон со-
циальной өгөлөргө наборо
уу ылыга төгүртүн
өссө сайабылыанна су-
руйуохтарын соп.

Санатабыт, 2009 с.
тохсуньу 1 күнүттэн
НСУ-тан аккаастаныга
урут сыллата тэриллэ сыл-
дыбытын курдук, били-
гин сыл ахсын сайабы-
лыаннаны биһирин ир-
дэмэт. Чэпчэтининэн
туһанааччы бэйэтэ
өгөлөргө наадыытыгар
сөргүтөр сайабылыанна-
тын биһирэр дьэри урукку
сайабылыанна үлэлиир.
НСУ-тан аккаастаныга
эбэтэр хаттаан ылыга
сайабылыанна болдооро,
үүмүт сыл алтынны 1
күнүгэр дьэри дьэне он-
нуан хаалбыта.

45-1-15 тел. билсинг,
социальной төлөбүрдэргэ
- 43-6-41.

Пенсия сулууспатын
управлениета.

Билии-
көрүү
аартыгар

Синэ оскуола
үөрэх дьылын бэлэм-
нээх көрсөр. Балаан
ыйын 1 күнүгэр
үөрүүлэх линейкага
12 кырачаанга
маннайгы чуораан
чугдаарыа. Быйыл
140-ча оҕо манна
үөрэниэ.

Оскуола оболоро са-
йыны туһалаахтык атаар-
дылар: ким дьонугар ок-
ко, фермага көмөлөһөн,
өрөмүөнгэ илии-атах
буолан, ким Дьокуускайы
көрөн, 50 оҕо икки се-
зонга оскуола таһынаагы
обуруот учаастагы үлэ-
синьнааһын лаабырыгар
сырытта. Оболор таптал-
лаах учууталлара Любовь
Семснова Федорова са-
лалатынан хортуппуй,
хаппыста, помидор,
моркуоп, о.д.а. обуруот
аһын, сибэкки арааһын
үүннэрдилэр, сыһына-
лаһарын кэмин
көрдөөхтүк атаардылар.
Синэ үрүбэр, Өлүөнэ бо-
ротуохатыгар бу куйаас
сайынга сөтүлөөн абы-
раннылар.

Оболор кэлэр нэдиэ-
лэбэ сып-сырдык дыба-
рыас тэңэ дыкти кэрэ ос-
куоаларыгар үөрэ-көтө
кэллэхтэрэ, билии-көрүү
аартыгынан салгы айан-
наахтара. Саҥа үөрэх
дьылынан!

Педколлектив аатыттан
оскуола директорын
АХЧ солб.
Алексей ЛЕВЕРЬЕВ.

ИДЬО иһитиннэрэр

Сэрэхтээх буолун

Атырдыах ыйын 13-21 күнүгэр улууска 89 киһи ад-
министрацияны эппиэтинэскэ тардылыбыт.

Кыра күлүгүннэһин иһин 8 киһи түтүлүбүт.
ГАИ үлэтин чэрчэтинэн 604 АМТ бэрэбинэскэлэнилли-
бит. Ол түмүгэр 157 быраабы кэһин түгэнэ бэлиэтэнилли-
бит, 157 борогокул толоруллубут.

Нэдиэлэ устата тахсыбыт түбэлтэттэн уорук саамай эл-
бэх. Күлүгүттэр ордук сотовай телефону "бултаһаллар".
Маны таһынан Покровскайга В. гр. Песчаная уулуссага
баар сирин учаастагыттан 40 м уһуннаах тиһир турбалары
уорбуттары туһунан сайабылыанна биһирбит. Хоромньу
7000 солк.

Мохсоболюоххо олорор дьиз подьезыттан "Лаух" вело-
сипед уоруллубут (хоромньу 8000 солк.). Эмиз Покровскай-
га, атырдыах ыйын 21 күнүгэр киһи 11 чаас саҥа гр. Я.
дыэтиттэн "Акира" телевизоры уорбуттар.

Суолга эчэйин түбэлтэ эмиз аччаабат. Дьокуускай к.
олохтоого Е. гр. сайабылыаннаыттан: "Атырдыах ыйын 13

күнүгэр киһи 7 чаас саҥа "Дьокуускай-Уөһэ Бэстээх"
автотрасса 60 км-гар Е690КЕ г/н массына суоппара "Рус-
ский спаниель" бороудалаах ыппын түгүнэри көттө".
Хаһаайын хоромньуу 12000 солк. сыаналыыр.

Оттон "Аллараа Бэстээх- Большой Невер" автотрасса 81
км. ВА3-2107 массынааһа эмиз киһи билилбэт суоппар
Хоточчу олохтообун түгүнэри көппүт.

"Итирбит да, итирбит да биһир" диэн өс хоһооно баар.
Хаһа да көнө суньүлээх киһи арыгы дьайытыттан киннэ-
ниэн соп. Синнэбэ атырдыах ыйын 16-гар М. гр. каны Л. гр.
ка итирик сылдан кыраабытын туһунан телефонунан
үгсүү киһирбит Булгуннаахха, Покровскайга итирик
туруктаах киһини кырааһын хас да төгүл тахсыбыт.

Покровскайга Н. гр. итэбэйимтигэ бэрт буолан Д. гр.
300 000 солк. харчы нэс биһирбит. Киһитэ күн бүгүн да хар-
чыны төнүннэрэ илигин туһунан ИДЬО-ба сайабылыанна
суруйбүт.

Мантан күһүн киһи эрдэ хараһарар, күлүгүттэргэ та-
быгастаах кэм кэллэ. Онон дьон-сөргө уулуссага хаһан
баһарар сэрэхтээх буолун.

Ольга САМСОНОВА.

Махтанабыт

Обом Егоров Валериан 4 сааһыттан улаханлык
ыалдыан сэттэтэ Медкинигэ эппэрэссийэлэнэн,
Москвага баран үс ый эмтэнэн, онно иккитэ
эппэрэссийэлэнэн үтүрдэ. Билигин киһи 7 сааһаах.
Бу эмтэнэрбитигэр үбүнэн-харчынан көмөлөспүт
амарах санаалаах дьоммутугар - 2-с Малдыбар орто
оскуолатын коллективыгар, төрөппүттэргэ, биһиргэ
үлэлиир ОДКХ үлэһиттэригэр, сайаааччы Герасимов
Афанасий Васильевичка, "Бөрө" сыгы собуотун
директорыгар Павлов Александр Васильевичка,
оскуола биһиргэ үөрэммит оболорбор, Өймөкөөнго
олорор дьүгөлэрбэр, Москвага үлэлиир Номүгүттэн
төрдүлээх кардиолог-быраас Жирков Станислав
Николаевичка уонна бары чугас аймахтарбытыгар ис
сүрэхтэн махталбытын тиэрдэбит. Эһиги амарах
санаарыт уустубатын, барыгытыгар ыарыы
ыалласпатын диэн алгыбыт, ситиһини, бары үтүнү
баһарабыт.

Ийэтэ Варвара Павлова, убайдара, эдьийдэрэ.

Хаңгаластаагы ветеринарнай управленне,
ветеринарнай лаборатория коллективтара, профсоюзнай
тэриэтэ ветеринарнай сулууса ветераныгар
Сыроватская Евдокия Егоровнага, дьиз кэргэнингэр,
аймахтарыгар тапталлаах уола

СЫРОВАТСКАЙ Никанор Никанорович

ыарахан ыарыгыттан олбүтүнэн дьиринг кутурбаннын
тиэрдэллэр.

Н.И.Сыроватскай аатынан Булгуннааххааххаагы
ветеринарнай учаастак коллектива Покровскай куорат
олохтоого

СЫРОВАТСКАЙ Никанор Никанорович

күн сириттэн барытыннан ийэтигэр Сыроватская Евдокия
Егоровнага дьиринг кутурбанын тиэрдэр.

Биһиргэ үөрэммит добоһубут, табаарыспыт

СЫРОВАТСКАЙ Никанор Никанорович

бу дьыл атырдыах ыйын 22 күнүгэр уһун, ыарахан ыарыы
кэнииттэн олохтон барытыннан кэргэнингэр Саргылаана
Трофимовнага, оболоруугар уонна чугас аймахтарыгар
дьиринг кутурбаммытын тиэрдэбит, аһыгытын тэнигэ
үлэстэбит.

Биһиргэ үөрэммит добоһубут.

Тэрийэн таһаарааччылар:
Саха Республикатын
Правительствота,
"Хаңгалас" ("Хаңгалас")
хаһыат редакцията" ГУ.

Редактор-директор
А.Е.ЕГОРОВ.
Телефона 43-3-32 (факс).

Хаһыат РФ Бэчээккэ
Госкомитетын маасабай
информация туһунан
сокуоннары түтүлүтү
хонтуруолдуур,
регистрациялыыр
региональнай
управлениетыгар ИИ №
ТУ 14-0083 2010 с. кулун
тутар 01 күнүгэр
регистрацияламмыт.

Журналистар телефонтара: редакторы солбуйааччы
Людмила Аммосова - 43-8-89, эппиэттиир секретарь
Роман Попов, Егор Бессонов, Ольга Самсонова - 43-6-01,
Виктор Татыев - 43-7-50, бухгалтерия - 43-9-32.

"СР Хаңгалас улуунун "Хаңгалас" ("Хаңгалас") хаһыатын редакцията" ГУ
тиһирчэһи бэчээттиһэ. Покровскай, Николаев уул., 4 №-рэ.

Автордар суруктарыгар эһиллэр санаа хаһаан да хаһыат туһунан
позициятын кытта соп түбэлэр буолбатах.

Хаһыат сахалыы, нууччалыы
оһуорунуука уонна
бэтиһинэ таһар.
Оффестай бэчээт.
Кээмэйэ - 1 б. д.
Нүмэри бэчээккэ биһир
график быһыытынан 16.00.
Бэчээккэ бэриһинэ - 15.30.
Тиража 1963 экз.
(сахалыы тылынан - 751).
Сахааһын нүмэри - 69.

РЕДАКЦИЯ
ААДЫРЫҔА:

678000,
Саха Республиката,
Покровскай куорат,
Николаев уул., 4 №-рэ

Хаһыат нүмэригэр дьуһурунай - О. САМСОНОВА.

Хаһыакка сүрүтүү
ый ахсын ытыллар

Биһиги индексит
54895

E-mail:
GAZ_han@mail.ru

Хаһыат 1940 сыл сэттиннь 7 күнүттэн тахсар.
Атыыга көҕүл сыаналанар

№ 70 (10 164)
2011 сыл атырдьах ыйын 30 күнэ, оптуорунньук

ХАНГАЛАС

Общественной-политической хаһыат

Үөрэх дьыла сабаламмытынан

Күндү үөрэнээччилэр, төрөппүттэр уонна учууталлар!
Ис сүрэхтэн Эһигини сана үөрэх дьыла сабаламмытынан эбэр-
либин! Балаҕан ыйын 1 күнэ оскуола биһир бастыг бырааһынныыга:
үөрэнээччилэр уонна үөрэтээчилэр дьоро күнүгэр, маннайгы чуораан
тыаһын долгутуулаах түгэнэ, үгүс сибэкки, манан баанчык уонна
аһаҕас урук бэллээх. Кэрэ эйгэтигэр үктэнэр маннайгы кылаас
оболоруугар саамый куутуулаах күнүгэр буолар.

Быйыл улууска били-коруу аартыгар 460 оҕо үктэнэ, 4304 оҕо
үөрэх чыпчаалын салгыы дабайыа. Иниикитин - интэриһинэй түгэн-
нэр, сана сабаҕтар, былааннаах үлэ, ол иһигэр, "Үөрэҕирин түһүлүн со-
куон" сана бырайыагы олоххо киллэрини күүтэр.

Бары үөрэнээччилэргэ ситиһиниһэр үөрэҕи, оскуолаҕабы умул-
бат кэрэ кэли, оттон учууталлар туруоруммут салгытын ситиһэр-
гитигэр бундууру уонна тулууру баҕарабын. Оттон төрөппүттэр
оболоро сайдалларыгар-үүнэллэригэр тирэх-ойобул буолууннар. Бу үөрэх
дьылыгар барыгытыгар ситиһини баҕарабын! Дьолу, үтүөнү, кэрэни!

Е.А. МАРТЫНОВА, Хангаластаагы үөрэх управлениетин
начальнига.

Сонуннар

График туолан иһэр

Атырдьах ыйын 25 күнүнээҕи туругунан улуус
29698 тонна оттонно. График 102,6, оттон былаан
82,1% туолан иһэр.

Ордук үчүгэй көрдөрүүлээхтэринэн Хачыкаат, Төхтүр.
Тийт Арыйы нэһиликтэрэ буолаллар. Улуус көһө сылдьар
биригээдэлэрэ атын улуустарга атылыгыра анаан 485
тонна оту оттоотулар.

Атын улуустартан оттууллар

Биһиги улууспут ходуһаларыгар 4 улуус бири-
гээдэлэрэ оттууллар.

Аһама отчуттара Өктем уонна Хачыкаат сиригэр-уо-
тугар 430, мэнэ-хангаластар эмиз Хачыкаат нэһилиэгэр
230, чуралчылар Өктем ходуһаларыгар - 30, Уус-Алдан
отчуттара I Малдыабаарга 21 тонна оту оттоотулар.

Арчы дьыэтэ түтүллуоҕа

Улуус киинин Орджоникидзе аатынан уулусса-
тыгар "Уют" маҕаһыын чугаһыгар Арчы дьыэтин
түтүү сабаланыаҕа.

Быйыл дьыэ холлоһоһо уонна хорубуһа түрүөҕа.
Эһиги Арчы дьыэтин түтүү ситэриллиэҕэ.

Ахсынныыга быһаарыллыаҕа

Ааспыт нэдиэлэ эргэтигэр улууска "Өлүөнэ ту-
руук хайалара" айылҕа пааркатын ЮНЕСКО Аан
дойдутаагы нэһилиэстибэтигэр киллэрэргэ үлэ-
лэнэр Айылҕа харыстабылын норуоттар икки ар-
дыларыгар сэбиэтин экспердэрэ сырыттылар.

Республика туруорсуутун дьыалата бу сэбиэт мун-
һаҕар быйыл ахсынныыга көрүлүөхтээх. Билингитэ
Россияҕа ЮНЕСКО нэһилиэстибэтигэр киллэриллибит
сэттэ ытык-кэрэ сир баара биллэр.

Агрогородок дьэ ыалланыаҕа

Нөмүгүтээҕи агрогородокка 12 дьыэ түтүллэн
турар. Ити дьыэлэргэ балаҕан ыйыгар ыаллар
көһөн кириэхтэрэ.

Кинилэр ортолоругар урукку "Покровская" ОПХ ве-
тераннара, билингитэ "Нөмүгү" агрофирма үлэһиттэрэ,
учууталлар, уо.д.а. бааллар. Бу дьон дьыэ сыанатын 30
бырыһыанын төлүөхтэрэ, уоннаабытын Тьа хаһаайысты-
батын министерствота үйүнүөҕа.

Виктор ТАПЫЕВ.

Улуус хаһаайыстыбаларыгар

Сүһүөҕэр туруоруохтара

"Хоточу" ТХПК (сир. Матвеев
Н.И.) дьонун сүргүн айаабыг былы-
рынгы халаан содулун оһоруна ма-
териальнаах базатын тупсарынар, оһон
үлэтин таһаарытын, культураны
уонна үлэһиттэрин хамнаһын үрдэтэр
хамнаһы түтүлэр.

Сотуртаабыта биһиги хаһаайыс-
тыба кылаабынай бухгалтерга
А.М.Ефимованы көрсөн көлөстү-
бүт. Быйыл "Хоточу" 110 тобо ынах
сүһүөтүөх, ынаар ынаҕа 26. Итиннэ

эбни сэлээннэ ыалларын 80 ынаар
ынарын сайыллар. Сайылык коллек-
тива "Хангалас-Ас" ТХПК 70 тонна
үүтү туттарбыт. Сылаабы былаанна-
ра 90 тонна. Михайлова А.Е. салайар
ферматыгар Ирина Ксенофонтова,
Ньургусгаана Устинова, Марина За-
харова манньыксыттылар, бос-
тууктара Кирилл Устинов, Биһир
ынахтан ынаар үүт, ферма үлэһиттэ-
рин хамнаһа билингитэ санаа хоту
буолбатах эрэрин сана хотон үлэҕэ

кирэн үлэ, онно сүөһү туар усулу-
буһата тубуһабына, сыһыа үрдээн
иһэрэ.

"Хоточу" ТХПК быйыл 309 сыл-
гылаах, итинтэн биэтэ 155 уонна
сүүсчэкэ убаһа төлөһүө сылдьар.
Сылгыһыттарынан Петр Черноград-
ский, Илья Андреев, Василий уонна
Руслан Васильевтар буолаллар. Сыл-
гыны нитэр база, сылгыһыттар үлэли-
ир усулуобуһалара инникитин,
хаһаайыстыба кыабыран истэбинэ,
сыһыа тупсан барыаҕа.

(Бүтүүтүн 4 стр. аах)

Экология

Эксперттэр ыалдьыттаатылар

Атырдьах ыйын 28 күнүгэр Айылҕа харыстабылын нору-
оттар икки ардыларынаагы совет экспердэрэ "Өлүөнэ туруук
хайалара" Айылҕа пааркатын Аан дойдутаагы нэһилиэсти-
бэҕэ киллэрэр түһүлүн болтуруоһу быһаара үгүс тогулун кэлэ
сырыттылар. Бу сырыыга Ничхонтан тойон Кюнг Сик Ву
уонна Некитин хотун Сарангоо Раднаа ыалдьыттаатылар.

Атырдьах ыйын 24 күнүгэр эксперттар паарка сирин-уо-
тун вертолётунан көтө сылдьан көрдүлэр. Катеринан Үһүс
Бэстээхтэн Кытыл Дьураҕа гиний сырыттылар. Тарын, Ку-
рунҕаах эбэнкэлэрин кытта көрүстүлэр. Ыалдьыттар
Өлүөнэ очуостарыгар таһа сырыттылар. Диринг Үрэххэ бы-
лыргы киһи олоһун кытта билистилэр. Буотамаҕа, бизона-
рийга сылдьан көүлэри үөрэттилэр.

Өрөбүлгэ Покровскаяга, паарка киһи офуһыгар, экс-
пердэри кытта Л.Д. Киприянова салайааччылаах "Өлүөнэ
туруук хайалара" АП дьаһалтата, улуус баһылыга Ю.Н. Зай-
цев, улуустары үөрэх управлениетин начальнига Е.А. Мар-
тынова, П.Р. Ноговинин салайар "Элэйдэ" оболор науч-
най-практической экспедициялара, Наум Зосимов аатынан
Хартыына галереятын директора, "Өлүөнэ очуостарын
көмүһэ" пленэр тэрийээчигэ Л.А. Засимова уонна СМ
көрүстүлэр. Ыалдьыттар ордук оболор чинчийэр үлэлэрин
нитэрэһиргээтилэр. Экологтар мустубут дьон ыйытыла-
рыгар хоруйдаатылар.

Улуус баһылыга Ю.Н. Зайцев ыалдьыттар үрдүк мисси-
яларын иһин махтанна уонна Хангалас улуһугар тахсыбыт
кинигэлэри бэлэх туттарда.

Норуоттар икки ардыларынаагы эксперттэри Айылҕа
анабыл баайын харыстыыр Россиятаагы фонда директора

А.А. Буторин, "National Geographic" сурунаал кылаабынай
редакторун солбуйааччы А.Ю. Журавлев, Айылҕа харыста-
былын министерствотын отделын салайааччы А.И. Чemezov
арыаллыы сылдьаллар.

Бэһэлээ, бэһидэһиниккэ, "Өлүөнэ туруук хайата" АП ди-
ректора Л.Д. Киприянова СР Айылҕа харыстабылын уонна фе-
деративнай сыһыан, тас сибээс министерствотын официал-
най делегациятын састаабыгар киһирэн, бу болтуруоһу салгы
быһаарар сыалаах, Москваҕа комто.

Альбина АРТИОШКИНА.
Степан САВВИН хаартыскаҕа түһэриһтэ.

Кэпэстниг э ыгырабыт

Сокуон сайдыыны харгыстыа суохтаах

Туораттан көрөөччү буолбакка

Олохпут онкула уларыан аны үлэни кэпсэтэргэ аукцион системата кириэн үгүс эрэйдэри үөскэтэр. Тутууга контрагы түһэрсингэ ханнык бабарар ИП мөлүйүөннээх суумалаах аукцион кыттылааба буолан тахсын сөп, ол иһигэр саарбах репутациялаах, үбэ, опыта суох аатыгар эрэ тэрилтэ. Ити биер арылхай чахчытынан олус куһабан хаачыстыбалаахтык Покровскайга икки сага мас дьээ тутулууга буолтун истэ, билэ сылдыабыт. Дьокуускайга суолбутун собуруу дойдуттан кэлэн туталлар, хаачыстыбатын олох көрдөрүө турар. Онтон биһиги опьиттаах, өр сылларга үтүө суобастаахтык үлэлээн бэйэлэрин көрдөрбүт идэтибит тэрилтэлэрбит араас биричиннэнэн аукционна кыйаатаран үлэтэ суох хаалаллар.

Бүгүн мантан сибээстээн биер дойдутаахпыт, "Якутгазстрой" салайааччыта П.В.Иванов соторутаабыта "Ил Түмэн" хаһыакка (15.07.2011 с.) биэрбит интервьютун, бэйэтин көрдөһүүтүнэн бэчээттибит уонна улуус сиригэр-уотугар барар тутууга аукционнарга олохтоох дьаһалталар, тэрилтэлэр, сакаасчыттар, о.д.а. куоластара иһиллэригэр ыгырабыт.

административнай дьыһэлэрэ. Дьокуускай к. Короленко уулуссатыгар 15 квартиралаах олорор дьыһэ, уо.д.а.

Тэрилтэ үлэһиттэрэ производство биригэн биер сага ньымалары киллэрэн иһэллэрин түмүгэр сага үлэ миэстэлэрэ тахсыларын бэлэтиир тобоостоох. Билигин сага отдели үлэлэтэн эрббит. лазернай оборудованиенан тирингэ, маска, өстүкүлүбэ, тигиргэ уруһуй түһэрббит, тигиртэн дьыһэ туттулар тэриллэри. Ого оонньуур сирдэрин, олбурдары, олбур ааннарын, кыра формалаах

майгы табыста. Холобур, объект тутуутун сметнай сыаната 800 мөлүйүөнтөн тахса эбит буоллабына, тендер кэмигэр сирэ суох түһэрэн кэбиһэллэр, онук сыанага дьобус тэрилтэ (ИП) да кыйаһан сөп, ол кэннэ ити улахан суолталаах тутууну хайдах хаачыстыбалаахтык (хайдах матырыйааллары, турбалары туттан) ытытыта - бэйэтин суобаһыгар, олохтоох бюджетка нолуогу төлөөһүнэ эмнэ - боппуруос.

Биһиги билигин "Майа-Төһү" газопроводун тутуутугар үлэни сылдыабыт, бу объект күһүн үлэбэ кириэхтээх. Үлэ 94,97% толорулунна, онтон харчыта буоллабына 54 эрэ бырыһыан төлөннө. Үбүлээһингэ график дин баар, онон маннай үлэ сыанатын 30 эрэ бырыһыана төлөнөр. дьэ ол иһигэр матырыйаалларын сакаастаан аҕаһаххын наада, ол кыалла охсубат. Бүтүннүү нэс кириэн да туран үлэни ытытабыт (матырыйааллар, оборудованиэ сүрүн ороскуоттара сметага 75-80% олорор).

Ғаһы киллэрин Сахабыт сирин дьонугар тыын боппуруос буоллаба, оттон үлэ хаамыһын бытаарыта манньк балаһыанньага биһигиттэн - генеральнай бэдэрээтчиттэн эрэ тутулуктаммат. Аны госпрограмма олоххо кириитэ (сакаасчык буруйунан, көтөрүк сокуон харабынан) харгыстаммытыгар дьөрү ким да эппиэттээбэт. МТ, государственнай сакаасчыттар, биридинлээн тэрилтэлэр, хаһаайыстыбаннай субъектар 94 №-дээх сокуонан сылтаан олох-дьаһах сайдыытын боппуруостарын быһаарбаттара үгүс, оннообор государственнай программалар бириэмэтигэр туолбаттара үгүс харгыһы аҕалар. Биричиннэгэ биер - куонкуруска хотторбүт тэрилтэлэр сууттаһаллара, кыйаһылаабы үксүгэр билсин-көрсүү быһыытынан быһаараллара буолар, ситэтэ суох проектной документация, ол эбэтэр үлэ бара турар кэмигэр проектной документация уларытыһы киллэрин - ити барыта сөптөөхтүк, хаачыстыбалаахтык, итиннэ бириэмэтигэр объекгы туттарыны харгыстыыр. Бүтэһигэр кини барыта сууттаһар, үлэ-хамнас бытаарар, олохтоох тэрилтэлэр сайдыылара, сага үлэ миэстэтин таһаарыылара кыалдыбат да курдук буолар. Ханнык бабарар сокуон олоххо кириэрингэр балаһыанньаны түспарыахтаабыр, мөлтөтөр буоллабына, уларытыллахтаах, ситэриһэхтээх. Онон, 94 №-дээх Федеральнай сокуонга манньк уларытыһылар кириэллэрэ наадалаах:

- тендер, аукцион суол-инс, промышленность сайдыыты 2 мөлүйүөнтөн тахса нэһилиэннээх сирдээр ытытыла тороостоох. Оттон Саха сирэ Россия 5/1 ылар территориялаах. 1 мөл. кыйаһат нэһилиэннээхтээх, дэриэбинэттэн дэриэбинэгэ дьиги көһүнэн суол-инс суох, сезоннай эрэ үлэлэр ытытылаллара (кыйаһын 40 тахса кыраадыс, күһүн-саас өрүс-үрэх уулара мөһөйдүлүлэр) учуоттаныахтаах. Сакаас сыаната үлэ оҕоһулар ороскуотугар эппиэттэхтээх (билиһингэ ким тендергэ кыра сыананы этэр да, ол кыйаһар, төһөнү бабарар түһэриһэххэ сөп, итичээтигэр смета сыанатыттан аллараа түһөр түгүһигэр расчелун дакаастыахтаах, үлэ хаачыстыбаты иккис былаанга хаалар).

Ити сокуон Саха сирин айылбатын тыйыс усулбууһатын сүрүн уратыларын учуоттуура ирдэниэхтээх. Республикага кэлэр таһаарас улахан аҕара кыйаһыны суолунан, сайын ууһан кэлэр, онтубут буоллабына айылба уустуктарыттан (уу таһыма түһүүтэ, тыһыны - 40-н тахса кыраадыс буолуута) тутулуктаах. Тыйыс айылбаахха Саха сиригэр оннообор ИСТА курдук суолталаах объекгы "Транснефть" тэрилтэ болдьобор кыйаһан бүтэрбэккэ, 1,5 сылынан нефть ситимин бастакы учаратын олоххо киллэрбигэ биллэр. Контракт бириэмэтигэр туолбат түгүһүнэ айылба уустуктарыттан сибээстээх буоллабына, ол учуоттаныахтаах. Парламентарийдар ити Саха сиригэр олус суолталаах сокуонга бэйэбит интериэспитин көмүскүүр дьаһаллары туруорсан күүскэ үлэлэниэхтэрин наада.

Кэпсэтиигэ ыгырабыт

"Якутгазстрой" ХЭТ генеральнай директора П.В.Иванов туруорсар туруорсуута итинник. Кырдык да, газтаһын дин олохпут сайдыытын кэрэһинэ буоллаба. Сахабыт сирин үгүс нэһилиэннээхтэригэр дьон-сэргэ ҕаһы кэтэһэ ахан олорор. "Онтон 2012-2016 сс. газтаһын программатын хаамыһыта итинник быһыыга-майгыга баччаанга дьиги биһигээнэ ишк", - дьин этэр Петр Васильевич. Бүгүн биһиги ити улахан суолталаах салаага үлэ-хамнас хайдах барарын сээстэн көрдүбүт, практик-производственник санаатын иһиттибит.

Сокуон, дьыһэр, олох сайдыытын түстээри, утпсараары оҕоһулар. Оттон ити 94 №-дээх Федеральнай сокуон ал сыалга-сорукка эппиэттиир дуо? Сокуон государственной сакаһынан үлэни ытытыны чончулуур буолан, олохпут бары арагытыгар дьайар. Онон бу кизг хабааннаах кэпсэтии. Биһиги парламент хаһыатыгар "94-с сокуон тула" дьин анал рубриканы арыһан муниципальнай тэрилтэлэр салайааччыларын, сакаасчыттары, госсакааска үлэлэр тэрилтэлэри, сокуону таһаараччылары бэйэлэрин санааларын үлэстэллэригэр ыгырабыт.

Зинаида ТОПУРКО.
(«Ил Түмэн» хаһыаттан).

"Якутгазстрой" ХЭТ газтаһын салаатыгар объектары тутууга 1964 сылан үлэлиир биер тутаах тэрилтэ. Ити кэм тухары Сахабыт сирин үгүс улуустарыгар магистральнай газопроводтары тутууга да, бөһүөлэктэргэ газ ситимнэрин тардыыга-монтажтаһынга да үлэлээн, этэргэ дьылы, бэйэтин мааркатын үрдүктүк тутан кэллэбэ. Бу тэрилтэ газ ситимин тардан дьыһэ киллэриигэ дьиги үлэни ситэрэрин таһынан, ҕаһы тарбаттар блочнай пууннары (ГРПБ) тутууну республикабытыгар маннайгынан баһылаан, билигин бэйэтэ газ салаатын хааччылар.

"Якутгазстрой" 1999 сылан Саха Республикатын норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ Петр Васильевич Иванов салайан үлэлэтэр. Бүгүн кини биһиги хаһыаппыт ыалдыта.

"Газтаһын курдук тумус суолталаах, социальнай хайысхалаах салаага буһа-хата сылдыарбыт быһыытынан, үлэбигэр көрсөр кэккэ ыарахаттарга былаас, сокуону таһаарааччылар болбомтолорун "Ил Түмэн" парламент хаһыатын нөҕүө тардыахпын баҕарабын", - дьин Петр Васильевич кэпсэтиибит торумун хара маннайгыттан чопчулаабыта. Онон кэпсэтиибит - үлэ-хамнас, государственнай сакааска үлэлэһэр производственнай тэрилтэлэр үлэлэрин сүрүннүүр 94-с Федеральнай сокуон олоххо хайдах туттулларын, дьаһытын тула.

"Саха сирин газтаһын - биһиги үлэбит"

- Петр Васильевич, бастаан тэрилтэги түһүһүн кыһастык сырдат эрэ. "Якутгазстрой" тэрилтэти газ салаатыгар туох сага сүрээни киллэрдэ?

- Үлэлиир сирбит республика бүтүүнэ дьигэһинэ улаханньк баһан эгин буолбата буолуо. 47 сыл "Якутгазстрой" газтаһын социальнай программатын чэрчитинэн үлэлээн, убатыллыбыт да, айылба да ҕаһын киллэрингэ үтүмэн үгүс тутууну ытыта. Географиябыт кэнээн иһэр - ол курдук, Бүлүү, Горнай, Кэбээйи, Нам улуустара, Дьокуускай куорат уонна куорат тас өттүнээһи сэлэһиннэлэр, кэнники сылларга Мэнэ-Хангалас, Хангалас, уо.д.а., улуустар, Бастакынан, урут Тюменга уонна Саратовка эрэ оҕоһулар газорегуляторнай пууннары Саха сиригэр туттар буолбуппут. Ону 2000 сыллаахха "Якутагропромпрогес" кытта бырайыак оҕорон 2001 сылга Россия Госгортехнадзоруттан сертификат ыбыппыт.

Иккиннин, биһиги Турбаны оҕорор металлургическай комбинат (ТМК) (Россияга турбаны оҕорон таһаарыы кээмэйин 48% ылар) уонна Холбоһуктаах металлургическай хампаанньа (ОМК) (ИСТА (ВСТО) нефть ситимин, Лена оруһу туоруур Мастаах-Бэргэ-Дьокуускай-III утаһын ситимингэр туттулар улахан диаметрдаах турбалары оҕорор) дилердэрэ буолалыт. Онон биһиги сакаһынан араас диаметрдаах турбалары удамыр сыанага тигири аҕалабыт, онтубут хаачыстыбатын собуот мөккүлүбүт.

Үсүһүн, газ ситимин тардан дьыһэ холбуохха дьиги үлэни биер бэдэрээтчит ситэрэн туттарынын ситисиппит. Онук үлэни биһиги Нам улуһун Партизан дэриэбинэттэн саҕалаппыт.

"Якутгазстрой" - илэһит тэрилтэ - коллективыгар бүгүн 200-н тахса кини үлэһит. Манна кэли үлэһит суох, барыта олохтоох кырдар. Генеральнай директор: "Биһиги специалистарбыт сага дьыһаах промышленнооска (газга) ситиһиллэхтэһит үлэһит кыһаахтарын үлэһит дакаастаан кэллэлэр", - дьин кини тутта кэспир. Бастакы көлүнэ газ үлэһиттэрэ пенсияга тахсан, билигин кинилэри иккис күдүнэ солбуйбут - бу тэрилтэ бэйэтэ итин таһаарбыт, үөрэттэрибт специалистара. Коллектив лаппа эдэрсийбиги үлэһиттэр орто саастара көрдөрөр - 34 саас. Кэнники сылларга 20-н тахса ого үрдүк үөрэһи бүтэрэн үлэни сылдыар. Дьокуускайдаагы. Чурапчытаагы лицейтэр, үрдүк үөрэх кыһатын студенттара кэлэн практикаларын барар усулбууһалара тэриллибит. Тэрилтэ базатын кэнэтигэ, техниканы саҕардыыга үлэни модернизациялаһыһа болбомго уруулар буолан, улахан объектарга үлэлэһэргэ кыах баар. Специалистар - механикатордар, сварниктар, слесардар - сыллата аттестация бараллар эбит, инженернэй-техническэй үлэһиттэр региональнай ирдэбилиһин - икки сылга биһирдэ.

"Якутгазстрой" ХЭТ ҕаһынан эрэ дьырыктаммакка производство атын сатааларын сайыннарыыга сыал-сорук туруорунан, 2000 сыллаахтан сага технологияларын түргэниик уонна хаачыстыбалаахтык тутууну баһылаабыт. Бу тэрилтэ туһугу монолитнай-каркаспнай дьыһэлэр үрдүк хаачыстыбалаахтарынан биллэллэр. Ол курдук, тутуллубут объектар - "Арчы дьыһэтэ" духуобунас киниз, "Якутгазстрой", "Анаабыр алмаһа" хампаанньа

скультуралары тутар ньымалары баһылаабыт.

Ландшафтнай дизайн көрүнүнэн эмнэ дьырыктанабыт (ону Дзержинскэй уул. 23-гэр баар офиспыт таһа кэрэһилиир). Онон "Якутгазстрой" үлэ-хамнаһа кэннир, сага үлэ миэстэлэрин таһаарар, элбэх саһаны олоххо киллэрэр, үлэ түмүгэр эппиэтинэстээх буолууну үрдэтэр.

"Аукцион системата үлэлиир тэрилтэлэргэ мөһөйдэри эрэ үөскэтэр"

"Биһиги олохтоох, бэйэтин суолун-инин булбут, илэтибит тэрилтэ тендер кыйаһан, тутууну ытытаһытына, нолуок кэмигэр төлөнөрүн, объект хаачыстыбалаахтык тутууларын мөккүлүбүт. Мин бигэ санаам - туохха барытыгар эппиэтинэс баар буолуохтаах. Хомойуох иһин, ол бүгүн ситиһилиһбэт. Ити государственнай сакаһы сүрүннүүр 94 №-дээх Федеральнай сокуонунан ытытылар аукцион системата биһигэ, үлэлиир тэрилтэлэргэ, харгыһы эрэ аҕалар. Санаан көрүг, холобур, билигин газ объектарын тутуутугар СРО-ба (бэйэтин салайынар тэрилтэ) киридинг, документтары бэлэмнээһин да, этэргэ дьылы, биер паапкалаах сылдьан, эн мөлүйүөнүнэн суумалаах аукцион кыттылааба буола түһэбин. Итиннэ саарбах репутациялаах ИП, ЧП-лар, биер күннээх фирмалар кыйаһан тахсыахтарын сөп, тахсаллар даһаны".

Итинник этэн туран, Петр Васильевич хайдах курдук сыралаһан, түөрт сууту аһан, Хангалас улуһугар "Булуһуһаах-Улахан Аан" газопровод тутуутугар госконтрагы түһэрсин ситисиптин кэспир. Быларынын ити объекгы тутууга Промышленность министерствота генеральнай бэдэрээтчит талар аһаас куонкуруһугар "Учуур" САО кыйаһан тахсыбыт этэ. Дьэ ол быһаарыһы Арбитражнай суут (УФАС) нөҕүө көтүрсэн, итинник үлэлэргэ анал ситидиэтэлиһибэтэ (свидетельство о допуске) да суох тэриһтэ кыйаһытын дакаастаһан, сезоннай үлэ ытытылытыгар бириэмэ бөһөтүн сүтэрбит эбиттэр. Кырдык да, биер халыг паапка араас инстанцияларга суруктарынан, суут быһаарыһаларынан - тобус-толору!

- 94 №-дээх "О размещении заказов на поставки, выполнение работ, оказание услуг для государственных и муниципальных нужд" дьин ааттаах Федеральнай сокуону биһигэ, үлэни сылдыар дьонго, улахан ыарахаттары, оттон чиновниктарга коррупцияны үөскэтэр дьин көрөбүт, - дьир Петр Васильевич. - Ити соботоһо мин эрэ санаам буолбатах, итинник балаһыанньаны бары да билэ-көпө сылдылар.

Ити сокуон быһыытынан, куонкурес кыйаһылааһынан талар методикалара, критерийдэрэ да (10 баллаах система) сыһа, дьыһ чахчыны көрбөт. Аны туран, инженеринговий компания (биер паапкалаах, компьютердаах, туох да производственнай базата, үлэһит илэтигэ, техника суох тэрилтэ) кэли субподрядка кыра харчыга тэрилтэлэри наймылаһан үлэни толоро сатыыр, ыраах барбакка ИСТА государственной, биридинлээн тэрилтэлэргэ 40 млрд. солкуобай нэстээбэ, биллибитэ. Электронныс торги эгин дьин баар буолбуттара производствоны өссө ыаратта, үлэлиир тэрилтэлэри үлэлээмэгэ дьиги курдук быһыы-

"ХАҢАЛАС"

Өлүөнэ сарсыардата

Литературнай таһаары № 4 (4)

Хоһоонго хоһуйаллар

Бүгүнтү литературнай страницаа аабааччыларбыт хоһоонно-рун бэчээттиибит. Кинилэр уус-уран суруйууга холонууларыгар торообут төрүт дойдуга таптал, эдэр саас сылларын ахтыы, тимир суол кэлиитин өрө көтөбүллэн көрсүү туһунан, үөрэнээччи учууталыгар, кырдыбаас киһи элбээбит бырааһыгар махтала истигник, иһирэхтик этиллэр.

Күндү аабааччыларбыт, эһиги сайынгы, күһүлгү үтүө, кэрэ өйдөөлүргүт туһунан дьүһүйүлэргүтүн, хоһоонноргутун редакцияга ыта сылдыһыт.

Мария СОЛОВЬЕВА
(Күөрдэмтэн төрүттээх
Амма олохтооһо)

Ахтар тулуктарым

Күндү көмүс чыычаахтарым
Ол мин таптыыр оболорум,
Саамай кыра туораахтарым,
Ол мин ахтар тулуктарым.

Олус кыра ийилэр
Күүскэ-күүскэ кууһаллар,
Тарбахтарын оболоро
Илэрийэн ыаллар.

Чочуллубут күндү таастан
Саамай күндү көмүспүт,
Сир үрдүгэр күнүс тэҥнээх
Барба баайым буолабыт.

Төрөөбүт дойдум

Ыраата сылдыһым
Эйигин саныбын,
Төрөөбүт-үөскээбит
Тапталлаах дойдубун.

Харахпар бу көстөр
Айылдам кэрэтэ,
Этиэхтэн эриэккэс
Нэлэмэн эбэтэ.

Баар онно, дойдубар,
Аар-саарга аатырбыт
Өлүөнэ үрдүгэр
Очуос таас хайата.

Оссо баар ууллубат
Сайынны кылааска
Мууһунан тэлгэммит
Булуус динь быккитыт.

Мин дойдум туохтан да
Кэрэтик көстөбүн,
Мин дойдум хаһан да
Сүрэхпэр чугаскын.

Егор АНИСИМОВ (Нөмүгү)

Сынньаланка

Күүгүлүүр кэмнэрбэр
Күн үөлэ күүрэйдин,
Сотуолуур күннэрбэр
Күөл уута чуумпурдун.

Сынньанар хонуубун
Сибэкки симээтин,
Чэччэй хаамарбар
Чээл күөбэ тэлгэнин.

Үөлөттөн үрүг күн
Итиитин мөлөттүн,

Күүлэйдир кэмнэрбэр
Күүрэгэй ылаатын.

Сайынны күөх дуолга
Санаабыт уоскуйдун,
Сүрэхпит ийиитэ
Сүрдэбин тубустун.

Оо, кэрэ кэмнэри
Куруутун көрсөбүтүм,
Санныйбыт түгэнтэ
Санаахтаан ылаабыт.

Семен КИРОВ (Покровская)

Салайар, көбүлүүр этибит

Истиэнэ хайаны дабайан
Төрүт сир Үөдэйгэ үктэнэн,
Оскуола ааннарын тэлэйэн
Үс уол учуутал кирибитэ.

Оскуола директор тойоно
Харитон убайбыт курдуга,
Армия кэнниттэн ол онно
Володя сэгэннээн кэлбитэ.

Кэнники партия чилиэнэ
Сэмэммит үлэтир буолбута.
Нэһилиэк коммунист
дьоннорун
Салайар, көбүлүүр кирибит.

Обочоос саастарын санааннар
Үөрэтэр оболорун кытта
Таһырдыа сүүрэллэр-көтөлөр,
Волейбол, футбол да
оонньуулар.

Кизэтин үлэһит дьоннорго
Аан дойду олобун кэпсиилэр,

Кулуупка кэлэлэр кинилэр
Дуобаттаах саахымат
күрүбэр.

Учуутал уолаттар
көхтөөхтүк
Концерга, драмаба
кытталлар,
Курдаһан тустан, мас
тардыһан
Ким ордук күүстээбин
билэлэр.

Күүрэннээх күүс үлэ үөлүгэр
Учуутал уоланнар сылдыһаллар
Харитон, Володя, Сэмэн уол
Ол онно баһылыр этилэр.

Олохпут тэтимнээх
хардыстын
Учуутал эдэр дьон ситэлэр,
Убайдар үтүө үгэстэрин
Үөрэтэн-такайан
салбыһаллар.

Татьяна СОКОЛОВА (Мохсобооллоох)

Доктор Вера

АЛЕКСАНДРОВА
Вера Николаевна

Олохтор тапталын
Ыларыһаха биэрбитиг,
Ылары хара содулун
Ыраастаангыт сылдыһын,
Истиг илдьит, сүбэһит
Ымы буолан манааччы,
Ыларыны кээр кыйдаабакка
Ыыра бүппэт буолааччы.
Добор-сүбэ буоларын

Айыһыкка холуубун,
Билии-коруу аргыстаах
Вера Эрэл дин ааттаах.
Доктор Вера эмчиппит
Элбэх обо ийэтэ,
Эрбиллээх кирибит
Үгүс обо эбэтэ.
Сага күн чабыл уотун
Эн сүрэххэр кутабын,
Дьон туһа дин кыахтарын
Өрүктэ күүрдэбин.

Саргы ЧИРИКОВА
(Күөрдэм)

Учууталбар

Хаһан этэй эдэр учуутал
Кылааска долгуйа кирибитиг,
Обону кытта алтыһа
Бастакы урооккун ыппытыт.

Ол кэмтэн элбэх сыл аастаба
Эн буоллуң тапталлаах
учуутал,
Олох кизг ыгырар аартыгар
Атаардың кылаастан
кылааһы.

Үөрүүлээх, курус да бу күнүгэ
Эн истиг тыллары истэбин,
Махталы этэр бу түгэнтэ
Сибэкки дьөрбөтүн тутатын.

Үөрэллээх дьоннорун дьылбата
Сүрэххин, дууһабын долгутар,
Үөрэнэ, үлэли сылдьаннар
Эйиэхэ эбэрдэ ытталлар.

Мин ахсыс кылааска
кирэммин
Эйигин аан бастаан көрбүтүм,
Нууччалы ааһаммын, суруйан
Үөрэтэр үтүбүн билбитим.

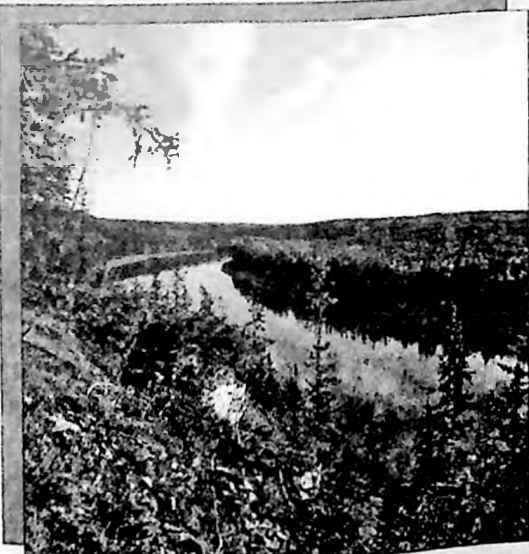
Дьобурбун арыан кынаттыыр,
Билигэ-көрүүгэ уһуйар,
Ытыктыыр учуутал кирибэр
Бу сэмэй хоһоонум анаар.

Егор АНИСИМОВ
(Нөмүгү)

Тимир суол иһэр

Тимир суолбут тигинээн
Иһэр эбит бу чугаһаан,
Хара тыаны хайа солоон,
Кылы-суолу аптах кыйдаан.
Аныгы модун техника
Күнүн-түүнүн күрүлээн
Күргүөмнээхтик үлэстэбит,
Кыайы-хотуу да элбээбит.
Өрүһү, үрүһү туоруур
Үрдүк муосталары тутан,
Үйэлэргэ хамсаабат
Тимир ылык сыйылыбыт.
Сахам сири эдэр дьонно,
Саараан-көрөн турбаккабыт,
Далаһыннаах бу үлэстэ
Күүскэ кыттың, үөрэнит.
Сайды сүрүн төһүүтэ,
Саха сири үөрүүтэ
Субу тийэн кэлбитин
Эбэрдэли көрсөбүт.

Эбэрдэлиибит!

Ветераннар улуустаабы уонна Октом
нэһилиэгинэбэи сэбиэттэрэ үлэ
ветеранын, улуус, нэһилиэк ытык-мааны
олохтообун

Матрена Егоровна
ОСТРЕЛЬДИНАНЫ

үөрүүлээх үбүлүйүнэн - 75 сааһын
туолбутунан эбэрдэлиибит! Баҕараалар
бары үтүнү, доруобуйаны, уһун дьоллоох
олобу.

Эбэрдэлиибит!

"Сиинэ нэһилиэгэ" муниципальнай
тэрилтэ дьаһалтата уонна ветераннар
сэбиэттэрэ үлэ ветеранын

Ульяна Даниловна
ТИМОФЕЕВНАНЫ

75 сааһын туолбут үөрүүлээх күпкүгүн
истинник эбэрдэлиибит! Баҕараалар уһун,
дьоллоох олобу, үтүө доруобуйаны.

Ыччат олоҕо

Ыччат парламента
II Форума түмүктэннэ

Атырдык ыйын 25-28 күннэригэр Хаҥалас
улуугар "Булгуннаах" сыһыанан
базатын сиригэр-уотугар ытыллыбыт СР
Государственной муннабын (Ил Түмэн)
иһинэн тэриллибит Ыччат парламента II
Форума тэрээһиннээхтик ытыллан
түмүктэннэ. Сүүстэн тахса эдэр,
актыбынай, дойдун олохтор саҕаны киллэрэр
баҕалаах уонна кыахтаах ыччат
республикабыт бары улуустарыттан түмсэн
кытыннылар.

Түөрт күн устата ыччаттар политикаҕа, сокуону
оноруга, быһбар үлэтигэр билин-үөрүйэх ыллылар.
Кинилэргэ дьарыгы бырабыыталыстыба үлэһиттэрэ,
араас министерство специалисттара ыттылар, лекция
аахтылар. Эдэрдэр түөрт хамаанданан бырайыак оҥорон
көмүскүүргэ, дьылабыай оонньууга, дебака
күрээстэтилэр.

Республикатаабы Форум туһунан сиһилин хаһыат
аныгыскы нүөмэригэр аарыт.

Ольга САМСОНОВА.

Күндү иһэбит, эбэбит, хос эбэбит, үлэ ветерана. II
Дьоннон олохтообу
БН. ПОКИНА Альбина Афанасьевна
бу дьыл атырдык ыйын 26 күнүгэр 78 сааһыгар уһун,
ыраахан ыарыы кинигитин олохтон барбытын
аймактарытыгар, билэр дьонугар динирик курутууан
туран иһитиннэрэбит.

Одолоро, сизинэрэ, хос сизинэрэ.

Таптааһа иһэбит, эбэбит, хос эбэбит
ДАИВАРОВА Зинаида Александровна
атырдык ыйын 27 күнүгэр 74 сааһыгар олохтон
хомолтоохтук барбытын туһунан бары
аймактарытыгар, чутас дьоммутугар курутууан туран
иһитиннэрэбит.

Одолоро, сизинэрэ, хос сизинэрэ.

Тэрийэн таһаараччылар:

Саха Республикатын
Правительствота,
"Хаҥалас" ("Хаҥалас")
хаһыат редакцията Г.У.

Редактор-директор
А.Е. ЕГОРОВ.
Телефона 43-3-32 (факс).

Хаһыат РФ Бэчээк
Госкомитетын маасабай
информация туһунан
сокуоннары туһунан
хонтуруолуур,
регистрациялар
региональнай
управлениетыгар ПИ №
ТУ14-0083 2010 с. күлүн
тутар 01 күнүгэр
регистрацияламмыт.

Журналистар телефоннара: редакторы солбуйааччы
Людмила Аммосова - 43-8-89,
Егор Бессонов, Ольга Самсонова - 43-6-01,
Виктор Тапьев - 43-7-50, бухгалтерия - 43-9-32.

"СР Хаҥалас" улуусун "Хаҥалас" ("Хаҥалас") хаһыатын редакцията Г.У.
периодическай бэчээттиги, Покровская, Николаев уул., 4 №-ро.

Авторлар суруктарыгар этиллэр санаа хайаан да хаһыат тутуһар
позициятын кытта сеп түбэхэр буолбатах.

Хаһыат сахалыы, нууччалыы
оптуорунуука уонна
бэчээтэ тахсар.
Офсетнай бэчээт.
Кээмэйэ - 1 б. д.
Нүөмэри бэчээккэ биэрин
график быһыытынан 16.00.
Бэчээккэ бэрилиннэ - 15.30.
Тиража 1963 экз.
(сахалыы тылынан - 751).
Сахаһын нүөмэ - 70.

РЕДАКЦИЯ
АДЫРЫҤА:

678000,
Саха Республиката,
Покровская куорат,
Николаев уул., 4 №-рэ

Хаһыат нүөмэригэр дьуһурунай - В. ТАПЬЕВ.

Кэпсиэхпин баҕарабын

Нэһилиэк духуобунай киинэ

Атырдык ыйа. Көмүс күһүн күүлэйдир. Бу ыйга
нэһиликтэр кулууптара үксүгэр хатанан турааччылар.
Арай Уулаах Аан "Айылгы" киинин аана аһаҕас.
Интэриэһиргээн оболорбун кытта киридим. Сүрүннүүр
специалист Исакова Мария Дмитриевна кумаабы
үлэтигэр умса түһэн олохтор...
Бастатан туран, киини үйэ аңардаах үбүлүйүнэн
эбэрдэлиибин. Баҕа санаата барыта туоллун, үлэтигэр
сагаттан саҕа сүүрээһини баҕарабын. "Айылгы"
Культура киинин үлэтин сырдатарыгар көрдөстүм.

- Директорбыт Анастасова Айна
Константиновна дин. 40 сыл культу-
ра эйгэтигэр таһаарылаахтык, бэри-
ниилээхтик үлэһин сылдыар киһи.
Слепцова Татьяна Пантелеймонов-
на, эдэр специалист Шепелева Ната-
лья Валерьевна уонна Попова Эльви-
ра Иннокентьевна үлэһиниит. Биб-
лиотеканы кытта биригэр алтыһабыт.
Николаева Екатерина Васильевна-
ныын, Заморщикова Валентина Се-
меновнаныын. Бэрт элбэх идеялаах
дьон. Быйыл кулууптат 85 сылын бэ-
лэстэһиппит. Ааҕар балаһтан
саҕалаан манна араас тэрээһиннэр
былааннааллар.

Наталья Валерьевна фольклор
идэтин баһылаабыт буолан "Уһуһаан"
куруһуогу тэрийбит. Оболор ыһаах-
ха улууска, нэһилиэккэ кыттан 1, 2

миэстэни ыллылар. "Дьүрүһүй" кыр-
дыаһтар түмсүүлэрэ таһаарылаах-
тык үлэһин. Слепцова Т.П. салайар.
Үгэһин сүтэрбэккэ эдэр ыччакка утум
салҕанытыгар түбүгүрэллэр. Манна
эдэрчиг пенсонердар, баҕалаахтар
бары дьарыктаналлар.

Дьахтар сэбиэтин салайааччыта,
мин солбуйааччы, түөрт оҕо күн-
күбэй ийэтэ, ааттаах иһтэннээн
Мордовская Розалия Ивановна. Аҕа
түмсүүтүн Трофимов П.Н. салайар.
Аҕаларбыт көхтөөхтөр, быйыл улуус-
ка бастааһын "Синтай" трактор би-
ринистээх шоу тэрийэн ыппыттар.
Аҕа күрбэр сылын аайы тэрээһин-
нээхтик кытталлар. Ыччаттар
көрдөөх-нардаах, көхтөөх,
күргүөмнөөх, күүстээх, чөл олохтоох,
бигэ туруктаах буолан ытыллар тэ-

рээһиннэргэ кытталлара үчүгэй. Ли-
деринэн Сивцев Леонид Николаевич
буолар.

Ветераннар сэбиэттэрин сала-
йааччыта Сысоева Надежда Михай-
ловна. 16 сыл олохтоох дьаһалта
баһылыгынан үлэһин олохтор Гераси-
мов Н.Е. опыттаах салайааччы бэйэ-
тэ. Солбуйааччытынан сытыы-хотуу,
эппиэтинэстээх, элбэх идеялаах,
түргэн-тарбан туттуулаах, аныгылыы
толкуйдаах Шамаева Сардаана Ни-
колаевна буолар. Иккиэн сүбэлэрин
холбоон бири санаанан үлэһиннэрэ
барыбытыгар үтө холобур. Сардаана
Николаевна көбүлээһининэн тобус
түөлбэ үлэһин. Кини түөлбэ сала-
йааччыларын, түмсүүлэри, ыччаты
кытта биригэр алтыһан үлэһин,
биһиги үлэһитигэр наһаа көмөлөөх
салайааччы. - диир Мария Дмитри-
евна.

- Кэпсээһин иһин махтал буол-
лун! - астына кэпсэтэн төнүннүм.
Инникитин да кулууп тигинэчи үлэ-
лээн сэлэһиннэ дьон сыһыанар. ду-
хуобунас өтгүнэн сайдар сирдэрэ
буолуо дин эрэнэбин.

Анастасия МОРДОВСКАЯ,
Уулаах Аан.

Улуус хаһаайыстыбаларыгар

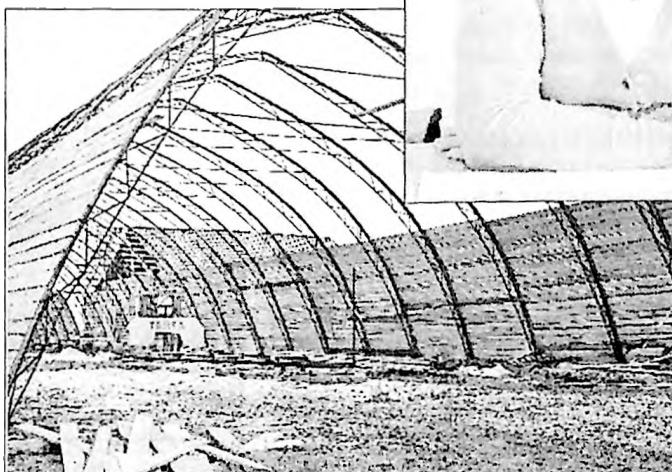
Сүһүөбэр туруоруохтара

(Саҕалаанытын I стр. кор)

ТХПК 400 тонна былааннаабыттан билингитэ 210
тоннаны оттоон соруудабын агарын эрэ толордо. Ол да
буоллар Артем Варламов салайааччылаах биригээдэ от-
чуттара атырдык ыйын бүтэһик күннэригэр уонна ба-
лабан ыйын бастаах агарыгар тэтиһиннэрэн эбэн биэрэр
санаалаах буолуохтаахтар.

"Хоточчу" ТХПК 25 гектарга хортуппуйдаах уонна 5
гектарга хаппысталаах. Бу сиртэн хаһаайыстыба 200
тонна хортуппуйу уонна 100 тонна хаппыстаны ылар
соруутаах. Балабан ыйын баста-
кы күннэригэр оруотчуттар
хортуппуйдарын хостоһуну
саҕалаахтара. Ярослав Ефимов
салайааччылаах Хоточчу сир
онороччулара быйыл "Туймаа-
да-Агропром" ААО-ба 70 тонна
хортуппуйу, 50 тонна хаппыс-
таны туттарар дуоһабардаахтар
уонна иһин толорор чинчилээх-
тэр.

Хаһаайыстыба быйыл 150
ынах сүөһүгэ суоттаммыт меха-
низациялаах хотону туттар. Хо-

тону тутуу 12 мөл. солкуобайы эрэйэр. Тыва хаһаайыс-
батын министерствота анал программанан 5 мөл. солкуо-
байынан көмөлөспүт. Тутууга "Апогейстрой" ХЭО бири-
гээдэтэ үлэһин. Эдэр тутууччулар хотон аркатын туруо-
ран ону миэстэтигэр хаптаһын хайыттаран бүрүйэ сылды-
аллар. Хаптаһын үрдүнэн базальт хайыг ууруллан баран
профилиһинэн сабыллыахтаах. Быйыл хотон аңара бүтэн
онно 100-чэкэ ынах сүөһү кыстыахтаах. Саҕа хотон атты-

гар аныгы кэмгэ дьүөрэллэн ыанньыксыттар
дьыллэрэ тутулубут.

Ити курдук 39 үлэһиттээх "Хоточчу"
ТХПК коллектива билингити ситиһиннэрин
салгыы үрдэтэр кэскиллээх былааннардаах,
инникигэ бигэ эрэллээх үлэ-хамнас үөһүгэр
сылдыар.

Саҕа дьыллэниэхтэрэ

"Хоточчу" ТХПК кылаабынай бухгалтер
Анастасия Михайловна уонна ити хаһаайыс-
тыба агронома Ярослав Николаевич Ефи-
мовтар саҕа дьыл туттан ситэһэн эрэллэр.
Ити кинилэр туһаларыгар тыва хаһаайыс-
батын эдэр специалисттарын дьинэн хаач-
чылар тус сыаллаах программанан кыаллыбыт.

42 кв. миэстэрэлээх буруус дьыл тутуутун ороскуота 625
тыһ. солкуобай, итинтэн 400 тыһыынчатын Тыва хаһаайыс-
тыбатын министерствота уйуммут, 230 тыһыынчата эбэ-
тэр 30 бырыһыана - Ефимовтар суоттарыгар.

Тутуу матырыйаалын министерство Дьокуускайтан
тиэйтэрэн таһаарыт уонна биригээдэ булан туттарбыт.
Ефимовтар харчы эбэн хоруобуйатын иһин мансаарда
онорторбуттар уонна салҕаһын туттарар санаалаахтар.

Быйыл алтынны эргэтигэр эдэр ыал саҕа дьыллэнигэр
көһөн кириэхтээх. Онон Ефимовтар санаалара өрө
көтөүллэн сылдыар. Итинник программга өйөтөн Аль-
берт Васильев аҕалаах Хоточчу элбэх оболлоох ыала оссо
күөһү дьинэн туттан эмнэ күһүөрү кыһын кириэрэ
түбүгүрээ сылдыар. Бу дьыллар сэлэһиннэ бастыг
көстүүрээх тутуулар буоллун. Хоточчу саҕа дьыллэнигэр
эрэр ыалларыгар дьоллоох-соргулаах олобу баҕарабыт.

Виктор ТАПЬЕВ.